

**LAISVĒS
KOVU ARCHYVAS**

LAIŠV S
KOV

ARCHYVAS

24

LAIŠV S KOVU ARCHYVAS

ISTORIJS ŽURNALAS

24

Leidybin komisija

Balys Gajauskas, Povilas
Jaku ionis, Andrius Dru kus
Antanas Lukša (pirmininkas)

Leidin konsultuoja
rezistencini kov dalyviai

Redaktorius

K stutis Kasparas

Redakcija

Modesta Baublyt ,
Vilija Jaku i nait ,
Audron Kaminskien ,
Bonifacas Ulevi ius,
Vitalija Vitkut

IŠLEISTAS
R M J L ŠOMIS

D kojame už param

Kult ros
ministerijai

Klaipėdos miesto savivaldybės
VIEŠOJI BIBLIOTEKA
Skaitytojų
aptarnavimo skyrius

1-999672 sk

Viršelyje: Kazimieras Kontrimas-Mont , T vas, Kontautas, Kardo rinktin s šta-
bo viršininkas, Vizbuto b rio vadas (1912-1952 10 30).

Nuotraukos iš Tremties ir Rezistencijos muziejaus fotonuotruk fondo.

Laisv s kov archyvas. Istorijos žurnalas, tomas 24. © Lietuvos politini kalini
ir tremtini s junga, 1998. SL 176. Leid jas: Lietuvos politini kalini ir trem-
tini s junga, Laisv s ai. 39, 3000 Kaunas, tel. 223508. Redakcija, Vytauto pr. 46,
3000 Kaunas, tel. 22 75 26. Spaud : SPAB "Aušra", Vytauto pr. 23, 3000 Kaunas
Užsakymo Nr 4463 Tiražas 2000 egz. 8 sp. 1.

TURINYS

Dokumentai, faktai, komentarai

Bendrasis pasipriešinimas: paskutiniaisiais okupaciniais metais

Balys Gajauskas. Okupuota Lietuva 5

Atsiminimai, liudijimai

Vakar Lietuva

Kazimieras Banys. Nemuno-Dubysos-Mituvos trikampio partizanai 25

Stas Gedvilait -Andriulien . M s šeimos likimas 36

Vytautas Dambrauskas. Šiluvos rezistencin s organizacijos

sijungimas LLA 62

Kazyt Rašimait -Stankien . Kur j kapai, Viešpatie? 68

Leitenantas Ignas Šapk nas 84

Apie Šatrijos rinktin s partizanus/Pareng Zenonas Jaška 94

Apie Alkos rinktin s partizanus/Pareng Zenonas Jaška 111

Stas Stanien -Danilevi ien . O b davo visaip 116

Albertas Gargasas. Apie LLA Žemai i apygardos 43 štabo

susik rim ir ž t 124

Adolfas Preibys. Kardo rinktin Markulio naguose 131

Severina Markaitien . M s partizaninis gyvenimas 145

Stepas Stepanavi ius (Stasys Juodkazis). Kaip sušaud partizanus 152

Vietin rinktin

Edmundas Barkauskas. Marijampol s kari nai 183

Referatai, straipsniai

Antanas Gintautas Bružas. 1946 met Kal dos Lab navos dvaro bokšte 190

Jonas Venckevi ius. Palemono partizan ž ties 50-metis 197

Petras Girdzijauskas. Tre iasis K stu io apygardos vadas

Henrikas Danilavi ius-Vidmantas 206

Rezistencijos Enciklopedijos puslapius ver iant 216

Likimai

Angel Stu kien . Sp stai 223

Paminklai

Balys Juknevi ius. Nuo Birut s kalno 238

Laiškai, kronika 242

Asmenvardži rodykl 246

Vietovardži rodykl 254

SANTRUMPOS

aps.	- apskritis	Bezopasnosti - Valstyb s saugumo ministerija
B.	- byla	
Bb.	- Baudžiamos bylos	mjr.
BDPS	- Bendrasis Demokratinis Pasiūlymų S j dis	mstl.
CK	- Centro komitetas	MVD
d.	- diena	- Ministerstvo Vnutrenich Del - Vidaus reikal ministerija
DKA	- Didžiosios Kovos apygarda	NKGB
DKR	- Didžiosios Kovos Rinktin	- Narodnij Komisarjats Gosudarstvenoj Bezopasnosti-Vals-tyb s saugumo liaudies komi-sariatas
dr.	- daktaras	NKVD
egz.	- egzempliorius	- Narodnij Komisarjats Vnutre-nich Del - Vidaus reikal liau-dies komisariatas
F.	- fondas	Nr.
g.	- gim s, gimimo	- numeris
gen.	- generolas	OP(OK)
GULAG	- Gosudarstvennoje upravlenije lagerej - Centrin SSSR lagerio valdyba, visas kalinimo viet tinklas	- ypatingasis lagerio skyrius "kli-patoms"
j.	- jaunesnysis	P., psl.
JAV	- Jungtin s Amerikos Valstijos	plk.
JK	- Jungtin K stu io (apygarda)	psk.
K.	- Kaunas	r.
k.	- kaimas	red.
KGB	- Komitet Gosudarstvenoj Bezo-pasnosti - Valstyb s saugumo komitetas	skyr.
KP	- komunist partija	sl.
kpt.	- kapitonas	SMERŠ
L.	- lapas	- karin kontržvalgyba
LYA	- Lietuvos ypatingasis archyvas	sr.
LKA	- Laisv s kov archyvas	SSRS
LLA	- Lietuvos Laisv s Armija	- Soviet socialistini respublik s junga
LLKS	- Lietuvos Laisv s Kovos S j dis	ŠRL
LSSR	- Lietuvos soviet socialistin respublika	- Šiaur s Ryt Lietuvos partiza-n sritis
ltn.	- leitenantas	T., t.
m.	- metai	- tomas
m n.	- m nuo	V.
MGB	- Ministerstvo Gosudarstvenoj	val.
		VGPŠ
		- Vyriausiasis ginkluot j paj g štabas
		VLIK
		- Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvin-imo Komitetas
		vls.
		- vals ius
		vršl.
		- viršila

DOKUMENTAI, FAKTAI, KOMENTARAI

BENDRASIS PASIPRIEŠINIMAS: PASKUTINIAISIAIS OKUPACIJOS METAIS

OKUPOTA LIETUVA

Šis straipsnis parašytas labai sunkiomis ir pavojingomis sąlygomis ypatingo režimo politini kalinių koncentracijos stovykloje Kuine, Perm srityje.

Galimybė rašyti priklauso nuo kelių sąlygų. Pati svarbiausia, kaip išnešti prirašytus lapelius iš lagerio. Vienintelė galimybė - asmeniniai pasimatymai. Juos gaudavo tik artimieji, giminaičiai kartais per metus, ir tai, jeigu nebuvo uždrausti.

Kita sąlyga - pasiryžimas rizikuoti. Jeigu būčiau pakliuvęs su parašytu straipsniu, mano raštus vertint kaip antitarybinę agitaciją ir propagandą. Buvau teisistas dešimties metų ypatingo režimo lagerio, todėl teismas galėjo pridėti iškalčius metus iki dešimties metų. Taip atsitiko ukrainiečiui Jaroslaviui Karavanskiui už parašytus eilrašius, kuriuos teismas vertino kaip antisovietinius, ir nuteisė papildomai iškalčius keturis metus. Kitas ukrainietis Jurij Šucevičius, rašius atsiminimus, teismas nuteisė už antisovietinę agitaciją ir propagandą du su puse metų.

Pirmuosius penkerius metus gaudavau pasimatymus. Labai norėjau aprašyti mūsų kalinimo sąlygas ir sovietinį tikrovės bolševikinę imperiją. Tai buvo mano vidaus šauksmas. Tarkime, norėjau tapti ir sunkiose sąlygose. Kuino lageryje buvome stipriai izoliuoti nuo pasaulio, todėl sąlygų rašyti buvo žymiai sunkiau ir pavojingesnė negu Mordovijoje. Tokiam darbui reikėjo gerai pasiruošti.

Pirmiausia sugalvojau švaresnį ir parašyto popieriaus spalvą. Nuo sėgėbėjimo paslėpti priklausantį darbo saugumas ir skambesį, todėl negalėjau padaryti klaidos. Kažkur turėjau laikyti prirašytas skiauteles ir švaresnį popieriaus atsargas. Mažoje kameroje nedaug vietos spalvoti, todėl atidžiai ištyrinėjau ją. Ieškojau plyšių grindyse, kameros kampuose, sienų dubuose. Geriausias ir saugiausias būdas spalvoti sienoje. Sienos tinke išgrūdavau pieštuko storio aštuonių centimetrų gylio skylutę. Susukda-

vau lapel t tel , kišdavau j skylut , po to, susmulkin s sauso tinko gabaliukus ir, suvilg s vandeniui, tuo skiediniu užtinkuodavau. Dant pasta pabaltindavau t viet . Taip užtaisyta skylut nesiskyr nuo visos sienos.

Kratos metu priži r tojai neži r davo sienas, nes ne tar , kad jose gal jo b ti pasl pti "pavojingi" raštai. Toks sl pimas visgi tur jo didel tr kum . Mus pervesdavo iš kameros kamer . Kada perves, nepasakydavo. Priži r tojas ateidavo ir liepdavo pasiimti savo daiktus. Iš kameros neišeidavo, bet laukdavo, kol visk pasiimsime. Jei nepavykdavo išsinešti, kitoje kameroje v l tur jau atkurti ankstesn tekst . Man pasisek , nes tik vien kart paliko du lapeliai, o popieriaus atsargas pasisek "išgelb ti" visas.

Reik jo gerai pažinti ir priži r tojus. Steb jau j b d tarnybin stropum . Vieni buvo ting s, kiti b giodavo nuo vien kameros dur prie kit . Vieni dažnai ži r davo pro dur akut , kiti - re iau. Vieni labai priekab s, o kiti - mažiau.

Koridoriaus grindys buvo medin s, pakeltos nuo žem s. Ant grind nebuvo patiesta kiliminio tako, tod l gird jome priži r tojų žingsnius. Nebuvo sunku siminti priži r tojų eisenas. Pasiklaus s bat kaukš jimo, žinojau, kuris eina - pavojingas ar ne.

Kartais priži r tojai tyliai pris lindavo prie dur , atsargiai kišdavo rakt spygn , atrakin s duris, eidavo kamer ir greitai prie stalo. Jei pasirodydavau tartinas - iškratydavo.

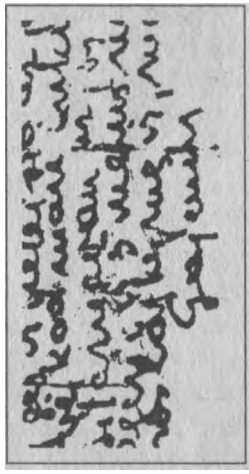
Ryte keisdavosi priži r tojų pamaina. Jeigu pamaina "bloga", tai priži r tojai nenueis nuo akut s, jei "gera", tai retai ži r s.

Kai 1980 m. atvež iš Mordovijos, vienos kameros naujov s nežinojome. Per kameros dur akut s dangtel buvo išgr žta adatos storumo skylut . Iš vidaus jos nemat me. Priži r tojas, tyliai pri j s prie dur , nepak l s akut s dangtelio, pasiži r j s pro skylut , matydavo, k darome kameroje. Ši gudryb greitai perpratome.

Rašiau ant labai plono popieriaus. Lageryje jo nebuvo. Atveždavo žmona Irena ir per pasimatym perduodavo. Nuo pasimatymo kambario prasid davu slaptas ir pavojingas kelias.

Ypatingojo režimo lageryje nebuvo pasimatymo kambari . Mus veždavo už pus s kilometro griežtojo režimo lager . Prieš leidžiant pasimatymo kambar , priži r tojas iškratydavo, reik davo nusirengti (palikdavo tik su glaud mis), iš iupin davo drabužius. Po tokios proced ros leisdavo pasi-

[A dense page of handwritten Lithuanian text, likely a manuscript or a letter, written in a cursive script. The text is arranged in several columns and appears to be a historical document.]

Balio Gajausko lageryje rašyto straipsnio fragmentas (vieno lapelio originalius dydis). Dalį toki lapelių išsaugojo ir autoriui vėliau padovanėjo dabartinis Lietuvos ambasadorius Izraelyje Romas Miškinis (1992 m.).

iumikane prie barako, kuriame gyveno B.Gajauskas tremtyje

Balys Gajauskas:

Die Situation der Arbeiter in der UdSSR

Es ist leicht, über ein Volk zu herrschen, das Not leidet. Durch seine Passivität schafft es Bedingungen für die kleine Gruppe der Herrschenden, ihre Macht zu missbrauchen und das Volk auszunützen. Je passiver ein Volk, desto leichter dringen in den Regierungsapparat Karrieristen, Bürokraten und Liebhaber des leichten Gewinns ein. Solch ein Volk erduldet Erniedrigungen und jammert nur über seine schwere Lage. Es erfreut sich an den Brosamen, die ihm die Herrschenden gelegentlich zuwerfen. Die Angst lähmt seinen Willen, für sein Recht zu kämpfen. Über dem Kopf des Volkes hängt ständig das Damoklesschwert, die Drohung grausamer Strafen. Das ist die Situation des «realen Sozialismus» in der Sowjetunion.

Die Völker der UdSSR sind vor Furcht paralyisiert, weil die Sowjetmacht sie durch physischen und psychischen Terror beherrscht. Das ist eine entartete Gesellschaftsordnung. Lüge und Heuchelei, wegen des niedrigen Lebensstandards auch Betrügereien, Diebstahle und andere Laster sind verbreitet. Es gibt keine höheren Ideale. Das Volk erwägt nicht, welche Gesellschaftsordnung besser ist, welche Veränderungen notwendig wären, um sein Wohl zu heben. Solche Überlegungen sind gefährlich. Nur die sowjetische Ordnung darf gerühmt werden. Es gibt keinen demokratischen Weg zur Lösung der Lebensprobleme.

Vienas iš B.Gajausko straipsni , išverstas vokie i k.

matymo kambar . Žmon kr sdavo priži r toja, supjaustydavo maist bei patikrindavo kitus daiktus.

Pasimatymo kambaryje apsikeysdavome t tel mis: aš atiduodavau žmonai prirašytus lapelius, o ji man - švar popieri . Pasakodavo Lietuvos naujienas, nuo disident iš Maskvos perduodavo žini .

Po pasimatymo dar kart iškratydavo. Gr ždavau "savo" lager su švairiu popieriumi, kur tur jau sl pti ne tik nuo priži r toj , bet ir nuo kai kuri kalini .

Po perdavimo pavojus ir r pestis dar nepra j s. Žmona, gr ždama Lietuv , v l apsilankydavo pas Maskvos disidentus. Pasakodavo, kas dedasi m s lageryje. Lapelius perduodavo Sacharovo žmonai, Jelenai Boner, o ši išsi sdavo Miunchen mano draugui, du kartus teistam ir daug met kal jusiam Gulago salyne, K stu iui Jakubynui.

Išleid s "pašt ", laukdavau pranešimo. Gav s "pašt ", K stutis tuoj pranešdavo Irenai, o ši sutartiniais ženklais laiške - man. Po s kmingos "rašt " kelion s jausdavau palengv jim .

Pavojingiausias darbas - prirašyt lapeli surinkimas iš vairi sl ptuvi ir susukimas vien t tel . Jie maždaug 80 mm plo io ir 200 mm ilgio. Juos reik jo labai greitai susukti, nes kuo ilgiau dirbsi, tuo didesn gali myb kli ti. Tod l mankštindavau pirštus, imituodamas lapeli sukim keliasdešimt ir daugiau kart . Visas lapeli sl ptuves simindavau. Pirm lapel sukdavau ant degtuko, o kitus ant pirmojo. Visus lapelius susuk s, apvyniodavau t tel politileno pl vele. Degan iu degtuku užlydydavau polietelenu kraštus. Taip paruošt t tel pasl pdavau. Likus kelioms dienoms iki pasimatymo išimdavau t tel iš sl ptuv s ir laikydavau j prie sav s.

K ryba buvo savotiška. Joki juodraš i , joki pastab negal jau užsirašyti d l dažn krat . Visas straipsnis buvo galvoje. Mintyse j taisydavau ir tobulinau. Kantriai laukdavau progos, kai gal siu išsiimti iš sl ptuv s pasl pt pailg popieriaus skiautel , ir, priži r tojui nematant, skubiai rašyti. Rašydavau labai greitai, kartais prietemoje, neperrašydavau ir netaisydavau. Rašiau labai smulkiai, nes stengiausi daugiau sutalpinti, raid s buvo milimetro-dviej aukš io, žodžiai skaitomi per padidinam j stikl . Rašant priži r tojas gal jo pamatyti, tod l visada buvau pasiruoš s popieriuk praryti. Straipsnio rašymas užtrukdavo ilgai. Kitas kartas gal jo b ti po savait s ar keli . Tur jau atsiminti kuriuo sakiniu baigiau ir kuriuo prad siu. Tarp

sakini negal jo b ti ilga minties pertrauka.

Mano paskelbtus straipsnius užsienio spaudoje ir pasirašytus savo pavarde, su nuoroda, kur parašytas straipsnis ir kada, skait ir KGB, todėl tokia veikla negal jo t stis visus dešimt met . Gal jau pakli ti, ir v l b t teis už antisovietin agitacij ir propagand ar kitokiu b du b t nutrauk ši veikl . Taip ir atsitiko. 1984 m. atvažiavo du kag bistai iš Lietuvos. Pakviet mane ir parod straipsni kopijas iš Kanadoje leidžiamo laikraš io "T višk s žiburi " su mano parašu. J buvo ir iš kit laikraš i , bet ši pavadinim nerod . Grasino v l mane teisti. 1984 m. už tai uždraud pasimatymus, uždard karcer . Pagaliau pasik sino užmušti, bet per stebukl likau gyvas. Dar dabar neišnyk s randas prie širdies.

Ar reik jo tokia didele kaina rizikuoti? Tokius straipsnius laisv je neilgai trukt parašyti, bet jie laisv je ir netur t tokios reikšm s. Ku ino lageris buvo vienintelis politini kalini ypatingojo režimo lageris. Jame kalino keliasdešimt kitose šalyse gerai žinom politini kalini . Už m s išlaisvinim kovojo užsienio visuomen s veik jai bei Soviet S jungos disidentai, todėl jie nor jo žinoti, kaip su mumis elgiasi, kokios kalinimo s lygos. Konklagerio administracija ir kag bistai steng si, kad tokia informacija kuo mažiau prasiskverb t . Mano tikslas - kuo daugiau visuomenei informacijos, kuo daugiau tiesos apie sovietin tikrov . Visgi mano informacija prasiskverb ir dar tak visuomenei.

Ši politin kova buvo dvasinis poreikis priešintis bet kokiose s lygose, nesutikti su okupantu ir neiti su juo jokius susitarimus. D l to reik jo kovoti ir rizikuoti.

Džiaugiuosi, kad žmona Irena nepakliuvo. Žinojo, jeigu paklius, jai gr s bausm iki septyneri met už antitarybin agitacij ir propagand pagal baudžiamojo kodekso 68 straipsn . Ketverius paskutinius mano kalinimo metus negavo pasimatymo ir negal jo nieko pasi sti (išskyrus laiškus).

K stutis Jakubynas, labai s žiningas ir nebijantis rizikuoti žmogus, atlikdavo labai svarb darb : su padidinamuoju stiklu skait mano lapelius ir perrašin davo mašin le. Žmonos Irenos, Sacharavo žmonos J. Boner, man nežinomo žmogaus, vežusio lapelius Miunchen ir K stu io Jakubyno d ka mano straipsniai pasklido po pasaul .

Straipsnis spausdinamas be pakeitim .

Balys Gajauskas

Tautos, kaip ir žmonės, turi savo likimus. Vienos daug vargo patiria savo istoriniame kelyje, kitos eina juo retai kada suklupdamos. Netrauktos, kuri nebūtų pakliuvusi po svetimų valdžią. Visos išbandytos svetimų jungtys. Tik vienos trumpiau, kitos ilgiau kentėjo priespaudą. Todėl ne visos tautos vienodai vertina laisvę. Laisvę pradim skaudžiausiai išgyvena tautiškai su moningesnės tautos, turėjusios turtingą istoriją bei valstybines tradicijas. Okupuotos tautos pirmosios kartos skaudžiausiai reaguoja į laisvę netekimą, jos labiausiai priešinosi ir siekia atgauti laisvę. Kartais praradusios laisvę, jos gali palyginti dabartį su tuo, kas turėjo.

Tačiau užsitęsusi okupacija atbukina kitą kartą laisvę siekiamą. Užaugusioje okupacijoje, palaipsniui pamiršta laisvę su skonu (jos negyvena laisvėje), pripranta prie okupacijos su lyg ir jas laiko normalia egzistavimo forma. Tik nedidelis grupelis pažangesnių siekia laisvę. Bolševikų imperijoje yra tauta, kurios visiškai prarado viltį gyventi laisvėje. Mordviai, iuvažiai, mariai, komiai visai nesuvokia laisvę. Tai fiziškai ir dvasiškai pavergtos tautos. Nedaug geresnės kazachų, kirgizų, tadžikų, azerbaidžaniečių, baltarusių padėtis. Jie nesiekia tvarkyti savo tautų reikalų ir spręsti jų likimo. XX amžiuje du kartai pakeitė pasaulio žemėlapią. Po jų atsirado naujos valstybės. Po I pasaulinio karo atgavo laisvę Suomija, Lietuva, Latvija, Estija, Lenkija. Ant Austro-Vengrijos imperijos griuvusių susikūrė naujos valstybės. Susvyravo carinė imperija. Bet vis Europos tautų nelaimė šio "aptrupėjusi" imperijai išgelbėjo bolševikai. Jie modernizavo imperiją ir prisidengė patrauklesne ideologija siekiant pasaulinio viešpatavimo. Apie tai carinė Rusija nesvajavo.

II pasaulinio karo metu dauguma Europos tautų prarado laisvę. Laisvę vardan valstybės susivienijo ir kovojo prieš hitleriną Vokietiją. Bet su jungininkais tikslai skyrėsi. Bolševikai siekė išplėsti savo imperiją, todėl ne visos Europos tautos atgavo laisvę. Ten, kur baigėsi karas Europoje, eina siena tarp laisvę ir modernizuotos vergijos. Ten, kur užėjo Vakarų jungininkų kariuomenės, tautos išsilaisvino. Ten, kur užėjo bolševikų kariuomenė, hitleriną okupaciją pakeitė bolševikinė. Neatgavo laisvę Lenkija, ekoslovakija, Vengrija, Rumunija, Bulgarija. Jos tapo bolševikų imperijos vasalais - pusiau suvereniomis valstybėmis. Didžiausios II pasaulinio karo aukos yra Lietuva, Latvija ir Estija. Nors prasidėjus karui, jos laikėsi griežto neutralumo, tačiau skaudaus likimo neišvengė. Bolševikinė imperija ir hitleriną Vokietija dalijosi Rytų Europą. Šios mokslų pasekmės: bolševikai okupavo Pabaltijį ir dau-

giau negu 40 met Lietuva, Latvija ir Estija velka okupacijos jung . Daug kart pareišk me nesutikim su tokia beteise politine pad timi. Tauta, b dama tokioje beviltiškoje pad tyje, priešinosi. Ji nepakent nuolatinio teroro, pažeminimo, pa i elementariausi žmogaus teisi pamynimo. Mes buvome per silpni kovoti su tokia milžiniška imperija. Ta iau m s ginkluotas pasipriešinimas nekapituliavo. Okupantai j sunaikino. M s l kes iai neišsipild . Laikas b ga, bet laisv s troškimas neišbl so. Pavergta tauta turi kovoti d l laisv s. Jeigu ji negali tuoj pasiekti laisv , ji turi laukti palankaus momento. Ta iau ji neturi pasyviai laukti savo laimingos valandos: turi d ti ind l laisv s atgavim . Tauta turi kovoti tomis priemon mis, kurios jai prieinamos. J yra daug. Tik nuolatin kova paruoš taut , at jus palankiam momentui, imtis pa i ryžtingiausi priemoni atgauti laisv . Kovojanči tautai priartins laisv .

Pažvelkime savo nesen praeit . Praeito šimtme io pabaiga. Aplinkui vien tamsa, joki perspektyv laisvei. Uždrausta spauda. Tokiose s lygose prasideda lietuvi tautinis jud jimas. Carin Rusija atsako represijomis. Neplatus buvo tautin s s mon s žadintoj ratas. Koks jis silpnas ir gležnutis, ta iau j atkaklus darbas su b gan iais metais vis labiau išjudino taut . Ir j darbo vaisiai mums visiems žinomi: tauta, pasinaudojusi I pasaulinio karo suirute, grieb si ginklo ir iškovojo laisv . Bet kiekviena kova - tai aukos. Ir tada, ir dabar lietuvi tauta aukojosi ir aukojasi. Mes išgyvename m s istorijos tragišk puslap . M s akivaizdoje okupantai naikina taut morališkai, naikina m s kult r . Jie stengiasi diegti savo papro ius ir gyvenimo b d , primeta savo vergovin santvark . Kiek okupantai nusineš gyvybi , kiek kan i iškent didel m s tautos dalis Sibire. Ši žala tautos gyvyb s išlaikymui didžiul . Ji nepasverinama ir neapskai iuojama pinigais. O kas apskai iuos m s kult ros nuostolius. Juk išbrauktos išsisos kartos iš kult ros k rimmo. Tr ksta dvasini vertybi , kurias jos b t suk r . Ši okupacija gali b ti praž tinga m s tautai. Ar m s nelaukia kazach , mordvi bei kit jau beveik išnaikint taut likimas? Kas žino? Nekovojanti tauta ne tik d l savo fizinio, bet ir d l savo kult rinio egzistavimo gali greitai nutaut ti ir ištirpti kitose tautose. Okupacija t siasi, ir mes nežinome, kada ji baigsis. Nesibaigia ir kova. Tik kovos priemon s kinta, jos prisitaiko prie pakitusi s lyg . Tai sunki ir varginanti kova. Ji reikalauja daug valios, energijos, pasišventimo, auk . Pirmojo pokarinio dešimtme io kovotoj beveik neliko: vieni žuvo, kiti

nusilpo. Kov t sia jaunesn s kartos. Ilgos okupacijos laikas, atrodantis be prošvaist s, nesilpnina jaunesn s kartos laisv s siekimo. Nepaisant masin s bolševik propagandos kvailinimo, šiai kartai laisv ne miražas, ne abstrakti s voka. Ji aiškiai suvokiama id ja. Tai žmogaus teis : a) b ti savo krašto šeiminku, b) laisvai pareikšti nuomon d l savo šalies valdymo, c) laisvai skleisti savo id jas, d) laisvai naudotis dvasiniais turtais ir juos kurti, e) naudotis savo darbo vaisiais, f) laisvai keliauti po savo krašt ir išvažiuoti kitas šalis.

Šias laisves gali gyvendinti tik laisva tauta, suk rusi savo valstyb . Okupuotame krašte žmon s negali naudotis tokiomis elementariomis laisv mis.

S moning taut sunku išlaikyti vergijoje, tai supranta kiekvienas okupantas. Didžiausi r pest jam kelia s moningiausia tautos dalis, nes ji greičiau perpranta okupant k slus. Tod l teroro smaigal okupantai pirmiausia nukreip aktyviausi tautos dal . Jie grieb si sen caro imperijos metod - kal jim ir tr mim Sibir , tik juos ištobulino. Jau pirmaisiais imperijos egzistavimo metais bolševikai papild caro imperijos prievartos arsenal savo naujove - konclageriais. Daugiau negu dvidešimt met veik , jie praleido milijonus žmoni .

Jau pirmaisiais okupacijos metais juos nugarm jo ir m s tautos dalis.

Okupantai pasiekia savo tiksl kai jie pavergia tautos dvasi . Akivaizdus tautos dvasinis atsparumas yra kalba. Ja labiau negu kitais tautiniais faktoriais tauta išsiskiria iš kit tarpo.

Carin imperija didel reikšm skyr nutautinimui ir surusinimui. Tai vykdyti ji steng si 120 met . Tod l m s tauta gerai supranta, k reiškia dvasinis pavergimas. 40 met lietuviams buvo uždrausta spauda gimt ja kalba. Rusija gana grubiai vykd nutautinimo politik . Ji net nesl p savo tiksl , nesiskait su priemon mis. Lietuviams uždraud lietuvišk spaud draud mokyti vaikus gimt ja kalba, valstybin se staigose vartojo tik rus kalb . Jaunus vyrus rusino ir kariuomen je. Lietuvi tauta skaudžiai išgyveno savo likim , nes okupantas užgavo jautriausias jos sielos stygas. Tokiu sunkiu metu, kai tauta netur jo spaudos, ir sižieb tautinis jud jimas. Deja, praeitame šimtmetyje pasaulis nebuvo jautrus maž taut nelaim ms. Pasaulio viešoji nuomon , kuri užjaut okupuotas šalis, buvo nestipri ir negal jo paveikti valstybi politikos raidos. Buvo daugiau pavergt taut negu laisv ir daugeliui žmoni atrod visai normalu, kad silpnesn s tautos priklauso stipresn ms. Be to, ma-

sin s ryši priemon s buvo netobulos ir negausios. Tod l pasaulis mažai žinojo apie Rusijos pavergtas tautas. Tokia tarptautin pad tis ir abejingos visuomen s paži ros palengvino carinei imperijai susidoroti su pavergtomis tautomis. Bolševik imperija seka caro imperijos p domis. Ta iau j nutautinimo ir rusinimo metod negalima sutapatinti. Bolševikai, met taut lygyb s š kius, man jas lengvai patrauksi savo pus .

Jie k r naujo tipo imperij , tad tautin klausim perži r jo iš pagrind . Jie atsisak grubios nutautinimo ir rusinimo politikos, pakeit j lanks ia, iš pirmo žvilgsnio sunkiai ži rima. Caro imperijos praktika parod , kad žmones sunku nutautinti ir j ga primesti jiems svetim kalb . Tad bolševikai paskelb , jog visos tautos lygiateis s. Ar ne pažangu? Taut lygyb s š kiai iš ties patraukl s ir bolševikai jais sumaniai naudojasi. Juk ne visos tautos gal jo perprasti j tikslus. O patirties apie t š ki gyvendinim dar nebuvo. Bolševikai imperijos k rimo metu steng si kuo pla iau paskleisti sav j propagand . Lengviausiai tai padaryti galima buvo žmoni gimt ja kalba. Bet v liau, kai jau tvirtai laik valdži savo rankose, bolševikai m primetin ti kitoms tautoms rus kalb . Per 60 met rusinimo metodai kito, tobul jo, tapo klastingesn ir akipl šiškesni. Jau pra jo beveik keturios dešimtys okupacijos met ir dabar aiškiai matome, kaip rusinimo nuod stengiamasi leisti kiekvien tautos l stel . Kad lengviau b t toki politik užmaskuoti, dabar rus kalba velkama nauj r b . Ji pavadinta "taut bendravimo kalba". Ir rusinimas yra sud tin "internacionalin s" politikos dalis. Pagal j , ta tauta yra pasidavusi internacionalizmui, kuri labiau nutaut jusi, kurioje daugiau gird ti rus kalbos. Tokia tauta giriama, siekiant užli liuoti jos budrum ir paskatinti jos duobkasius dar aktyvesnei veiklai. Bolševikai atkakliai siekia tikinti savo bei pasaulio visuomen , kad j imperijoje visos kalbos yra lygiateis s ir taut kult ros klesti. Tai labai veidmainiška politika. Ji teigia kalb lygiateisiškum , o kartu siekia tvirtinti rus kalb okupuotose šalyse. Okupantai sudaro krašte tokias s lygas, kad žmon ms atrodyt , jog pats gyvenimas ver ia juos išmokti rus kalb .

Nuo pat mažens jaunimui diegia rus kalb . Oficialiai tvirtina, kad rus kalba mokyklose neb tina, tai priklauso nuo t v valios. T vai gali neleisti vaik mokytis rus kalbos. Ta iau t vai suprant , kokia svarbi rus kalba ir noriai leidži vaikus jos mokytis. Iš ties dauguma t v net nežino, kad toks pasirinkimas oficialiai galimas. Niekas j neklausia, kai registruoja vaikus

mokykl : nori, kad vaikas mokyt si rus kalbos, ar ne. Be to, kurie žino tok pasirinkim , vargu ar išdr s juo pasinaudoti, nes gali užsitraukti tarim , jog neloyal s valdžiai.

Lietuvi mokyklose rus kalbos programos mažai skiriasi nuo gimtosios kalbos program . Mokinius moko rus kalbos nuo pirm j klasi , kai vaikai dar neturi gimtosios kalbos pagrind . Rus kalba beveik sulyginama su lietuvi kalba. Tokia praktika žemina lietuvi kalbos kokyb ir dargo gimt j kalb . Gerai neišmok lietuvi kalbos vidurin se mokyklose, aukštosiose mokyklose studentai naudojami rusiška literat ra, tod l daug s vok ir rus kalbos dvasia perkelta lietuvi kalb . Rus kalbai atiduota pirmenyb prieš kitas užsienio kalbas. Tod l mokiniai daug blogiau išmoksta angl , vokie i , pranc z kalbas. Vidurin s mokyklos išleidžia abiturientus, kuri užsienio kalb žinios labai silpnos. Net baig aukšt sias mokyklas neturi šnekamosios kalbos g dži ir blogai supranta rašt . Nemok dami Vakar Europos taut kalb , žmon s negali bendrauti su užsienieiais, negali pasinaudoti literat ra ir tiesiogiai susipažinti su Vakar kult ra. T sprag dalinai galima užpildyti naudojantis rus kalba. Ta iau negalima visiškai pasitik ti bolševik išleidžiama rus kalba Vakar literat ra. Jeigu jie laiko literat r j ideologijai nenaudinga, tai tokios visai neleidžia ir nutyli, kokios kult rin s vert s ji beb t . Dažnai Vakar kult rai atstovauja antraeiliai ar treiaeilias veikalai, jeigu jie pila vanden ant bolševik propagandos mal no. Tokiu atveju ši laik kult ros proceso ne sivaizduojame arba gauname iškreipt vaizd .

Vakar Europos taut kalbos mums nemažiau svarbios negu rus kalba. Mes esame Vakar kult ros šalis ir per šias kalbas galime tiesiogiai susipažinti su j kult ros pasiekimais. Lietuviai dar nepajuto tiek skaudži rusinimo rezultat kiek kitos tautos, valdomos bolševik nuo pat j imperijos k rimo. Daugiau negu 20 met Lietuva buvo laisva. Šis laikotarpis yra labai svarbus tautos gyvenime, nes per t laik mes atsigavome po tokios ilgos carin s okupacijos, sustipr jome savo tautine dvasia, tobulinome savo kalb . Toli mesniam tautos egzistavimui pad jome stiprius pagrindus. Mums dabar lengviau atlaikyti nutautinimo bang , kuri pl sta iš Ryt . Tos tautos, kurios nepaj g sukurti savo valstyb s, kai kilo bolševik imperija ir kurias taip pat ilgai vald carin Rusija, yra stipriai surusintos.

Sunki dalia Ukrainos. Daug ukrainie i kalba rus kalba, ypa miest gyventojai. Kaip ir kitose respublikose, taip ir Ukrainoje daugiausia d mesio

skiriama rusinimui per mokyklas. Valdžia vairiomis dingstimis vietoje ukrainiečių kalbos veda mokyklose rusų kalbą. Mokiniai priversti mokytis rusų kalbą, todėl ukrainiečių mokyklų sparčiai mažėja, o rusiškų daugėja.

Mūsų kaimynai baltarusiai padarė dar blogesnę negu ukrainiečių. Tautiškai silpnas ir aktyvi žmonija labai mažai. Pasipriešinimas rusinimui silpnas, todėl rusų kalba baigia išstumti baltarusių kalbą.

"Internacionalizmo" politikos dėka daug mažesni tautai, taip vadinamoje Rusijos federacijoje išnyko, o likusios skurdžiai egzistuoja. Šias tautas stipriai rusino carinė Rusija, o bolševikai sustiprino tą procesą. "Rusijos Federacijos" tautos turi savo mokyklas, bet tik formaliai. Tai reiškia, kad tik kai kuriose vietose yra mokyklos gimtąja kalba, o dauguma jų - rusų kalba. Tai patraukli vitrina, žiūrintiems iš toliau ir nesistengiantiems sigilinti tokios nacionalinės politikos esmę. Rusinimo politikos rezultatai tautoms yra labai liūdini: dalis jų pamiršo savo kalbą ir save laiko rusais.

Rusų kalba yra imperijos kalba. Bolševikų praktikoje "internacionalizmas" yra pavergtas tautų santykiai su rusų tauta. Šios politikos siūlai eina iš Maskvos periferijai (pavergtas tautas). Taip karštai propaguojamas internacionalizmas, susijęs ir su rusų kalba. Niekas neišdrįsta net prasižioti, kad be rusų kalbos yra daugiau taip vadinamų broliškų respublikų kalbų. Taigi, to internacionalizmo vardan, mes galime vaikus mokytį vidurinėse mokyklose ne tik rusų kalbos, bet ir kitų tautų kalbų. Mūsų kaimynai latviai tikrai broliška tauta. Su jais mes bendraujame variose gyvenimo srityse. Mums būtų pravartu turėti žmonių, gerai mokančių latvių kalbą.

Galėtume vaikus mokytį kai kuriose mokyklose ukrainiečių kalbos. Didelė tauta, stipri Ukrainos pramonė, pilna žemės turto, senos kultūros šalis, be to, esame beveik kaimynai. Visi šie faktoriai mus verčia palaikyti su ukrainiečiais glaudžius santykius. Neginytina, kad mums reikalinga rusų kalba. Tačiau ne kiekvienoje mokykloje. Kiekviena tauta užmezga santykius su kitomis tautomis, o ypač artimai bendrauja su kaimynais ir didesniomis tautomis. Ir mes nuo seno palaikome santykius su vairiomis tautomis, ir su Rusija. Ir ateityje santykiai su Rusija bus svarbūs mūsų tautos gyvenime. Mums reikia turėti rusų kalbos specialistus. Be to, tam tikra dalis baigusių vidurines ir aukštesnes mokyklas turi mokėti rusų kalbą. Tačiau tiek turėtų mokoma, kiek reikalaujama mūsų tautos ekonominiams, kultūriniais ir politiniais interesais. Jokių būdu negalima atiduoti rusų kalbai pirmenybę prieš vakarų tautų kalbas.

Bolševikin je imperijoje nutylima tautini mažum švietimo problema gimt ja kalba. Kiekvienoje respublikoje gyvena daug kit gyventoj , kurie sudaro ir kurie nesudaro atskiro administracinio vieneto. Jie gyvena išsisklaid tarp pagrindini tautos gyventoj , nors kai kuriose vietose, ypa miestuose, gana tankiai. Kai kurios tautin s mažumos turi savo mokyklas. Tai lenkai Lietuvoje ir vokie iai Kazachijoje. Bolševikai padar toms tautin ms mažumoms nedidel kult rin nuolaid - leido švietim gimt ja kalba. Galb t todėl, kad nor jo išlaikyti gerus santykius su Lenkija ir Vokietijos federacine respublika. Rusijoje gyvena daug tautini mažum . Gausiausios iš j - žydai ir ukrainie iai. Jie sudaro didel gyventoj dal miestuose. Ta iau j vaikai turi mokytis rus kalb , nes mokykl sava kalba n ra. Reikalavimas toki mokykl b t palaikytas "buržuaziniu nacionalizmu". M s tautie iai, gyvenantys Baltarusijoje, neturi lietuvišk mokykl . Bet kokia lietuviška kult rin veikla laikoma nusikaltimu, už j baudžiama.

Labai sunki dalia teko Sibiro tremtiniams. Lietuviai, kaip ir kit taut tremtiniai, netur jo elementariausi žmogaus teisi . Apie mokyklas gimt ja kalba negal jo net svajoti. Tremtini vaikai gal jo mokytis tik rusiškose mokyklose, žinoma, jeigu jos buvo.

Rusinimas nesibaigia mokyklose. Jaunuolius, kaip ir caro laikais, toliau rusina kariuomen je. Bolševikin kariuomen - tai tas žaizdras, iš kurio turi išeiti protiškai suluošinti vyrai, pasirusoš aklai vykdyti bet kok nusikalstam bolševik sakym .

Rusinimo banga ritasi per staigas ir mones. Kai kuri didesni miest , ypa Vilniaus, Kauno, Klaip dos, mon se, kurios tiesiogiai valdomos iš Maskvos, skamba rus kalba. Ten ne tik dauguma darbinink atvyk liai iš Rusijos, bet ir didel dalis administracijos yra rusai. Atvyk liai sukuria rusišk aplink . Tam padeda ir vadinamoji vaizdin agitacija: vair s š kiai, sienlaikrašiai, diagramos, technin bei kitokia informacija dažniausiai rašoma rus kalba. Administracijos dokumentai - taip pat. Lietuviai darbininkai ir tarnautojai turi kalb ti rusiškai ne tik tvarkydami reikalus su administracija, bet ir bendraudami su kit tautybi darbininkais. Taigi ir daugelis moni yra lietuvi darbinink rusinimo židiniai.

Geresn pad tis vietin s okupacin s valdžios tvarkomose mon se bei staugose. Išskyrus Vilni , Klaip d ir Vilniaus krašto miestelius, kuriuose didel gyventoj dal sudaro rusai ir kit tautybi žmon s, kalbantys rusiškai, šiose

mon se bei staigose rus dirba mažai. Tod l rusiškos aplinkos jie nesudaro. Ta iau ir tokiose mon se ne visada gali išsiversti be rus kalbos, nes dalis dokumentacijos taip pat rašoma rusiškai.

Saugumas ir milicija Lietuvoje vartoja ir lietuvi kalb , bet daugel dokument rašo rus kalba. Šios organizacijos turi užgniaužti bet kok tautin pasipriešinim . Tod l jose dirba daug rus . Tai patys reakcingiausi okupant rams iai Lietuvoje.

Pavažin kime bet kokia susisiekimo priemone po Lietuv . Kur beužsuktume - miest ar provincij , visur susidursime su rus kalba. Atrodo, jog Lietuvoje gyvena pus rus ir pus lietuvi , o kraštas nuo gilios senov s priklauso abiem tautoms. Nesvarbu, kad kokiam kaimo negyvena n vieno ruso, bet kaimo pavadinimas užrašytas ir rusiškai. Plentai ir keliai nus ti rusiškais užrašais. Dabar dar rašo pirma lietuviškai, o paskui rusiškai. Kai rusiški kolonizatoriai daugiau apgyvendins krašt , bus nesunku sukeisti kalbas vietomis. O kai "internacionalizmas" dar giliau leis šaknis Lietuvoje, liks tik rusiški užrašai.

Geležinkeliai Lietuvoje priklauso Pabaltijo valdybai. Tod l nuo pat pradžios šiose susisiekimo priemon se bei j stotyse vartojama rus kalba. Vis d lto lietuvi kalb tur jo sileisti pirmiausia geležinkelio stotis, nes ia reikia aptarnauti lietuvius gyventojus. Miestuose apstu vairi skelbim , reklam bei iškab . Tuoj po karo prie lietuvišk staig ir parduotuvi pavadinim priker g rusiškus. Lietuvos miestus užpl do reklamos, skelbimai ir kitokia makulat ra rus kalba. Gatv s dar ilg laik tur jo tik lietuviškus užrašus. Pagaliau neiškent okupantai lietuvišk užraš ir paleido gatves "internacionalizmo" bang . Tiesa, jie keit ne iš karto visus užrašus, bet laipsniškai, per ilgesn laik . Pirmiausia pasirod lietuviški ir rusiški užrašai didesn se gatv se. Okupantai pateikia savo užrašus dalimis, kad gyventojai lengviau prie j priprast .

Rusinimo tempai ne visuose miestuose vienodi. Jie spartesni Vilniuje ir Klaip doje, nes ten didel gyventoj dal sudaro svetimtau iai. Be to, Vilniuje sukaupia okupacin s valdžios centrin administracija. Kaunas, Šiauliai, Panev žys l iau rusinami. Dar l iau - rajon miestai ir miesteliai. Iš vis Lietuvos dali labiausiai rusinamas Vilniaus kraštas.

Labai sunku ar visai negalima pavergti laisvo žmogaus dvasios. Dar sunkiau pavergti laisvos tautos dvasi . Bolševikai sugalvojo, kaip jie mano, pat

veiksmingiausi , bet antihumanišk , niekšiški b d pažaboti tautas. Atskyr jas spygliuotomis viel tvoromis, draudžiamomis zonomis nuo likusio pasaulio. Pirm kart m s istorijoje šeštadalis pasaulio paversta konclageriu. Konclageris vaizduojamas kaip aukš iausias žmogaus proto pasiekimas. Iš ties tai iškrypusio proto padarinys, kurio ryškus rezultatas - žiaurus tautos išnaudojimas, moralinis smukimas. Nieko gero nežada imperijos tautoms atskyrimas nuo pasaulio kult ros lobyno. Tik bendraudamos tautos gali visapusiškai tobul ti. Kiekviena tauta, kuri r pinasi pakelti savo krašto gerov bei kult r , stengiasi pritaikyti kit taut pasiekimus savo kraštui. K duoda užsiskleidimas - puikus pavyzdys Senov s Kinija. Apsitverusi aukšta siena nuo puslaukini klajokli gen i , kult ringa kin tauta ilgainiui nusmuko. Tok likim bolševikai rengia visoms savo imperijos tautoms. Kult ra jiems svarbi tiek, kiek j galima panaudoti savo partini dogm propagandai. Atskyr tautas nuo likusio pasaulio kult ros, nuo jos takos, bolševikai stengiasi diegti savo partines dogmas propaganda, panaudodami literat r , vaizduojam j men , muzik . Neva j dogmos tobuliausios, humaniškausias, mokslin s ir neišvengiamai paskutin žmonijos istorijos raidos pakopa. tikintos, apkvailintos tautos nesieks laisv s, nes jos manys, kad jau pasiek aukš iausi kult ros ir laisv s virš n .

Okupav m s kraš , gij patirties ant kit taut sprando, bolševikai puol atimti iš lietuvi tautos literat r , muzik , vaizduojam j men , net jos praeit - istorij . Sur šiavo m s kult r : "liaudišk " ir "nacionalistin ". J supratimu "liaudiška" ta, kuri galima sprauti "moksl mokslo - marksizmo-leninizmo" r mus. O kuri netelpa šiuos r mus - "nacionalistin ". Kult ros veik jus, kuri veikalai pakliuvo draudžiam knygs rašus, pasmerk užmarš iai. Net j pavardži nemin jo, o jeigu negal jo nutyl ti, tai atsimindavo juos pl sdami. Jaunoji karta mokyklose nieko apie juos negird jo - mokytojai tyl jo. Tik pal p se išlikusios knygos bylojo apie j k ryb . Lietuvi kult ros darbuotojams, gyvenantiems užsienyje, tuoj priklijavo "imperializmo tarn " etiket ir man kal paskutin vin j karsto dangt. Taip "palaidoj " daugel rašytoj , muzik , dailinink ir kit kult ros darbuotoj , jie nuskurdino kult r Lietuvoje. Bolševikai ne tik nutyl jo dabartini išeivik ryb . Rinko vairi literat r , išleisti Lietuvos laikais: politin , religin , filosofin , visuomen s moksl , net grožin , jeigu autorius gyveno užsienyje, buvo suimtas ar ištremtas. Daug Lietuvos laikais išleisti laikraš i , žurnal ,

knyg suplešk jo laužuose, sudeg fabrik k ryklose. Kitas krov sand lius ir perdav stambioms bibliotekoms. ia sudar specfondus, tai yra knyg ka- l jimus. Ten laikomas knygas gali vietoje paskaityti tik turintys ypatingus ledimus. Šiuos leidimus gauna tik patikimi valdžiai žmon s, kuriems tokia literat ra reikalinga profesiniais tikslais. Iš užsienio gaunamos knygos, ku- riose, bolševik manymu, yra erezini min i , taip pat atsiduria specfonduo- se, kad nepasiekt platesn s visuomen s.

Taut lengviau apkvailinti, kai ji gyvena dabartimi, kai jos didžiausias r pestis yra kova d l kasdieninio duonos k snio. Dar lengviau j kvailinti, kai ji jau tiek apkvailinta, jog nemato savo skurdžios dabarties, o gyvena propagandos primestomis iliuzijomis. Kai iš tautos atima atmint , tai ji neži- no, kas ji buvo ir kas yra. "Vyresnysis brolis" negal jo pak sti m s garbin- gos praeities, jos d stymo mokyklose. Steng si j nutyl ti, o v liau keisti istorijos surogat . Istorin literat r sunaikino: degino laužuose, fabrik k - ryklose. O kiek knyg d l ja "knyg kal jimuose"-.

Reikia manyti, kad iš vis istorijos knyg skaudžiausio likimo susilauk Šapokos "Lietuvos istorija". Su kokia neapykanta okupantai gainiojosi j po vis Lietuv . Šapokos "Lietuvos istorija" - tai jos savininko neloyalumo oku- pant valdžiai rodymas, tai "antitarybin s propagandos" medžiaga. Kiek j kart guld ant bolševikinio teis jo stalo. Kiek už j nuteis ir teisia žmoni - tik vienas Dievas žino. Šapokos "Lietuvos istorija" - okupantams baubas.

Nuskurdin lietuvi kult r , ilgainiui okupantai suprato, kad negalima jos pakeisti "proletarine kult ra", kuri neegzistavo. Be to, nebuvo galima pai- aiškinti jaunajai kartai, jog mes esame be kult rin s praeities. Visiems buvo akivaizdu, kad okupantai užgniaučia kult ros praeit . Liko viena išeitis - "perkainuoti vertybes". Tuo metu sušveln j s postalinio pereinamojo laiko- tarpio kult rinis klimatas skatino tok sprendim . Okupantai persijojo m s kult rin palikim per retesn r t. Tiesa, labiau pasisek mirusiems negu gyviems, kaip paprastai b davo bolševik imperijoje. Buvo "reabilituoti" kul- t ros veik jai, bet ne visa j k ryba. Kai kuri kult ros veik j "reabilitacija" buvo tik parodomoji, nes be jubiliejini leidin li nieko daugiau neišleista.

Dabar labai tr ksta verstin s humanitarin s literat ros lietuvi kalba. N - ra šiuolaikin s filosofin s, istorin s, sociologin s, politin s, memuarin s už- sienio literat ros lietuviškai. Net praeito šimtme io klasika, išskyrus kelis trupin lius, never iama lietuvi kalb . Sunku pak sti toki diskriminacij .

Lyg už nosies vedžioja ir rodo: štai t gali skaityti, an draudžiama. Tai stabdo m s tautos kult rin pažang . Užsienio humanitarini moksl literat ra praturtint m s visuomen s mint , skatint nagrin ti vairias problemas. Jaunoji karta pl st akirat , mokyti si laisvai galvoti. T kult rin diskriminacij pridengia imperijos meno, švietimo, mokslo pasiekim liaupsinimas.

Užtrenk duris išorin pasaul , bolševikai pareng vairias kult ros priemones masinei partini dogm propagandai. Tam tikslui pla iai naudoja knygas, žurnalus, laikraš ius, televizij , radij , kin , teatr . mon se ir staigose organizuoja vairias propagandines paskaitas, kurias darbininkai ir tarnautojai privalo lankytis. Propagandistai stengiasi, kad kiekvien žmog pasiekt bolševikin propaganda. Jie perša bolševik dogmas nuo vaik darželio iki gilos senatv s. Tam tikslui pasiekti traukia labai daug žmoni ir išleidžia didelius pinigus. Didžiul propagandist armija vaizduoja visuomen taip, lyg ji tegalvot apie partij ir jos dievuk - pirm j sekretori , o darbininkai ir valstie iai tik d l to dirba, kad sustiprint imperij .

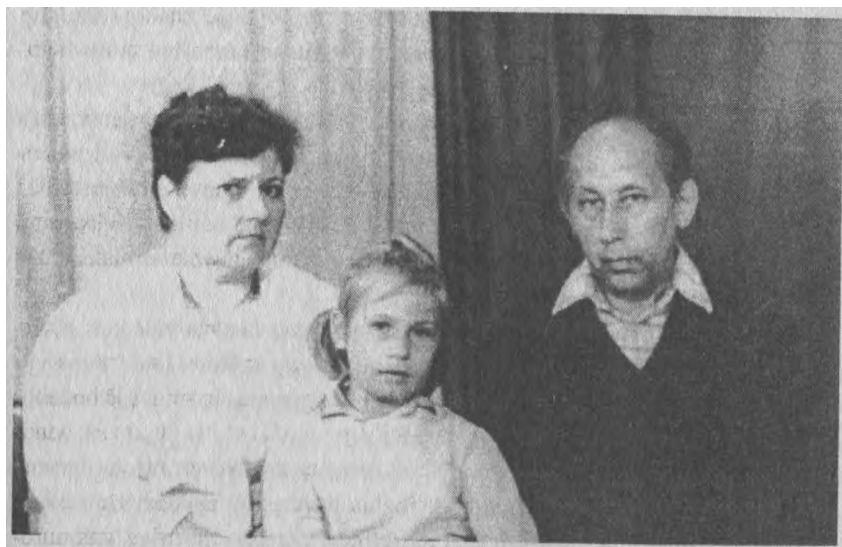
Žmones kvailina vairios kvalifikacijos propagandistai. Didel s užduotys skiriamos literat ros darbuotojams. Iš j reikalaujama vadinam "pažangi " k rini . Ta iau ne taip lengva meistriškai vykdyti tuos reikalavimus. Užsakymas - ne laisva k ryba. Bolševik imperijos rašytoj s jungos negalima lyginti su laisvojo pasaulio rašytoj s jungomis. Paprastosios nepriklauso nuo vyriausybi . Bolševik imperijos rašytoj s junga yra valstybinis organas. Jos nariai - oficial s rašytojai ir turi prisilaikyti partijos nurodym . Jie neieško gyvenimo tiesos. Vieni nutyli, apeina skaudžias tautai problemas, kiti meluoja, iškraipo, gražina gyvenim . Jie atitr k nuo žem s ir vaizduoja savo susikurt bei partini užsakov sivaizduojam gyvenim . Tod l k sužinos skaitytojas apie m s tautos gyvenim per š bolševik period , sakysim, po šimto met ? Bolševik laikais m s tautos gyvenimas yra tragedija ir ištisos kan ios. T kan i negalima apeiti ir užmiršti. Šimtai t kstan i buvo represuota, dešimtys t kstan i nukankinta.

Ar gali poetas apdainuoti iš sielos gelmi pl stan iais žodžiais budelius? Ne! Tik dvasiniai iškryp liai prieš juos keliaklups iavo. Busimosios kartos nesužinos iš j rašt apie tikr j m s tautos gyvenim . Jos skaitys pagražint ir nudailint mel . Visuomenei jis nebus reikalingas, kaip ir dabar j mažai kas skaito. Kai kurie rašytojai sk sta smulki kasdienini problem klampy-

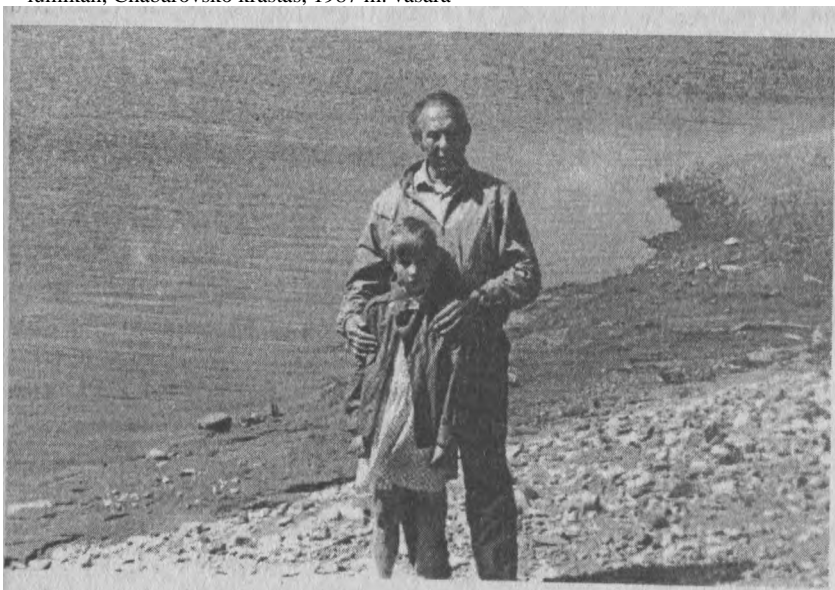
n j . Nagrin ja., kas geriau: b ti piemeniu ar ganyti? Gal šie rašiniai liks kaip falsifikacijos ir melo pavyzdžiai, kuriuos retkar iais pavartys literat ros istorikai, norintys sužinoti apie dvasios luošį kart .

Žurnalistai užpildo periodin s spaudos puslapius rašiniais, persunktais bolševikine propaganda. Jie iškraipo vykius, tendencingai aiškina tiek vidaus gyvenim , tiek užsienio. Jie neatsakingi viešajai nuomonei, nes krašte n ra alternatyvios informacijos priemoni . Jeigu informacija ir aiškinimai naudingi partijai, tai aiškink, kaip reikalauja partija, ir visada b si po jos sparnu. Melas tiems žmon ms s žin s negrauzia.

Bolševik taut pavergimo id jos progresuoja. Gim j galvoje naujas terminas - mitin "tarybin liaudis". Dabar bolševikai aiškina, kad tautos gyvendamos bendroje "subrendusio socializmo" (dar vienas terminas iš bolševik propagandos žodyno) t vyn je supanaš jo, gyvena bendrais siekimais, bendromis komunizmo id jomis. Tokiu atveju galima tautas vertinti kaip vien liaud . Iš ties po šiuo terminu slepiasi nauja pavergimo pakopa. Bolševikai stengiasi paversti tautas beformiu kratiniu, kuris akiai sekt Maskvos nurodymus. Ta iau tautos turi savo siekius, savo gyvenim savo istorij tradicijas, kalb . Kiekviena šiek tiek s moningesn tauta turi savo keli . K lietuvi tauta gali tur ti bendro su ta mitine "tarybine liaudimi"? Mes - okupuota šalis. Mes kovojame su okupantais. Mus per keturiasdešimt met terorizuoja. Mes - neturime ekonomin s, politin s, kult rin s laisv s. Tai k bendro mes galime tur ti su ta mitine "tarybine liaudimi"? Argi neturi savo kelio Latvija ir Estija, kuri likimas panašus m s ? Ar ukrainie iai nesiekia laisv s, argi nekovoja? Kiek daug auk jie sud jo ant laisv s aukuro! Kuo skiriasi arm nai nuo kit taut , ar jie neturi kovotoj už Arm nijos laisv ? Turi. Tad n ra jokios tarybin s liaudies. Visuomen s sluoksniai, susidedantys iš aukštesni partini sekretori , moni ir staig direktori , iš ties visose tautose panaš s, jie sudaro bendrij , nauj klas , stovin i aukš iau liaudies. j t klas , jeigu ištikimai tarnaus partijai, tai iki pat mirties tur s užtikrint vado vaujan i viet . Prie partini sekretori b tina prid ti valstyb s saugumo darbuotojus, kurie yra reakcingiausi "tarybin s liaudies" dalis. Visuose bolševik imperijos kampeliuose jie sudaro vien "kumšt ". Tai nauja klas , kuri išnaudojo tautas, tai klas , kuri so iai maitinama iš valstyb s lovio. Jos siekimai, kuriai tautai ji bepriklausyt - bendri: naudotis vairiomis, nuo visuomen s kruopš iai slepiamomis privilegijomis, išlaikyti geležiniame kumštyje

Pas vyr ir t vel trentyje apsilankius. Irena, Gražina ir Balys Gajauskai.
iumikan, Chabarovsko kraštas, 1987 m. vasara

Balys Gajauskas su dukra Gražina prie Ochotsko j ros

tautas ir nukreipti į sukurtą galybę pasaulio užvaldymui. Paverg daugel taut ir teroru išlaikydami jas paklusnias, bolševikai mano, kad tokiu būdu galima nuslopinti laisvą idėjų. Tačiau jie klysta. Laisvė – gimta vertybė. Nuo gilios senovės laisvės jausmas perduodamas iš kartos į kartą. Tauta, kaip ir žmogus, praradusi laisvę priešinasi ir stengiasi ją atgauti. Ji gali nuslopinti tik fizinį pasipriešinimą, bet ji nenumarins tautos laisvės troškimo. Pavergta tauta, ypač jeigu ji silpnesnė, laikinai klaidingai, bet laisvės jausmas nuolat rusens jos širdyje. Užtenka tik pastebėti, ir iš menko rusenimo silpnos laisvės laužas.

Carinės imperijos laikais per šimtą metų ruseno laisvės jausmas. Kelis kartus mūsų tauta sukilo, bet nebuvo palankių sąlygų atgauti laisvę. Pagaliau Pirmojo pasaulinio karo audra nušlavė carinę imperiją, ir mes iškovojome laisvę.

Ir dabar daugiau negu keturiasdešimt metų mūsų tautoje rusena laisvės jausmas. Kartais jis dega ryškia liepsna, bet politinė sąlyga dar mums nepalankios. Tačiau laisvė – mūsų tautos svajonė. Ji paremta dideliais darbais ir aukomis bei kančiomis. Ir toliau mes eisime tuo greičiu, kol atgausime laisvę.

1982 m. Permės srities,

Kuino politkalinių ypatingojo režimo konclageris

Balys Gajauskas

Kazimieras Banys

NEMUNO-DUBYSOS-MITUVOS TRIKAMPIO (K STU IO APYGARDOS VAIDOTO RINKTIN S VAIDILOS T V NIJOS) PARTIZANAI

1945-1949 m., b damas Veliuonos gimnazijos moksleiviu, platinau tarp moksleivi partizan periodin ir progin spaud , bendravau su keliolika K stu io apygardos Vaidoto rinktin s partizan . 1950-1952 m., jau dirbdamas mokytoju, buvau ryšininku tarp Lietuvos aukšt j mokykl student pagrindin s organizacijos "Vieningoji Darbo S junga" (VDS) ir Vakar Lietuvos partizan vadovyb s. Tuo tikslu teko daugiau ar mažiau bendrauti su keliolika K stu io apygardos Vaidoto rinktin s Vaidilos t v nijos partizan . Žinodamas, kad mano t višk je (Jurbarko r., Juodai i apyl.) niekas per daug nesir pina to krašto partizan išgelb jimu nuo istorin s užmaršties, vis laik jau iau, jog b tina ši sprag užpildyti.*

Didžiausias mano darbo tr kumas yra tai, kad nesugeb jau parašyti trumpos paskutiniojo Vaidoto rinktin s vado Edvardo Pranckevi iaus-Vasario biografijos. Su šiuo domiu ir dr siu kovotoju teko artimai bendrauti 1950-1952 m., kai per j ir jo vyrus palaikiau ryš su LLKS sekretoriumi Antanu Bakšiu-Germantu. Anais laikais žinojau jo slapyvard bei pareigas ir daugiau žinoti neprival jau ir nenor jau. D l šios priežasties negal jau surasti Vasario artin j bei kaimyn .

Petras Andrikis

Gim 1915 m. Juodai i apyl. Miši n k. neturtingo kininko šeimoje. Iki karo aktyvus pavasarinink bei Juodai i (Girkalnio vls., Raseini aps.) šauli b rio narys. Nuo pat antrosios bolševik okupacijos pradžios aktyvus

* Žr. kn.: **Student byla. V. 1995; Laisv s kov archyvas. T. 18. P. 111-130.**

partizaninio judėjimo dalyvis. 1944 m. gruodžio pabaigoje dalyvavo garsiaame Vozbut m. šlyje ir kituose gana stambiuose susirimuose su NKVD bei srib b riais. Buvo tarnavęs Nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje, gabus savamokslis, tad nenuostabu, kad partizan vadovybėjame patikėjo b riodavopareigas. Jis s kmingai kovojo ne vien tik su okupantais bei j pakalikais, bet ir su pl šikaujaniais apsimesusiais partizanais, kurie skriaud vietos gyventojus. Partizano uniforma retai j tekdavo matyti: vilk davo civiliškai arba rusiška karine uniforma. Mane, Veliuonos gimnazijos moksleiv , per vasaros atostogas aplankydavo dien . Ateidavo ant pe i užsid j s dalg , šak ar gr bl , atnešdavo pogrindin s literat ros, o iš man s paprašydavo žemesni j gimnazijos klasi vadov li - mat labai buvo imlus mokslui. 1947 m. vasar papraš lotyn kalbos vadov lio, kad išmokt atmintinai reikšmingesnius lotyniškus posakius (buvo apdovanotas oratoriaus gabumais, tad ruoš si visuomeninei veiklai Nepriklausomoje Lietuvoje).

Žuvo 1948 m. balandžio pradžioje. Dienojo Zapijuvkos palivarko, kininko Daug los miškelyje, 2 km už Juodai i Ariogalos link, keturiese: Petras Andrikis, Antanas Povilaitis, Juozas Ma iulis ir Vladas Atgalainis. Išdavikui pranešus apie juos, partizanai buvo apsupti gausaus enkavedist ir srib b riod. Prasid jo nelygi kova. Antanas Povilaitis krito vietoje. Petras Andrikis išsiverž iš apsupties ir klampiu arimu, atsipl š s nuo besivejan i , b go Pagausan io I kaimo link. Tuo pat metu vieškeliu Juodai iai-Ariogala važiavo gana geraiis arkliais vietos kininkas. Enkavedistai pa iupo kinkin ir prad jo, plakdami arklius, vytis pailsus nuo b gimo Petr Andrik . Pasivij sužeid ir, nor dami paimti gyv , šauk , kad pasiduot , ta iau m s krašto legendinis partizanas nusišov .

Per susirimim Vladas Atgalainis ištr ko sveikas, o Juozas Ma iulis prasisiverž , sužeistas kuln .

Dviej partizan k nus nuvež Girkaln , išniekino, o v liau už Girkalnio užkas nuo karo išlikusiuose apkasuose.

Antanas Povilaitis

Gim apie 1920 m. Juodai i apyl. Pagausan io II kaime (Girkalnio vls., Raseini aps.), neturtingo mažažemio (6 ha) gausioje šeimoje. Baig prad in

mokykl , tarnavo pas kininkus piemenuku bei dirbo padieniu darbininku. Buvo aktyvus ir pavyzdingas Juodai i pavasarinink kuopos narys.

Vyresnysis brolis Benediktas Kaune dirbo policininku. Ten jis, matyt, laidokavo, nes prisidirbo skol . T vai, gelb dami s n palaid n , pa m iš banko paskol , užstatydami savo menk kel . Skola laiku nebuvo gr žinta. Varžytin s vyko 1940 m. balandžio ar geguž s m nes , kai iki pirmosios bolševikin s okupacijos buvo vienas ar du m nesiai belik ... Mokiausi tada Juodai i pradžios mokyklos penktame skyriuje. Su gauduliu steb jau, kaip iš savo gimt j nam atvykusi pareig n iškeliamą gausi Povilai i šeima, kuri dalimis išsisklaid m s apylink je.

Iki antrosios bolševikin s okupacijos Antanas Povilaitis ir gretimame Miši n kaime gyvenantis Petras Andrikis glaudžiai bendravo. Tad ir kovos keli už Nepriklausom Lietuv prad jo ir baig kartu. Tai buvo nuolatinis b rio vado Petro Andrikio bendražygis, draugas, neoficialus adjutantas.

Vladas Atgalainis-Gali nas

Gim 1923 m. birželio m n. Akmeniški k. (Girkalnio vls., Raseini aps.) pasiturinio kininko (24 ha) šeimoje. Baig s Akmeniški pradin mokykl , dirbo t v kyje. Prasid jus antrajam bolševikme iui, du ar tris metus tarnavo sovietin je kariuomen je. Sugr ž s namus, visokeriopai r m savo krašto partizanus. Netrukus buvo areštuotas, tardomas ir žiauriai kankinamas Raseini kal jime. Po 3 m nesi su kankinim žym mis, ut l tas sugr žo namus. Namuose pabuvo vos kelias valandas. Pasisak namiškiams, kad nor damas ištrkti iš kankintoj nag , pasižad jo dirbti NKVD naudai ir tod l buvo paleistas. Išeidamas pas partizanus pasak : "Jie daugiau man s nekankins!" Tai buvo 1947 m.

Vladas pateko Petro Andrikio b r , už dr s ir kovinius nuopelnus greitai gavo puskarininkio laipsn . Žuvus Petruui Andrikui, tapo b rio vadu. 1951 m. lapkri io 5 d. Ariogalos vals iaus Pakarkli kaime Šukausk sodyboje, sužeistas susisprogdino.

*Duomenis pateik Aleksandra Atgalainyt -Teresien
(Vlado sesuo)*

Aleksandra Atgalainyt -R ta

Tai partizano Vlado Atgalainio-Gali no sesuo. Gim 1928 m. kovo 8 d. Baig Akmeniški pradžios mokykl . Broliui prad jus partizanauti, nuo 1948 m. iki 1951 m. kovo m n., pasitraukusi iš nam , gyveno nelegaliai. Buvo nepaprastai sumani ir dr si ryšinink , vykdžiusi gana svarbias partizan užduotis. Dažnai apsiginklavusi pistoletu dalyvaudavo partizanin se operacijose. Du kartus paspruko tiesiog iš enkavedist nag , ta iau "tre ias kartas nemelavo". 1951 m. kovo m n. buvo suimta ir, nepaprastai žiauriai kankinant, tardoma ir kalinama Raseini kal jime.

1951 m. per šv. Velykas (berods, kovo 25 d.) prieš Aleksandr buvo panaudota taip vadinamoji "operatyvin kombinacija". Iš Raseini kal jimo j vež Kaunan kažkoki tariam j akistat . Privažiavus už Ariogalos Didmišk , "sugedo" sunkvežimis. Buvo naktis. Netrukus plente pasirod poros arkli traukiamos ir senyvo žmogaus važny iojamos rogs (tais metais pavasaris v lato). Enkavedistai sustabd roges ir rogi šeimininkui sak kelet enkavedist ir Aleksandr vežti Kaunan. Ant galvos Aleksandrai užmet brezent . Pavažiavus 2-3 km, iš miško pasipyl š viai, enkavedistai, vienas po kito sušuk "banditai", iššokin jo iš rogi . Nurimus "m šiui", prisistat "partizanai". Keikdami ir Aleksandr vadindami enkavedist kekše, ištrauk j iš rogi ir ved si miško tankm . Paplent je gul jo keletas "nukaut" , kraujuose papl dusi enkavedist (ant sniego, esant šviesiai nak iai, tai gerai mat si). Aleksandra tuoj pat "partizanams" paaiškino, kad ji ne enkavedist kekš , bet yra kalin , vežama Kauno saugum . "Partizanai" labai apsidžiaug , apsikabin j bu iavo, vadino savo sesute, tapo labai mandag s. Atsipraš , kad laikantis partizaniškos tvarkos, jie užriš jai akis ir veši j savo štab išsiaiškinti.

Užrištomis akimis Aleksandr "partizanai" ved si apie pusvaland . Suprato, kad ved kažkok tvart . Paskui nusileido bunker . Bunkeris buvo didžiulis, jame tilpo 10-12 "partizan ". Žemin je ant sienos kabojo kryžius, viduryje - didžiulis šventiška padengtas stalas. Buvusiems bunkeryje atvedusieji "partizanai" paaiškino, kad s kmingos operacijos metu nukov daug enkavedist ir išlaisvino iš arešto mergait . Visi "partizanai" buvo graž s, stuomeningi vyrai, partizan uniforma. Ant vieno "partizano" rankov s Aleksandra pasteb jo Vyties kryžiaus antsiuv , kuris buvo

išsiuvin tas jos rankomis. Tas partizanas, kuriam Aleksandra š antsiuv do-
vanojo, prieš kelet m nes i buvo žuv s. Kaip žaibas Aleksandr persmelk
mintis, kad j "išlaisvino" partizanais apsimet saugumie iai. Tas antsiuvas
ir išgelb jo j nuo provokacijos.

Bunkeryje su maldomis ir dainomis iškilmingai buvo "šven iamos" Vely-
kos. Aleksandrai rodoma didelis d mesys ir pagarba. Kai prasid jo apklausa,
ši klausimus atsakin jo kaip Raseini enkavedistams. "Partizan " nuotaika
pastebimai blog jo, ta iau Aleksandros nekankino.

Po poros par "partizanai" pareišk , kad iš štabo Aleksand išvesi ir per-
duosiu kitiems partizanams, kurie j palyd si iki Aleksandos t višk s vyr .
V l užrišo akis, v l ved apie pusvaland , kol buvo "užpulti" enkavedist b -
rio. Stiprus susišaudymas, enkavedist ir "partizan " lavonai, kraujo d m s ant
sniego. Aleksandr suima enkavedistai, stumdo, muša, vadina bandit kekše...

Tuoj Aleksandra nugabenama Kauno saugum , kur laukia visas b rys
aukšto rango ekist . "Operatyvin kombinacija" nepavyko...

Suimant Aleksandr (ji asmens dokument netur jo) joki kal i
nerasta. Tardoma sak , kad gimusi 1934 m. ir teturinti vos 17 met . Kadan-
gi Aleksandra buvo smulkaus k no sud jimo, nediduk , tai tikrai pan š jo
paaugl . Vis d lto enkavedistai nuved j Raseini gydytoj komisij ,
kad nustatyt jos amži . Tais laikais patriotiškai nusiteikusi gydytoj
buvo nemažai, tad jie nustat , kad Aleksandra tikrai 17 met . (Iš tigr j
24-eri buvo prasid j). Gydytoj kabinetas buvo pirmame aukšte, o esant
šiltam orui - langas praviras. Aleksandra kat s vikrumu spruko pro lang ,
ta iau tiesiai už lango t nojusi srib rankas. "Tu, k..., tre i kart
nepab gsi," - šauk j talžydami enkavedistai.

1951 m. liepos 14 d. Maskvos "trijul " už aki Aleksandr nuteis kaip
nepilnamet tik 5 metams. Kal jo Mordovijos lageriuose. Sušaudžius
Berij , pritaikius amnestij , 1953 m. pabaigoje paleido.

Sugr žusi ilgai negal jo prisiregistruoti, sunku buvo sidarbinti. Ištek jo
už savo kaimyno Petro Tereso, turi dvi dukras, an k , gyvena Ariogaloje.

Juozas Ma iulis-Vilius

Gim apie 1922 m. Akmeniški apyl. Karalinos k. (Girkalnio vls.,

Raseini aps.) mažažemio (3-4 ha) šeimoje. Vaikyst je piemenavo pas stambesnius kininkus, v liau dirbo padieniu darbininku. Buvo baig s Akmeniški pradžios mokykl .

Prasid jus vokie i okupacijai, dirbo Reicho darbo tarnyboje, o paskui buvo paimtas vokie i kariuomen . Ten baig karin vairuotoj mokykl . Ryt fronte tarnavo karinio transporto daliniuose. Vokie iams traukiantis, pab go iš dalinio ir slapst si t višk s apylink se.

Partizanauti prad jo 1944 m. pabaigoje. Tai buvo nepamainomas kovotajas paiose svarbiausiose partizan operacijose. Gars jo kaip taiklus snaiperis, tad okupantams ir j talkininkams buvo pridas daug nemalonum . Nuo 1951 m. lapkri io m nesio, žuvus b rio vadui Vladui Atgalainiui-Galiniui, buvo paskirtas b rio vadu. Tur jo vyr. puskarininkio laipsn bei partizanini apdovanojim .

1949 m. kovo pabaigoje Juozo Ma iulio motin ir brol Antan ištr m Sibir .

Žuvo dr susis Mituvos krašto partizanas 1952 m. pavasar . Iš apsupimo besiveržiant rait j nušov Girkalnio sribai. Kur palaidotas, nežinoma.

Duomenis pateik kaimynas Petras Teresas

Benediktas (Bernardas?) Kregžd -Bij nas

Raseini aps., Girkalnio vls., Akmeniški apylink s mažutis Karalinavos kaimelis, apgyvendintas beveik vien tik mažažemiais kinink liais, išugd net tris neeilin s dr sos Lietuvos laisv s kovotojus. Vienas j - Benediktas Kregžd , gim s 1927 m., 6 ha kyje. Nors buvo baig s vos 4 pradžios mokyklos skyrius, buvo viskam imlus: gal jo dirbti traktorininku, kombainininku bei technikos remontininku. Iki kolchoz suk rimo, tarnavo pas stambesnius kininkus piemenuku bei pusberniu. Prasid jus laisv s kovoms, visokeriopa r m partizanus. Atsitiktinai enkavedistai užtiko Kregžd prie bunkerio, kur jis, iš jus partizanams, naikino sniege paliktus p dsakus. Nieko nelauk s spruko tolyn ir daugiau namus nesugr žo. Tai vyko 1950 m. ankstyv pavasar .

Partizanaujant pasižym jo drausmingumu ir dr sa. 1952 m. pavasar , žuvus b rio vadui Juozui Ma iuliui-Viliui, buvo paskirtas b rio vadu.

1951 m. spalio 2 d. išvežė Sibir Kregždė s-Bij no pat v Ban , motin , seseris Antanin ir Jadvyg bei broli Antan . Motina laimingai sugrįžo iš Sibiro ir, sulaukusi 92 metų, mirė 1996 m. pavasarį Ariogaloje, taip ir nesužinojusi sėkmingo žuvimo aplinkybių ir jo palaidojimo vietos.

Duomenis pateikė Marytė Banytė -Mickuvienė, Benediktas Kregždė s sesuo

Dabar jau žinoma, kad partizanų būrio vadovas Benediktas Kregždė -Bij -nas ir Vaidoto rinktinės vadovas E.Prancevičius-Vasaris - buvusio partizano, smogiko Antano Šablausko-Aro išdavystės aukos. Tai vyko 1953 m. rugpjūčio 5 d. Paslauskiniškių miške, netoli Stakių .

Zenonas Kregždė -Balandis

Tai partizano Benediktas Kregždė s-Bij no pusbroliu. Gimė 1930 m. Karalinavos kaimelyje. Tėvai valdė vos 4 ha žemės. Juodai tuose baigė pradžios mokyklą. Pasikininkus tarnavo piemenuku, dirbo padiniui darbinuku. Kaune mokėsi amatų mokykloje. Palaikė glaudžius ryšius su savo gimtinės partizanais, iš Kauno pargabendavo jiems reikalingą daiktą. 1951 m. pavasarį reikėjo eiti kariuomenė, tačiau Zenonas nepanoro tarnauti okupantų armijoje ir išėjo partizanauti. 1951 m. spalio 2 d. bolševikai ištrūmė Irkutsko srityje Jon Kregždė, seseris Genovaitė ir Danutė bei broli Broni .

Tai labai drausmingas partizanas: negėrė, nerūkė, buvo nekerštingas. Iš kitų partizanų išsiskyrė ne tik kuklumu, bet, esant sudėtingoms situacijoms, šaltakraujiškumu ir žaibiška orientacija. Buvo du kartus sužeistas.

1953 m. rudenį enkavedistai, padedant išdavikui keliu pasukusiam Benediktui Mileriuvi-Aliui, Zenonui netoli Burbinų miško, Gailėse, suimė. Nuvežė

Vilniui, ilgai "auklėjo": aprenkė gražiais drabužiais, vedžiojosi teatrą, kiną ir kitur, rodė socialistinio gyvenimo "pranašumus". Zenonas, norėdamas ištrūkti iš ekistų nagų, užsiverbavo ir buvo paleistas, kad padėtų paimti partizaną Bartušą. Sugrįžęs apie savo užsiverbavimą pasisakė kitiems partizanams bei jų mums, taigi okupantams naudai nedirbo.

Po 1953 m. Vaidoto rinktinės Vaidilos būryje, išskyrus Zenoną Kregždė ir Joną Bartušą, partizanų neliko. Jiedu slapstėsi atskirai. Zenonas daugiau-

sia laikydavosi ištremt j Sibirian ištušt jusiose sodybose. 1954 m., o gal v liau, už jo pas ryšinink Stas Atgalain , apsigyvenus ištremt Stuogi sodyboje (Akmeniški apl. Pamituvio k.). Atgalainis jau buvo saugumo agentu, tad ateinan io Kregžd s lauk pasala. Kregžd , pajut s, kad namas apsuptas, ruoš si pab gti. Atgalainis, stiprus vyras, grieb gl bin Kregžd ir šauk pagalbon enkavedistus. Kregždei pavyko šiaip taip iš po juosmens išsitraukti pistolet ir mirtinai sužeisti Atgalain . Po to grieb po ranka pakliuvusius kailinius, apgob jais didžiul puod , išgr do lang (buvo nakties metas) ir met pro j kailinius su puodu. Ton pa ion pus n svied granat ir, jai spro-gus, išsiverž iš apsupimo.

Žuvo Zenonas 1958 m. vasar Grici kaime. T dien jis dienėjo ant tvarto Antano Stirbio (pravarde Žemgulys) sodyboje.

Netrukus j apsupo enkavedistai. Kregžd buvo sužeistas ir tuoj pats nu-sišov . K n nuvež Ariogal . Iš Kauno atvažiavo buv s MGB karininkas (j Kregžd Stuogyn je buvo sunkiai sužeid s galv ir d l to jis buvo išleis-tas "pelnyt " poils d l invalidumo), kuris ilgai spard ir niekino Kregžd s lavon . Kur palaidotas, nežinoma.

Duomenis pateik Kregžd s sesuo Genovait Kregždait -Urbonavi ien ir Aleksandra Atgalainyt -Teresien

Napoleonas Janyla

Gim 1927 m. Seredžiaus vls. Vambali k. stambaus kininko šeimoje. Išsilavinimas -4 skyriai pradžios mokyklos.

Partizanauti iš jo 1947 m. ar 1948 m. Už tai ištremtas brolis su žmona (t vai buvo mir). Napoleono sesuo kartu slapst si bei partizanavo su Alek-sandra Atgalainyte. Kartu jas ir areštavo (1951 m. kovo m n.).

N.Janyla (Aleksandra jo slapyvard užmiršo) buvo eilinis partizanas, ta iau pasižym jo dr sa ir partizaniška nuovoka. Žuvo 1952 m. netoli Seredžiaus, tarp Armeniški ir Motiški kaim , kartu su partizanu Šmuliu-Kovu, atsi-tiktinai susid r su garnizonu. Abu palaidoti Seredžiaus stribyne.

Duomenis pateik Aleksandra Atgalainyt -Teresien

Antanas Venclova-Klevas

Gim 1929 m. Ariogalos vls., Kalniški k., netoli vaizding j Dubysos pakran i . Iš pradži mok si Kalniški pradin je, o v liau Ariogalos vidurin je mokykloje. Pad jo t vams nedideliame (8,5 ha) kyje. T vai ir kiti Antano artimieji buvo nusiteik patriotiškai, tad ir Antanas, vengdamas tarnauti okupant armijoje, 1950 m. pradžioje iš jo partizanauti. Pateko Vlado Atgalainio-Gali no b r . Buvo drausmingas bei draugiškas. 1951 m. kovo 18 d. kautyn se Skardin s miške buvo sunkiai sužeistas ir paimtas nelaisv . Tardomas laik si didvyriškai, nieko neišdav .

Antanas Venclova, g.1929 m.

1951 m. lapkri io 27 d. Antan Kaune nuteis 25 metams kal ti itin griežto režimo lageriuose. Kal jo Vorkutoje. 1958 m. iš lagerio išleistas ir nuvyko Irkutsko srit , kur gyveno 1951 m. rugs jo 20 d. ištremit t vas Pranas, motina Anel , seserys Stas ir Gen bei broliai Jonas, Alfonsas ir Domas. Visi 1958 m. gr žo Lietuv .

Antanas Venclova-Klevas mir prasid jus Atgimimui, 1988 m. gruodžio 26 d. Palaidotas Ariogalos kapin se.

Duomenis pateik Stas Venclovait -Bardauskien

Jonas Bartušas-Ukrainietis

Tai paskutinis Vaidoto rinktin s, o gal ir visos K stu io apygardos, partizanazas.

Jonas Bartušas, s.Stasio, gim apie 1911-1912 m. Seredžiaus apylink s Žemaitai i kaime. T vai vald 6 ha kel . T vas mir apie 1930 m., palik s

nemaž b rel mažame i vaik : s nus Jon , Kaz ir Benedikt bei dukras Bron , Antanin , Maryt ir Magdelen .

Jonukas baig s Padubysio pradin s mokyklos 4 skyrius, tarnavo pas kininkus piemenuku, v liau bernavo. Atlik s karin tarnyb , prieš prasi- dedant pirmajai sovietinei okupacijai, kelet met dirbo Kauno kal jimo priži r toju.

Vokie i okupacijos metais - gen.P.Piechavi iaus Vietin s rinktin s savanoris. V liau pateko vokie i vermacht , karo pabaigoje amerikie- i nelaisv . Jam leido pasirinkti: pasilikti Vakaruose, ar gr žti Lietuv . Ir jis (grei iausiai patik j s bolševik agent vilion mis) gr žo savo t višk . V liau labai gail josi, kad taip pasielg .

Sugr ž s apie pusantr met dirbo Suredžiaus apylink s pirmininku. Glaudžiai bendradarbiavo su savo kaimynu Karaliumi, tapusiu partizanu. Matyt, bijodamas arešto, o gal Karaliaus prikaltintas, apie 1947 m. ir pats pasirinko Lietuvos laisv s kovos keli . Toks žmogus, kaip Jonas Bartušas, tur s nemaž kovin patirt , partizanams buvo labai reikalingas. Už tai, kad Jonas pasuko Laisv s kovotoj keliu, okupantai ir j pakalikai jau pirmu tr mimu vis Bartuš šeim išvež Sibir .

Kaip žmogus ir kaip partizanas Jonas buvo teisingas, nekerštingas. Iš j s miškan, niekam nekeršijo, niekas nekalb jo, kad Jonas Bartušas k nors b t nušov s, nužud s.

Jonas Bartušas-Ukrainietis ilgai vienut vienut lis slapst si dar po to, kai Nemuno-Dubysos-Mituvos trikampyje nebeliko n vieno laisv s kovotojo. Kalbama, kad jis retskykiais susitikdav s su kitoje Dubysos pus je besislaps- tan iu vienišu partizanu Zenonu Lenartavi iumi, žuvusiu 1960 m. rugpj io m n. Ariogalos apylink s Grajausk k. Gaižausko sodyboje (Prisik limo apy- gardos vienas paskutini j partizan) .

Žuvo paskutinysis K stu io apygardos Vaidoto rinktin s partizanas Jonas Bartušas 1960 m. apie rugpj io m nes .

Partizano ž ties ankst ryt enkavedist pasala jav lauke lauk iš Ramanauskait s nam išeinan io Bartušo. Užpultas partizanas priešinosi (kal- bama, kad net du užpuolikus sp jo nukauti). Pirmiausia prieš kulkos sužeid kojas ir rank , paskui automato serija per jo per kr tin ... Prie lavono buvo rastas ginklas su šoviniais, nes priešo kulkomis sutriuškinius dešin rank , narsusis partizanas daugiau priešinus negal jo. Kišen je rasti vaistai, doku-

mentai rod , kad Jonas Bartušas ruoš si b gti užsien .

Kur palaidotas, nežinoma.

Partizanavo ir daugiau Bartuš . Kalbama, kad net trys broliai Bartušai iš Seredžiaus. Vienas j lyg ir buv s Nepriklausomos Lietuvos karininkas. Tad nenuostabu, kad kartais žmon s partizan Bartuš ir vardus, ir slapyvardžius painioja.

*Kaimyno Prano Kveškevi iaus pasakojim užraš
mokytoja Adel Urbelien*

M S ŠEIMOS LIKIMAS

Jau seniai svajojau parašyti apie savo ir savo šeimos gyvenim atsiminimus arba dienorašt . Ta iau sovietiniais laikais su tais dienorašiais daug kas "de- g ": b davo komentuojami ir vairiai interpretuojami laikrašiuose, o autorius svarstomas darbo kolektyvuose, tampomas po saugumo staigas ir pagaliau iš- varomas iš darbo, mokyklos ir t.t. Rašyti, nuslepiant kai kuriuos faktus, nebuvo prasmės. Atk rus Lietuvos nepriklausomyb , v l atgijo noras atgaivinti atmin- t ir aprašyti savo šeimos išgyvenimus, kanias gulag lageriuose ir tremtyje. Buvusio partizano ir "Laisv s kov archyvo" straipsni autoriaus Jono Ži - kaus buvau paskatinta palikti atsiminimus ne tik savo vaikams, bet ir Lietu- vos žmonėms.

Gimiau Žemaitijoje, "d ninink krašte", Skaudvil s vls., Puš kaime, gau- sioje Gedvil šeimoje. Mano tėvelis Antanas Gedvilas, baigęs mokslus Sankt- Peterburge, dirbo Skaudvil s valsiaus "staršina", kuris atitiko lyg ir viršai io pareigas. Tur jo 35 ha ir jau buvo našlys. Kai pasipiršo mano mamai, Joanai Jokubauskaitei iš Skaudvil s, tėveliui buvo daugiau kaip 40 met , o mamai tik 18. Ji buvo žvitra, ilgakas , chorist , šok ja ir aud ja. Taip susižav jo inteli- gentišku, dar gražiu vyru, kad net neišsigando, jog jis jau tur jo 5 vaikus. jo 1918 metai - pirmieji Nepriklausomyb s metai. Jie greitai susituok . Stat si didel , erdv nam , kuris ir dabar tebestovi sveikas ir gražus. Mama su Ged- vilu susilauk 4 dukter : Joanos, Bron s, Stas s ir Kazyt s.

T v prisimenu mažai: tik jo vešlius, žilus plaukus, pakirptus ežiuku, tam- s kostium , kišenin paaukuot laikrod su grandine, visada baltus balti- nius. Juodo darbo tėvelis nedirbo. Vyresnieji jo vaikai suaugo, o mes prad jo- me eiti Skaudvil s mokykl . Su didžiausiu d kingumu ir meile prisimenu mokytojus: Elen Kulviecait , Bron Steponavi it ir Bal Vil insk . Tai bu- vo be galo taur s žmon s, daug dav kaimo vaikams. Mok ne tik skaityti, rašyti, geografijos ir kit dalyk , bet ir aukl jo patriotine dvasia, mok ir bui- tini dalyk , kaip priimti sve ius, tvarkos, mandagumo ir t.t. Visa tai išliko visam gyvenimui.

mokykl jome prastai apsireng , su klumpik mis, ta iau mok m s ge-

rai, ir mokytojas Vil inskas, dažnai po gero atsakin jimo, paglostydavo galvut sakydamas: " ia ne kop sto galva!" Mokytojas B.Vil inskas už savo patriotin -visuomenin veikl buvo ištremtas 1941 m. birželio 14 d. Sibir . Dingo be žinios.

1934 m. pradžioje mir m s t velis. Mama liko viena su keturiais vaikais. Tiesa, dalis kio buvo užrašyta. Bet argi viena moteris gali paj gti tvarkytis, kurtis? T pa i met pavasar pas mus kažkokiais reikalais atvažiavo jaunas, garbanotas, šviesiaplaukis iš Lybiški kaimo Jonas Macijauskas. Mama žvitriai sukin jasi virtuv je, verda cepelinus. Dengia balt linin stalties , neša stal vaišes, kvie ia sve i . Nedr siai graž sve i dilb ioja ir mamos podukros, kurios jau irgi nuotakos. Bet vaikinai sispitrijo tik mam , aki nenuleidžia, net valgyti negali. Po met juodu susituok iš didel s meil s. Mama su Macijausku susilauk dar dviej vaik : Algiuko ir Alyt s.

1939 m. Macijauskas miršta nuo plau i tuberkulioz s. Mama v l lieka viena, ta iau nenuleidžia rank . Pasisamdo darbinink Nikodim Putvinsk iš Taubū i kaimo lauko darbams. Susitvarko k , leidžia vaikus mokyti. Vyresnioji dukt Joana išteka, išsikelia gyventi Kaun , v liau Jonav . Aš, keturiolikmet , nor dama ištr kti iš kaimo, nuvykstu pas vyresni j seser Joan ir patenku pas prezidento Antano Smetonos tarnautoj saugumo departamento direktori , Albin ioder , kuris tur jo Kaune graž namel Basanavi iaus al joje. Šis namukas ir dabar tebestovi. ioderiai tur jo dvi dukras: Nijol ir Elvyr . Mažoji Elvyrut sakydavo: "Aš gimiau, kai Darius ir Gir nas skrido per Atlant ". Gyvendama pas juos, tur jau nedidel jauk kambar l , žaisdavau su mergait mis (j dukrel mis), pad davau ruošos darbuose. Tai buvo be galo geri ir humaniški žmon s. Ten aš išmokau gero elgesio, gražiai serviruoti stalus. Buvo didel biblioteka, pilna verting knyg . ioderiai su pasig r jimu ir pritarimu ži r jo, kaip su užsidegimu puoliau jas skaityti. Tas laimingas mano gyvenimas truko vos kelet m nesi .

Vien karšt 1940 m. birželio popiet Albinas ioderis gr žo labai susir - pin s, užsidar s su žmona kalb josi ir po to dingo. Ponia man paaiškino, kad Lietuv okupuoja rusai ir, kad ioderis pasitrauk kartu su prezidentu A.Smetona Vakarus. Ap m labai slogi nuotaika. Ponia ioderien prad jo pakuoti daiktus ir sak , kad reik s išvažiuoti iš nam , nes ia ateis sovietai, konfiskuos turt , nam užkals. Mane su vaikais išvež Raguoli kaim už Panemun s, kapitono Petravi iaus sodyb . Dar prieš išvažiuojant, Basanavi iaus

Seserys Stas Gedvilait (straipsnio autor) ir Alyt Macijauskait (sugr žusi iš tremties) Kurš nuose

Prie paminklo žuvusiems partizanams Jonui Strainiui-Saturnui ir Antanui Norkui Macijausk sodyboje, Lybiški kaime: kair je Saturno brolis Steponas Strainys, s nus Steponas, Stas Andriulien , Bron Bekerien , Saturno marti (Stepuko žmona) ir Algirdas Macijauskas

al joje pasigirdo baisus tank trašk jimas, atrod , kad visas dangus aptems. Iš tank kišdavo galvas pajuodavusiais veidais rus kareiviai. Kai kur stov jo grupel s žmoniai , daugiausia žyd , kurie sveikino okupantus š kiais ir g l mis.

Raguoli kaimė nebuvo nuobodu. Kapitono s nus gimnazistas, geras ir doras jaunuolis, Petravi iaus brolis iš Lenkijos, internuotas kaip karo belaisvis. Dar du vaikinukai stat kažkok statin : tvart ar daržin . Ponia ioderien kart per savait mus aplankydavo. Matyt, slapst si. Praš nepasakoti kaimynams, iš kur atvyk ir kas tokie esame. Kart iš jau Panemun ir gr žusi neradau ioderi dukter , motina jas perk l kitur. Gal jau pasilikti gyventi toje sodyboje, bet nema iau prasm s. Kažkas pasak , kad Panemun - je, Karinink ramov s valgykloje reikalingos darbinink s. Nu jau ir pasisi - liau. Ramov s šeiminink pri m iš karto.

Iki 1940 m. rudens dar buvo Lietuvos kariuomen ir karininkai. Prisimenu Lietuvos karininkus visada mandagius, malonius, labai švariai ir tvarkingai apsirengusius. Negal davau atsisteb ti, kad 100 karinink pavalgius, ant stalties s nelikdavo jokio trupin lio ar d mel s. Po keli m nesi m s kariuomen kažkur iškl , privažiavo raudonarmie i . Dieve, kokie jie buvo suvarg ! Išduotos naujos kortin s uniformos ne pagal g , juokingai dideli apdrib keliai, suvarg pras iokai - ir tai buvo karininkai. O jau prie stalo elg si blogiau nei paršiukai: aplietos stalties s, cukraus (neištirpusio) artipilniai puodukai, sviestas išbarstytas ant staltiesi . O moterys kapiton s ir pulkinink s reišk pretenzijas, kad šeiminink nemoka gaminti maisto. Šeiminink senu papro iu patiekdavo skaidrius buljonus su pranc žiškais pyragai iais, vairius karbonadus, pjausnius ir kitus patiekalus iš aukš iausios r šies produkt . "Ponios" karinink s pareišk , kad viskas turi b ti sumaišyta: m sa, bulv s, daržov s ir dar kai kas. Pagaliau pareišk : "Mes turime savo valgykl ". Taip ir baig si mano karjera Kaune.

Gr žau Varlauk pas mam . Blankiai atrod kaimas po Kauno, net apsiverkiau. Prad jau lankyti mokykl , vaikš iojau šokius. Bet staiga, lyg perk nas iš giedro dangaus, atsik l birželio 14-osios ryt , sužinome, kad ši nakt išvež m s mokytojus, fel erius, kurie per pusnynus brisdavo gelb ti gimdyvi gyvybi , geriausius, darbš iausius kininkus. Supratome, kas ištiko m s t - vyn . Ir, žinoma, kai prasid jo karas, džiaugsmui nebuvo rib . Nors vokie iai irgi buvo neprašyti sve iai, bet nors negr s kal jimas ir Sibiras. Vokie iai nelandžiojo po stalu, nedar krat , o kai rinko pyliav , tai net juokas m .

Mama, iš seni no sužinojusi, kad atvyks komisija tikrinti, iš vakaro išs m gr dus iš svirno, supyl maišus ir pasl p daržin je po šiaudais. Rytojaus dien atvažiuoja karieta, pris dusi vokie i . Mama nuved juos svirn , pa- rodo tuš ius aruodus, ir šie, pasak "gut, gut!" s do kariat ir išvažiavo savais keliais. Rusai b t išvert visus šiaudus, išbad žem ir at m iki pas- kutinio gr do.

Stebiuosi mamos gerumu, kuris mums, vaikams, dar didžiul sp d . 1941 m. birželio 22 d. ryt , pirm j karo dien , apie 11 valand m s kiem at jo du rus kareivukai, atrodo, seržantai, jauni, graž s, Švariai apsireng . Prašo duonos. Mama paklaus , kiek j yra. Jie atsak , kad 35 vyrai. Mama dar juo- kais paklaus "Kod l nenušate vokie i ?" Šie atsak : "Zavtra budem v Berly- ne!" Mama prid jo maiš duonos ir, pasakiusi "negi saus duon valgysite", d jo paltel lašini . Kareiviai greitai dingo kr muose. Gal po 5 minu i at- lekia vieškeliu du vokie iai. Iššok iš motociklo, atkišo automatus, šaukdami kr m link "Rus! Rus!" Mama gražia vokie i kalba pasak , kad ia joki rus n ra. Ma iau, koks buvo išblyšk s nuo išg s io mamos veidas. Tada vokie iai papraš gerti. M s kieme buvo du šuliniai: vienas senas medinis, jame šaldydavo pien . Mama ištrauk iš šulinio bidon l, liep atnešti dvi stiklines. Nupyl iš bidon lio paviršiaus nusistov jusi grietin l ir duoda vokie iui. Šis neima, sako: "Pirma gerk pati!" Mama nug r , po to ir vokitis išdr so. Išg r pagyr "gut milch", prisipyl dvi ar tris "gertuves" ir nud m atgal vieškeliu link. Net apsiverk me iš džiaugsmo, kad pra jo toks baisus pavojus.

Pro m s sodyb tek jo keli maži upeliai: Upyna, Upyn l , Triši kšt ir kt. Upeli krantai aukštais kr mais apž l . Dažnai iš ten pasirodydavo alka- n rus kareivi . Mama visada jiems duodavo pus kepalo duonos, o vien , peršauta kr tine, sutvarst .

Vokie i kareiviai elg si kult ringai, nepl šikavo, nesididžiavo. Už maist stengdavosi atsilyginti. Visada tur jo ger kvepal , muilo, romo ir kit dalyk . Tiesa, valdžia uždraud be kontrol s pjauti veršelius, kiaules ir kitus gyvulius, ta iau tai nekreip me d mesio. Linksmi buvome tod l, kad vokie iai ne m vyr kar , neatimin jo gyvuli , pagaliau negr s Sibiras. Dauguma jaun vyr iš jo dirbti prie geležinkelio. Ten reik jo daug darbinink ir tarnautoj .

Tuoj po karo pradžios sužinojome apie Raini , Panev žio ir Pravieniški žudynes, kurias, m s kolaborantams padedant, vykd rus kareiviai.

Joana Gedvilait -Sabinskienė, gr -
žusi iš lagerio 1955 m.

Stas Gedvilait, 1949 m.

Joana Gedvilienė -Macijauskienė (centre), Joana Gedvilaitė (dešinėje), laggerio draugė Ksavera Stankevičiūtė (kairėje) ir Vladas Stankevičius (stovi), Vorkutos kalynas (buvęs Lietuvos karininkas), vėliau komunistų sušaudytas

Greitai prabėgo trys metai. Pas mus priaugo daug gyvulių: 4 karvės, veršiai, aviškos, 12 bekonių. Atsirado daug prekeivių, kurie iš miestų, kurie mainydavo maisto produktus daug gražiai, medžiagais, indais ir kitomis dalykais. Mat miestuose buvo kortelių sistema. Produktų normos, buvo mažos, tačiau, kas priklausė pagal maisto kortelę, atiduodavo viską ir eilę nebūdavo.

Po trijų metų visi pradėjome girdėti pabėgėlių griausmą: grįžta rusai. Žmonės pradėjo panikuoti. Vokiečiai kariuomenėse matėsi lietušius, tačiau ir tada jie elgėsi santariai ir tik retkarčiais pasitaikydavo nesusipratimai. Mūsų kaimuose atsirado daug pabėgėlių, daugiausia iš Kauno. Apsigyvendavo pas kaimo žmones, Bruožius ir kitus. Tai labai inteligentiški žmonės su žmoniškais ir vaikais. Jie, matyt, tik josi kažkokio stebuklo ir neskubėjo bėgti iš savo tėvynės. Vokiečiai siena nuo mūsų buvo už 27 km. Mama pjevė bekonus, virė gėles ir giliavė, maitino pabėgėlius beveik kas antrą dieną. Labai jį gailėjosi, o mums, vaikams, tai buvo gražus pavyzdys. Mes džiaugėmės, kad turėjome tokią mamą. Ji buvo ne tik gera, bet ir labai šviesaus proto, iškalbinga, gerai mokėjo rusų, vokiečių ir latvių kalbas.

Ir štai vieną dieną dingo visi pabėgėliai, vokiečiai. Gal pusdienį buvo tylu, o paskui pamatėme pilnus vežimus rusų kareivių. Buvo ruduo, kepėme bulvinius blynus. Pasiėmėme jiems, bet jie mandagiai atsisakė, sakydami, kad mūsų didelis šeima ir t.t. Išvažiavo, bet vakarop atvažiavo tie patys kareiviai, tik jau girti. Išsigandome. Gerai, kad buvo atėjusieji kaimynai vyrai. Juos pristatėme kaip savo vyrus. Kareiviai pareiškė, kad pas mus nakvosiu. Daržinėje buvo daug šiaudų, pasiėmėme atsinešti ir pasikloti ant grindų, bet jie atsisakė, ir sugulėme ant nešvarių grindų. Vienas išgerė pradėjo kibti prie sesers Bronės. Ši pabėgėlio ir palindo po lova pas senokus, kurie pas mus gyveno. Kareivis visą naktį triukšmavo, grasino nušauti, niekas negalėjo nuraminti, išnaršė visus pakampius, ieškojo daržinėje šiauduose. Tik paryčiais išsidangino.

1945 m.* rusai mėgė rinkti vyrus karui. Gudrūs žemaičiai "sulindo geležinkelį" - sidarbino. Iš ten neimdavo, bet mūsų Joanos vyras iš Jonavos pamėgė 16-ąją divizioną dar 1944 m. rudenį, ir jau 1945 m. žiemą jis žuvo Liepojos "katilė". Liko sesuo Jonavoje su dviem mažais vaikais. Dukrelei Irenai buvo tik pusmetis, sūnui Vladui treji. Niekas ja nesirūpino, nei maisto kortelės, nei pašalpos, nei darbas galėjo išėti. Nuvažiavo mama su Bronike Jonav ir

* Žemaitija buvo okupuota vėliausiai, tik 1944 m. spalio mėn. - *Red.pastaba.*

parsivež seser su dviem mažyliais. Greitai gavo telegram apie vyro žuvim "didvyriška" mirtimi.

Lietuvos vyrai, taip pat ir m s kaimynai: Juozas, Antanas, Jonas Norkai, j seserys, kit Nork vaikai Albertas ir Albina, broliai Vladas ir Petras Šauliai ir aplinkini kaim jaunimas iš jo miškus ginti savo t vyn s nuo nuožmaus priešo. Vis pavardži ir neprisimenu.

Pas mus lankydavosi partizanai. Mes jiems skalbdavome, apr pindavome šiltomis kojini mis ir pirštin mis ir viskuo, kuo tik gal jome. Ne mes vieni taip elg m s, taip dar visi kaimynai: Elvikiai, Bruožiai, Miniotai, Gedvilai (netikras m s brolis Stasys). Dar nebuvo kolchoz , žmon s tur jo maisto, viln , namini audekl baltiniams. Su didžiausia meile dalijosi su partizanais lyg su savo vaikais ir broliais. Didel moralin pagalb teik Varlaukio klebonas Jocy s, v liau klebonas Ignas Šiau i nas. Meld m s, tik jome, kad pasaulio politikai neleis sigal ti raudonajam tvanui. Tada dar nežinojome, kiek met reik s iškent ti j žiaurumus ir mel . Baig si karas, tik ne mums. Prasid jo kvietimai saugum , dant ir šonkauli daužymai.

Atsimenu Izidori Survil , m s artimiausi kaimyn ir giminait . Kiekvien savait kviesdavo j Skaudvil s saugumas, o iki ten dvylika kilometr . P sias eidavo žmogus ir važiuotas. Jis pasakojo: "Vaikšto aplink saugumietis, panardin s akis, ir r kia: "Pasakyk, kur bandit ginklai, sand liai, bunkeriai ir t.t." O tas žmogus tikrai nieko nežinojo, nes gyveno prie didelio vieškelio, kuriuo dažnai važiuodavo kariuomen , ir partizanai ten beveik neužeidavo. Išdauž žmogui dantis, sulauž šonkaulius ir nuvar j kapus, vos 50-ies sulaukus . Izidorius Survilas jiems r p jo dar ir tod l, kad buvo išgyven s 20 met Amerikoje, susirašin jo su Amerikoje gyvenan iais broliais, buvo pasistat s gražius namus. Mat, reik jo visk pragerti, apšiukšlinti: tik tada b tum geras soviet draugas.

Varlaukiški garbei galiu pasakyti, kad iš vietini gyventoj nebuvo nei vieno stribo. Visi jie atvykdavo iš kitur, atrodo, iš Skaudvil s, Adakavo* ir kt. Gyvenimas jo taip: dien žaliakepuriai - rus pasienie iai, nakt partizanai. Laik m s dr siai, nors žinojome, jeigu ateis kareiviai, kai pilna troba partizan - ž sime. Visiškai tam buvome pasiryž . Pasitaikydavo ir jaunatviško neatsargumo. Prisimenu, siuvome trispalves ant rankovi ir trispalves pynes

*Rus sentiki gyvenamas kaimas. *Red.pastaba.*

Justina Gudait -Gedvilien , su savo vyru Stasiu šelp partizanus

Kazyt Gedvilait -Karbauskien r m ir globojo partizanus

Vorkutos kalinys Vytautas Svilas 1954 m.

Plk. Svilas, Vytauto t vas, bolševik sušaudytas 1941 m.

ant kepuri . Pasiūpdavome jas daržini je šiauduose. Jei b t krata, tai iš karto b t rad ! Vladas Šaulys iš Ožnugario kaimo iš jo mišk ir po savait s žuvo. Bron išeinan iam prisiuvo trispalv ant rankov s.

Noriu pamin ti leitenant Juoz Babilį , kuris su žmona mokytojavo Varlaukyje. Tur jo jie koki 3 met s nel , rodos, Algiuk . Iš "Laisv s kov archyvo" sužinojau, kad J.Babilius buvo suimtas NKVD ir nukankintas kal jime. Mokytoja Babilien rengdavo labai puikius vakarus su programomis ir šokiais, kuriuos kviesdavo apylinki jaunim . Ypa simintinas vienas mokytojos surežisuotas taip vadinimas "Gyvasis paveikslas". Aš, apvilkt mokytojos tautiniais drabužiais, vaiddavau Lietuv , surakintomis (sunertomis) rankomis. Aplinkui stov jo vaidilut s baltais drabužiais, r t vainik liais ir, laikydamos rankose ilg brukni vainik , dainavo:

*O Lietuva motin le,
Ko taip gailiai verki?
Kas tau slegia širduž l ,
Ar dalel tau sunki?*

Ir ia atsiliepia "Lietuva":

*Oi sunku man ant kr tin s,
Lyg peiliai širdy,
Kad lietuvis pirmutinis
Ž sta karo ugnį.*

Toliau dainuoja vaidilut s:

*Oi nurimk, brangi t vyne,
Tu kent toja rami!
Aušta jau nauja gadyn
Pasipuošus lytimi.*

*Tau vainik laisv s rengia
Tave mylintys vaikai.
Ir taip gražiai padabinsim,
Kad žaliuotum amžinai.*

Balsai m s skamb s ir tyri, mergait s labai gražios, pasipyl plojimai, žmon s, Lietuvos karininkai puol sveikinti ir bu iuoti mokytoj Babilien , gyr j už dr s . Mat vokie iams turb t irgi nelabai b t patik , kad dainuojama apie Lietuv Vyt .

At jo 1945 m. ruduo. Partizan pilni miškai ir kr mai. Nemažiau ir rus pasienie i . Rugsj io m nes su mama išvykome Klaip dos krašt pas gi- mines. Bron liko viena namuose su mamos vaikais. At jo Jadvyga Norkut iš Lybiški geležinkelio stoties: reikia gelb ti iš apsupties Gaur je sužeist brol Antan Nork .

Bron Gedvilait prisimena: "Nebuvo kada dvejoti: kinkiau arklius, ir abi išvažiavome Gaur . Gaur je pasienie i kaip amaro. Buvo pavakarys. Antan Nork pa m me iš bunkerio. Ryšininkas perk l per Šešuv s up kit krant , ir vakare važiavome m s namus. A.Norkus buvo apsiginkla- v s automatu ir granatomis, sak : "Aš gyvas nepasiduosiu!" Stebuklas, kad nesusid r me su kareiviais. Gr žome laimingai. Sl ptuv paruoš kaimynas ir giminaitis Antanas Macijauskas ir m s samdinys 50-metis Nikodimas Putvinskas. Rytojaus dien at jo partizan vado Saturno žmona Zos Strai- nien ir praneš , kad jos vyras sužeistas gretimo kaimo lankoje. Ten niekas negali prieiti, nes ant kranto sik r s kariški štabas. Vis d lto su Norkute surizikavome ir nu jome parsivesti sužeistojo. Nuo nam buvo apie du kilo- metrus. Prie m s prisid jo Bronius Ridulis (ryšininkas), kuris žad jo su- švilpti kaip paukštis, jei pamatys sargybin . Jis vos nesusid r su jais: gerai, kad buvo tank s kr mai, naktis ir sargybiniai jo nepamat . Jeigu b t su iul- b j s, b t iš karto nušov . Pasinaudojusios tuo, kad dar nenupjauti javai, pra jome nepasteb tos ir radome sužeist j bulvi duob je, labai karš iuojan- t . Pasisek laimingai parvesti savo sodyb .

Bunkeryje jau tur jome du sunkiai sužeistus partizanus. Reik jo vaist , tvarsliaivos. Su Albina Norkute nu jome pas Jon Ži k , slapyvardžiu Dakta- riukas. Jis apr pindavo partizanus vaistais ir tvarstom ja medžiaga. Greitai atvyko J.Ži kus su medikamentais. Perneš me sužeistuosius iš sl ptuv s (pa- darytos šiene) ir sutvark me žaizdas. Tai darydavome kiekvien nakt . Sute- mus Nikodimas su Antanu Macijausku ant nugar pernešdavo sužeistuosius kambar , švarias lovas, kad pails t , pakv puot , ir perrištume žaizdas. A.Norkaus žaizd buvo daug, bet jos paviršutin s, ir jis greitai sveiko. Su Saturnu buvo blogiau: jam peršauti plau iai, prasid jo uždegimas. Netek s vilties pasveikti, Saturnas papraš iš Bataki parvežti fel er akušer Rirn- šel . Tikroji jo pavard buvo Rimša, bet Bataki miestelio ir apylinki gyven- tojai j vadino Rimšeliu arba Rimšiuku. Saturnas sak : "Mes juo pasitikime!"

Kaip tik buvo gr žusi Joana iš Jonavos, ir mes, pasikinkiusios arklius, nuvažiavome Batakias pas t Rimšel . Arklius su vežimu pasistat me toliau, Joana nu jo daktaro namus. Ji buvo apsirengusi juodais gedulo r bais, apsiavusi aukštakulniais, elegantiškais batukais. Tokiame bažnytkaimyje, kaip Batakiai, gal jo atkreipti pastabi saugumie i ir j parankini d mes . Rimšelis apži r jo ligo ir pasak , kad jis nepasveiks, nes plau iai sup liav . Rimšelis buvo labai išsigand s ir išblyšk s".

1945 m. rugpj io 25 d. iš ryto nulijo ir apie dešimt ar vienuolikt valand pama iau, kad m s sodyb supa kareiviai, apsigaub palatk mis, su automatais rankose. Tuoj privirto j visi kambariai. Sogr žusi iš Klaip dos, virtuv je viriau pusry ius. Man sustingo kraujas. Rusai klausia: "Banditi jest?" Purtau galv ir sakau lietuviškai "nesuprantu". Gird jau, kaip mama jiems atsak rusiškai: "Ni kakich banditov u nas net!" B gdama pro šal , Bron sp jo pasakyti: "Aš buvau viena, visk padariau viena, o j s gr žote tik ši nakt !" Pasigirdo kieme trys š viai. Vienas š vis teko karininkui pet , kitais dviem partizanai patys nusišov . Pasigirdo riksmi, keiksmi kieme. Mus su visais vaikais suvar piev prie nam , apsupo, atkišo šautuv vamzdžius, užved spynas. Metalo šaltis per jo per šird , m me klykti. Š klyksm išgirdo ir kaimynai. Gal b t mus ir sušaud , bet jie galvojo, kad žinome, kur partizan bunkeriai, kas juos remia ir t.t. Bet iš m s nieko neišgavo. Paskui užvož šautuv buož mis per galvas ir nugaras ir nuvar prie žuvusi , kuriuos liep sukelti ratus. Kažkas buvo pakink s arklius. Išvert visus namus, rado bint , vaist , švirkt ir kit dalyk . Surinko visk , k rado: drabužius, patalyn rišo ryšulius ir krov vežim šalia žuvusi j . Atrodo, nebuvome turtingi, bet jiems atrod kitaip. Kalb jo: "Vot skolko banditi priniesli!" Lavonus ir ryšulius vež arkliais, o mus var p s iomis (buvome vienos moterys), paskatindami šautuv buož mis ir keiksmiais. At jome prie Šešuv s up s, kuri po lietaus buvo patvinusi. Arkliai plaukdami trauk per up vež ias su k nais ir ryšuliais. Nuo srov s ryšuliai pakilo ir nuplauk upe. Taip jiems neteko mamos aust lovatiesi , drobi .

Žuvusi j k nus vanduo gražiai nupraus . Graudu buvo ži r ti j jaunus, gražius veidus. Vienam kulkos jimo anga kaktoje, antram - smilkinyje. Už brastos buvo sunkvežimis, kur suk l me savo didvyrius. Su jais tyliai atsisveikinome ir sukalb jome Amžin atils . Toliau vež sunkvežimiu Batakias.

K nus, žinoma, numet ant gatvės išniekinimui, o mus suvar gyvenamo namo r šius. Dabar batakiškiai sako, kad tai buvo fel'erio Rimšelio namas. T pa i dien prad jo tardyti. Aš ir toliau apsimė iau, kad nemokurus kalbos, nors supratau visk . Mano vert jas buvo kariškai apsireng s žyd tautyb s žmogus, kuris ne tik vert , bet ir smagiai darbavosi su lazda. Tardydavu dviese arba trise. Buvo pad tas suolas viduryje kambario. Vienas laikydavo prispaud s galv ir už iau p s burn , kad mažiau r k iau. Vert jas muš kieta, storoka lazda, jau, matyt, nublizginta nuo "darbo". Laikiausi savo: "Nakt su mama gr žome. Užmigau ir nieko nežinojau apie partizanus". Vert jas sako: "Kaip tu gal jai nežinoti, kai kitame namo gale buvo tvarstoma medžiaga, švirktai, vaistai ir kiti dalykai. Nejaugi tau seserys nepasakoj?" Aš užsispyrusiai tvirtinau, kad gr žome nakt , kitame namo gale nebuvau, su seserimis nekalb jau, nes nor jau miego, be to, ir seserys miegojo. Dauž mane lazda per s dmenis, nugar , o rankomis per veid , rov plaukus. Taip kankindavo, kol nualpdavau. Po to perpildavo šaltu vandeniu, atgaivindavo ir mesdavo maž sand liuk , kuriame ant grind buvo truputis sutr - nijusi šiaud . Po keli valand kankinimai v l prasidavo. Mano išsigelb jimas - nualpimas. Prieš nualpstant skausmai ima maž ti, atrodo, visai dingsta, o paskui pasidaro saldu ir netenku s mon s. Vert jas man r kdavo: "Ne už tai vylk m ša, kad jis pylkas, bet už tai, kad jis av su d . Mes tave mušame ne už tai, kad laik te banditus, bet už tai, kad tu sakai nežinojusi!" Ant sien kabojo švent j paveikslai. Kadangi jie tard gyvenamose patalpose, tardytojams tie šventieji, matyt, ner p jo. Atvesta tardyti meldavausi, nukreipusi akis šventuosius, ir prašydavau Dievo, kad nualpus daugiau neatsibus iau. Buvau pasiryžusi savo parodym nekeisti, nors jie mane ir užmušt , ko ir nor jau. Kal jimas, Sibiras atrod baisiau už mirt .

Išlaikiau... Kantryb išgelb jo. Visas k nas, s dmenys, nugara buvo juoda. Gr žusi namus, ant s dmen suskai iavau virš 30 sudaužyt guz , o vienas kiaušinio dydžio teb ra ir dabar. Baisu, kai mane tard , dar baisiau buvo gird - ti kankinamos mamos ir seser klyksm . Mam nuteis 5 metams kaip nam šeiminink , pritaik straipsn "žinojo ir nepraneš ". Gird jau artimos kaimyn s ir pat vio giminait s Salom jos Macijauskien s klyksmus ir verksmus. O j su m tod l, kad t lemting ryt Zos Strainien at jo aplankyti savo vyro. Buvo n š ia, ta iau, kad nesukelt tarimo, ji pas mus mažai rod si, laik - si pas Antan ir Salom j Macijauskus, kuri trobesiai buvo gal už 150 m

nuo m s . T ryt Macijauskas buvo kažkur išvažiav s. Kariškiai apsupo abi sodybas. Zos Strainien buvo pas Salom j . Kariškiams paklausus, kas ši moteris, Salom ja atsak : "Mano vyro sesuo!" Sargyba neleido nei vienai iš-eiti. Zos Strainien uždar kamarait , kurios langas vietoj stiklo buvo už-kaltas lentomis. Nakt kareiviams užmigus, ji tyliai atpl š lentas, išlindo ir pab go nepasteb ta, nes prie namo buvo kr mai ir griovys. Tada su m Salo-m j ir, kai prad jo žiauriai kankinti, ji prisipažino. J nuteis 10 met . Ka-l jo su m s mama lageriuose prie Pe ioros. Gr žo po 10 met . Gr žusi iš lagerio, Salom ja Ridulyt -Macijauskien irgi netur jo ramyb s. Vyras jau gyveno su kita moterimi, nors paskui juodu v l su jo, o netrukus ir Antanas, jos vyras, numir . Ta iau laik si tvirtai, buvo giliai tikinti, ir tai pad jo jai išgyventi visas negandas.

Mus areštavus, seser Joan paliko namuose su vaikais, kai ji parod kapi-tonui pranešim apie vyro žuvim 16-oje divizijoje. Ta iau fel eris Rimšelis, slap ia apži r j s mus visas, pasak , kad tos, kuri buvo at jusi kviesti pas ligo-n , n ra. Rytojaus dien su m ir Joan , o keturis mažus vaikus (du mamos ir du Joanos) nuved pas Survilus, kuri namai nuo m s mat si per lauk . Jie negal jo žinoti, kad tai m s giminai iai, bet taip jau pasitaik (Survilien , buvo m s pat vio Jono Macijausko sesuo). Vaikus, sak , palieka laikinai. Aišku, Survilien juos ir augino.

Bron Gedvilait prisimena: "Palaik penkias dienas Batakiuose išvež Taurag , "Šubartin s" kal jim . Ten v l tardymai, klausin jimai apie partiza-nus, ryšininkus, r m jus, v l kankinimai, bet visos buvome susitar neprasitar-ti nei žodeliu apie tai, k žinojome. Nieko neišgav , išvež Šilut s kal jim . Šilut je papraš me priži r toj , kad leist skalbti kaliniams baltinius. Rinkda-mos baltinius, vienoje kameroje radome Edvard Laugal iš Puž (Skaudvil s vls.), kuris buvo ir m s giminaitis. Laugalys buvo labai nusimin s, iškan-kintas, apž l s barzda ir ilgais plaukais. Kiek gal damos, steng m s pakelti jo ir kit politini kalini dvasi . Mes jau buvome nusiraminusios, tardymai jo pabaig , lauk me teismo. Spalio m nes buvo teismas. Teis karo tribu-nolas.

Koks ten teismas! Viskas iš anksto nuspr sta. Taip mes jiems ir pasak me, kai suteik paskutin žod . Visos laik m s tvirtai, neverkšlenome, nepraš me pasigail jimo. Pasak me, kad dar me taip, kaip liep s žin - negal jome at-

Stasys Bekeris jaunystėje

Henrikas Bekeris-Kepalas (1925-1951). Dirbo spaustuvių Kaune, spausdino atsišaukimus

Bronė ir Stasys Bekeriai su sūneliu Edvarduku prie pirmosios eglutės Vorokuteje 1957 m.

Vladas Bekeris, 1941 m. sukilimo dalyvis. 1944 m. pasitraukė į Vakarų

stumti sužeist žmoni, kurie buvo dar ir artimi kaimynai. Bausmės: mamai - penkeri metai, Joanai - 10 m., o man - 15 m. katorgos. Iki teismo visos buvome kartu, tai mus šildė ir guodė. Po teismo mane uždarė vienutėje. Tai buvo baisiau už kankinimus. Niekada nepamiršiu 1945 m. Kovo vakaro. Vienutėje buvo labai šalta. Baisiau šokinėjau, kad nesusalčiau. Taip pamatęs, seržantas nuvedė nekrenamą tualetą ir panardino mano galvą unitazė. Mirtinai sušalau, bet jauna, stipri, viską ištvėriau. Greitai mus išvežė Lukiškių kalėjimui. Baisiausia buvo, kad atskyrė nuo namiškių, uždarė vienutėje su mirtininkų kameroje. Grindys buvo cementinės, nei užšalino, nei užsikloti. Maitinimas - supuvusi burokai ir taip pat supuvusi, neskustulvi sriuba. Juoda kaip srutos. Prarydavau viską užsimerkusi, kad nematyčiau. Labai norėjau gyventi, nes tada dar tik jausi sulaukti laisvos Lietuvos.

Iš Lukiškių vežė Vorkutą. Buvo labai šalta žiema, plaukai prišalo prie vagono sienos. Susirgau. Jokios medicinos pagalbos nebuvo. Perioros stotyje mamai išlaipino, o mane pervedė kitą vagoną, kuriame važiavo vieni katargininkai. Joaną išvežė Salechardą, o vėliau Sachaliną. Vorkutoje patekau moterų kolonijai, paskyrė antrą anglies šachtą. Vyrų kolonija buvo atskirai, taigi valgykla bendra. Buvo baisu žiūrėti, kaip valgant aplink mus ratu stovėjo išsekę, pajuodę, išbadę vyrai su dideliais baltais numeriais ant kepurės. Prisimenu, kaip viena medicinos seselė iš Šiaulių savo menkė davin išdalydavo išsekusiems lietuviams kaliniams. Dėl to pati taip išseko, kad viską ne išbėrė votimis. Taigi temperatūra neturėjo ir nuo darbo neatleido. Kartą visai nusilpusi gulėjau. Prižiūrėtojas vienmarškinis prie vartų išmetė 40 laipsnių šaltyje, ten įėjau tuoj ir numirė. Žemę šalusi, lietuviai truputį prakasė, atkapojo ir palaidojo nuog, nes valdiškus marškinius atmetė. O ir giliau iškasti duobė nebuvo įgręžta. Nieko labiau nebijojau, kaip būtų palaidotai toje šaltoje, nesvetingoje žemėje.

Dirbau angliakasykloje kilometras gylio po žeme. Tai buvo tikra katorga. Trys merginos turėdavome per pamainą priekasti 80 tonų anglies. O po pamainos dar prirepti šachtos sutvirtinimui medienos. Iš viršaus, kaip iš dušo, tekėjo rudas vanduo. Per kelias minutes permirksta ne tik rėmai, bet ir oda, stingsta kūnas, negali dirbti. Pradedi verkėti, tada prasideda baisiausi keikimai ir prakeikimai, stumdymai, grasinimai, sumažina ir taip mažduonos davin, gresia bado mirtis. Darbą nuleisdavo liftu, o grįžti reikėjo pėsčiomis nuo žulnių keliu kalnais. Šliauždavome, kol išsėdavome viršų. Anglis vyrai

kirto kirkomis, moterys kastuvais pildavo angl vagon lius, kuriuos trauk arklys. Tai toks buvo j "mechanizmas", kuriuo taip girdavosi komunist liai. Nuo t "mechanizm " susižeidžiau rank , buvo perpl šta sausgysl . Apgydžius su dar skaudan ia ranka v l buvau nusi sta t pa i kasykl . Ranka tino, skaud jo, ta iau jokios medicinin s pagalbos negavome. Pagaliau susirgau plau i uždegimu. Ligonin je vaist nebuvo, maistas prastas, išsekau, buvau jau prie mirties.

Išgelb jo atsitiktinumas. t rajon atvažiavo Petras Trijonis, kil s iš Šilal s rajono. Jis, nuteistas pagal lengvesn straipsn , tur jo teis iš nam gauti laiškus ir siuntinius, buvo geriau sik r s, atrodo, dirbo vir ju. Trijonis prad jo teirautis, ar n ra lietuvai i , kurioms reik t pagalbos. Kažkas pasak apie mane. Jis prad jo siuntin ti man cukraus, aliejaus, apdovanodavo mano daktar , ši prad jo geriau r pintis. Petro d ka pager jo maistas, atsirado ir vaist . Prad jau palengva sveikti ir pagaliau visiškai išgijau. Steb jausi, iš kur atsirado toks geras ir taurus žmogus. Juk ir pa iam nebuvo perdaug.

Su Petru Trijoniu susirašin jome, bet susipažinome daug v liau - po Stalino mirties, kai jis atvažiavo moter lager koncertuoti. Mat, buvo smuikinkas. V liau susitikome su juo Kaune ir jo namuose, Šilal s r., Dryži kaimė. Susipažinau su puikia jo šeima. Nepaprastai kiln s žmon s. Kieme stovi gražus kryžius, žuvusiam Petro broliui partizanui atminti.

Po ligos mane išvež kit kolonij , kurioje buvo recidyvistai ir kitokie kriminaliniai nusikalt liai. Nusigandau pama iusi krauju išrašin tas sienas. Miegojome ant maiš . Nebuvo nei pe iaus, nei vandens. Netur jome ind , kuriuos b t galima sipilti "balandos". Reik jo laukti, kol nuo kit atliks dubėn lis. darb jome 15 kilometr , ties me geležinkel . Susirgau aus uždegimu. Baisus skausmas, o temperat ros n ra, nuo darbo neatleidžia. Beje, man neleido ketverius ar penkerius metus susirašin ti ir gauti siuntini . Nors seserys Lietuvoje sunkiai gyveno, vis tiek puodel , šaukšt ar koki skarel b t atsiuntusios. Katorgininkai iki Stalino mirties keturis metus netur jo teis s rašyti laiškus ir gauti siuntini . Mano seserys net nežinojo, kur aš esu, ar iš viso gyva. Po Stalino mirties leido susirašin ti, nu m lopus nuo vatinuk ir keln i . Lopai su numeriais nebuvo užsi ti ant vatinuk , o iškirpti kvadratai ir si ti drob s gabalai. Per tas vietas labai eidavo šaltis, tod l kaliniai susirgdavo plau i uždegimu ir masiškai mirdavo.

Apie 1949 m. jau prad jau gauti siuntinius iš sesers Stas s, o 1954 m. po

Stalino mirties Stas ir Joana buvo atvažiavusios man s aplankyti. Aš tada dirbau lagerio valgykloje. Kiek gal jau, stengiausi geriau pagaminti kaliniams maist , švariau išplauti indus. Po Stalino mirties jau netr ko duonos, nes kaliniai gaudavo siuntinius.

Ir štai at jo ta laimingoji diena. Po dešimties su puse met iš b t lageryje iškvie ia lagerio viršininkai ir pasako: "Tu laisva! Rytoj išeini laisv , bet Lietuv neturi teis s važiuoti!" Dar paklaus , ar neturiu gimini ar namiški Sibire. Pasakiau: "Ne!" Jeigu b t ištremtos mano seserys, ir mane po lagerio ten b t ištr m .

Iš jau kaip stoviu: nei drabuži , nai kapeikos, nei pastog s. Nu jau pas paž stamas lietuvaites, jau anks iau paleistas iš lagerio. Barake gyveno Apolonija Liekyt (iš Užšešuvi k. Bataki vls.), Julija Ku yt ir kt. sidarbinau ORSO valgykloje vir ja. Man teismo nuosprend sumažino ketveriais su puse met . Paleido beveik visus politinius kalinius. Kai kuriuos "pavojingus", kaip Edvard Laugal , Vytaut Svil ir kitus, išsiunt Bratsko miškus. Kadangi Lietuv neleido, tai lietuviai prad jo kurti lietuviškas šeimas, tuoktis. Pasi-piršo ir man šaunus kaunietis Stasys Bekeris, augalotas, grakštus. Labiausiai mane žav jo, kad jis 1941 m. birželyje dalyvavo Kauno radijo stoties išvadavime, Noreikišk se buvo sužeistas koj . Stasys jau buvo sidarbin s tekintoju šachtoje. Netrukus susituok me, gavome kambar l barake, kuriame gyven-o ir daugiau lietuvi , buvusi kalini : Jonas Sadauskas, gyvenantis Rumšišk se, ir kiti. Visi gražiai, draugiškai gyvenome. Susilauk me s nelio Edvardo. Vorkutos saugumie iai, kurie mus r pestingai "šefavo", pasikviet ir pasak : "Tai k - s n pakrikštijai Edvardu Laugalio garbei?" Vorkutoje mane aplank mano mama. Tai buvo neužmirštamąs akimirkos.

Kaune Bekerio t vas tur jo dvejus namus, bet juose gyveno svetimi. Namai buvo konfiskuoti, tik dalis palikta Stasio motinai Anastazijai Bekerienei. Pas j ir atvažiavome iš Vorkutos, bet prisistat s rajoninis milicininkas sak per 24 valandas išsikraustyti. Nuvažiavome Kurš nus su visa šeima pas mano mam . Ten pakrikštijome Edvarduk . K mais buvo mano sesuo Kazyt ir Edvardas Laugalys. Po to v l gr žome Vorkut ir išgyvenome ten dar trejus metus.

Noriu papasakoti apie Stasio (mano vyro) t vuk Kazimier Beker , kilus iš Rokiškio. Nepriklausomyb s metais dirbo Kaune garvežio mašinistu. Išaugino 5 s nus, trys iš j - Stasys, Albertas, Henrikas - buvo lageryje. Jauniau-

sias Henrikas 1951 m. sausio 21 d. žuvo Perm s lageriuose. Vladas gyvena Vokietijoje. T vukas Kazimieras pasistat Kaune du namus. Už jus sovietams, kaip senas geležinkelininkas ir toliau dirbo geležinkelyje. Po karo nedidelje kompanijoje prie taur s pasak : "Aš dirbau garvežio mašinistu, užauginau ir išmokiau 5 s nus, pasta iau Kaune du namus. Jei neb t už j rusai, visiems vaikams b iau pastat s po nam ". Po keli dien t vukas Kazimieras buvo areštuotas ir nuteistas aštuonerius metus kal ti su turto konfiskavimu, apkaltintas antitarybine agitacija ir propaganda.

Ats d jo Kazimieras Bekeris aštuonerius metus. O jo namuose gyveno svetimi. Juos nuniokojo, apšiukšlino ir, tik at jus Chruš iovui valdži , jis buvo reabilituotas. Namai sugr žinti su gyventojais. Jiems pamok j s ir su teis jais iškeldin s, nuniokotame name prad jo kurtis pats. Namolik tik sienos, grindys išdegingtos, krosni vietoje buvo geležiniai bakai su išvestais vamzdžiais per lang . Klaiku ži r ti. Prisiregistruoti gal jo tik už didelius kyšius, darb gavo irgi ne už dyk . Bet lietuvis b t ne lietuvis, jei jis nungal t kli i . Lankstumas, darbštumas, geri santykiai su žmon mis pad jo susitvarkyti. Daug statybos ir remonto darb jis atliko savomis rankomis".

Joanos Gedvilait s-Sabinskien s likimas irgi klost si nelengvai. Kaip tur jo b ti skaudu moteriai, gavus pranešim apie beprasm vyro ž t . Mums ir rusai, ir vokie iai buvo vienodi okupantai, ir mums nereik jo kovoti nei už tuos, nei su tais. Bet jau taip likimas l m ... Staiga antras sm gis: areštas, 10 met išsiskyrimas su mažameiais vaikais, kuriuos ne tik našlai iais paliko, bet ir Sibir ištr m .

Išvež Joan Salechard už Uralo. Ten kaip ir vorkutie ius varydavo 10-15 km darb per žiemos šalt , p g , snieg . Kasdavo kažkokias duobes lyg statini pamatams. Kam j reik jo, kas juos ten žino! Kirkuodavo š lusi kaip kaulas žem , mesdavo j iš duob s kastuvais aukš iau galvos. Joana mok jo rusiškai, buvo lyg vert ja brigadininkei, kuri negal jo susikalb ti su kitomis lietuvaimitis. Brigadininke buvo rus , ji ne tik stumd ir žeidin jo kalines, bet pama iusi, kad kalin turi gražesn šalik l ar pirštines, reikalau davo, kad jai atiduot . Joana buvo karingai nusiteikusi prieš tok pl šikavim ir neteisyb . Pasakojo, kaip kelis kartus padr sino mergaites nenusileisti tai pl šikei ir neatiduoti paskutinio savo daiktelio iš nam , net kelis kartus "susikibo" su brigadininke.

Joanai geriau pasisek nei Bronei. Jai ilgai nereik jo dirbti t vergiška darb - pateko siuvykl , išmoko si ti. Iš pradži siuvo spec.drabužius, o v liau, pasteb jusios jos gabumus, viršinink žmonos puikiai pasinaudojo. Ji siuvo joms sukneles, paltus. Lageryje buvo laimingi, kurie pasilikdavo k - renti pe ius, tvarkyti barakus, o jau siuvyklos buvo kaip rojus. V liau Joan atvež piet Sachalin ir ten siuvo viršinink žmonoms sukneles, kitokius drabužius, k r visokias grožybes. Si davo ir vyrams Švarkus, kelnes, paltus arba atnaujindavo drabužius.

Paleista iš Sachalino 1954 m., gr ždama namus, užsuko Zim (Irkutsko sr.) paimti savo dukrel s Irenos, kuriai jau buvo 10 met . Survilien , netur - dama savo vaik , myl jo j kaip savo. Dukt savo tikros motinos nepripaž sta, rodo Survilien ir sako: "Ji yra mano mamyt !" Kiek ten buvo ašar ... Viena verkia, kad jos nepripaž sta, kita, kad iš jos k sinasi atimti mylim dukrel . Tuoj prisistato milicijos galiotinis komendantas ir pasako: "Jei per 24 valandas iš ia nedingsi, trauksime tremtini s rašus". Su didžiausiu skausmu palieka savo dukrel , brol Algiuk , seser Alyt ir išvyksta Lietu - v pas mam Kurš nus, kur su mo iute ir teta Stase gyvena jos s nus Vlas - das.

Gr žus n ra kur gyventi, mama pati sunkiai ver iasi. Apsigyveno pas seser Kazyt Šiauliuose. V liau samd si but , gyveno atskirai. Laim , kad mok jo si ti, tai šiaip taip vert si. V liau išsik l Kaun , prisiglaud prie sesers Bron s, kuri pati su vyru ir vaiku nuomojo kambar l . Joana miegodavo virtuv l je. Šeiminink niurzg jo, kam ia sesuo maišosi. Bet gyvenimas jo pirmyn. Vaikai paaugo, Vladas pas mo iut baig vidurin , prad jo savarankiškai gyventi. M s šeimoje vieni kitiems pad davome. Tai pad jo išbristi iš vargo ir kebli pad i . V liau Joana ištek jo.

Antaninos Survilien s gyvenimas glaudžiai susij s su m s šeima. Izidorius Survila 1948 m. žiem mir širdies liga. Pra jus m nesiui po vyro mirties, Antanin išvež Sibir su m s broliu Algiuku ir sesute Alyte, ir Joanos dukrele Irena Sabinskaite. Pas Survilus gyvenantys žmon s sak , kad tai ne jos vaikai, kad juos palikt , surasi gimines ir t.t. Bet kareiviai tvirtino, kad tai bandit vaikai, yra s rašuose, ir jie negali palikti. Antanina negal jo patik ti, kad j visai nekalt gal t išvežti. Ji nepolitikavo, net laikraš i neskait . Survilien labai sutriko, kad net nesugeb jo daikt susikrauti. Teko kareiviams pad ti. Kolchoz dar nebuvo, kis stiprus, daug karvi , lašini ,

naujai iškepta duona. Kareiviai patys kišo maišus duon ir lašinius, didel bidon supyl kelis kibirus pieno, grietin s ir visk k l vežim . Survilien man , kad j paskund rusiukas, kur našlait ji priglaud , užaugino, o jis paskui prad jo jai pavyd ti, kad gražiai gyvena, vadino buože išnaudotoja.

Algis Macijauskas, tada tur j s 12 met , prisimena: "Sugr do mus krovininius vagonus su dviej aukšt gultais ir užkaltais langeliais. Daug dien nedav vandens. Apie duon ir kalbos nebuvo. Kas tur jo savo maisto, dalijosi su neturiniais. Mes tur jome por bidon pieno, kuris pavirto r gpieniu. Tai buvo geri vaistai nuo troškulio ir viduri užkiet jimo. Daug mir per m nes trukusi kelion dvokian iame vagone. Nuvež Irkutsko sr. mišk , kuriame nebuvo jokios gyvenviet s 40 km spinduliu. Miške puol uodai, maisto nebuvo, žmon s prad jo silpti ir mirti. Kurioje šeimoje buvo vyr , jie kirto egli šakas ir sireng šiokias tokias užuov jas. M s teta nebuvo laikiusi kirvio rankose. Mes visi susirgome - trys vaikai ir teta. Komendantas pasigail jo toki bej gi našlai i : iš kažkur atvež taig gydytoj , dav vaist , netrukus išvež mus Žinio s miest , kur apgyvendino sename, apipuvusiam barake.

Zimoje buvo didelis medžio apdirbimo fabrikas. Iš jo ten dirbti vargš mano teta. Ji buvo smulki, trapi, o ia reik jo taisyti lentas, r stus ir už tai gaudavo tok menk atlyginim , kad prad jome badauti. Nu jau pas viršinink , prad jau verkti, prašyti, kad priimt darb . Bet darb pri m tik nuo keturiolikos met , o man tik dvylika. Jam sakiau, kad neturiu nei t t s, nei mamos-tai k man daryti?! Mirti badu? Pasigail jo, pri m . Pradžioje kroviau lentas rietuves, net moterims prad jau vadovauti. Iš b dos atsirado ir sumanumas. Brigadininkas steb jo, kaip dirbu, pagirdavo. Vadino Olegu. Per pietus visi valgydavo savo skurdžius sumuštinus, o aš nieko neatsinešdavau. Kart brigadininkas paklaus , kod l nevalgau. Pasakiau, kad nieko neturiu. Tada jis prad jo per pietus mane vestis savo namus ir duodavo valgyti t pat , k valgydavo ir jo vaikai. O valgis buvo skurdus: m sos beveik netur -davo, kop stai, duona, bulv s ir viskas. Bet širdis j buvo gera, ir gera buvo j draugijoje. V liau mane išmok gal sti rankius. Taip ir dirbau, kol po Stalino mirties mus, kaip mažame ius, paleido namus. Tetos Survilien s dar neišleido.

Man jau jo septynioliktieji, sesei Alytei penkioliktieji, o Irutei buvo 9

metukai. Visi trys leidom s ilg kelion , nežinom Lietuv pas mam Kurš nus. Mama buvo prisiglaudusi pas mano seser Stas . Jos nuomojo dviej kambari but Kurš n miestelyje. Mama mažai uždirbdavo, pasidar ankš-ta, seseriai Staselei teko pasiieškoti atskiro buto, nes ji negal jo išvaryti ma-mos su vaikais. Iki kariuomen s mokiausi Kurš n vidurin je mokykloje, sigijau vairuotojo specialyb . Teta Survilien v liau irgi gr žo Lietuv , ište-k jo už Juozo Januševii aus. Dabar jau mirusi, guli Varlaukio kapin se, šalia brolio Jono Macijausko ir vyro Izidoriaus Survilo.

Kaip pati ištr kau iš Bataki ? Parvažiavau visa juoda, sudaužyta, oda su-kosi apie kaulus. Kaip žmogus per savait gali sunykti! Nu jau pas Survilus, kuriuos laikiau artimiausiais žmon mis. Survilien persigando pama iusi ma-ne, panaši šm kl . Reik jo gr žti namus, melžti karves, kulti javus, kurie buvo suvežti daržin , vestis vaikus namus. Su baime laukiau, kad gali atvykti ir mane areštuoti. Tod l paprašiau Survilien priži r ti vaikus, o na-mus ir karves palikau kaimyno berniuko Vytuko Adomai io prieži rai. Ten buvo daug vaik , jie skurdokai gyveno, tai mielai sutiko. Trij karvi pien išsinešdavo namo. Išvykau dirbti ir gyventi Taurag . sidarbinau Taurag s m sos kombinate paukš i supirk ja. Darbas patiko ir sek si.

Kart mergait s pasak , kad po kaimus vaikšto partizanais persireng sau-gumie iai, reikia b ti atsargiems. Vien šeštadien parvykusi, kaip visada nu jau pas Survilien , gr žau ir sutemus atsiguliau. Durys buvo neužrakin-tos, nes tais laikais užrakt nebuvo. Buvo tik skl s iai, bet ir jie neužkišti. Vidury nakties pabudau ir pama iau, kad aplinkui mano lov vaikšto vyrai su šautuvais. Pašokau ir puoliau degti lemp . Jie mane sulaik , sakydami: "Pir-ma uždangstykit langus!" Su jome did j kambar , kuriame buvo trys lan-gai. Su paklod mis juos uždengiau. Uždegusi lemp , pama iau apie 15 vyr , labai gražiai apsirengusi kariškomis uniformomis, su trispalve ant rankovi ir kepurii . Vis veidai švar s, graž s, dailiai deg . Pagalvojau: " ia tai jau tikrai saugumie iai". Jie pasak , kad ia nakvos ir dienos ir tik kit nakt išeis, ir aš niekur negaliu iš nam išeiti. Manydama, jog tai saugumie iai, piktai atr žiau: "Nenakvosite ir nedienosite! Argi mažai paliko našlai i ?!" Vyrai susižvalg . Jiems neaiškinau, kas neseniai nutiko m s namuose, nes galvojau, kad tai saugumie iai.

Ant grind stov jo pilnas kibiras pieno. Ma iau, kad jie godžiai j ži ri.

Net pagailo j . O gal ia tikri partizanai, gal aš apsirinku? Pasakiau: "Jei norite, gerkite t pien !" Jie su sarkazmu atsak : "Teb nie našlai iams!" Ir iš jo. V liau sužinojau, kad jie nu jo pas kaimyn Leonard Miniot ir pasak : "Radome labai mandr pan , žad jome užpakal ištarkuoti ir druskos užpilti". Tada Miniotas jiems papasakojo, kokia drama neseniai vyko m s namuose. Per j atsiprašiau partizan , pakvie iau ateiti kit kart . Be paramos partizanai neb t gal j išsilaikyti. Visus juos sutikdavau su didžiausiu nuoširdumu ir šiluma. Visa tai jie mat , jaut ir tai jiems teik daug stipryb s. Po dviej ar trij savai i v l apsilank tas pats b rys. Visi juok m s iš to nuotykiu, džiaug m s susitik , draugiškai apsikabinome. Vyr tada buvo 16. Reik jo jiems paruošti valgyti, o aš nieko netur jau, tik bulvi , pieno, varšk s ir grietin s. K žemaitis geriau besugalvos: miau skusti, tarkuoti bulves, virti cepelinus su varške ir tarkuot bulvi pienišk kukuli sriub . Vadas pasak , kad yra du ligoniai skrandininkai ir jie negali valgyti tarkuot bulvi . Net apsiverkiau. K daryti? Daugiau nieko neturiu. Išsigelb jimas - nelauktai at jo Survilien . Kai ji ruoš si išeiti, partizanai nenor jo išleisti, bet užtikrinau, kad ji yra patikima. Po valandos pusantros ji at jo nešdama keturias dideles nuvalytas vištas ir pasak : "Išvirk partizanams!" Štai kokie buvo santykiai tarp žmoni ir partizan .

Kart pasišauk M sos kombinato direktoriaus pavaduotojas: "Gedvilaitė, yra skundas, kad j s esate iš bandit šeimos. Aš privalau jus atleisti ir patariu toliau laikytis nuo staig !" Supratau, kad sp jo geranoriškai. Iš jau. sidarbinau valgykl sand lininke. Valgykl Taurag je viso labo trys. Be to, dar produktus imdavo kal jimai ir areštini s. Darbas ia sek si gerai. Buvau labai skrupulinga sand linink , net riek duonos suvalgiusi su sviestu, bijodavau, kad gali b ti tr kum . Bet budri akis ir ia steb jo ir sek . Kart iškviet saugum ir prad jo puldin ti, kad neva prokuroras sriuboje rad s kirmin . Atseit esu taryb valdžios kenk ja, nes nuodiju žmones sukirmijusiomis kruopomis. Iš tikr j sand lys buvo valgyklos r syje, o valgykloje valg prokurorai. Gal ir rado kirmin bet ar už tai tur jo tampyti vir j ? Dar paklaus : "Ar tavo sesuo yra Bron Gedvilait ?" Atsakiau: "Taip" Negi neigsi, tai dar labiau sudominsi.

Su vir jomis ir kitais sutar me labai gerai. Tod l, kai vir jos pamat , kad valgyklos ved jas, komunist lis ir girtuoklis, iš mano sand lio vagia sviest d ž mis (sviestas buvo lydytas ir labai didel se d ž se), supratau, kad jis nori

man užtaisyti ekonomin byl . Suradau savo vietoje mergin ir dingau iš Taurag s.

Prisimenu iš Taurag s laik dar vien vyk . Sukin josi apie mane toks berniukas, dar jaunas, nesubrend s. Gaud m s po šeiminko sod . Jis ir nepasteb jo, kaip iš kišen s iškrito blanknot lis. Jam iš jus, aš pa miau ir apži r jau. Jis buvo plono popieriaus, pailgo formato, lengvai perlenkiamas ir skiltys: "Kas ir k kalb jo", "Kur ir kada", "Kas buvo kartu", "Kitos pastabos". Supratau, kuo tas vaikas užsiimin jo: jis buvo užverbuotas ir prie man s pristatytas. Blanknot me iau krosn ir sudeginau. At j s rytojaus dienas vyrukas keliais iššliaužiojo sod , sak pamet s svarb dokument , klaus man s, ar neradau. Atsakiau: "Niekio neradau!" Tada supratau, kokiai reikia b ti atsargiai kalbant su žmon mis ir su pretendentais kavalierius.

Taurag je gyvenau su seseria Kazyte. Abi išvykome iš Taurag s. Nuvykome Gaur pas zakristijon . Šis papasakojo, kad Vadžgiri klebonas Povilas Pranck nas neturi Šeimink s. Kazyt prad jo mane kurstyti: "Eik, juk tu dirbai Kaune karinink ramov je, moki varti, kepti, sugeb si b ti ir klebono šeiminke". Man buvo 20 met ir labai bijojau tokios atsakomyb s. Tai buvo 1946 ar 1947 met vasara. Zakristijonas sak rytoj važiuosi s Vadžgir ir gal s klebono paklausti. Parvyk s pasak , kad kit sekmadien prisistaty iau Eržvilko klebonij , nes Eržvilke bus atlaidai. Ten j susiras iau. Aš taip ir padariau.

Klebonas Povilas Pranck nas tuoj paklaus , iš kur aš, kur mano t vai? Pasakiau, kad mama ir seserys kal jime. Tai buvo didžiausia rekomendacija. Jis iš karto pajuto man užuojaut ir simpatij . Klebonas buvo labai simpatiškas, virš 50-ies met , kil s iš Duset . Pakviet apsilankyti Vadžgir prieš atlaidus bandomajam laikotarpiui.

Nuvykau Vadžgir . Maniau, kad patekau roj . Labai graži, aukšta bažny ia blizgan iu skardiniu stogu, apsupta gražiais, senais medžiais. O jau klebonija - n ra žodži . Didel , erdvi, daug kambari ir lang . Langin s akinan iai baltos. G lynai apie klebonij nepaprasto grožio. Juos priži r jo prie špitol s gyvenan ios keturios maldingos moter l s. Tai nepaprastai švarios, kult ringos Dievo ir bažny ios myl tojos. Jos man labai daug pad jo. Klebonijoje tais laikais dar buvo viskas labai iškilminga. Dažnai b davo dideli atlaidai, kuriuos sukviestas apie 15 kunig iš aplinkini parapij . Reik davo labai iškilmingai paruošti pietus, aptarnauti su visom ceremoni-

jom. Kunigas P. Pranck nas dažnai kviesdavo vaišes Vadžgirių gimnazijos direktori su mokytojais. Tai dažniausiai darydavo atleid dienas, kai išvažiuodavo kunigai. Maisto buvo daug. Žmonės labai mylėjo kleboną, kuris tikrai buvo pamaldus, doras, gerai prižiūrėjo bažnyčią.

Ten išbuvau iki 1949 m. pavasario. Prieš tai grįžo (pabėgęs) iš Sibiro klebono sesuo Elena Pranckaitė - Gruodienė, su vyru išvežta 1941 m. Aš jau laukiau mamos grįžtant iš Komijos lagerio. Reikėjo kažkur sikurti, kad mama turėtų namus. Apsigyvenau Kuršiuose, sidarbinau. Išsinuomavau dviejų kambarių butą miestelio centre. Pradžiai mokytis vakarinėje gimnazijoje. Mokytis man sekėsi, todėl pradžiai eiti po dvi klases per metus. 1954 m. baigiau vidurinį mokyklą ir ištekėjau už MTS buhalterio Dionizo Andriulio iš Akmenės. Išvykome gyventi Šiaulius. Sunku buvo sidarbinti, susirasti butą ir t.t. Blogiausia, kad vyras sveikatą prarado sovietinėje armijoje. Po devynerių metų palikau našlį su sėmeliu Albinu. 1962 m. stojau Vilniaus universiteto Teisės fakulteto neakivaizdinėse skyriuose. Gerai, kad, atėjus Chruščiovui valdžiai, buvo politinis "atšilimas". Universitete baigiau su pertraukomis, jau persikėlusį Vilnių 1972 m. Baigė aukštuosius mokslus (automatiką) ir mano sėmelis Albinas.

Sesuo Kazytė Gedvilaitė - Karbauskienė turėjo verpetų nepakliuvo. Ištekėjau už Intos ir Vorkutos lagerio politinio kalinio Romo Karbausko, kuris buvo suimtas už politinį veiklą Šiauliuose gimnazijoje.

Kita sesuo Alytė labai skaudžiai prisimena Zimoje praleistas bado ir vargo dienas. Dar maža tarnavo pas rusus už pavalgymą. Net elgetavo, nes reikėjo prižiūrėti mažąjį Irutą, kuri buvo silpnos sveikatos. Alytė prisimena, kaip jiems atvykus į Zimą, teta Antanina parodė žiburį lange ir pasiuntė su arbatinuku pas Miniotienę Leonardienę (taip ją vadindavo) parnešti karšto vandens. Ši pasiklydusi nuo kitos pusės. Jūs kažkokius barakus, pamatė išbėgę jusius vokiečius. Sakė - buvo klaidus vaizdas. Jie veidai taip išsekę, kad atrodė kaip kaukolės. Išsigandusi bėgė atgal, išlindo per kažkokį tvorą. Stebuklas, kad jos nenušovė sargybiniai. Grįžusi iš Zimos, Alytė baigė vidurinį mokyklą, išmoko kirpimo amatą. Ištekėjau už kražiečio Algirdo Bytauto. Gyveno Šiauliuose, dabar Kaune, turi du sėmelius. Skaudūs išgyvenimai, bėdas, skurdas užtemdė jos vaikystę, bet nenusimena, džiaugiasi atgimusia laisva Lietuva, tik piktnasi, kad yra daug sugėdusi žmonės, kuriems nereikia tų vyriškių, užtenka lovio...

Jonas Žiukas supažindino mūsų šeimą su Jono Strainio-Saturno broliu Steponu, gyvenančiu Tauragėje. Jis taip pat buvo politinis kalinys, kalio Vorokutos lageriuose. Steponas Strainys 1996 m. pastatė paminklą brolio Jono ir Antano Norkaus žuvimo vietoje Macijauskų sodyboje. Paminklas iškilmingai pašventino Batakiuose laikinai įsiklebono pareigas Stasys Liatukas. Stovi akmuo su partizanų pavardėmis ir žuvimo datomis prie gražių šermukšnių. Gal ateities vaikai ateis ir aplankyti žuvusiųjų, uždegs žvakutę, ko ir tikimės.

ŠILUVOS REZISTENCINĖS ORGANIZACIJOS SIJUNGIMAS LLA

1941 m. baigęs Kauno IV valstybinį gimnaziją ir mokytojų kursus, nuėjęs 16 d. pagal paskyrimą pradžiai dirbti Raseiniuose, Šiluvos vls., daratai į pradžios mokykloje. Laikui bėgant, susipažinau su apylinkių žmonėmis ir inteligentija. Žmonės vokiečių pergali buvo priblokšti, nes akivaizdžiai matė jų kariuomenės pranašumą. Vokietijos vyriausybės savavaliavimas, likviduojant Lietuvos laikinąją vyriausybę, didelio spūdižio kaime nepadarė. Žmonės nesuvokė esamos padėties. Slaptos spaudos dar nebuvo. Gruodžio mėn. gavau LAF memorandumą "Pro memoria", išsiuntintą vokiečių kariuomenės vadovybei, vyriausybei, "fiureriui". Tai buvo pirmas neoficialiai platintas dokumentas, nušviėiantis mūsų tikrą padėtį.

Inteligentų samprotavimai, kad Lietuvoje vokiečiai amžinai neviešpataus, buvo laikomi nerealiais. Aiškinimai, kad karas dar tik prasidėjęs, buvo laikomi fantastiškais. Strateginis laimėjimas yra taktiniai laimėjimai, pergalės suma ($A+B+C=D$). Rėmiausi ekoslovakijos armijos genštabo plk. Yestario samprotavimais apie pavienės valstybės pajėgumą. Pulkininko nuomone, kiekvienos valstybės pajėgumas yra vertinamas pažymiais nuo 1 iki 5 (kultūra, ekonomika, kariuomenė), neįėjus aritmetine suma, o sandauga. Pvz.: $1 \times 5 = 5$, o jei $3 \times 3 \times 3 = 27$. Išvada: valstybės militarinė galia, kariuomenės lemiamas valstybės pajėgumo faktorius. Geriausia, sėmingiausia taktika neatsveria prastai paruošto strateginio plano. Dėl to antihitlerinės koalicijos pergalė yra neišvengiama. Bolševikams dar sulauksime, todėl reikia tam ruoštis - rinkti ginklus, nes sėjungininkai baigiantis karui, sėskaitas suves tarpusavyje. Tam rodyti, didžiausias trėkumas buvo mano jaunas amžius: turėjau 20-22 metus, o pašnekovai - trėsdešimt, penkiasdešimt...

Gretiname kaime, kur mokytojavau, gyveno bendraamžis Alfonsas Petryla, baigė Raseinių žemės mokyklą. Dirbo už bernėdėdės Stasio Petraiėio kyje ir, puoselėjęs paveldėjimo viltą. A. Petryla buvo sumanus, veiklus, judrus vaikas, turėjęs daug pažėstamų. Vėliau tapo vienu pagrindiniė nelegalios veiklos organizatoriumi, ginklė rinkėju. Mano mintims jis pritarė ir pradėjęs burti bendraminėius. Jau buvo sukaupė nemaža ginklė,

Vytautas Dambrauskas, mokytojas,
Šiluvos vls. 1942 m.

Dominykas Grumuldis, 1950 m.
iš j s mišk ir žuv s

o paskatintas dar uoliau rinko. Taip abu "atitikome kirvis kot".

Baigiantis 1942 m., jau ir skeptikai pamat - vokie iams tenka trauktis. Kadangi m s organizacija išaugo, nusprend me savo veinkl traukti karinink . Mokytoju Šiluvoje dirbo kpt.Matelis, kuris r m vokie ius ir, menkindamas pasipriešinimo šalininkus, kalb jo: "K j s ten su savo sur dijuisiais šautuvais vokie iams ar bolševikams padarysite". Viršaitis kpt.P.Ulinas taip pat netiko. Pasirinkome kooperatyvo pirminink kpt.J.Žemait , baigus artilerijos gen.štabo akademij Pranc zijoje. 1943 m. vasar apsilankiau J.Žemai io bute Šiluvoje, nes j pažinojau. Pasikalb jome apie pad t pasaulyje ir Lietuvoje. Prisista iau es s militarin s krypties patriotin s organizacijos galiotas. Papasakojau, kad organizacija veikia penketuk principu ir jai reikia vadovo karininko, ar bent garb s patar jo, nes tarp m s nemažai puskarininki , o karininko neturime. Viskas jau paruošta, organizacinio darbo nebereik s dirbti. Kadangi ateitis gana neaiški, tur tume b ti viskam pasiruoš . Kpt.J.Žemaitis, pad koj s už pakvietim ir pasiti-

k jim , pasak , kad prie m s prisid ti negal s d l šeimynini aplinkybi ...

1943 m. pavasar prasid jo mobilizacija vokie i armij ir jaun vyr gaudyn s. Tuo metu gaudavome daug antinacin s spaudos. Visuomen je vyravo pasyvaus pasipriešinimo taktika: ekonomiškai remiame administracij , žmoni front nesiun iame, nes mobilizacij turi teis skelbti tik Nepriklausomos Lietuvos vyriausyb . Prasid jus jaunimo gaudyn ms, slapst m s septyni šaukiamojo amžiaus jaunuoliai. Kiek apimus, kaimo jaunuoliai nenusygo kasdieninio darbo: visa grup vež m šl ir krat laukuose. Aš, kaip mokytojas, fiziškai ne toks paj gus, buvau sargyboje, tur jau ži ronus. Taip ir uždirbdavome duon .

T vas - kompozitorius Jonas Dambrauskas - bendravo su operos solistu A.Ku ingiu. Abu dirbo Valstyb s teatre. A.Ku ingis prieš kar dirbo kariuomen s vyr.štabo topografijos skyriuje. T vui prašant, jis par pino Raseini aps. topografini karišk žem lapi .

Rinkome ginklus, juos komplektavome. Tur jome labai ger šaltkalv -ginklinink M.Lauryn iš Šiauleli . Jis pagamindavo tr kstamas ginkl detales. Tur jo tikslas tekinimo ir kitokias stakles. Ginkl remonto darbus m go. Man vokiškam pistoletui "Dreyse" pagamino nauj vamzd , nes esamo sriegiai buvo labai išdil .

Nelegalios veiklos centralizuotas valdymas b tinas. 1943 m. spal Raseiniuose užmezg me ryšius su LLA per student hidrotechnik Kazimier Špuk iš Kauno. sijungdami LLA, raseiniškiams d l atsargumo praneš me tik apie tre dal turim ginkl . Ta iau ir iš j , sak l lengv j kulkosvaid perduoti dubysiškiams. [sakym vykde me.

1944 m. balandžio m n. prasid jo trintis d l savarankiškumo, nes nenurod me tikslaus žmoni skai iaus. Nusprend me apgaul s b du (neva vokieiai atvažiuoja daryti kratos), atsiimti savo lengv j kulkosvaid .

1944 m. geguž s m n. gavome LLA vyr.vadovyb s sakym , kaip pasiruošti art jan iam vokie i -bolševik frontui. Viename punkte buvo nurodyta apsivalyti b sim savo veiklos teritorij nuo priešo informatori , potenciali saugumo agent . Iš Raseini gavome sakym likviduoti savo teritorijoje 3 asmenis. Juos gerai pažinojome. Buvo m s teritorijoje nevert vaikš ioti Lietuvos žeme, bet gautame s raše nebuvo nei vieno. Jame atsid r tik eiliniai atsitiktiniai žmon s: jaunas rusas niekuo nepasižym j s, nebent tuo, kad sirgo džiova, kitas - buv s LLA nario samdiny. Kilo tarimas, iš kur gauta

tokia nekompetentinga informacija ir kaip gal jo patekti mums LLA kanalu? Pasitar A.Petryla, Bu inskas (viršila, miško žvalgas iš Roglai i) ir aš nutar me sakymo nevykdyti. Praš me leidimo savarankiškai veikti, bet d l sutrikusio ryšio, atsakymo negavome...

Pirmas pokalbis su Petru Bartkumi vyko Šiluvos vls. Bogušiški k. namelyje, kuriame gyvenau mokytojaudamas 1944 m. gruodžio m n. savait prieš Kal das. P.Bartkus at jo su 3 palydovais, iš kuri pažinau tik A.Petryl . Buvo jau sutem , tvyrojo r kas. namel n jome. P.Bartkus pasi l darb rinktin s OS informacijos skyriuje. Sutar me, kad ryš palaikysime per Vytaut Špuk iš Juškai i (sl.Žvirblis, Kuolas), susirašin sime atviru tekstu. Slaptesn informacij palaikysime dviženkliau šifru, kur komplikuosime iki penkiaženkl s eilut s pirm , ketvirt ir penkt skai i užpildydami atsitiktiniais fiktyviais skai iais. Kodu buvo paimtas lietuviu poeto eil raštis, kurio tekste yra žodžiai "balta ramun ". Kod galiu ir po daugelio met atstatyti. Šis nesud tingas šifras patogus tuo, kad prireikus šifruoti galima bet kurioje vietoje, nes nereikalingas šifro lapas. Dainius (P.Bartkus) informavo, kad mane saugos ateities veiklai, su daliniais ryšio nepalaikysiu ir joki ryšinink nebus.

1945 m. vasaros pabaigoje iš Dainiaus gavau vokišk nešiojam karišk UTB si stuv , kurio veikimo spindulys 20-25 km. J reik jo taisyti, o aš buvau radijo m g jas. Be to, nurod "globoti" organizuojamos skubaus ryšio linijos "Šiaur -Piet s" ryšininkus. Pad kojo už verting informacij , gaut birželio m n. ir pageidavo daugiau. Dav LAF veik jo Bavarskio adres Kaune, Aušros take. Beje, paaišk jo, kad tokio numerio n ra...

Su Dainiumi ryšius palaikiau iki 1946 m. vidurvasario. Paskutin kart jo stovykl Šiluvos apylinki miškuose mane nuved ryšininkas Kuolas. Dainius buvo šviesi asmenyb , kovotojas ir poetas.

Persik liau gyventi Kaun , ruošiausi studijuoti elektrotechnik . Studij metais (1947-1952) pas mane Kaune lank si Šiluvos visurini s mokyklos mokytojas A.Babianskis, kurio prašomas per kelis kartus jam daviau apie 10000 egz. balto rašomo popieriaus lap , kurio mano t vai tur jo nuo vokie i okupacijos met . A.Babianskis pas mane lank si berods iki 1949 m. Išlikau, nes kovos draugai man s ne klampino. Ta iau vis laik laukiau arešto...

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
1	Š	V	I	E	Č	I	A			
2	S	K	A	I	S	T	I			
3	S	A	U	L	Y	T	È			
4	D	Ž	I	A	U	G	I	A	S	I
5	Ž	A	L	I	A					
6	Ž	O	L	Y	T	È				
7	B	A	L	T	A					
8	R	A	M	U	N	È				
9	M	Y	L	I	U					
0	P	A	S	A	K	Y	S			

Šifruojame pvz. žodį Vilnius

0	12	14	V
2	43	56	I
5	34	82	L
6	85	90	N
1	40	32	I
3	95	00	U
2	07	23	S

A raidė gali būti: 17, 23, 32, 44, 52, 55 ir t.t. Rekomenduojama kiekvieną kartą naudoti kitą skaitmeninę reikšmę. Eilėraštis, galbūt, V. Mykolaičio-Putino.

Šiluvos OS naudoto šifro pavyzdys

Buvęs ryšininkas Vytautas Špukas prisimena:

Gyvenau Juškaišk., kur dirbau savo tėvo klyje, vėliau Lyduvėn geležinkelio stotyje. 1943 m. pavasarį su Daratai pradžios mokyklos mokytoju Vytautu Dambrausku organizuotai slapstims 7 vyrai nuo gaudymo vokiečių kariuomenės. 1943 m. pabaigoje sujungėme LLA (Lietuvos Laisvės Armiją). 1945 m. pradžioje susikūrus LLA Žebenkštės rinktinei, kurios vadas buvo kpt. Juozas Šeponis. Org. sektoriaus (OS) viršininkas Petras Bartkus-

Dainius, taip pat ir žvalgybos-informacijos skyriaus viršininkas, pastarasis pareigas jo kartu su Vytautu Dambrausku-Šar nu iki 1946 m. pabaigos. 1945 m. vasar Žebenkštis rinktinis štabo viršininku buvo kpt. Jonas Žemaitis. Aš buvau rinktinis štabo pagrindinis ryšininkas, palaikiau ryšius su kitais ryšininkais ir Vytautu Dambrausku. Kpt. J. Žemaičio žmona su sėliu Laimu buvo slapstoma Vytauto Dambrausko t v bute Kaune, Savanorių pr. 36-8. Dambrausko t v bute pas Žemaitienę buvau apsilankęs nemažiau 3 kartus. Vien kart bute nieko neradau, bet kaimynai pasakė, kad senasis Dambrauskas yra kieme. Ten radau kompozitori žaidžiant su Laimu...

KUR J KAPAI, VIEŠPATIE?

RAŠIMAI IR ŽEMAI IAI

Mano gimtinė - Raseiniai apskr., Šiluvos vls., Tverijoniškės vienkiemis (dvaras 132 ha žemės ir 8 ha miško). Sodyba buvo labai gražioje vietoje - pušynelyje ant kalnelio, kairiajame Dubysos krante. Čia ir aš dar mano senelis...

Mūsų tėvelis Antanas Rašimas buvo vis gerbiamas žmogus. Susitikus su Lietuva, įėjau į pirmą mokyklą. Dar caro laikais, baigęs progimnaziją, mokiausi Rygoje. Kartu su juo mokiausi ir mūsų kaimynai (jie buvo ir tolimi mano mamoms giminaičiai) Žemaičiai: Stasys ir Jonas (partizanų generolas). Treji iš jų - Antanas liko kintant 24 km į rytus nuo Šiluvos (4 km nuo mūsų Šiluvos link). Taigi buvome kaimynai, buvo ir artimi bičiuliai - su Žemaičiais sugyvenom tarytum viena šeima.

Jonas Žemaitis buvo pienininkystės meistras, daug metų išstarnavo Palangoje grafo Tiškevičiaus pienuose. Jis aš nuo pat vaikystės vadinau Dėdė, o jo žmona - Mamaite. Dėdė buvo labai domus žmogus. Jis buvo laisvamanis, gyvendamas Palangoje, artimai draugavo su dr. Jonu Šliupu, bet visada gerbė kitus tikinimus, sakydavo: "Gerbkite vienas kitą!". Mamaite Petronė Daukšaitė-Žemaitienė buvo "kaimo liktarna", taip žmonės vadindavo kaimo mokytoją, vėliau šeimininkavo namuose. Buvo giliai tikinti, bet bažnyčią kartu su ja visada eidavo ir Dėdė - visur jį lydėdavo. Jiedu labai darniai sugyveno. Abu vaikus - dukrą Katriutę (g. 1904 m.), paskui ir Joną (g. 1909 m.) leido Raseinių gimnazijoje. Katriutė tapo mokytoja, vis laiką mokytojavo Šiluvoje. Čia ištekė už Rapolo Juškos, miškininko, šaulio būrio vado.

Stasys Jonas Žemaitis stojęs karo mokyklą Kaune. Jis baigęs, tarnavo kariuomenėje, artilerijos daliniuose. Kaip sumanus, gabus karininkas (mokėjo prancūzų, anglų, vokiečių, esperanto kalbas) buvo pasiūlytas mokyti Prancūzijoje, kur baigė karo akademiją. Tarnaudamas Klaipėdoje, Jonas Žemaitis

Kazyt Rašimait

buvo vokie io peršautas; kulka pataik plau ius. L ktuvu j pargabeno Kaun , išgyd ... Parvažiuodamas švent ms pas savo t vukus (jie jau nuolatos gyveno Kiaulininkuose), visada parveždavo lauktuvi : kvepal , puiki dirbtini (šilkini) g li , kurios buvo madingos - segdavom jas prie vakarini sukneli . Mudviej su Katriute nuo savo sesers neskirdavo - visas vienodomis dovan l mis džiugindavo. 1940 m., rusams už jus, Jonas Žemaitis (jau tur jo kapitono laipsn) buvo paliktas tarnauti "liaudies" kariuomen je. T - višk je beveik nesirod ...

VILNIUS M S ! O MES - RUS ...

"Anas" - prastas, ramus ir, atrod , toks garantuotas - gyvenimas pasibaig , sugriuvo staiga, nutr ko tarytum styga su 1940 m. birželio 15- j šaižiai nuspengusia žinia: "...Penkiolikt valand rus tankai pervaziavo Lietuvos sien ..."

Netekome brolio Kazio... Jis buvo šaulys, priklaus Daugod b riui, kurio vadas buvo geras jo draugas Leonas Dukauskas. Atvažiavo Tverijonišk du civiliais vilkintys enkavedistai. Iškrat , išnarš kambarius, susid jo visas rastas fotografijas ir Kaz išsived . Aš dar b gau verkdama paskui juos, tai vienas j sugrieb mane už apykakl s ir šiurkš iai past m atgal. Pasisodino brol bri k ir išvažiavo... Gal porai valand pra jus, atvažiavo visas b rys milicinink ir kareivi . Pasklid po sodyb , prad jo nuodugni krat . Kr t daržines, tvartus: durtuvais bad šiaudus, gr dus svirno aruoduose, visas pastoges, padaržinšalius išnarš - iššniukštino. Nepamiršo ir spint , stal i troboje: kas gražesnio, vertingesnio - kišenės... Ta iau nesurado nieko, kuo gal t kaltinti. Paliep mamai juos pavalgydinti. Pavalg ir išsidangino. Mes verk m, jaudinom s ir vis dar vyl m s, kad Kaz paleis - juk jis niekuo bolševikams neprasikalto... Nepagalvojom, kad daugiau jo niekad nepamatysim...

Sužinojom, kad Kazys Raseini kal jime: kai j ten atved , t pat vakar iš Raseini dvira iu atvažiavo senukas žvejys Bartašius-Bartusevi ius - neva Dubys žvejoti - ir už jo mums apie tai pranešti. Jo s nus esiukas tarnavo kal jime priži r toju. Nor jom duoti maisto, bet senukas ne m , pasak , jog ir priži r tojus iškrato, kad nieko ne nešt . Sak , kad Kazys smarkiai sumuštas...

Daug kart jom Raseinius: su seseria, su mama, bet maisto nepri m ir prie kal jimo iš tolo neprileido. Tik vien kart pri m baltinius, bet ir t , kaip per esiuk sužinojom, Kazys negavo... Visos žinios apie brol buvo tik

iš esiuko Bartašiaus. Vos tik vokie iai išvijo "raudon j -nenugalim j ", iš esiuko sužinojom, kad Kaz ir kitus politinius kalinius pirm karo dien iš Raseini kal jimo sunkvežimiais išvež Grinkiškio link...

Gal savaitei nuo karo pradžios pra jus, Tautuši miške uogavusios moterys Žaiginio klebonui kun.Kazimierui Gabrielai iui atneš pavieškel s griovyje rast aliuminio duben l, kur iš išorin s pus s kažkuo aštriu, gal vini mi, buvo br žta: "Mus, 54 politinius kalinius veža nežinom kur. B kit geri, praneškit gimin ms."

Sesuo Katriut (tuo metu mokytojavo Žaiginyje), iš klebono apie tai sužinojusi, sureng paiešk : sp jom, kad kalinius kažkur ia - miške sušaud . Ieškoti iš jo daug žmoni . Vis Tautuši mišk išvaikš iojom, bet... nieko neradom. Susitaik m su mintimi, kad Kazys žuvo, - mišias už mirus užpirkdavome. Vilties nebetur jom: juk jei b t gyvas, b t atsiliep s. O t duben l su rašu pati savo akimis pas kunig Gabrielait esu ma iusi. Tik po daugelio met sužinojau, kad Kazys Rašimas mir Petropavlovsko kal jime 1942 m. liepos 22 d. iš bado.

1941 m. biržel visk nustelb baisi žinia: žmones veža! Ištисomis šeimomis. Pateko t pirm j masin tr mim ir Jono Žemai io sesers Juškien s šeima. Rapolas ir Kotryna Juškos gyveno jau nuosavame name, kur buvo pasistat netoli Šiluvos kapini , prie garsiosios "Šnab s pypk s" pušies. Tur jo tris vaikus: Aušrel (5 m.), Ramoj (4 m.) ir R tel (3 m.). Kai atvažiuo j vežti, kilo verksmai, aimanos. Per t s myš Aušrel sugrieb už rankut s R tel ir išb go miestel pas senelius pagalbos. Buvo jau iki kapini nub gusios, bet jas milicininkai prisivijo pro skyl tvoroje belendan ias. R tel nutv r už kojyt s ir traukdami j išnarino. Sužv r j niekšai parvilko klykian ias mažyles ir met pas Katrel sunkvežim . Ji su mažameiais vaikais buvo nugabenta Tytuv n geležinkelio stot , kur jau lauk gyvuliniai vagonai...

Vis varging kelion R tel be paliovos klyk nuo skausmo, bet pagalbos niekas nesuteik . Juos nuvež Komij , kur išbuvo daugiau kaip dvidešimt met . Lietuv Jušk šeima gr žo tik 1963 m. O R tel taip ir paliko raiša. Dabar Katrel jau keli metai kaip mirusi, palaidota Šiluvos kapin se. Ji ilgai ir sunkiai sirgo: daug met negal jo vaikš ioti, o v liau dar ir apako. Kantriai, r pestingai slaug j vyras Rapolas. Nors labai vargo, bet niekam nesi skund . Po poros met ir jis atsigul Šalia Katrel s...

Kai jie buvo tremtyje, Kortkero komendantas pareikalavo, kad visi tremtiniai pasirašyt, jog atvažiuo ten never iami - savo noru. Daugelis, bijodami blogesnio, pasiraš. Katrel pirmoji pasipriešino, pasak: "Nesirašysiu! Jei norite, galite ir nušauti!.." Apie tai per Katrel s laidotuves savo atsisveikinimo žodyje primin vienas tremtinys iš Panev žio. Jušk vaikai: Aušrel Vilkien gyvena Kaune, jos vyras inžinierius, irgi tremtinys; R tel Juškait - gydytoja Kelm je; Ramojus gyvena Raseiniuose ir savo t vo t višk je - Šiluvoje...

Po siaubingo pirmojo vežimo nesp jus atsipeik ti ir su baime laukiant antrojo, kur jau pranašavo b siant birželio 22- j, užgriuvo karas. Už jo vokie iai. Raseiniuose, Dikinio name, kuriame beveik metus išbuvo NKVD irštva, sik r vokie i komendant ra. Ten vert ju dirbo Vladas Martišauskas (žmon s vadino Marcišausku) iš Vilkiški kaimo, buv s sesers Katriut s mokinys, labai geras jos paž stamas. Komendant ros r syje Vladas aptiko kelias m s fotografijas, paimtas enkavedist, brol Kaz suimant. Atvež jas Katriutei ir pakviet atvažiuoti - pa iai nuotruk pasirankioti. "Ten kr vos j", - sako ir m slingai prid r: "Jums dar š t domaš paradysiu..." Buvo tai po koki dviej m nesi nuo karo pradžios - rugpj io pabaigoje, o gal jau rugs j. Sesuo užsuko pas mus, ir abi nuvažiavome Raseinius. Vladas komendantui paaiškino, jog esame nukent jusios nuo bolševik - netekusios brolio, ir papraš, kad leist mums r syje paieškoti nuotruk, kurias buvo pa m enkavedistai. Komendantas išklaus ir leido. Nusileidom su Vladu r s. Jame suversta, pridraikyta vairi popieri aplankuose ir be j, dokument, fotografij ir skiau i. Vladas atkišo seseriai pluošt prirašyt popieriaus lakšt.

Rašyta lietuviškai, gražiu puošniu kaligrafišku šriftu - raid s, žodžiai tiesiog piešte nupiešti... Abi su Katriute lapas po lapo skait me t rašliav, ir šiurpas kr t ... Kaip pasiut s šuo, Šiluvos miestel iš kiemo kiem perb g s ir visus apriej s, Ivanas* pasileido apylinkes, padorius žmones visokiomis blogyb mis kaltindamas, apsk sdamas. Apie 47 žmones. Gal ir daugiau j buvo. Iš sk st j prisimenu: Šiluvos klebon kun.Pauli Katel, vikar kun.Kazlausk, veterinarijos fel er Petryl, viršait Stas Petravi i, m s

* Agento pavard redakcijai žinoma. - *Red.pastaba*

brol Kaz. Apie visus panašiai - "liaudies priešai". Brolis Kazys skundžiamas, kad palaiko ryšius su Raseini karininkais: "Rašini namai yra karininkų lizdas..."

Tuo tarpu tu tik sugrįžo Jonas Žemaitis, jau vedęs, parsivežęs iš Kauno žmoną su kurią tik gimusių su neliu Laimu. Kai prasidėjo karas, jis nepakluso sakymui su būgaliu "nenugalim jai" ryšius trauktis, pasidavė vokiečiams, neilgam buvo Kaune tarnautoju sidarbinis. Žemaitis apsigyveno Šiluvoje, kur Jonas Žemaitis dirbo kooperatyvo vedėju. Vokiečių okupacijos metais iš jo gaudavome pagrindžio laikraštį. 1944 m. pradžioje jis stovėjo gen. P. Plechavičiaus Vietininkų rinktinėje, buvo bataliono vadas. Kai vokiečiai prieš nepaklusnius plechavičius griebėsi smurto, Jonas Žemaitis nusimetė uniformą ir slapta grįžo Šiluvai. Slapstėsi. Frontui iš Rytų atgriaudžiant, iš Lietuvos nebego. Sakė: "Negražu taip žmones palikti vargti, o patiems būtų geresnio gyvenimo ieškoti..."

1944 m. vasarą iki Dubysos atgarmėsi ir įia vos netris mėnesius vietoje prasimurkdami frontas "ystai" nugriovė - nuplėškino Raseinius. Pafrontėje - rusų užnugaryje "atsikrusi" sovietinė apskrities valdžia su NKVD ir kitais savo "organais" susimetė Šiluvos miestelį, kur frontui tolyn vakarus nubildėjus, dar metus išbuvo. Atsidrįto laiko apskrities centro pašonėje, ramybė neturėjo nei dieną, nei naktį. Prasidėjo areštai. Ieškojo ir Jono Žemaičio. Jo žmona su sūneliu glaudėsi pas jo tėtį ir dėdę Antaną Kiaulininkuose. Žiemop parsirado ir jis pats, frontas kažkur Kdainių ar Šeduvos krašte praleidęs, ir dabar slapstėsi gerai rengtoje slėptuvėje savo tėviškyje. Apie jį būsiviai vyrai - būsimieji partizanai.

Apie Joną Žemaitį sribai beperstojo kamantinio jo tėtį - Dukelį. Su man veždavosi į Šiluvą, tardydavo, gsdindavo, mušdavo; paskui prigrašė ieškoti su našu, paleisdavo. Taip šešis ar septynis kartus Dukelį tampa. Gal gale kart išsivežė Jono Žemaičio žmoną. Kai ji jau keturias dienas negrįžo, Jonas Žemaitis susitarė su pažįstamu Šiluvos sribu (gerai nepažinau, lygtai Verpetinskas jo pavardė buvo), kad jai kaip nors padėtų ištrūkti. Šis savo pažadėjęs. Kai ji, jau sutemus, nuvedė lauko išviete, ten jau buvo atplėštos lentos. Jai buvo pasakyta, kad išlindusi būtų Žaiginio link iki pušyno, kur jos su arkliais lauks Jono Žemaičio vyrai. Pabėgimas buvo skėmingas. Jūs su Laimu išgabeno Kauną, kur ji svetima pavarde apsigyveno pas pažįstamas seseris - siuvėjas - nuomojo pas jas kambariuką ...

Jono Žemaičio tėvai - Duktas su Mamaite, matydami, kad jis dėl silpnų ramybų nepaliks, iš Kiaulininkų išbėgo. Ir jam pačiam ilgiau pasilikti tik viškas je pasidarė pavojinga. Kyje buvo likęs tik dėdė Antanas, tačiau ir jis silpnai matė ir gal jo nepastebėti artėjanio pavojaus. Todėl nuolatotur jo kas nors išvyrbūt išsargyboje ir stebėti apylinkėse. Berods 1945 m. vasaros pradžioje ir Jonas Žemaitis Kiaulininkus paliko...

Nieko geresnio nebuvo ir pas mus - Tverijoniškėje. Vokiečiai pasitraukdami "iš rankos" užkūrė ir sudegino trobą. Gyventi susikraustėme į svirnį. 1945 m. sausio mėn., sulaukęs 75 metų, mirė mėsoto velis. Brolis Stasys nuo mobilizacijos dviese su Jonu Mockumi iš Kaulakio k. slapstėsi "lapių oloje" - mėsos miške prie Dubysos, lapi išraustame skardėje, ties upeliuok Airs ir Liolingos santaka išsikastame bunkeryje. Stribams vis arčiau siautėjant, namie nuolat drebėti dar si nepakeliama. Užsiminiau Jonui Žemaičiui, kad mudviem su Stasiu turbūt reikt išėiti mišką, nes čia gyvenimo nėra ir nebus. Bet jis nepritarė: "Mums ne tik kovotojai reikalingi, bet ir akis, ausis krašte turėti reikia. O Stasys partizanus netinka - yra bailokas. Geriau tegul iš šito krašto kur nors išvažiuoja..." Kur laik brolis dar slapstėsi, jau toliau nuo namų pasivėjęs Antanas Vaitkus, kitapus Dubysos, gyvenant pamiškėje už Daugodkaimio. O rudenį iš ten išvežiau Skaudvilį pas pažįstamus pienuinkus.

Neprašė ir metams, Stasys iš Skaudvilio buvo perkeltas Tauragės pienuin, o iš ten po kurio laiko pasitraukė Kretingą. Kai 1953 m. išvežė mėsam, jis išbėgo Skuodo pienuin, o iš ten - Mosėdį, kur išgyveno 34 metus. Ten ir palaidotas Gerasimavičiaus pavarde. Galbūt tą pavardę ir pagelbėjo jam išsislapstyti, kai visur ieškojo Rašimo. Prieš mirtį, jau sunkiai sirgdamas, jis užėjo Mosėdžio parduotuvę, o ten - nauja vedėja besanti, iš mėsos krašto - Naukaimio kaimo prie Žaiginio - Grigaitė. Jį pažino. Po kelių dienų Stasys gavo kvietimą saugumui. Jį tampa, tard, bet kadangi sirgavo žiu, kalbėti neteko... Taigi už tai, kad išvengė lagerio ir čia, Lietuvoje, gal jo numirti, turėbūti dėkingas savo draugui Jonui Žemaičiui, laiku patarusiam pasitraukti...

Jonas Žemaitis pasakė norėsusitikti su buvusiu Tverijoniškės seniūnu (iš šaulių būrio vadu) Petru Mockumi, kuris tada vis dar vienas slapstėsi. Mat buvo susirėpinęs šio padoraus gero žmogaus likimu. Juos suvedžiau. Atėjo

Jonas Žemaitis, lydimas Jono Jur o (iš Pagoj k.). "Nesislapstyk vienas, Petrai", - sako. - "Vienas praž si. Juk tu ir ginklo neturi. Matysi, tave paims ir užkankins. Geriau einam su mumis." Bet Petras prad jo aiškintis d l savo t v , d l seser bij s: "Juos gali išvežti... per mane nekaltai kent s..." "Aš irgi turiu t vus, turiu žmon , maž s n . Bet iš jau Lietuvos ginti, jei reik s, ir ž siu", - pasak Žemaitis. - "Jei bijai, geriau neik..." Aš nesusitvardžiusi prad jau verkti. "Tu neverk, Kazyt", - sako. - "Pagal išgales, kaip kas galim, pad kim Lietuvai..." Jonui Žemai iui su Jur u iš jus, Petras apsiašarojo: "Aš bails! Bails!.."

Petras Mockus v liau buvo suimtas, žuvo lageryje. Ir jo artimieji, nors tik 12 ha žem s tur jo, vis vien buvo išvežti... Jono Žemai io palydovas Jonas Jur as žuvo partizanuose.

Žemaitis buvo idealistas, savimi mažiausiai r pinosi. Aš jau buvau iš t - višk s pasitraukusi, bet mama dar lankydavosi savo kraštuose. Už jo pas j kart Jonas Žemaitis, kurpes (medpadžius) sispyr s. Mama ir sako jam: "Kod l nesakai, Jonai, kad apavo žmoniško neturi?" "Suplyšo... man gerai ir su kurp mis. Galiu ir basas eiti, kad tik laisv Lietuvai parneš iau", - atsak . Mama atidav jam broli (Kazio ir Stasio) batus, pad v tus, žinoma. Paskui Klaip dos turguje nupirkau gerus, tvirtus batus 44 numerio, kad su vilnon - mis kojim mis gal t apsiauti. Mama jam nuvež ... Jiems, vardan T vyn s sav s išsižad jusiems, gelb jo kuo išgal dami, neretai ir paskutiniu k sniu dalydamiesi, daug dor žmoni . Pad jom vieni kitiems, kiek gal jome, kol gal jom.

Palikusi t višk , retsykiais tuos kraštus dar nuvažiuodavau. simin man bene paskutinis susitikimas su Jonu Žemai iu. Jis labai paprastai ir aiškiai pasak : "J gos nelygios. Jei greit nesulauksim pagalbos - ž sim. Stenkit s j s išlikti, kad žmon s žinot , kaip viskas ia iš tikr j buvo." Ir prid r : "Kiek gal si, pasir pink mano t vais, savo simpatija (tur jo galvoje D duk , su kuriuo labai sutikdavom)." Atsibu iav išsiskyr m. V liau tik per mano mam susižinodavome...

Gaus jant NKVD ir pasienie i garnizonams, dažn jant j siaut jimams, dar labiau su ž l jo sribai: terorizavo, pl š baugintus kaimo žmones. Nebuvo dienos, kad neišgirstum apie "ablavas", susišaudymus, žuvimus, areštus. simin Žaiginyje Bankausk nuteriojimas: sribai ty ia užk r ir sudegino visus trobesius. Berods 1945 m. vasara buvo... Su Bankauskait mis drau-

gavome, buvo puiki darbšti šeima - trys broliai - geri vyrai ir dvi seseis; kis gražus, tvarkingas...

...Bankausk sodybai pleškant, viena bobel pasipl štī su arkliu atvažia-vo. Paknopstom piln vežim prisivilko, prisikrov : išpl št lang , nam r-akand , šiaip visokio turto - k besugrieb . O sribai tuo metu pl š bites - medaus užsiman . siutintos bit s apspito tos bobos arkl . Tas pasibaid ir, iš bobš s ištr k s, nur ko šuoliais: vis prisipl št "skarb " išdrabst , šipulius sudauž vežim ir už puskilometro nuo bi i sug limo nugaišo... "Na ir už-dirbo! Tai prisigyveno iš svetimos b dos!" - šaip si aplinkiniai... Abi Bankauskait s pab go, vienai buvo peršauta koja...

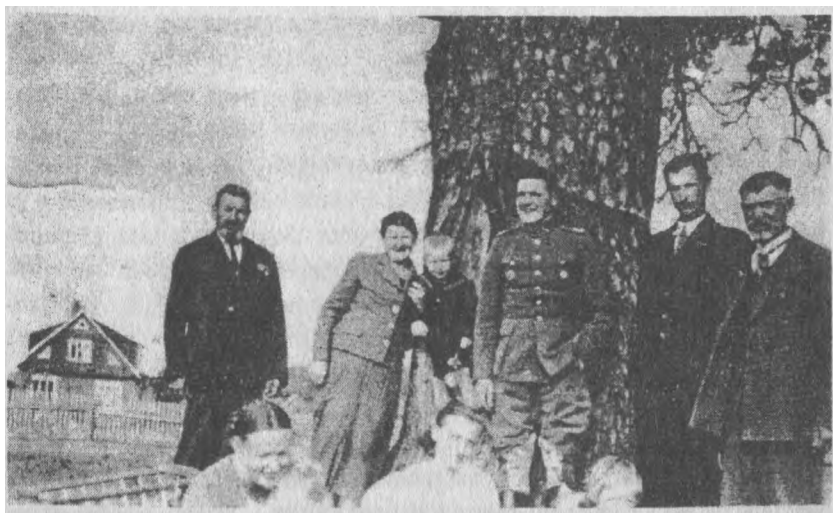
PROVOKACIJA

Apie 1946 m. pavasar vien nakt buvo areštuoti: mano sesers vyras Pranas Teišerskas iš Leonavos kaimo ("buož " - tur jo 74 ha); mal nininkas (tur jo v jin mal n Akmen s kaime prie Žaiginio-Šiluvos kelio); "amerikonas" (buv s Amerikoje) Einikis; Onut Stankut ir jos brolis Petras iš Saug kaimo ir Žaiginio klebonas kun.Kazimieras Gabrielaitis. Buvo išprovokuoti...

Netoli sesers kio Leonavoje gan karves kaimyno Šatkaus berniukas, koji 12-13 met . Pri jo pri jo du ginkluoti vyrai, padav vok - atseit laišk nuo Jono Žemai io - ir liep nunešti Teišerskui, kad tas skubiai perduot Einikiui. Jokio užrašo ant to voko nebuvo. Teišerskas tuoj, nieko negalvodamas, pasikink arkl ir nuvažiavo pas Einik . Šis ia pat prie jo vok atpl š ir... rado d t tuš i popieriaus lapel . Sunerimo, tar , kad ia kažkas negera. Dar m gino t lapel pelenais pabarstyti: pagalvojo gal pienu kas parašyta... Nieko! Tada jau suprato, jog tai buvo provokacija - sp stai... Teišerskas susikrimt s parvažiavo namo. Nakt visus juos su klebonu priešakyje sribai ir surinko - kaip Žemai io ryšininkus.

Sako, kad tardomi, žiauriai kankinami, visi suaugusieji prisipažino gav - neš - vež t nelemt "laišk ". O tas vaikas - Šatkiukas, nors buvo sudaužytas taip, kad sveikos vietos k ne nebuvo, po tardym j be s mon s kamer mesdavo, gyn si nieko nežin s, joki "d džī " nemat s, jokio "laiško" neneš s... Visi, kaip "bandit ryšininkai" gavo po 10 met .

Sesers vyras Teišerskas mir Taišeto lageriuose Irkutsko srityje 1950 m.

Žemai i šeima Šiluvoje prie Jušk nam . Kair je stovi Jonas Žemaitis-Dukas, Petron l Daukšait -Žemaitien -Mamait , Ramojus Juška, Jonas Žemaitis, Rapolas Juška, Antanas Žemaitis. S di Kotryna Žemaityt -Juškien , R tel Juškait , Elena Žemaitien , Aušrel Juškait

Sesuo apie vyro mirt ilgai nežinojo, siunt jam siuntinius, kurie negr ždavo, nors kalinio nebebuvo tarp gyv j ... Ten pat mir ir Einikis. Kunigas Kazimieras Gabrielaitis gr žo, bet prarad s sveikat . Kaip altarista prisiglaud Joniškyje, esu j ten lankiausi. Ta iau buvo jau palieg s ir netrukus mir . Onut Stankut tardymuose žiauriai muš , buvo j be gyvyb s ženkl prie negyv li išmet . Kai tarp lavon atsipeik jusi, prad jo baisiai šaukti, vilko atgal... Kal jo Onut Baškirijos, Uralo lageriuose. Mir 1990 m. liepos 8 d. Kankindami jos brol Petr , bad jam adatomis panages, šird visai nuvar . Vargo jis angli kasyklose, paskui dar aštuoneris metus trentyje miško darbuose. Taip širdimi negaluodamas ir mir 1962 m. liepos 8 d...

Stankai tetur jo 4 ha žem s, vaikai tarnavo pas kininkus, mergait s si -davo. Bet visa šeima tikri patriotai buvo. O Šatkiukas, gird jau, yra išlik s gyvas, inžinieriumi dirba...

Mano sesuo Kotryna Teišerskien po vyro su mimo dar por met mokytojavo Žaiginyje, Šiluvoje. Prisimin vienas atsitikimas, jai Žaiginyje dirbant. Raseini gimnazijoje sesuo mok si su tokiau Ignu Gudavi iumi, kilisiumo

Šimkai i ; jo t vai buvo turtingi kininkai. Gudavi ius buvo labai gabus. Baig s Žem s kio akademij , buvo valstyb s išsi stas studijuoti Vokietij . Gr žo su diplomu ir buvo vienintelis Lietuvoje agronomas arklininkas, baig s mokslus užsienyje. Ta iau greitai kažkas nutiko jo psichikai - jis prad jo nusišnek ti. Nieko blogo jis nedar . M go gražiai rengtis, lankyti buvusius draugus, žinojo kur kas gyvena. Iš išvaizdos nebuvo galima ir tarti j nesveik esant.

Jis ateidavo klas , atsis sdavo suol ir steb davo, kaip sesuo d sto pamok . Vaikai j pažinojo, buvo sp ti, kad sve io neatsargiu žodžiu neužgaut . Kart mokykl griuvo sribai, nevietiniai, pripuol prie Gudavi iaus, prad jo ia pat klas je j mušti. Galimas dalykas, kad kas nors jiems ty ia buvo nurod - pasak "bandit " mokykloje lankantis. Mokiniai išsigand m klykti, o sesuo puol ginti nieko nesuvokiant Ign , visa išsikruvino. Stribai sesers aiškinim neklaus , sumet abudu roges ir išr ko Šiluv , dži gaudami, kad bandit vad , ar tik ne Žemai io pavaduotoj pa m ... Tik Šiluvoje atsirado Gudavi i paž stan i srib . Juos paleido.

Tuo tarpu pasiek žinia apie netik t Jono Žemai io žmonos mirt . Ji paliko n š ia ir ryžosi padar nutraukti n štum . Tai padar kažkokia gydytoja, bet nes kmingai - prasid jo kraujavimas. Kamar lio, kuriame ji su s neliiu gyveno, durys buvo užrakintos, o Laimutis vis dien verk ir verk . At jo naktis. Laimutis nesiliov verk s. Šeimink s nutar atpl št i duris. Žemaitien gul jo lovoje jau visai nusilpusi - negal jo ir atsikelti, o per iužin ir grindimis sruvo kraujas. Skubiai iškviet gydytoj , tas dar kviet si paž stam profesori , bet... buvojau per v lu. Ji mir . Tikrov s apie j niekas nežinojo, ir šeimink s labai nusigando, kai spintoje rado Jono Žemai io r bus, uniform , medalius. Pavojus gr s ir Laimu iui: jo atkakliai ieškojo saugumas, kad išnaudot t v surandant ir likviduojant...

Kretingoje abu su broliu nuomojom pas davatk les maž kamar l su virtuv le; gyvenome Gerasimavi i pavard mis. Stasys dirbo pienin je meistro, labai gero žmogaus Ro kaus pavaduotoju. Aš taip pat dirbau pienin je. Gyvenome labai užsidar , niekur neidavome.

1948 m. pavasar iš Šiluvos išvež m s seser Kotryn Teišerskien su dviem vyresniaisiais vaikais - Danute ir Algiuku. Nuo ištr mimo pasilikusius jos vaikus - Eugenij , Rimant ir Dal mama atvež pas mus Kreting . Taip niekur neregistruoti ir gyvenom mudu su broliu ir dar trys sesers vaikai.

Mama dažnai važin jo Raseinius, aplankydavo kaimynus, parsiveždavo produkt .

D DUKAS AT SIRADO!

Nuvažiavau kart Klaip d . Eidama pro sen j turg , ži riu - nagi D - dukas! Adatomis, žiogeliais prekiauja... Apsikabinom, pasibu iavom, apsi-ašarojom. "Ar Dievas man tave atsiunt ?" - prak k iojo suvarg s, sumenk s D dukas. Paskubom nupirkau bandeli , ir abu p s iomis, gal 5-6 kilometrus per griuvious patrauk m pas Mamait . jom j b d (kitaip to b sto nepavadinsi). Viduje - iš lent sukaltas guolis, mažas stalelis, du suoliukai, gl belis malk prie krosnel s ir... viskas... Kiek buvo džiaugsmo ir ašar ! Juk aš žinojau, kad j s nus Jonas Žemaitis gyvas. Mamait bulvi su lupynom išviri-rusi, tur jo kavos mal n liu susimalt s men . Buvo švent ! Vaišinom s, kalb jom s. O Mamait vis klaus man s: "Ar skanu?" "Skanu", - atsakiau, bet skaud jo šird , matant, kad senukai pusbadžiu gyvena...

Pab g iš Kiaulinink senieji Žemai iai atvažiavo Palang , kur iš sen laik tur jo paž stam , draug . Dar buvo gyva ir prelato Šniukštos sesuo. Pas paž stamus išsinuomojo kambariuk . Tur jo pinig , vertingesni daikt bu-vo atsivež ; tyliai sau gyveno... Bet vien sekmadien , gr ž iš bažny ios, rado savo kambar l tuš i : nebebuvo vis j daikt ir... už sienos su žmona gyvenusio ruso šoferio. Išvažiavo rusas su D duko turtu. Senukai liko kaip stovi...

Kad mes su broliu Kretingoje, D dukas nežinojo. Nusigav s Klaip d miesto gale - žvejybos rajone, netoli buvusio sendaik i turgaus - "barachly-no", susirado tarp griuvis nedidut , ketverto metr ilgio ir pustre io metro plo io sand liuk su langeliu, susitvark , susilop ir su Mamaite apsigyve-no.

Gr žusi namo, papasakojau apie t susitikim broliui ir mamai. Rytojaus dien išvažiavau pas juos su maistu. D dukas buvo vegetaras, tai pa miau sviesto, s rio, grietin l s, vaflī ir lašini , nes Mamait ir m sos nor davo. Po to dažnai pas juos nuvažiuodavau. Iš Kretingos Klaip d dažnai jo darbinis traukinukas, kartais ir pienovežiu nuvažiuodavau. Kas savait - kas dvi pasimatydavom. Kalbinau D duk pas mus persikelti - b tume kaip nors sutilp . Bet jis nesutiko, nes tekt prisiregistruoti, kai savo sand liuky be

jokios registracijos gal jo gyventi. "Galim visi praž ti", - pasak . Ko gero, jis buvo teisus.

Taip pra jo daugiau nei dveji metai. Kart , rinkdamas griuv siuose mal- kas, D dukas sutiko iš matymo paž stam žmog - Pisarevi i . Jis pasisak dirb s kvedžiu invalid namuose - ia pat, netoli "baracholk s" - ir pasi l D dukui pereiti juos. Sand liuky gyvenimas tikrai buvo vargingas - reik jo nuolat k renti... Prikalb jo. Senukai persikraust .

Prieglaudoje maitino menkai, tai ir dabar parama jiems pravert . Po kiek laiko invalid namus iš Klaip dos išk l Laugali kaim prie Gargžd - buvusi muitin . D duk apgyvendino viename kambaryje su trimis vyrais, Mamait - atskirai su trimis moterimis. Ir ten dažnai važin jau.

D dukas buvo nuovokus, saky , - gudrus; per vis m s bendravimo lai- k n karto n ra man s tiesiai paklaus s: "Kaip ten Jonas?" Pasikliov mani- mi ir sakydavo: "Tu dar šypsaisi, tai viskas gerai..." Mamaitei buvo pašlij nervai. Sirguliavo ji tyliai, dažnai ir po kelias valandas ištyl davo. Šlubavo jos atmintis, kai ko negal jo suvokti. Man apsilankius, guosdavosi: "Vaikai išvažiavo ir negr žta... Gal jie kelio neranda?" Liepdavo man nuvažiuoti Kiaulininkus pas d d Antan Žemait ir pasakyti jam, kad jos vaikus varyt namo... Aš, aišku, pažad davau, o kit apsilankym v l kartodavo t pat ...

MGB NERIASI IŠ KAILIO

At jo ilgam simin s 1952 m. rugpj tis. Vien dien pas mus Kretingoje apsilank buvusios kaimyn s šiluvišk s Aldona Valantinavi ien ir Stefa Mor- k nien . Buvo ia tuo metu ir m s mama. Taip besišneku iuojant, Valanta- vi ien ir sako: "Ale, matai, kaip gyvenime b na. Ana, kad ir Žemai iai. Abu vaikus mokslus išleido, o patys prieglaudoje vargsta..." Kad ji Žemai ius prieglaudoje esant žino, man s nestebino: kvedys Pisarevi ius buvo ved s Valantinavi iaus seser , jie susitikdavo, išsikalb davo. Mama, nieko blogo ne- pagalvojusi, jai atsak : "Vaikai negali pad ti, tai ir nepadeda. O d d Anta- nas ir dabar jiems Raseiniuose medaus ir 300 rubli yra palik s. Paimti aš negal jau, nes buvau sunkiai apsikrovusi. Kai kit kart nuvažiuosiu, reik s parvežti..."

Gal po savait s sutinku Valantinavi ien turguje. Iškart užsipuol klausi- n ti: "Ar mama buvo Šiluv nuvažiavusi?" Atsakiau, kad buvo. "O tu pas

Žemai ius buvai?" Pasakiau, kad buvau, vakar... Atsakin dama jai, nieko bloga nepagalvojau, ne tariu: jos kamantin jim palaikiau paprastu moterišku žingeidumu... Po to susitikimo pra jo trys ar keturios dienos. Ateina pas mane darb mama (gyvenom visai netoli pienin s) ir sako: "Valantinavi ien buvo at jusi. Jos vyr pra jusi nakt tard , apie Žemait klausin jo. Ji sakiusi: "Tegul Kazyt b ga, nes ir j gali klausin ti..."

Parb gusi namo, sudeginau visus laiškus, kokie buvo pas mane (daugiausia nuo kunig), ir v l gr žau darb . Apie 5 valand popiet prisistat civiliu vilkintis saugumietis. Pasak , kad esu areštuota, ir nusived Kretingos saugum . ia ilgai s d jau ant suolo prieškambaryje. Apie septint vakaro pasodino "viliuk " tarp dviej kareivi , šalia vairuotojo atsis do karininkas. Atbogino Klaip dos saugum netoli ligonin s, užved laiptais antr aukšt ir, pristat s du sargybinius, paliko. Maždaug 23 val. at jo jau kitas kariškis, išved lauk ir, laipin s "juod j varn ", nuvež Šilut s saugum . Ko gero, bus iššniukštijn j , kad Macik lager maist kunigams vežiojau. Važiuojant man buvo neapsakomai šalta - vilk jau šilkinė suknele, plonu iu megztuku, o dar mašinai nuleido padang ... ia pralaik tarp blaki iki ryto.

Apie septint valand ryto man s at jo v l kitas saugumietis karininkas, vilkintis palaidine. V l išgabeno. Dabar Taurag . Taurag man buvo paž s-tama, žinojau ir kur sribynas yra; prie jo dabar ir m s mašina sustojo. Tuo metu - prieš pat devynias - buvo daug praeivi : žmon s jo darb . Stov - jom, kol šaligatvis aptušt jo. Tada liep išlipti ir greitai, neatsilikant, eiti su "na ialniku". Užved antr aukšt . Mane atvež s karininkas pats atsis do už stalo ir prad jo klausin ti. "Kada išvažiavai iš Šiluvos? Kod l išvažiavai? Pasakok dabar apie banditus..." Ramiai atsakiau, kad toki nepaž stu, nežinau; gyvenu ir dirbu Kretingoje, niekur neišeinu ir nieko nematau... Mano tardytojas užsiuto, trenk kumš iu stal ir kad užriks: "Ko meluojai?! Nieko nematau... Nieko nežinau... O pinigus, med bandit vado t vams Laugali invalid namus vežioti tai žinai!..."

Supratau dabar, kad jie ia, Taurag je, Jono Žemai io paieškomis r pinasi, kad jau žino, kur jo t vai. Prad jau ramiai aiškintis, kad nei pinig , nei medaus Žemai iams nevežiau. O nuvažiuoju ir maisto nuvežu dažnai, nes jie - seni mano kaimynai. Kad j s nus miške - nieko nežinojau... Gyniausi, naivuole apsimetusi...

Iš kabineto mane nuved ir uždar pirt . Sudreb jau, siži r jusi, kad tos

pirties sienos kruvinos... ia, ant lent bes dint, ir sutemo. Jau nakt st m jaun moter ar mergin . Ji sak , kad jos vyras es s partizanuose, kad dabar tai ji pražuvusi... Žinojau, kad saugumie iai m gsta provokatori kamer kišti, tai su ja nesikalb jau ir toliau vaidinau žioplel ... Dar nakt mane išved tardymui. Kai v l pakartojau nieko nežinanti, karininkas t ž s pašoko iš užstal s ir iš jo iš kabineto, palik s mane su dviem sribais ar kareiviais. Vienas j trenk man kumš iu per galv , o kai parkritau, jau abu kojomis suspard . Labai skaud jo kair j šon ir dešin koj prie kelio, iš jos sunk si kraujas... Pary iu v l tard , v l siuto: "Tardysim kol sužinosi!.."

Pasijutau labai laiminga, kad iš tikr j nežinau nieko svarbaus, k neišt rusi gal iau išplep ti... Gr žino mane atgal t pirt ...

Dien v l tardymas. Nustebau, kai tardytojas nesikeikdamas, ner kdamas visai ramiu balsu prašneko, tarytum j b t pakeit :

- Jeigu pati iš tikr j nieko nežinai, tai gali ir privalai sužinoti - paklaus si Žemai io, kur jo s nus. Jis tai žino, o tau pasakys...

Mane nuo toki pasak su m juokas: puikiai žinojau, kad D dukas apie Jon tikrai nieko nežino. Pasakiau sutinkanti nuvažiuoti Laugalius, paklausti...

Turb t apie 17 val. at jo tas pats tardytojas ir pasak :

- Eik namo. Per 3-5 dienas turi nuvažiuoti ir prašnekinti Žemait . Kitaip bus blogai! Aš atvažiuosiu Kreting , pasikalb sim...

Iš jau lyg apdujusi. Tik dabar susigriebiau pinig n kapeikos neturinti. Kaip dabar Kreting parsigauti? Ei iau pas paž stamus: pas t chirurg ar pas Monikut , bet... gal mane seks? Pabijojau ir pienin užėiti - galiu niekuo d tus žmones velti, nemalonum ar net b dos jiems pridaryti... Beliko pasikliauti laime: gal kas nors bent iki Klaip dos pav ž s? Nu jau centrin gatv prie pašto ir laukiu. Netoliese sustojo sunkvežimimis. Išlipo jau pagyven s vyras, už jo parduotuv . Kai gr žo ir ruoš si važiuoti, pri jusi paklausiau kur važiuoja. "Per Šilut Klaip d ", - atsak . Iškløjau jam vis teisyb : esu iš Kretingos, mane paleido; esu kaip stoviu - ir parvažiuoti neturiu už k ... Jis mane pa m , turb t labai apgail tinai atrodžiau... Kai lipau, jis tuoju padav man bandel , atlauž galiuk dešros ir paragino valgyti. Sunkiai rijau k snius, vis springau ašaromis. Jis dar paklaus , kada valgiau. Atsakiau, kad prieš dvi paras. Pasteb j s sužeist ir vis šlampan i koj , dav laikraš io skiaut , kad apsišluosty iau.

Atvažiavom Klaipėdą. Vairuotojas išties rubl: "Štai, imk, tik nelipk "poputn" - eik į stotį, traukiniu parvažiuosi." Imti t rubl iš svetimo žmogaus buvo gėda, paprašiau, kad savo adresą pasakytų. Jis nusijuokė: "Dievas duos - gal dar susitiksim, tada ir atiduosi." Palinkėjimo gero kelio, dar ranka pamojavo ir nuvažiavo. Matyt, labai gero žmogaus būta... Sulaukusi traukinuko, parbarškėjau Kretingoje. Gyvenom netoli stoties, tai jau stotyje pažįstami klausinėjau, kur buvau dingusi, užjaut...

PRISPIRTA DINGTI

Po kelių dienų išsiruošiau pas senokus. Nuvežiau dar daugiau maisto, kad bent man nesiūtų užtekt, nes nežinojau, kuo tas mano "flirtas" su MGB pasibaigs. Dėkui palydėjo mane autobusų stotį. Daviau jam pinigų, papasakojau apie savo nuotykius ir spėjau, kad saugotų sielą. Sutarėm su mamaitei nieko apie tai nesakyti, kad nejaudintume ir širdies jai neskaudintume... Dėkui buvo dar visai tvirtas ir žvalus. Kai atsibūdavom, jis (laisvamaniš!) mane peržegnojo!.. Manau, jog dabar jis pagalvojo, kad Dievas vis dėlto yra...

Iš Laugali grįžus, po poros dienų grįžau pas mane nepažįstama, jauna dar moteriška. Sako, man laiškų nuo Žemaitės iš Laugali atvežusi. Pamišau, tų laiškų ir iškart matau, kad ne Dėkui rašyta. Be to, ir susikalbėjau su juo buvome jokių laiškų nerašinę... Kad greičiau atsikratyčiau "viešniškos", pasakiau jai, kad neturiu laiko, pietų metas baigiasi, reikia eiti prie darbo... O laišką aš niekam nerašinėju. Gal kada ir parašysiu ar pati nuvažiuosiu, valgyti nuvešiu... Gerai maniau, kad moteris liko labai nepatenkinta, nusivylusi; matyt, jie tik josi, kad kada nors parašysiu...

Po kurio laiko pieninė atėjo Tauragėje mane tardė kariškis - lietuvis sribas, tik dabar civiliu vilkintis. "Laugaliuose buvai?.. Ką sužinojai?.." Pasakiau, kad nuvežiau maisto ir apie sėklę klausiau: "Žemaitis atsak, kad jis nusėjęs Prancūzų išvažiuos..." Bet emgebistas ir dabar neatlyžo: liep nuvažiuos dar kalbinti, klausinėti... Gal po man nesio saugumietis prisistatė: "Ar buvai?.. Ką jis sakė?" Pakartojau, kad Žemaitis apie sėklę iš tikrųjų nieko nežino... Pradėjau nuolatotis bijoti, kad tie, brudai, nuo manęs neatstos. Čia dar manęs su sesers vaikais išvežė...

Brolis iš Kretingos pasitraukė Skuodą. Išbėgau ir aš - Ylakių pieninė. Buvau niekur neregistruota. Ir pas Dėkui rečiau būnavo.

v liau, prisiminusi t vo kun. Antano Bieli no Macikuose duot rekomendacij , už jau pas Klaip dos pieno kombinato direktori eslov Zaremb . Geras žmogus. Buvo ved s generolo dukter Mirg . T vai jos buvo išvežti, o ji pasilikusi. Nupasakojau jam atvirai savo pad t ir paprašiau, kad pad t pasi-sl pti. Ta iau viskas, k jis gal jo pasi lyti, tai neseniai steigta Bauškaral s pienin . Ten dirbti niekas nenor jo, nes karv s apylink je buvo užkr stos tuberkulioze, tod l visk - indus, talpas, rengimus reik jo dažnai ir kruopš iai sterilizuoti. Bet man, atsid rusiai b doje, pasirinkimo nebuvo - sutikau. Ir ia dar ilgai išbuva neregistruota, kol apšvedžiau su Stankumi.

Laugalius nuvažiuoti paprašiau savo draug Juoz Nork . Bijojau, kad ten man s gali laukti sp stai. D duko, pasirodo, taip niekas ir neklausin jo, nekamantin jo. Atrod , kad jiems jau leido ramiai gyventi, o gal ta, "laišk " man atvežusi moter l juos ten priži r jo, sek ?.. Nuvažiuodavau dabar Lau-galius retai: kart per m nes - du, ir ne šeštadien -sekmadien , kaip anks-iau, bet vidury savait s. Su žiniomis iš t višk s krašt po mamos išvežimo buvo striuka. Paskutin , tikriausiai smarkiai v luojanti žinia nebuvo links-ma: Jonas Žemaitis teb ra, laikosi, bet yra paralyžiuotas... Kas pasakys, k jam per tuos ilgus, be menkiausios vilties spindul lio metus teko išgyventi, pakelti? Vis d lto žmon s jo neišdav . Dar neišdav , nepardav ...

KUR JO, KUR J KAPAI, VIEŠPATIE?

Ir štai juodu debesiu atplauk , paslap iomis per žmones atšnibžd jo skau-di žinia: Lietuvos kariuomen s kapitonas, partizan generolas Jonas Žemai-tis pateko raudon j kraugeri nagus! Išduotas, ilgame io kovos draugo duotas... Nužudytas... Vieni sak , kad j Maskv išvež ir ten sušaud , kiti - kad atgal Vilni parvež ...

S nui žuvus, netrukus mir ir D dukas; kart Laugalius nuvažiavusi jo neberadau. Neilgai j pergyveno ir vargšėl Mamait . Palaidoti jie Gargžduo-se - toli nuo t višk s, nuo Dubysos. O kur Jono Žemai io kapas? Kur šimt , t kstan i geriausi Lietuvos s n ir dukr - partizan , kalini kapai?.. *

* 1995 05-1996 01
Spaudai pareng Feliksas Tiškus

LEITENANTAS IGNAS ŠAPK NĀS

Tyrin jant Lietuvos laisv s kovas kuo toliau, tuo daugiau tenka susidurti su savotišku paradoksu: kuo žymesnis kovotojas, kuo didesn s apimties jo veikla, tuo paslaptingesn darosi jo asmenyb , tuo mažiau informacijos galima surinkti apie j . Tiesiog g sdinan iai slenka laikas ir amžinam poilsiui vienas po kito atgula t vyki liudytojai...

Vien iš žymiausi Žemai i apygardos kovotoj - ltn.Ign Šapk n irgi gaubia panaši nežinomyb s skraist , kuri norisi nors truput praskleisti. Prad jus rengti medžiag spaudai, redakcijos prašymu Z.Jaška band surasti šio partizan ryšinink ar r m j , ta iau... Istorikus kol kas aplenkia mirtis...

Ignas Šapk nas, labai gerbiamas vietos gyventoj Nevar n pradžios mokyklos mokytojas jau naci okupacijos metais sijung Lietuvos Laisv s armijos veikl , asmeniškai pažinojo jos vad Kazimier Veversk -Sen . Artinantis frontui, ltn.I.Šapk nas 1944 m. kovo m n. Nevar n vls. organizavo LLA partizan b r , v liau pertvarkyt kuop (iki 30 vyr). Rugs jo m n. LLA Telši rinktin s (Vover s štabo) vado sakymu kuopos vadu vietoje jo paskirtas Nevar n policijos punkto viršininkas, o pats I.Šapk nas, matyt, buvo perkeltas rinktin s štab .

Neaišku, ar I. Šapk nas band trauktis Vakarūs, bet 1944-1945 m. žiem praleido su LLA Vanagais. Sausio m n. okupant operatyviniuose dokumentuose pasirodo žinia apie I. Šapk no apie 20 žmoni partizan b r . Balandžio m n. jis atnaujino ryšius su Žar n kuopos vadu Itn.J. Venclausku-Kymantu (tuo metu paskirto ir LLA Telši rinktin s vadu).

Iš pradži I.Šapk nas-Meistras, Meisteris vadovavo Nevar n partizan b riui, v liau (nuo 1947 m.?) buvo Šatrijos rinktin s štabo viršininku ir, galb t, paskutiniuoku metu - jos vadu. Deja šiuo atveju kol kas remiam s tik MGB dokumentais, nes mums žinomi Šatrijos rinktin s archyvai yra išlik nuo 1950 m. I.Šapk nas žuvo 1949 m. balandžio m n.

Jo ž ties yra dvi versijos. Po Kanalin s miške vykusio m šio, kuriame partizanai atkakliai gyn si kulkosvaidžiais, I. Šapk nas sužeistas pateko nelaisv ir buvo srib nukankintas. Kita - žuvo bunkeryje, nusišov . Partizano negyv k n pririš virve prie vežimo sribai tamp po Tryški miestel .

Prisiminimus surinko ir nuotraukas Tremties ir Rezistencijos muziejui padovanojo dukt Loreta Šapk nait -Valentinavi ien .

K stutis Kasparas

26

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

(По архивно-следственному делу)

" 23 " июля 1954 года.

город Бильнинск.

▲

Я, начальник отдела кадров Министерства юстиции Литовской ССР ЧЕБЯНИС, рассмотрев архивно-следственное дело № 11901/Э,

Н А Ш Е Л :

18 июля 1948 года Тельшяйским УО МГБ Литовской ССР была арестована, а 15 октября 1948 года Военным трибуналом войск МВД Литовской ССР признана виновной по ст.ст. 17-53-1-а УК РСФСР и осуждена к 25 годам ИТЛ с поражением в правах на 5 лет без конфискации имущества за отсутствием такового-

КЕЙНИТЕ Елена дочь Пранаса, 1923 года рождения, уроженка мест. Невпренай, Тельшяйского района, Литовской ССР, литовка, беспартийная, из крестьян-кулаков, образование среднее, по профессии-педагог, не судима.

КЕЙНИТЕ признана виновной и осуждена за то, что на протяжении 1946-1948 годов четыре раза нелегально встречалась со своим мужем ШАПСУНАС Игнасом /убит/, который являлся начальником штаба бандаbrigады "ЛМА", действующей на территории Тельшяйского района, Литовской ССР.

КЕЙНИТЕ зная о том, что её муж являлся бандитом и имея с ним личные свидания в разных населенных пунктах Литвы, органом советской власти о его месте нахождения не сообщала, а наоборот оказывала ему помощь в приобретении медикаментов.

Okupant karinius nusikaltimus liudijantis dokumentas (fragmentai): Elena Keinyt -Šapk nien "nuteista" už santuok ir už vienkartin humanitarin pagalb ...

её мужа ШАПКУНАС высланы из пределов Литовской ССР. Почерк ⁹⁸ справки о соприкосновении осужденной КЕЖИТЕ совпадает с почерком допрашившего оперуполномоченного капитана РИЖОВА.

(л.д. 42 и 53).

Преступление КЕЖИТЕ судом квалифицировано правильно, однако мера наказания ей завышена и вынесена без учёта личности.

Из материалов дела видно, что осужденная КЕЖИТЕ в течение 1946-1948 г.г. встречалась с мужем 4 раза и находилась под его влиянием.

На основании изложенного,

ПОДАВАЛ БИ:

Внести протест на приговор Военного трибунала войск МВД Литовской ССР от 15 октября 1948 года и определение Военного трибунала войск МВД Литовского погранокруга от 30 сентября 1948 года на предмет изменения наказания осужденной КЕЖИТЕ, удалить ст. 50 УК РСФСР вынесенную ей меру наказания 25 лет ИТЛ понизить до 10 лет.

НАЧАЛЬНИК СЛУЖБЫ КАДРОВ МИНИСТЕРСТВА ЮСТИЦИИ
ЛИТОВСКОЙ ССР -

(ЧЕВНИС).
Чевнис

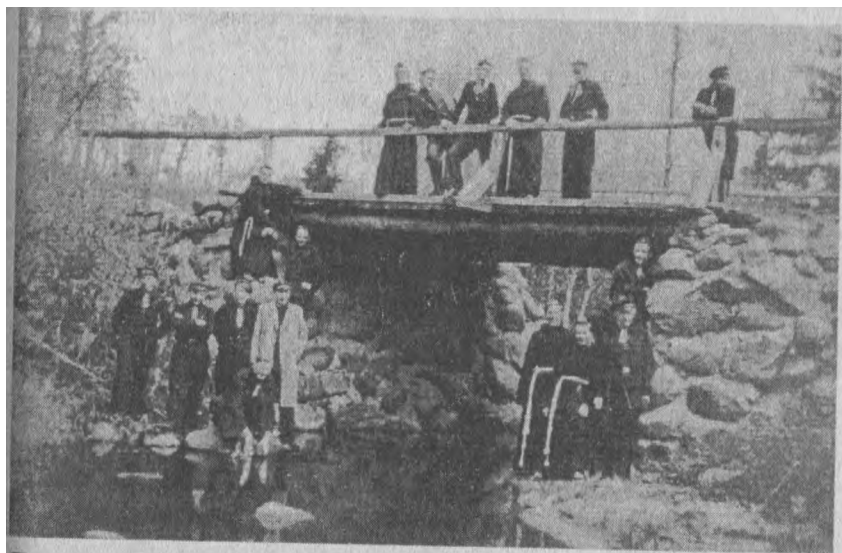
"СОГЛАСЕН:"

ЗАМ. ПРОКУРОРА ЛИТОВСКОЙ ССР ПО СПЕЦДЕЛАМ
гос. советник юстиции 3 класса -
Чудесский

/КОЛЕСНИКОВ/

Mokytojas Ignas Šapkunas su savo mokiniais

Kretingos Pranciškono gimnazijos moksleiviai išvykoje Padvarnius 1936 m (I.Šapkunas viršuje trečias)

Ignas Šapk nas (Šapkauskas), s.Prano, gim 1918 m. Palangoje. Šapkausk šeimoje buvo 4 vaikai: Irena, Jadz , Pranas ir jauniausias Ignas. T vas buvo amatininkas, motina - nam šeiminink . T vas 1940 m., už jus rusams, buvo Palangos miesto gaisrinink komandos viršininku. Vokie i okupacijos metu dirbo medines klumpes moterims. 1948 m. geguž s 22 d. buvo ištremti Sibir t vai, Igno dukt Loreta, sesuo Irena su dviem mažameiais vaikais.

Ignas Šapk nas, baig s Palangoje pradžios mokykl , stojo progimnazij . Buvo aktyvus Skaut organizacijos narys, m go sport , ypa plaukioti. Baig s Palangos progimnazij , stojo Kretingos Pranciškon ordino gimnazij . Buvo gabus, mok si gerai, grojo moksleivi d d orkestre. Atleistas nuo mokes i už moksl .

Baig s pradžios mokyklos mokytoj kursus, mokytojavo netoli Leipalingio, pradžios mokykloje. Kai at jo laikas eiti kariuomen , stojo Lietuvos kariuomen s Karo mokykl - aspirantu. Kaip jaunas kari nas-aspirantas buvo pasi stas tarnauti K dainius, o v liau Karo mokykl A.Panemun je. 1940 m. gavo atsargos jaunesniojo leitenanto laipsn ir išleidžiamas atsarg . Ved mokytoj Elen Keinyt . Mokytojavo abu Telši aps. Nevar n pradžios mokykloje.

Dar mokydamasis Karo mokykloje, Ignas savo pavard pasikeit (sulietuvino): iš Šapkausko tapo Šapk nu.

Vokie i okupacijos metu buvo organizuojama gen.Plechavi iaus lietuviška rinktin . Kiek žinau, j buvo pašauktas ir atsargos j.Int.Ignas Šapk nas. Jis buvo, atrodo, Marijampol je. 1944 m., rus kariuomenei žengus Lietuvos teritorij , gen.Plechavi iaus rinktin buvo išsklaidyta. Vieni trauk si Vokietij , kiti liko savame krašte. Taip Ignas Šapk nas tapo partizanų. Buvo ištikimas savo T vynei. Apie jo veikal smulkiai nežinau. Kai po karo soviet valdžia paskelb partizanams amnestij , Ignas Šapk nas nesusigund . Buvo si loma išeiti iš miško, bet jis kovojo iki paskutinio kraujo lašo.

Kiek teko sužinoti, 1949 m., rodos, balandžio m n., po Velyk , Igno Šapk no partizanai buvo NKVD dalini apsupti ir jiems nepavyko išb gti iš šios apsupties. vyko stiprus susišaudymas, ir Ignas Šapk nas buvo sunkiai su-

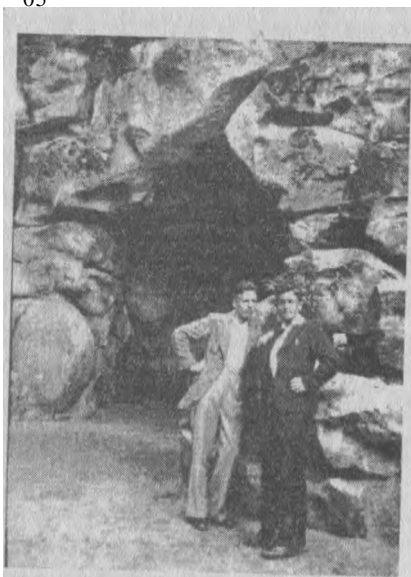
Elena Keinyt -Šapk nien , apie
1955 m. gr žusi iš kal jimo

Ignas Šapk nas. Palanga. 1937 11
05

Loreta Šapk nait , 1954 02 25.
Šamanka, Šelechovskij r., Irkutsko sr.

Ignas Šapk nas (dešin je). Palan-
ga, 1935 m.

žėistas. Nenor damas patekti priešui, nusišov . Buvo užkastas žyvro duob je, netoli Tryški miestelio, ar Tryški geležinkelio stoties.

Pranas Šapkauskas

Ltn.Ignas Šapk nas - mano sesers Elenos Keinyt s vyras, ir abu mokyto-
javo 1941-1944 m. Telši aps., Nevar n vls. pradin je mokykloje.

1944 m. pavasar Ignas Šapk nas stojo gen.Plechavi iaus organizuot
karin jungin , kuriame išbuvo labai trumpai, 1-2 m n.

Spalio 7 d., raudonajai armijai okupavus Žemaitij , Ignas pasitrauk
mišk ir prad jo burti partizanus. Žmona nelegaliai gyveno pas tolimus gimi-
nai ius Viekšni vls., v liau Ket n k., netoli Sedos.

I.Šapk nas 1944-1945 m. žiem dažnai lankydavosi žmonos motinos Ju-
lijos Keinien s sodyboje, Dadotk k. Nevar n vls.

1945 m. balandžio m n. per Šv.Velykas Dadotkuose susitiko su Žar n
apylinki partizan vadu Jonu Venclauskiu. Jie nuo seno buvo draugai, kartu
praleid dienas Karo mokykloje. Susitik daug kalb jo, planavo ir nuotaikos
buvo optimistin s, nepaisant ir labai sunkios 1944-1945 m. žiemos, praleis-
tos partizan gretose. Pas J.Keinien sodyboje (tvarte ant šieno) pabuvo vos
kelet dien , nes soviet armijos dalinys apsistojo kaip tik toje sodyboje. Par-
tizanams pasisek pasitraukti.

Igno Šapk no likimas taip pat tragiškas, tik jam miške teko išb ti net iki
1949 m. balandžio m n. Sunku apsakyti, kiek daug vargo patyr per vis
kovos laikotarp , net penkias žiemas. (Partizanai dažniausiai praleist laik
skai iudavo žiemomis).

Su Ignu susitikdavau iki 1947 m. žiemos, v liau n karto nema iau ir apie
j sužinodavau iš namiški arba ryšinink . Partizanas veng tiesiogini
susitikim , nes žinojo, kad esame sekami, nenor jo mums padaryti skriaus-
dos.

1944-1945 m. žiem jis dažnai lank si mano motinos Julijos Keinien s
sodyboje, nes tur jo po krosnimi sl ptuv . Ignas buvo gerai nusiteik s, tik jo
Lietuvos laisve. Karo baigt skaudžiai pergyveno, sak : "m s (Lietuvos) liki-
mas neišspr stas, kraštas paliktas okupantams".

1945 m. vasar sl p si (apie por savai i) prie m s sodybos esan iame
miške. Dažnai nešdavome valgyti. Su lietuviais partizanais buvo vienas vo-
kie i karo belaisvis (pab g s iš soviet nelaisv s), jaunas, išsilavin s vyru-

kas. Vadino j Fricu, Karlu. Ilgai j b ryje neužsibuvo. Tolimesnis jo likimas nežinomas.

1945-1946 m. žiem Ignas Šapk nas atvyko Karten aplankyti savo žmonos, kuri, pagimdžiusi dukryt , gyveno pas mane. Aš mokytojavau Kartenos pradin je mokykloje. Gyvenome palyginti ramiai tarp ger žmoni , tod l nepasteb tas išbuvo gana ilg laik . B damas Kartenoje, susipažino su mokytoju Kaziu Nika, kuris palaik ryšius su Kartenos apylinki partizanais. Po viešnag s pas žmon ir dukryt iš jo pas Kartenos partizanus, o iš ten atgal savo "buvein " - Telši apylinki miškus.

1946 m. Kal das ir Naujus metus švent me kartu. Pasiskolinau Igno brolio Prano asmens dokumentus (Pranas Šapkauskas mokytojavo Palangoje), perdaviau Ignui, ir jis laimingai iš Tryški stoties traukiniu atvažiavo Vilni . Vilniuje gyveno jo žmona, dirbusi Tyzenhauzeno g-v je Aki ligonin je, tod l prie ligonin s bendrabutyje gavo kambar l . Ignas apsigyveno Žv ryne, ten susitikdavo su bendraminiais, paž stamais. Tyzenhauzeno g. lankydavosi kasdien, kai kada net nakvodavo. Iš Vilniaus pasitrauk labai staigiai ir netik tai. Gr žusi iš paskait (studijavau Vilniaus pedagoginiame institute), radau paliktus brolio dokumentus. Kod l išvyko - nežinau. Žmonai tik pasak s, kad d l susidariusi nepalanki aplinkybi turi kaip galint grei iau palikti Vilni .

1947 m. vasar (ar pavasar) aplankiau partizanus j stovykloje Pievien miške (Pievienai 5 km nuo Dadotk). Partizan buvo gana daug, virš dešimties. Ten sutikau ir savo pradin s mokyklos klas s draug Juoz Sobut . Tai buvo paskutinis mano susitikimas su partizanu ltn.Ignu Šapk nu. Tolimesni m s ryšiai buvo tik per tarpininkus. 1948 m. vasar su m jo žmon , kiekvienas m s šeimos žingsnis buvo sekamas. T vus ir maž j dukryt išvež Sibir , o žmon Elen nuteis 25 m. kal jimo.

1949 m. balandžio m n., po praleistos sunkios žiemos, Tryški miške partizanai buvo apsupti. I.Šapk nas, sužeistas ir apsuptas priešo, suprato, kad prasiveržti nebegal s, tod l vykd savo priesaik : paskutin kulk paskyr sau...

1949 m. pavasar (geguž s ar birželio m n.) mane iškviet Vilniaus saugum ir parod nuotrauk : ant akmens grindinio gul jo Ignas Šapk nas. Akys atmerktos, v jo plaikstomi plaukai, prie l p nutek jusi nedidel kraujo srovel . Nepasikeit s, kaip gyvas su ironiška šypsena l pose. Nuotraukos kitoje

pus je prival jau parašyti atpažinimo tekst . Tai buvo paskutinis "susitikimas" su partizanų I. Ignu Šapka .

Tiksliai palaidojimo vieta nežinoma, bet spėjama, kad Tryški miestelio apylinkėse, nes išniekintas kaimas keletą dienų gulėjo ant grindinio miestelyje.

Danutė Keinytė - Jakutienė, 1996 m.

Leitenantas Ignas Šapka - mano sesers Elenos Keinytės vyras. Sesuo Elena kalbėjo Vorkutoje ir Mordovijoje 1948-1954 m. Mirė 1975 m.

Vokiečių okupacijos metais abu mokytojų Nevarnų pradžios mokykloje.

Nuo pirmųjų sovietų okupacijos dienų (1944 m. spalio 7 d.) Šapka pasitraukė pogrindyje. Sunki buvo 1944-1945 m. žiema. Daugiausia bėgavo Sedos, Ketnė, Balnė, Pievien miškuose partizanų gretose. Žiemą dažnai užsukdavo mano motinos sodybą Dadočkai, Nevarnų vls. Virtuvėje pokrosnim buvo sirengės slaptuvė, kurioje, užklupus neprašytiems sveikams, slapdavosi. Nepaisant nuolatinių sribų ir sovietų armijos karių pastangų, sodyboje užklupti partizanai nepavyko. 1944-1945 m. žiemą su partizanais dažnai susitikdavau. Jie tikėjo, kad greit sulauks laisvės.

1945 m. rudenį išvažiavau į Vilnių, stojau Akušerių mokyklai. Su partizanais susitikimai tapo labai reti, tik per atostogas. Be to, padaugėjo motinos kvičiama. 1947 m. baigiau Akušerių mokyklą ir buvau paskirta Telšiuose mokytoja.

Motina Julija Keinienė, dūl nuolatini kvičiama ir sribų siautėjimo, persikėlė gyventi į Telšius. Ryšius palaikyti su partizanais tapo labai sunku. Mūsų žingsniai buvo sekami, namus nuolat siuntė vairius provokatorius. Tačiau, nepaisant ir tokios sunkios padėties, ryšiai su partizanais per tarpininkus nenutrūko. Ignas Šapka buvo labai atsargus, visada sakydavo, kad susitikti labai norėtų, bet vengė, kad mums nepadaryt nemalonumų.

Vieno susitikimo metu (berods, 1947 m. vasarą) pasakojo, kad vos ištrūkus iš sribų, teko plaukti per Tausalo (ar Pabalvės?) ežerą. Kulkos plaukiančio nepavijo. Paskutinį kartą susitikau 1948-1949 m. žiemą netoli Telšiuose Tausalo k. vienoje sodyboje. Partizanai buvo nusiminę - gretos labai išretėjo. Ryšininkai su mimais ir išvežimais Sibire labai apsunkino kovą. Be to, kiekvieno partizano šeima palietė represijos. Ignas Šapka neturėjo su maža

dukryte Loreta ištremiti Sibir , Irkutsko sr. Žmona Elena Šapk nien kal jime nuteista 25 m. laisv s at mimo.

Paskutiniai atsisveikinimo žodžiai buvo: "Jei tik gal siu, gyvas Stalino s brams nepasiduosiu". Deja, neilgai teko jam kovoti ir džiaugtis laisve. Savo nuosprend vykđ , gyvas nepasidav , paskutin kulk paskyr sau.

1949 m. pavasar sužinojome, kad partizanas Ignas Šapk nas žuvo (berods, balandžio m n.). Jo k nas, žmon s pasakojo, buvo išniekintas Tryški miestelyje ant grindinio. Niekas mums nepraneš apie jo ž t . Nesužinojome, net kur palaidotas. Telši r. laikraštyje buvo atspausdintas straipsnis apie partizano (vardytas banditu) Igno Šapk no ž t . Džiaug si ir m gavosi sribai. Žmon s pasakojo, kad Tryškius k n atpažinti buvo pakviestas Nevar n milicijos viršininkas Pranas Jonkus (v liau Nevar n kol kio pirmininkas). Apie P.Jonkaus "nuopelnus triuškinant banditus" (partizan vad Ign Šapk n) buvo išspausdintas straipsnis Telši r. laikraštyje.

1991 m. vasar mano sesuo D.Jakutien apsilank pas P.Jonk . Praš m pasakyti, kur palaidotas Ignas Šapk nas. P.Jonkus išsigyn , sak nieko nežin s apie Šapk no žuvim . Visk neig , net sakydamas, kad ir (soviet) laikraštyje apie jo "žygius" esanti neteisyb .

L. Pelenien

APIE ŠATRIJOS RINKTINĮ S PARTIZANUS

Šatrijos rinktinis Nevarnėnų kuopos ryšininko Stasio Nikos prisiminimai

Gimiau 1926 m. Telšiu apskr. Nevarnėnų vls. Nerimdai kaime, 45 ha kinink šeimoje. Turėjau du brolius ir seserį. Esu baigęs aštuonias klases. Tėvams pavyko išvengti tremimo, nes dėdė juos perspėjo. Pasikinkęs porą arklių, išvyko pas gimines.

Kartą už jo toks Poškus, žinojęs, kad mano vyresnysis brolis vokiečių laikais priklausė LLA, ir pasakė norėjęs suvesti su partizanais. Brolis Kazys, baigęs Telšiu gimnaziją, vokiečiams traukiantis su Jonu Kuodžiumi slapstytis, o kiti draugai - Arlauskas, kitą pavardę nepamenu, pasitraukė vakarais, vėliau atsikėlė Amerikoje. Prasidėjus tremimui, Kuodys bego perspėjo tėtį, bet sodyba jau buvo apsupta. Senuosius išvežė, su manimi.

Pasislapstęs tėtis, brolis Kazys man mokytų jauti Kartenoje, palaikyti ryšius su bendramoksliais Ignu Šapka. Telšiuose besimokantio Keinio sesuo buvo ištekėjusi už Šapka-Meistro. Kaziui mokytų jauti Kartenoje, vieną naktį apsilankę sribai sulaužė rankkratinį, tardami palaikant ryšius su Kartenos partizanais. Supratęs, kad bus blogai, brolis pabėgęs Kdainius, mokytų jauti iki pat savo mirties (apie 1982 m.).

Vokiečiams traukiantis, brolis Kazys su Kuodžiumi iš Nevarnėnų parsigabeno daug ginklų: kulkosvaidžius, automatinius šautuvus, pistoletus, granatus. Iš pradžių ginklus sumetė pradedant, o vėliau ištraukė ir užkasė tėtį sode. Kai susipažinome su Poškumi, ginklus perdavė partizanams. Tai gal jo bėgti apie 1947 metus.

Su Poškumi atėjo Šapka-Meistras ir vokiečių Albertas, buvęs karininkas. Labai dėliau si ginklais, ypač Albertas rankiniu kulkosvaidžiu. Dalyvaudavo ir mano jaunesnysis brolis Juozas. Taip užsimezg stiprus ryšys. Mes su Juozu nuolat pranešdavome apie padėtį apylinkėse, sutartas vietas pristatydavome maisto. Labai rėmė Stasys Gintautas iš Nerimdai. Partizanams buvau pristatęs luokiškius Antan ir Kazį Šelius, kurie žuvo Daukinio bėgime. Šapka be ryšio laikėsi apie Nerimdai, Nevarnėnų, Mitkai, pereinavo Pielius Mažeikių pusėje. Iš jo vyras prisiminė nevarnišką Šiš-Agnę, Beresnevičiūtę, luokiški broli Vasiliauski Vytautą Žuvelį - pavardę nepamenu.

Poškus, kil s iš Pielė kaimo, centrinis partizan ryšininkas, priklaus s Šatrijos rinktinei, susipažino su Anul n tarybinio kio direktoriumi Done-lai iu. Šis stambus vyras, gal j s neapsvaigdamas iškart išgerti bokal deg-tin s, pasi l partizanus pamaitinti ir apr pinti maistu. Jau tada buvo saugu-mo užverbuotas. Poškus prasitar . Po savait s susitiko Telši kapin se su MGB karininkais, o po poros savai i papasakojo visk , k tik žinojo apie partiza-n veikl . Susitikin dami kapin se, saugumie iai j tikino, kad jam nieko nebus, jei visk atvirai išklos.

Per neatsargum vienas prasitar s, išdav visus. V liau sutikau ir j pat Vorkutos 8-os šachtos lageryje. Klausin jamas papasakojo susivilioj s gražiais kag bist pažadais. O buvo stambus kininkaitis, nagingas kalvis, tais par-tizanams ginklus.

1948- j pavasar prasid jo areštai. Mane su m sovietin je armijoje geguž s m nes , brolis Juozas pakliuvo kiek anks iau. Teis 11 asmen , dau-giausia ne ryšinink , o r m j , tarp j ir mus su Juozu, Val Varkalyt iš Eigirdži , Pilipavi i , Pošk , Aug Arlausk , Jurg A Stas Gintaut . Visi kaip vienas kaltinome vienas kit , tod l auk ratas neišsipl t . Karinis tri-bunolas visiems atseik jo vienodai 25/5 met . Šiuo metu, be m s su broliu, gyva bene tik Varkalyt .

Nerimdai i kaime buvo labai aršus sribas Stepas dra. Šapk no vyrai k limo talkos metu apsupo sodyb ir srib sušaud . Jis labai sekdamo mus, negal davome pasirodyti. Buvo vietinis, kaip ir Žvirgždinas, Jonkus, kuris dalyvavo visuose vežimuose, iškraust m s šeim . Tykodamas broli , apsu-po Gureck nam . Išsigandusi sesuo Jadz šoko pro lang , o Jonkus j nušov .

Didesni susid rim su sribais m s apylink se nepamenu. Partizanai sugeb davo laiku pasitraukti. Narsus buvo Ši š . Jis dažnai išeidavo iš b rio ir sribokus medžiodavo vienas.

Šapk no vyrai tur jo du man žinomus bunkerius. Vienas j Nerimdai iuose Alfonso Beresnevi iaus trobos gale, antrasis - Eigirdžiuose, prie pat kelio, partizan siuv jo Pilipavi iaus tvarte, kuriame buvo daug pašar . Partizanai sunaikino ia už jus komunist šnip ir, kadangi šis dingo už j s pas Pili-pavi i , ekistai prad jo sekti ir iššifravo abi sl ptuves.

Šapk nas-Meistras žuvo išduotas su ginklo draugais bunkeryje, miške prie Tryški . Išniekinti k nai gul jo miestelyje.

Vorkutoje kal jau 8 ir 40 šacht lageriuose. Pastarajame daug pad jo iš

m s kaimo 1940 m. suimtas Juozas Mažutis, dirb s vairuotoju. Jis išveždavo mano laiškų, r m 1953 m. rugpj io kalini streiko metu.

Gr žau Telšius 1956 gruod . Lageryje komisija iš Maskvos panaikino teistum . Vorkutoje gavau garo katil mašininko teises.

Partizanai, su kuriais palaikiau ryš , visi žuvo. Atskiras partizan b rys laik si apie Gad nav . Su partizanais, kuri slapyvardžiai buvo er ilis, Stalinas, teko susitikti Žigail s kaime pas Tautk . At jome visas Šapk no b rys. Jie vadinosi Tausalo b riu. Veng koki nors susid rim , naktimis iš kinink gaudavo maisto.

Matyt, buvau neblogas ryšininkas, nes Šapk nas praš kuo ilgiau išsilaikyti legaliai. Pri m mane partizanus, gavau vokišk automat , iš kaimyno rusišk pistolet TT. Dalyvaudavau j naktiniuose žygiuose. Šapk nas griežtai draud alkoholio vartojim . Partizan teisme neteko dalyvauti. Daukin io b rys, veik s apie Eigirdžius, buvo visas sunaikintas. Daug apie tai žinojo Pilipavi ius, bet jis jau mir s*.

*Užraš Zenonas Jaška
Telšiai, 1997*

* Povilas Pilipavi ius iš Eigirdži buvo l.Šapk no ryšininkas - *Red .pastaba.*

Esu gimęs 1927 m. vasario 1 d. Saušilio k., Žar n vls., Telši aps. T vai žemdirbiai, tur jo 9 ha žem s. Augome septyni vaikai: šešios seserys ir aš. Gyvenome nelengvai. Baigiau penkis pradžios mokyklos skyrius. Buvo sunk s metai: vieni iš jo mišk , kiti iš jusiuosius r m . Taip gyn me savo T - vyn . 1946 m. mane pa m sovietin armij . Patekau statybos batalion ir pusantram nesio dirbau prie tilto statybos Sovietske. Sausio m nes (1947 m.) keturiese iš ten d l bado pab gome. Keturis m nesius išbuvau partizan b - ryje, tur jau slapyvard . Dar iki kariuomen s buvo už j partizanai. Tarp j buvo ir Petras Bartkus-Zuikis, su kuriuo kartu mok m s mokykloje, Juozas Rumbutis (slapyvardžio nepamenu), Romas Bijeika-Kriukis.

Pab g s iš Sovietsko, iš pradži slaps iausi miškelyje prie savo nam , o troboje po duonkepiu pe iumi sirengiau sl ptuv , kurioje pusiau gulomis tilpau vienas. Nors nebuvo ieškomas, išvykau Judr n kaim pas žmonos paž stam Bagdon , kur glaud si ir Bagdonien s brolis Ciprijonas. ia prabuvau gal dvi ar tris savaites.

Tuo metu pas Bružus nušov Judr n apylink s pirminink . Mums vaka-rojant, staiga m loti šunys. Puoliau sl ptuv , atsiguliau, [j dviese su pistoletais rankose, atrado mane. Nusivar pas Bruž . Stribokas Jurkus dauž , muš , spard kaip tik išmanydamas, tiek, kad rus kareivis liep : "Chvatit, chvatit, chvatit". Nuo mušimo paleido vidurius, kareivis leido išeiti laukan, gr žus v l muš . Ir taip per nakt . Rytmet mudu su Bagdonu išvar Telši MGB. ia apklaus , nebetard ir gal po poros savai i išleido, sakydami namuose laukti nurodym . Nesislaps iau, darbavausi laukuose. Prieš geguž s 1- j du milicininkai nusivar Žar nus, v liau atsid riau Telšiuose. Paleido, kadangi buvau iš vargingos Šeimos, prisak geguž s 1 d. prisistatyti karin dalin , iš kurio buvau pab g s. T vas nuvež mane Lieplauk s geležinkelio stot , kad visi matyt , ir paliko, o aš slap ia sugr žau namo.

Man besislapstant už jo penkiese, tarp j Zuikis, Kriukis ir Lak nas. Pasisak parein ia gyventi. Stovyklai pasirinko Saušil s mišk , apie 1,5 km nuo mano sodybos. Pasi miau kirv , katil ir iš jau su jais pas tok Rimk . Miške buvo audeklo palapin s, išklotos egliašak mis. B ryje dažniausiai laik si penki partizanai, kartais b davo iki 7-10. Vadovavo Edmundas Rekašius-Lak nas. Kelias dienas sve iavosi Zigmantas Tomkus, Beržas, pagyven s

vyras, taip pat Lukauskas-Jurgelis, kurio rašom j mašin l buvau pasisl p s savo namuose. V liau su mumis kelias dienas gyveno kpt.Juozaitis su žmona. Taip t s si iki 1947 m. rugs jo. Rekašius-Lak no partizanai išsik l kitur, o aš susitvarkiau dokumentus ir gal jau nebesislapstyti. Stovykloje prieš rikiuot daviau priesaik , gavau Giri no-Giri Karaliaus slapyvard . Vyr'ai daugiausia d v jo rus kariški uniformas. Lak no b rys buvo apsiginklav s perdirbtais rusiškais pusautomatiais SVT šautuvais, tur jo trump ginkl , granat , kulkosvaid . Gavau nagan , kur pasiimdavau eidamas namo. Gaminau partizanams maist , buvau vir ju. T vai, seserys ir žmona žinojo, kad esu su patizanais, man pritar , o sesuo dažnai lank si stovykloje.

Edmundas Rekašius-Lak nas, g.1925 m. kil s iš Pušyn s miško apylinki , t vas - eigulys, šeimoje dar kelios jaunesn s seserys. Baig s kelias gimnazijos klases. Slapst si nuo sovietin s kariuomen s. Už j s Tomkus kviet prisid ti ir išsived .

K prisimenu iš partizan veiklos? Tai turb t buvo dar 1946- j žiem . Bijeika su Rumbu iu Saušil s kaime buvo srib apsiausti ir basi atsišaudydami pasitrauk . Bartkus iš jo mišk , t vus su m ir kankino Žar nuose, išvež Telšius ir ia jie dingo. Seserys Bartkut s m slapstyti. Netoli Lak no t višk s buvo bunkeris, j apsupus, trys partizanai žuvo, kiti išb go.

1947 m. Lak no vyr'ai Saušil s miške tur jo jau man žinom bunker . V liau jie tik užeidavo, pasiimdavo maisto ir išvykdavo. 1949 m. saus už j partizanai pasisak , kad už kilometro nuo man s, Saušil s miške, išsikas bunker , praš , važiuojant mišk , atvežti duonos, bulvi . Slapst si penkiese. Išsik l prieš geguž s pirm j . Tada jau dirbau eiguliu Dievo Kr slo miške. Min tame bunkeryje atšvent me Vasario 16- j . Bunkeris buvo prie upelio, tankiame eglyne, jimas užmaskuotas šakomis. Nusileidus laiptukais, pasisuki kampu ir lendi kietame sm lyje iškast žmogaus gio patalp kurios šone ant sukalt gult nevisai ištiestomis kojomis gal jo tilpti septyni. Už gult - takelis praeiti. Dien lauke bud davo sargybinis. Bunkerio sien tvirtinti lentomis nereik jo.

Iš šio bunkerio partizanai persikraust mano eiguv . Lak nas buvo susižeid s koj . b r neseniai buvo persik l s Stasys Rekašius, m s vadinamas Druliu. Dievo Kr slo miške Lak no partizanai sireng vasaros stovykl taiau neilgam. 1949 m. geguž s 20 d. juos apsupo. Bunkeryje iš trylikos žmoni buvo trys moterys: Zos Baginskait , partizano sesuo, kilusi nuo Vieکش-

nali, Teos Bartkut, Zuikio sesuo, ir mokytoja Irena, kurios pavardės nežinau. Be septyni partizanai - Lakno, Kriukio, Zuikio, Rekašiaus ir pusbrolio Dariaus, mažiuko Stasio Rekašiaus-Drulio - buvo ir kiti tik nuo kovo 24-osios trimito mimos Stasys Mockus, Bronius Vaiš, kitieji nepažinotai.

T penktadienį buvau Telšiuose. Pažįstamas ruselis Vaska, kur kartais sušelpdavau, perspėjo apie bsim trimitą. Apie tai pasakiau Laknui, jis pasakojau žinąs. Trys vyrai iš jū Vilkaikaimio perspėjo gyventojus. Laknas kvietė pernaktuoti pas juos. Atsisakiau, nes tuo metu buvau reikalingesnis šeimoje.

S dime su mama prie namo ant suoliuko. Žarnapusnelygumos. Matomė - viena, antra, treia mašinos, iš viso septynios. Mama susinervino - jau viskas, bet jos pasuko Lieplaukslink. Kažkas netaip. Mašinos pavažiuoja, išleidžia kareivius ir vėl tolyn. Apsupo ir iš Lieplaukspusės, miškus apstatė kulkosvaidžiais. Kas bgs - nukirs, o kareiviai su šunimis lino mišką. Dar saulė netekė jo, o partizanai jau buvo apsupti. Vyrai, pastebėjus priartėjusius kareivius, traukėsi. Kariuomenė pirmiausia granatomis naikino stovyklą, papalpinė, prasidėjo partizanų medžioklė miške. Patekę visiškai apsupti, gyvi pakliuvo Z.Baginskaitė, S.Mockus, B.Vaiš ir S.Rekašius-Drulis. Septyni žuvo, o du išėjo - Laknas ir Darius. Viskas buvo baigta apie ketvirtą penktą valandą rytą mane pamatė.

Tikriausiai stovyklą užrodė toks Tamošauskis. Per 1949 m. Užgavėnes pas jį buvo Lakno vyrai. Zuikis su Tamošauskio sūnumi, iš jū kinkytis arklio, pastebėjo esant sribų supami, o Kriukis pateko tiesiai sribų glėbi. Ištrūkęs palikęs šautuvą ir kepurą. Likęs pasitraukė per langą. Niekas nežuvo ir nepateko priešui, tik kuopos vadui Šarnui sribai peršovė ausį. Tamošauskis jau tada buvo užverbuotas. Su mūdikais, bet tuojau paleido. Partizanai, patykojė kelyje jį, likvidavo.

Žarnuose sribai Janiauskis ir vertėjas Monkus, ypač žiauriai kankindavęs, liepė viską papasakoti. Tik atvežė Telšius, mane suvedė akistat su B. Vaiše. Apie mane jau viskas buvo žinoma. Maždaug po trijų mėnesių Karinaiš tribunolas Telšiuose nuteisė mus 25-eriems metams: ryšininkus, siuvėjus, batsiuvius ir medicinos seselę Mortę Jankutę. Iš šios grupės Lietuvių grąžė visi gyvi.

Iš Lakno sesers sužinojau apie jos brolio likimą. 1949-ųjų spalio mėnesį Laknas su Antanu Kniška-Audra nakvojo Plokštiniškajam kaimo kininko dar-

žin je, Meding n pus je. Iš apsupties išb go per šiaudin stog . Lak n mirtis užklupo netoliese, o Audra gal ir b t pasitrauk s, bet j kareiviai nukov kitoje sodyboje, pro kuri jis b go.

Žmon s sak , kad septynis žuvusius užkas Arišk s miške nuo Žar n Lieplauk s link. Žmon s pastat kryžel , kuris greitai dingo. Niekas gerai ne sid m jo vietos. Dabar užž l kr mais, miškai iškirsti - ne manoma atpažinti.

1946 m. Lak no b rys sužinojo, kad MGB užverbavo tok gestapinink žydšaud Šaul . Nakt jo suimti iš jo Juozas Rumbutis, Zuikis ir galb t Benediktas. Kai Rumbutis liep keltis iš lovos, Šaulys nušov j , po to ir b gus antr j . Paspruko tik Zuikis. Partizanus numet Žar nuose.

Šalia Saušilio Girel s miške 1945 m. vasar buvo sireng bunker Stasys Bumblauskas, Petras Pilkis ir viena moteris. Pas partizano seser užb go provokatorius, neva b g s nuo siautimo. Ji pasigail jo ir nurod bunker . Partizanai žuvo nuo mestos granatos. Palaidoti Žar n kapin se.

Po "teismo" prasid jo ir man daugelio likimo broli jau nueitas kelias: Klaip da, Lukišk s, Petropavlovskas (Kazachstane), Balchašo molibdeno r - dos kasyklose dirbau 3 metus. Sušlubavo sveikata. 1951 m. spalio m n. Bratsko r. išvež ir šeim . Neliko paramos. Atsisakius dirbti požemiuose, tapau nuolatinu karceri klientu, bet juose buvo lengviau negu šachtose.

Žmona taip pat kal jo lageriuose. 1955 m. buvau išleistas iš lagerio be teis s vykti pas šeim Sibire. Tik po keli m nesi kovos v l etapais su kaliniaiats atsidi riau Bratsko rajone. 1958 m. balandžio m n. išleido Lietuvon. Apsigyvenau pas gimines Šilut s rajone. Pradžioje dirbau melioracijoje darbininku, v liau - keli remontininku, pensij iš jau, b damas eiguliu.

*Užraš Zenonas Jaška
1996 m., Juknai iai, Šilut s r.*

Šatrijos rinktin s Žar n kuopos žuv partizanai

1. Zigmas Tomkevi ius
2. Edmundas Rekašius-Lak nas (1949 m. ruden)
3. Antanas Kniukšta (1949 m. ruden)
4. Aloyzas Mažutis-Šar nas (Dievo Kr slo miške 1949 05 21)
5. Tavose Bartkut (Dievo Kr slo miške 1949 05 21)

6. Petras Bartkus (Dievo Kr slo miške 1949 05 21)
7. Antanas Urbonavi ius
8. Alfonsas Urbonavi ius
9. Jonas Urbonavi ius
10. Jonas Bidva
11. Juozas Rumbutis
12. Steponas Rekašius-Darius
13. Romas Bijeika
14. Stasys Bumblauskis
15. Petras Pilkis
16. Antanas Rupeika
17. Benediktas
18. Aleksas Bidva
19. Vai ekauskis
20. Juozas Kniukšta
21. Liudas Rekašius
22. Vincas Rekašius
23. Benediktas Milašius
24. Petras Barauskis
25. Kazimieras Juozaitis-Meteoras
26. Irena Belozorait (Dievo Kr slo miške 1949 05 21)
27. Juozas Rapalis
28. Antanas Vaišvila
29. Danut Jazdauskait
30. Juozas Kreivys (Dievo Kr slo miške 1949 05 21)
31. Kazys Indriuška
32. Steponas Budginas
33. Julius Baginskas
34. Me islovas Grybauskas
35. Miroslavas Grybauskas
36. Parimskis-Mal nininkas (Dievo Kr slo miške 1949 05 21)

Gimiau 1936 08 26 Telšiuose. Tėvas - kalvis ir stalius, turėjo juodažemį žemės plotą. Šeimoje augome keturios seserys ir keturi broliai. Baigiau 4 skyrius. Apylinkės pirmininkas pareiškė, kad tėvas - nutvėris - nušaus kaip šunį. Man kelias mokyti užsidarė.

Kaip šeima situacija pasipriešinimo kovai? Atsimenu, buvo rudens vakaras. Tėvas kažkas pasibeldė. Iš jo jaunesnysis brolis Antanas. Aštuoni vyrai paprašė pakviesti tėvą, kuris suprato, jog tai - partizanai. Namuose tuo metu mums drabužius siuvo kviesta siuvalgė ja Kazimiera Gaudiešaitė. Tėvelio daryta karbidinė (acetileno) lempa, nors ir smirdama, švietė gerai, todėl siuvo vakare. Partizanams pasakė, kad namuose, galima sakyti, visi savi, bet paprašė juos užžiegti viduje iš sodos pušies. Buvau mažą, per plyšimą pamatiau ginkluotus vyrus, prie diržų buvo granatos, šoviniai. Nepaleisdami ginklus ir nesisėdėdami, paprašė vakarieniauti. Tėvas liepė mamai paruošti vakarienę be priekaištų, nes jei jie patys ims, tai visus metus bus sėdėję ir mėsos. Susėdė vakarieniauti, ginklus pasidėjo tarp kojų. Pavalgė uždainavo. Mama paprašė nutilti: kaimynai patikimi, bet gali išgirsti kokį praėvis. Partizanai pasakė žinokį, kad daro. Tada prie jų prisijungė seserys ir tėvas, o mes, mažieji, su motina meldėmės. Mama paaiškino, kad tie vyrai iš miško negali pasirodyti. Padėjo iš jo. Buvau jau baigusi tris klases, vienas brolis armijoje, antras dar nėjo mokyklą. Tėvas surinko kieme visą šeimyną ir pasakė: "Vaikai, jūs nieko nematote, nieko negirdote. Jei kas klausia - sakykite pas mane".

Gal po mėnesio vėl užėjė vyrai buvo pavalgydinti, o trečią kartą jie atvežė sužeistą Tomkevičių. Kulka buvo per jūsi per pažast ir petį. Tomkė atvežė gražų, juodbruvą vyrą, slapyvardžiu Kriukis.* Vadas paprašė tėvą, kad susisiektų su Lauksodoje gyvenančiu pardavėju Jonkumi. Šio dukteris buvo medicinos sesuo. Atvykusi Mirta Jonkutė sutvarkė žaizdą ir vėl ją atvedė perrišti. Tomkevičius praleido pas mus visą žiemą. Mūsų šeima stribams nekėlė tarimo, nors kratas darė ir gyvenant Tomkevičių. Sužeistą atvykus, šeimą jį gomis iškasė po virtuvės grindimis bunker dviem žmonėmis. (Drauge gyveno Kriukis.) Partizanai ligonininką dažnai lankydavo, o vadas duodavo nurodymus. Kovotojai jį mylėjo, nes buvo labai geras, bet kartu ir griežtas žmo-

* Romas Bijeika - Z.J.

gus. T vui Tomkevi ius sak : "Jonai, mes visi ž sime. Taip nebus, kad šunys p dsak nesuuost . Labai gaila, kad pražudysime j s šeim ". Pokalbiai vykdavo vakarais. Lempos nedegdavome, kad praeivis nepamatyt . Užulaid netur jome.

Buvo vasara. Po atlaid brolis Lauksodos ežer lyje prigaud šeimai v ži , kuri tada buvo daugyb . Mama išvir didžiausi duben . Tomkevi ius, juos pamat s, papraš mano motinos dviej didžiausi v ži . Sak si ši nakt mus paliksi s. Nieko daugiau netur s, tod l v žius padovanosi s Juozaitienei ir Juozai iui*.

Su Tomkevi iumi iki sužeidimo nebuvo paž stami. Šeimoje vienas brolis tarnavo sovietin je armijoje, antras peraug s, tre iam jau aštuoniolika, dar tvirtas t vas. Niekas iš gimini nebuvo miške. Partizanai iki vykio nesilank , o aplinkui tur jo savo ryšininkus. Judr nuose - Stanevi ius, Šimkus, Žakien , Kon ius. Prie sodybos augo nedidelis uosynas su beržais ir epuš mis, per kur naktimis partizanai traukdavo pas ryšininkus. Tur jome vokie i palikt labai maž sarg šunel , kuris juos aplodavo. Gird jau, kaip Tomkevi ius pasakojo t vui, kad pro m s sodyb traukdavo piršt galais, bet šuo vis tiek pajusdavo.

Vadas nesak , kas mus skund , jog esame "komunistai": trys suaug ginkluoti vyrai, turintys apmokyt šun . "Žinai, Jonai, tavo buvo toks likimas. Jeigu aš b iau paklaus s žmoni , tau b t skirta trys granatos, ir tavo bak - ž l b t pakilus i or ". Tomkevi ius nusprend s, kad reikia užėti pas tok "didvyr ". Tod l tie 8 vyrai ir lank si. Pasteb j , jog dukros dainavo kartu, nesijaudino ir nieko tartino šeimos elgesyje nemat . Buvome "komunistai", tad pasisve iav partizanai dar didel ving ir pasitrauk iš savo stovyklos, laukdami siautim . Per ryšininkus sužinoj , jog apylink je sribai nesirod , taip patikrino antr kart . Tomkevi iaus žodžiais, kai j sužeid , liep vežti tik pas mus.

Be Tomkevi iaus, pas mus nuo kariuomen s slapst si penki vyrai. Slaps tydavosi kininkai, manydami, kad juos suims. Niekam blogo nebuvo padar , o Tomkevi iui m s "šlov " pad jo slapstyti s.

Buvome neturtingi. T vas - labai geros širdies ir nemok jo prašan iam atsakyti. Tragedija, palietusi šeim , vyko per ger t vo šird . Pražuvo visa

* Šatrijos rinktin s vadui - Z.J.

šeima. Dar prieš partizanavim pas mus slapst si Aleksandras Bulauskas su žmona, motinos pussesere, žuv s Nevar n b ryje. Toks jau m s šeimos likimas: tur jome ž ti nuo vien ar kit rank . Pamenu, Tomkevi ius besigydydamas pas mus, teiravosi t vo, ar kaimynai geri. T vas atsak teigiamai. Vadas nusišypsojo ir pažad jo už poros valand rodysi s, kokie jie. Partizanai nu jo pas Feliks Simanavi i teirautis apie t vel . Išgird nuomon : "Šaut, tai gal ne, bet kail suduot kaip reik..." Tomkevi ius pasak , kad negalima žmon mis aklai tik ti.

Vaiko atmintyje strigo ir kitas vaizdas tuoj po karo. Brolis Alfonsas ir dar keturi vyrai slapst si nuo kariuomen s. T kart aplankiau savo k m Liud Miceikien . Enkavedistai, nieko nepaaiškin , išsivar j su vyru. Gr žusi verk-dama papasakojo, jog ekistai suvar Muitai i , Mileiki ir Judr n kaim gyventojus Daukš šilel , kur prie bunkerio buvo nušauti Bagužas ir Augustinas Jonušas. Susirinkusiems pagrasino, jog taip bus visiems, jei vaikai neis sovietin armij .

Slapst si jaunuoliai tar si, k daryti. Turtingesni kinink vaikai išven-g armijos tarnaudami geležinkelyje, o mano brolis Alfonsas su Miceika iš jo j . Neilgai trukus iš karinio komisariato gavome žini , jog brolis Alfonsas guli ligonin je Maskvoje. Nežinau, iš kur t vas gerai mok jo rus kalb . Pri-sikrov s lagamin lašini , dešr , išvažiavo. Rado s n sutinus iš bado. La-gaminas pad jo: gal po m nesio gr žo ir Alfonsas.

Tomkevi ius jau buvo žuv s. Partizanams vadovavo Benas Milašius-Liekarstva, kuris su broliu Alfonsu buvo draugai iš gimnazijos laik . Kitas bro-lis Jonas mok si Telšiuose suaugusi j gimnazijoje. Milašius-Liekarstva pa-praš Jon , kad susisiekt su Milašiaus broliu. Tai padaryti buvo galima tik per Telšiuose mokytojavus Dambrausk . Jonas prašym išpild ir Dambraus-kas susitiko su partizanais. V liau atvyko ir Liekarstvos brolis. Susitikimas vyko m s namuose. Mama jaun j Milaši apnakvydino.

Ryte pas mus apsilank sribokai ir jaun j Milaši išsivež . Jonas t pat vakar buvo suimtas Telšiuose, gr ždamas iš gimnazijos po pamok kartu su mokytoju Dambrausku. Šis patrauk Respublikos gatve tolyn, o brolis jo sesers Vaitkevi ien s but grabdirbio Maniuko name, priešingoje senojo ka-l jimo pus je. Saugumie iai kieme jau lauk . Šeima tris dienas apie arešt nežinojo. T vui klausin jant Telšiuose, sribai atsak , kad kur nors "geria su mergomis". Kit vidurdien Jonas atsirado namuose, pasak , jog esame iš-

duoti ir per kelias valandas turime apsispręsti: arba saugum, arba partizanus. Pabuvojęs sovietiniame kariuomenėje, Alfonsas kaip kirviu nukirto - Rusijai nevažiavosi. Taip trys broliai Alfonsas, Jonas ir Ancis pasirinko, o vakare atėję vyrai (kartu ir Milašius-Liekarstvas) juos išsivedė. Tada, pasiėmęs arkli, su dukromis pasitraukė. Likau Judrėnų kaimo pradinis mokyklos ketvirtokas su jaunesnioju broliu. Dėdė Kašinskis tave pareigojo pasakyti saugumui, jog, atvykęs kalvą kaustyti arklio, kyje radęs tik mus. Kai pasirodė sribas Percovas (Percovas?), sakė, si, jeigu sutiktų, patartum grįžti, nes pražus ir šeima pražudys. Privalo apklausti mus, tačiau to nedarė. Iš tavo turto man paliko bufetindams, lova ir patalynę, o atvykęs tuometinis apylinkų pirmininkas Gumuliauskas viską išvežė. Vaikams liepė apsigyventi sesers šeimoje. Likome be tavęs, namai ...

Su broliu Vaciu apsigyvenome Telšiuose pas seserį Vaitkevičienę. Prieš Velykas, kai Maniukai ir Varkalienė kalbėjo apie naują, paskutinį, trimim sesuo mus išsiuntė pas Steckių Lauksodė. Jis sužinojome, jog ištrūmė Vaitkevičiui. Augau perduodama iš šeimos šeimai.

Tavas su partizanais. Per vasarą su žmona, Ole ir Jadze, vėliau žuvusia prie Viešvėnų, slapstėsi atskirai. Vasarą tai buvo paprasta, o žiemai juos priėmė dėdė Geryba, gyvenęs už Viešvėnų Sakalė. Seserys buvo tikinčios ir lankėsi Viešvėnų bažnyčioje pamaldose. Jis jas kažkas atpažino ir išdavė. Stribokai glaudžiai apsupo Gerybų sodybą. Pabėgti ne manoma. Motinai pamirtuvė. Jadzė ir Olė slapstėsi ant aukšto. Jadzė nulipo, Olė nušovė. Tavas suspaugo pabėgti daržin. Turėjo ginklą ir žadėjo gyvas nepasiduoti, tačiau pakluso žmonos ir Jadzės maldavimams. Paslėpė ginklą, išėjo. Visas tris išsivežė. Mama girdėjo sribokus sakant, jog be reikalo nušovė gražią merginą. Dėdė primokinta, jau pas sribą gaujos vadą Serpalį prašyti, kad atiduotų palaidoti seserį, bet jo vis nebuvo. Iki šiol nežinome, kur ji užkasta...

Tavas su Jadze kalbėjo Telšiuose, Vilniuje. Motinai kas antrą dieną kviesdavos saugum, kol galėdavo Serpalį jai, apsimesusiai, kad pasimaišė protas, pasakė: "Eik, Urbanavičienė, neišaugink tu dviejų banditais". Tavas ir sesuo gavo po 25 metus.

Alfonsas žuvo Pareškėtyje prie kelio kartu su kitu draugu. Serpalius nuvežė mano svaini atpažinti. Kulkos abiem buvo pataikiusios kaktas. Turbūt nusišovė patys. Jonas žuvo sodyboje prie Alsėdžių, Antanas - prie Lauksodos, Togano dvare. Broliai Jonušai žuvimo vietoje pastatė paminklą.

Brolio Anciaus ir kartu su juo žuvusi Jazdauskaitis ir Milašiauskaitis nus
pametė Telšiuose už senojo kalėjimo ant kalnelio (taip pasakojo iš Krasno-
jarsko tremties grįžusi sesuo). Po to juos nuvežė Telšių -Alsėdžių keliu. Netoli
Džiuginėnų dvaro, alksnyne, užkasė iki pusės ir paliko. Vaikai, einantys
mokyklą, bijojo ir partizanai buvo užkasti kitur.

*Užrašė Zenonas Jaška
1997 m., Telšiai*

ŽEMAI I APYGARDOS ŠATRIJOS RINKTIN S VADO KPT.JUOZAI IO Ž TIS

1995 m. Telšiuose laikraštyje "Kalvotoji Žemaitija" Alvydas Ivoncius paskelb surinkt medžiag apie kapitono Kazio Juozai io ž t Telši rajono Viešv n seni nijos Pareške io kaime.

1996 m. vasar Algis Juozaitis, žuvusiojo s nus, band liudytojo nurodytoje vietoje atkasti palaikus. Pastangos buvo veltui. Telšietis menininkas Alfredas Jonušas toje vietoje pastat kukl atminimo kryžel .

Kapitonas buvo nušautas Liudo Varpu insko sodyboje. Namas, kad ir perstatytas, tebestovi. Duryse - kulk , mirtinai sužeidusi rinktin s vad , p dsakai. Už gero šimto metr , ant kalnelio, išlikusi bunkerio duob . Juo naudojosi broliai Vasiliauskai, Rekašiai, Lileikis ir kiti pagars j partizanai.

1996 m. spalio 9 d. A. Jonušo lydimi, apsilank me t vyki vietoje. Sodyboje gyvena s nus, o pat savinink Liud Varpu insk atsivež me iš Telši . Garbaus amžiaus, ta iau šviesaus proto ir atminties, sutiko prisiminti vos ne prieš pusšimt met i vykusi dram . Pagrindiniai veik jai žuv , apie MGB paruoštas pinkles liudijantys dokumentai, jei ir išlik , laukia savo eil s. Daug k galime tik numatyti. Tik k buvau užraš s Adolfo Preibio-Aušros prisiminimus apie Markulio-Erelio provokatori kelius Žemai i apygard . Deja, joje nebuvo antro J.Lukšos-Daumanto. Visk aukoj antys T vynei nars s Žemaitijos s n s ilgai ne žvelg klastos. Taip žuvo daugelis garbiausi vad . Kapitonas Kazys Juozaitis vienas iš j .

Zenonas Jaška

Pokalbis su Liudu Varpu insku

L.V. Esu gim s 1914 m., 1947-aisiais kininkavau šioje sodyboje, Ringeli kaime, dabartin je Viešv n seni nijoje. Esu baig s pradin mokykl .

Z.J. J s su kaimynu Kostu Žimkumi po keli nakt slap ia užkas te 1947 m. gruodžio 1 d. nušauto Juozai io k n prie dar išlikusi kaimo kapinai i tvoros. Žem buvo šalusi, parinkote viet po komposto kr va. Ši vasar J s nurodytoje vietoje kasin jo Algimantas Juozaitis, ta iau nieko neaptiko. Ar, žinant ekist metodus sl pti partizan k n užkasimo vietas, negal jo b ti taip, kad su mus j s grup , sužinojo kapaviet , atkas ir

perlaidojo kitur? Juozaitis buvo bausiamas sovietams ne tik gyvas, bet ir mirs.

L.V. Aš taip nemanau. Per tiek laiko pasikeit aplinka, praėjo melioracija. Tik jausi, atvažiuos giminiams, kartu atseksim.

Broliai Vasiliauskai, Rekašiai, Lileikis ir aš šalia sodybos iškasime bunkerį. Kai 1948 m. viduryje trimis mašinomis atkavę enkavedistai apsupo ir sunaikino jį, aš slapstausi iki su mimo 1949 m. sausio 5 d. Iki tol niekas nekasin jo. Tardytojas man sako apie Juozaitio mirtį, bet nereikalavo parodyti kapo... Tomkus vadovavo žar niškiams, Juozaitis luokiškiams partizanams.

Po Tomkaus mirties už jo Vincas Rekašius, kur vėliau pats Juozaitis peršov, su draugais. Išsikalbėjome kaip su vyrais. Paklausiau, kodėl Juozaitis nušovė Tomkų. Rimas-Aukštuolis atsakė - asmeninis ginčas. Partizanai labiau pakluso Tomkui, jo klausė Žar n ir m s b rys. Juozaitis nesižemino ir atkeršijo Tomkui. Apie tai pranešė Žar n b riu.

Tuo laikotarpiu Juozaitis laikėsi mano bunkeryje. Jis visur eidavo su savo adjutantais - dviem pusbroliais Lukauskais. Matau, susiruošę išeiti. Klausiu, kada grįš. Atsakė, kad ir patys nežino. Treis par par jo Liudas ir rank sužeistas Juozaitis. Prano Lukausko nebuvau. Dėl rankos - paaiškino, kad persibrūžęs, šokdamas per griovį vielą. Siuntė mane Telšius vaistinė. Parvežiau rivanolio, dar koki. Klausiu, kur Pranas? Sako, prie kito bunkerio liko. O jau buvo nušautas. Parešketyje pas Paulauskų sutiko žar niškius, ten ir nušovė. Juozaitis numušė lempą ir per langą su antruoju Lukausku pabėgė. Jis ir peršovė ranką. Kur Pranas palaidotas, nežinau.

Pas mane bunkeris buvo iškastas 1947 m., o ryšininku tapau 1945 m. O buvo taip: naktį pasigirdo beldimas langui ir duris. Paklausiau kas - kaimynas Zenonas Bagdonas. Sileidau jį su kitais. Apšniukštino jo visas kertes, nepristatė. Kitą kartą jau buvo dr. sesnė, pasisakė esanti Vasiliauskai. Aš juos vokiečių laikais pažinojau. Vienas dirbo vienoje staigoje, kitas kitoje. Vėliau pradėjo lankytis. Ir Rekašiai prisidėjo - jį pat, kaimynai. Nuo manęs iki Biržuvn šeši kilometrai, iki Vasiliauskų sodybos prie Viešvėnų - Luokų kelio kokie septyni.

Ar stipriai ginkluotas būdavo Juozaitis? Visi laikė automatas rankose, pistoleto neprisimenu - visi juos turėjo. Paskutinį kartą atėjo Juozaitis, Rekašiai ir man dar nematytas leitenantas iš Eigirdžių pas mane namus, visi panašiai apsirengę. Nusivilko viršutinius drabužius, tik Juozaitis liko su ru-

Juozaio brio partizanai. S di antras Vladas Ge as, stovi septintas Vladas Sungaila. Kiti nežinomi. Žuv

dais kailiniais, atsis d s laik ant keli automat , kai kiti ginklus pasid jo. Nusisteb jau tuo. Lauke, matyt, buvo sargyba.

Tai buvo nakt , valand neži r jau. Pirmiausia at jo Rekašiai, vienas j buvo sargyboje, Lileikis ir Vasiliauskai. Matyt, buvo sutarta susitikti. Juozaitis at jo v liau su Lukausku ir min tu leitenantu (nežinau pavard s). S d jo visi prie stalo, kalb josi. Joki gin nebuvo. ia vakarieniavo. Tai buvo mano motinos trobos gale. Aš prie j vis laik nebuvo - kalb jausi tai su Rekašiais, tai su Vasiliauskais. Kažkuriuo metu, eidamas iš vieno trobos galo kit , pama iau koridoriuje Juozait kalbant su Vincu Rekašiumi. Pavadin s mane vardu, pastarasis papraš nesakyti, kad jis ia. [jau, Vasiliauskai, šoko su merginomis. Pasakiau jiems: "Vyr'ai, ži r kit, Vincas šnekasi su Juozai iu, sak nesakyti". Vytas Vasiliauskas stoji prie pravert dur kambaryje, kur buvo vaišinamasi ir sek . Kai Juozaitis peršov Vinc Rekaši , Vasiliauskas paleido serij iš automato, jau per duris lauk b gant Juozait . Tas ia pat negyvas sukniubo.

Rekašius buvo peršautas per kair rank ir sužeisti viduriai. Nuvedžiau

kit bunker . ia atvež Viešint kunig , fel er . Toji pasak , kad nieko negali padaryti. Pataik keturios kulkos.

Z.J. Kambaryste buvo vaišinamasi. Ar negal jo tai tur ti takos?

L.V. Negaliu pasakyti, kad Juozaitis būtų nors kiek daugiau išg r s. Nors jeigu galvojo Rekaši "sutvarkyti", gal jo pasitelkti apsaug . Juk buvo at j s su Lukausku ir tuo leitenantu. Po susišaudymo visi lik partizanai taikiai sus do prie stalo ir kokias 3-4 valandas tvark kažkoki dokumentacij . Po to atsisveikino ir išsiskirst . Liudas Lukauskas kaip iš jo, taip iki šios dienos jo nema iau.

Bijojome, kad kas nepranešt , nes tuokart namuose buvo ir mergin , tod l Juozai io k n išneš me laukan ir tris naktis išlaik me. Po to pasikvie iau kaimyn Kost Žimk ir, iškas prie kapinai i duob , joje palaidojome su neštuvais atnešt k n . Be karsto ir be kailini . Po Vinco Rekašiaus laidotuvė juos pasi m antrasis brolis.

Kada žuvo Juozai io žmona - nežinau. Su Rekašiumi po brolio mirties susitikdavome dar pusantr met .

B davu, kad partizanai ne tik dienodavo, bet ir nakvodavo kambaryste arba daržin je ant šieno. Bunkeris buvo apie por šimt metr už sodybos, ant kalnelio. Dabar ia miškelis, o tada buvo ariama žem . Palei j iki miško jo tvora. Jos laikantis, galima buvo be p dsak pasiekti sl ptuv . Sl ptuv neaukšta, galima tik kl p ti. Tilpo šeši žmon s. Lubos lentin s ir tolis, užpiltos koku 30 cm storio žem s sluoksniu. Ant angos užsodinta eglut . Bunkeriu naudotasi vienerius metus iki išdavimo. Partizanai pranešdavo, kada slepiasi ia, tai nunešdavau maisto, papasakodavau naujienas, apie srib siautimus.

Ant viršaus buvo užs ti rugiai - gal jai vaikš ioti - nieko nerasi. Kai išdav , atl k trimis mašinomis 1948- j ruden , apsupo. Atved mano motin , liep l sti. Nieko nerad , paliko neišsprogdint .

Aš kal jau Jakutijoje, gr žau 1956 m. O tada mano troboje, be man s, buvo dar keturi kaimynai, iš judvi merginos, bet niekas paslapties neišdav .

Jau gr žus, išsikviet saugum ir pasi l jiems dirbti. Atsakiau, kad ir dabar jiems dirbu: auginu gr dus, priži riu veršius. Bet jiems reiki žinoti, k kalba žmon s apie saugumie ius. Sak , negal prieiti prie jiems r pim žmoni , o aš gal s. Atsisakiau. Paskyr slapyvard - nepamenu kok - ir žinias liep si sti paštu. Nesiu iau.

APIE ALKOS RINKTINĮ S PARTIZANUS

Šaulis Juzefas Kemtytis-Mikalauskienis prisiminimai

Gimiau 1919 02 23 Mažeikių apskr. Sedos vls. Grėstis k., stambaus kininko šeimoje. Esu agronomas, baigiau Plinkšiai žem. mokymus.

Tėvas Martynas Kemtytis, Lietuvai atgavus nepriklausomybę, Mažeikių apskrityje buvo aktyvus savanorių organizatorius ir karys, Šaulių sąjungos steigėjas Sedos valsčiuje. Apie jį veikia išlikę nemaža rašytinių duomenų.*

1934 m. stojau LŠS, tėvas nuo 1937 m. buvo Sedos valsčiaus viršaičiu. Dar iki pirmosios bolševikų okupacijos Lietuvos patriotai jautė artumą tėvynei ir grėsmę, ruošėsi ją sutikti. Tėvo pažintys buvo plačiai. Ankstyvą 1940 m. pavasarį, jo siunčiama, dviračiu nuvažiavau pas Kazimierą Ylakius. Jis davė tam tikros literatūros ir šovinius (bene iš Latvijos). Susidėjusi krepšelinė, grėžiau atgal. Pakelė pastebėjau atvažiuojant vežimą gurguolėmis. Išsigandusi nepasimečiau: nušokusi nuo dviračio, pastačiau į pakelį griovyje ir palengva jį atgal, lyg kažką ieškodama. Pasivijusiems paaiškinau, jog už parduoto paršelio pinigų nusipirkau laikrodį ir dabar pamečiau. Laimingai grėžiau namo. Šovinius, o vėliau ir gautus ginklus, su tėvu slapta užkasčiau daržėje, vėliau kinio pastato šiaudiniame stoge. Tėvas palaikė ryšius ne tik su valsčiaus patriotais, bet ir su karininku Liutveriu Butikiuose, Židikų valsčiaus viršaičiu, jo svainiu Oristu Skeiviu, Strikais iš Židikų.

Jau pirmosios sovietų okupacijos metu iš to paties kaimo Sedoje tarnavo milicininku Vacys Norvilas mane perspėjo, kad naktinio posėdžio metu nutarta Martyną Kemtį suimti. Sužinojęs tėvas slapstėsi Židikų vls. Luobos k. pas Mileikius. Su juo ryšius palaikydavome per mano brolį vyrą Mikalauską. Tėvui perdavėme ginklą, drabužius. Slapstėsi taip vadinamoje Raudonojoje pelkėje, nutarė slapta pereiti sieną Vokietijon. Surinkome 1000 rb, susisiekė Ylakiuose su Januta. Šiaudų vežime Pragulbickas nuvežė Kretingon

* B.Kviklio "Mūsų Lietuvos" IV t., psl.380-381 jis minimas kaip Sedos vls. savanorių organizatorius ir karys. Petro Rusecko "Savanorių Žygių" II t., Vilnius, 1991, psl. 185-193 publikuojami M.Kemtytis prisiminimai. Kaip Mažeikių partizanų organizatorius minimas "Lietuvos šaulių sąjungos istorijoje" V. 1992, psl.206. Rašyta ir periodinėje spaudoje: 1996 04 20 Mažeikių "Santarvį" Nr.45/7492 bei "Kininke" (1990 m. lapkričio Nr. 12).

pas Paulausk . Pavakarieniavus t vui pasidar neramu: kryželis pakabintas žemiau stalo, šeimininkas nenormaliai religingas, bet trauktis v lu - tas visk žino. Iš jo prie geležinkelio, ten juos abu sulaik rus pasienie iai. T v privert cheminiu pieštuku parašyti laišk : tiksl pasiekiau, esu saugioje vietoje, neži r kite turto, saugokite savo gyvyb . Laiškel gavome. Namuose kratos, naktimis loja šunys. Šovinius daviau išnešti iš senelio kio Jonui Mikalauskiui. Pavyko su juo pernešti ir pasl pti du kariškus šautuvus. Pakeliui v l sutikome kratyti atvažiuojan ius "sve ius". Suvaidin kavalieri su pana, laimingai prasilenk me.

Dar keturiasdešimtais pas t vel atvyko Sedos žydas Bulis ir pareikalavo rakt , nes jis dabar komisaras. Atsisakius, tas r ž veid . Žydai keturiasdešimtaisiais vis r k : "Dabar m s laikai, m s gady n !"

Prieš prasidedant karui, mes su motina taip pat slapst m s. Savo radijo netur jome, kai pasklido žinia apie prasid jus kar . Nakt už j pas kaimyn , išgirdome, kad tai tiesa. Dar tebesiaut vietos raudonieji. Maždaug po savait s Sedoje sutikau Petr Beržansk iš Žadeiki k. Jis praneš , kad mat s Kaune prie gulos bažny ios, kur buvo dalijamas maistas, mano t vel . Tik - jau, kad jis Vokietijoje ir gr š su karininko uniforma. Po poros savai i atsiunt puskarinink Vinc Stank n su žinia. Po kiek laiko sugr žo ir pats, labai sublog s, be s . Papasakojo, kaip buvo ty iojamas Kretingoje: ver iamas šokuoti varle, keliais eiti saugumo pastat . Iš Kretingos parvež Kau - n , kur, karui su vokie iais prasid jus, drauge su kitais kaliniais išsilaisvino iš kal jimo. Gatv se vyko kautyn s tarp raudonarmie i ir Lietuvos sukil li . T vas sijung j gretas. Dabar tiksliai apie tai nepamenu. Gr ž s iš ligoni - n s, v l dirbo viršai iu.

Apylinki kaimo jaunimas buvo labai aktyvus, šviet si, b r si Šauli organizacij . Geriausia proga susitikti buvo pa i j gomis ruošiami vaidini - mai, Šokiai, ypa vasar daugel sukviisdavo gegužin s. Kaimas didžiavosi savo kult ra, nemok jo vogti, meluoti.

1944 m. vasar vokie iai laik si tik Žemaitijoje. T vas vis kartojo, jog žemaitis atsilaikys. T met spalio 7, šeštadien , t vas v l išvyko vals i . Apie 11-12 val. paskambino man namus - kinkykite arklius. Buvau ište - jusi, tur jau greitai gimdyti ir trauktis Vakarus negal jau. T velis atsisvei - kino kartodamas: "Juzele, pražuvom, pražuvom". Netoli tepasitrauk , rusai užkirto keli . Spalio 17 d. Martyn Kemt su m . Iš pradži laik Sedoje, po

to Mažeikiuose, Šiauliuose, Jelgavoje. 1945 m. per Tris Karalius mir Magadane nuo bado ir kankinim . Palaidotas bendrame kape be karsto. O dar Smetonos laikais prisak man, kad laidotume žuoliniame... Net kal jime b - damas r pinosi, ar mes po kuliarnosios mašinos ratais pakišome pad klus, kad per žiem ratai neprišalt . Iš archyv sužinojau, kad t v paskund Babakina, seni bolševikai Limantas ir Stonkus iš Luobos ir kažkoks Sedos žydas.

Ištek jusi pakei iau pavard , gyvenau tai t višk je, tai Telšiuose. Taip išvengiau tr mimo. Motin išvež 1945 m. liepos 22 d. Mir Komijos ASSR kitais metais. Palaikus brolis 1990 m. parvež t višk n. Kai t vas kal jo Šiauliuose, mano sesuo r pinosi maisto perdavimu. Važiuodama karišku sunkvežimiu, nes kitokio transporto nebuvo, gelb damasi nuo išprievartavimo, iššoko iš važiuojan ios mašinos ir susilauž koj , kuri amputavo. J išvež kaip ir motin . Sesuo liko gyva ir po tremties gr žo.

Broliai taip pat trauk si Vakarais, bet nesp jo. Slapst si iki 1945- j vasario. Ties Kintais juos su m . Aiškinosi, jog vokie iai išvar apkas kasti. Tada abu pa m soviet kariuomen ir pasiunt front . Vytautas liko sveikas, o Martyn sužeid - nelankst koj os. Demobilizavus gr žo abu t višk n. Vietin valdžia band versti bendradarbiauti, ta iau tas kelias patriotin je dvasioje išaugusiems vaikams buvo nepriimtinas. Brolis Martynas Kemtys (g.1924 m.) susisieki su besislapstianiu Antanu Monkausku. Nors buvo karo invalidas, bet valdžia Martyn m persekioji. Tuo metu gyvenau Telšiuose, par pindavau slap ia jiems reikiam preki . Martynas tur jo daug paž stam . Netoli Sedos kaime gyven s Strikaitis prad jo brol klausin ti apie ryš su partizanais. Sak , greitai reiki rusus vyti.

1946- j Verb sekmadienio išvakar se A.Monkauskas ir Martynas, nešini mano išsaugotais ginklais ir šaudmenimis, patrauk pro Gr st s mal no tilt per Varduv , kur antroje pus je tur jo laukti Strikaitis. Pasaloje, matyt, neišlaik nervai, nes atideng ugn iš toliau. Antanas su Martynu šoko up n. Abiem išsiskyrus, pavyko pasprukti. Persireng s paž stamo drabužiais, gr žo mo iut s sodyb . Rytmet , pakeliui Sed , su m , tardydami užverbavo ir paleido. Brolis, visk met s, išvažiavo Vilni ir sidarbino sand lininku šv.Jok bo ligonin je pas prof.Nork n . Tik neilgai. Ži riu - jau pas mane Telšiuose. Sakiau jam, jog pats praž si s ir mus su si s, o jis - jau greitai trispalv plev suosianti. Susirado Antan Monkausk ir abu iš jo partiza-

nauti Als dži miškus. Su juo palaikydavau ryš per atvykstant Antan , suteikdavau žini , nupirkdavau r kal .

Brol Martyn su m miške ir atvež tardyti Telšius. Kalinius su sargyba varydavo miest parnešti maisto. Pavyko papirkti sargybin , šis pasiimdavo ir brol . Sugeb davau persimesti vienu kitu žodžiu, perduoti maisto, baltini . Lyd davau juos einan ius Respublikos gatve. Buvo keturiasdešimt septintieji. Kart pagalvojau, kad ateis laikas, kai šia gatve žygiuosiu su trispalve. Tai išsipild prasid jus Atgimimui.

Kad brol su m , praneš man nežinomas vyriškis. Pasak jo, slaptaviet Als dži miškuose buvo išduota. ekist mesta granata užmuš Antan Monkausk , sužeisti rietaviškis Kazlauskas ir Martynas Kemtys paimti gyvi. Labai veiklios ryšinink s buvo seserys Daržinskait s iš Tryški .

Brol išvežus Mažeikius, v liau Šiaulius, viena moteris m sakyti: "Ar tu nesiimsi žygi broliui gelb ti?" Tur jau auksin apyrank . Susiradau Telšiuose Ežero gatv je gyvenusi toki Kudirkien , o pas j gyveno nurodytoji, galinti už pinigų išvaduoti kalin . Paaiškinau, ko noriu, susitariau už išvadavim sumok ti pinigais ir maisto produktais. Laikas jo, brolis atsid r Klaip dos kal jime. Gr žusi iš ten - v l pas t aferist , kuri paaiškino, kad taip turi b ti, v liau - jog vis byl reikia "persukti". Prieš Kal das nuvažiavau Klaip don, nor dama perduoti broliui maisto. Žmoni daugyb . T dien taip ir nepavyko prieiti prie maisto perdavimo langelio. Kelios nutar me slap ia pralaukti pri mimo patalpoje per nakt . Vidurnaktyje išsigandusios pamat - me tris sargybinius, su dideliais krepšiais einan ius gretim patalp , kur buvo dedami kaliniams skirti siuntiniai. Laim , m s nepasteb jo. Neužilgo iš jo nešini trimis maisto pilnais krepšiais. Priži r tojai naudojo maist , artim j skirt kalinamiesiems...

Ganu trikamp laiškel jau iš Vilniaus kal jimo - aš v l pas t "gelb toj ". "Nepergyvenk, pavažin s, pavažin s ir paleis," - buvo jos atsakymas. Taip ir vyko. Brolis ats d jo Vorkutoje 10 met ir sugr žo, o ta apgavik , pasinaudojusi mano šven iausiais jausmais, jau mirusi.

Brolio slapyvardis buvo Kancleris, Monkausko - Siaubas. Gr st je palaikiau ryš , teikdavau žinias Adomui Gurauskui, Adelei Gurauskaitei. Pas juos buvo bunkeris. Ten vis vadas - Venckus-Švitra. V liau iš komunist sužinojau, kad nusišov Rietavo miškuose. Adel Gurauskait atvažiuodavo Telšius. Susitikdavau Sedoje.

Martynas Kemptys buvo nuteistas mirties bausme, kuri pakeit 25 metams lagerio. Gr ž s pasakojo, jog dalyvavo Vorkutos kalini sukilime (kal jo 29 kasyklos lageryje)...

*Užraš Zenonas Jaška
1996 m. Telšiai*

O B DAVO VISAIP...

Esu gimusi Geling n k., Als dži vls., Telši aps. T vai jaunyst je 10-12 met išbuvo Amerikoje. Apie 1920 m. gržo su 6 met s numi Edvardu, po karo žvusu miške. Be man s, augo dar du broliai. T vai tur jo 62 ha žem s. Baigusi pradin mokykl , dirbau kyje.

1941 m. ištek jau už Stanio Paburg s kaim , gal 15 km nuo t v , 25 ha k . Vyras mechanikas, tur jo nuosav kuliam j mašin , eidavo per žmones kuldamas, aš kininkavau. 1944 m. gim dukra. Vokie iai nieko blogo nepadar - pasisveikino, jo ir nu jo. Iš pradži bolševik irgi nejaut me. 1945 m. vyras gavo šaukim kariuomen .

kariuomen vyras n jo, prad jo slapstytis, paskui susisieki su partizanais. Mane tarin jo, bet dar buvo galima gyventi. Iš nam visai pasitraukiau 1947 m. pradžioje. Ži riu pro lang - pilna mašina kariški ir sribok . Pro lang išb gau kaip stoviu. Kaimynai Jundulai iki vakaro priglaud , apreng , o aš nuo tada iš jau mišk pas vyr . Gyvulius, likus turt išsigabeno atvyk liai, o nam po kurio laiko išsivež ir Als džiuose persistat toks sribas. Nežinau, kokiai rinkinei priklaus me - viskam vadovavo vyras Kazys Stanys-V jas. Veik me atskirai: aš - Saul , brolis Edvardas Balsys-Maršalas ir vyro pusbrolis Liudas Butkus-M nulis. Veik me daugiausia Paburg s apylink se, tur jome kitiems nežinomus atskirus bunkerius. Tik siautim metu pasinaudodavome kit sl ptuv mis, kol pasitraukdavo kariuomen . Toks b relis, beveik be pasikeitim , išsilaik me iki 1948- j birželio.

1947 m. pavasar Plokštini s miške buvo sušauktas didelis Žemaitijos partizan susitikimas. Aš nelabai žinau, apie k ten tar si vyrai. Buvo m s daug - gal du šimtai. Praleidome ten nakt . Rytmet jau iame, kad esame apsupti. Sargyba praneš . Daug mašin privažiavo. K daryti? M s vyrai tur jo kulkosvaidžius. Priešinosi, daug žuvo. M s b relis išliko. Prasid jus šaudymui Plokštini je prie Plateli , jie pasidav dešin ir išsiverž . Mane sužeid koj ir s dmenis. Parkritau, apsime iau negyva. Kariškiai keikdamiesi b go per m s galvas tolyn. Pasidar silpna, pakišau po žuvusi k nais galv . Maniau, at jo paskutiniai. ia išgirdau šaukiant: "Saule", tada pašokau ir šluodama miau b gti balso link. Iš dešin s pasigirdo rusiškai "stoj".

Rankoje laikiau 6-o kalibro pistolet , tad šoviau stabdant karišk . Šis nu-
griuvo. Nebuvo kada sitikinti, ar nušoviau. O šauk vyras ir brolis. A i
Dievui, pasiekiau savuosius. Jie ant rank mane išneš , v liau sutvarst ko-
j .

Nepamenu, kaip maniškiai užmezg ryš su Markulio "atstovais". Nepa-
menu, kokio partizano lydimas m s b rel toks ir atvyko. Tamsus vyras,
rusiška uniforma. Atseit dirba rusams, bet padeda mums. Pasikalb jome: kas
norite, gausite pasus, gal site laisvai gyventi, dirbsite partizan ryšininkais,
pad site jiems. Taip ir buvo, atvež mums pasus, aš tapau Stase Gulbinaite,
visi kiti duomenys nepakeisti.

1948 m. biržel aš viena iš m s ketveriuk s išvažiavau Vilni . tarim
netur jome, bet vyrai nutar pasilikiantys miške. Sostin je apgyvendino pas
lenk drauge su Liudviko Raudonio paž stama Maryte Alšauskaite.

K ten veik me, ar ieškojome darbo? Nebuvo kada r pintis, nes iki m s
su mimo liepos m nes buvo lik mažai laiko. Mus su m dviese, v liau su-
žinojau, kad suimta Rožyt Preibyt , Kazys Katkus, v liau kal j s Magada-
ne. Jo t vas nužudytas Raini miškelyje 1941 m., motina ir sesuo išvežtos.
Katkus su mumis partizanavo.

Prasid jo tardymai. Pus met pras d jau Lukišk se. Per 1948 m. Kal -
das perskait OS (Osoboje Soves anije) sprendim nuteisti 10 met pagal 58
Ia, 11. Bylos už partizanavim sudaryti negal jo. Per tardymus visk ver iau
ant provokatoriaus Algimanto, nežinau ar tai tikrasis vardas, ar slapyvardis.
K bepadar - visk Algis. Kad prad jo šaukti, rkti, keikti: o kur tavo vyras,
brolis, visi gimins? Jau 1949m. išvež Int , po met atsid riau Lemju prie
miško kirtimo. Ten buvo labai blogai. Ypa žiaur s priži rtojai. Taip t s si
iki Stalino mirties.

1955 m. paleido iš lagerio, po met ištek jau Intoje už likimo draugo
Danilevi iaus. Plung gr žome 1958 m. Tik per didelius vargus prisiregist-
ravome Truiki apylink je.

Kai 1948 m. išvažiavau Vilni , mane pasiek žinia, kad prie m s gru-
p s prisid jo tokia Raštikyt , kuri d josi esanti generolo Raštikio sesuo, bet
aš tuo netikiu. Žuvus vyrui, v liau ir mano broliui, visi ryšiai nutr ko, tad
apie Raštikyt daugiau duomen neturiu.

Kaip m s grup apsir pino ginklais? Kai susisieik su partizanais, gavo
iš j , o vyras buvo apsiginklav s dar vokie i laikais. Nors Als dži miškuo-

se paskutin karo vasar stovyklavo Vanagai, mes niekur nedalyvavome ir ramiai kininkavome.

Kaip žuvo vyras? Kai gr žau, pusseser Brundulien pasakojo, kad Kazys Stansys buvo už j s pas kažkok kaimyn . Tas pasak s: užtenka jam partizanauti, sutvarkysi s. Taip ir buvo. V liau žuvo ir brolis Edvardas Balsys. Nežinau, kur jie užkasti. Vyro pusbroly Butk pa m gyv . Tardomas pal žo. Visgi v liau nuteis ir sušaud .

Stanislovas Bedaikis 1947 m. buvo at j s m s b r , dviese. Nedidukas, bet labai tvirto charakterio. Slapst si ne su mumis, bet susitikdavome. Sak , kad labai sunku slapstyti didel mis grup mis, reikia pavieniui. Nežinau, kur žuvo, gyvas nepasidav . Už j buvo skirta daug pinig , kad paimt gyv .

Kad esu partizan , niekam nesisakiau ir šiais laikais, kol "susek " Plung s šauli vadas Stasys Jundulas, kurio t vai apreng mane pab gusi iš savo nam . O ko ia girtis?

Kaip gydžiausi po sužeidimo? Vyras nugabeno pas tolimus savo giminaičius, kuri pavard s nepamenu. Gyveno toliau nuo miško, mažiau juos krat . Troboje buvo sl ptuv . Parvež Plateli gydytojų nes buvo paž stami. Par pino vaist . Žaizdos nebuvo labai gilios, kliud automato serija. Sutvarst , operuoti nereik jo. Gijo labai gerai. Žmon s bijojo, pad jo iš b dos. Po poros savai i gr žau mišk . Jau v l Lietuvoje žaizd m skaud ti, patino. Besimaudant paspaudžiau - iškrito kulka. Vien ir dabar tebesinešioju.

Bunkeris buvo daug. Dišli miške j buvo 18-20.

Kas buvo m s ryšininkai? Daug buvo ger žmoni , bet daugumos neb - ra gyv . Labai pad jo kaimyn našl Brungien . Tur jo du s nus ir dukr . Kai tik nurimdavo siautimai, berniukai ir atneša susitikimo viet skanios baltos duonos. Pad jo ne tik mums. Su šeima atsid r Sibire, mirties išveng .

Daug pad jo ir Jundulai. Stasiukas buvo dar mažas. T vai eina susitikim su mumis - tas atseka iš paskos. Drausdavo t vai, bijojo, kad išplep s. Pad davo ir visai nepaž stami. Užeidavome po vien , dažniausiai aš. Apsižvalgiusi paprašai. Gauni tai duonos, tai lašini gabaliuk Bet b davo vi saip. Kartais ir sargyba apšaudydavo. Bet nepakli davome. Tik vien kart Platelins miške buvo riesta. "šukavimus" neteko patekti. Prieš nusileisdami bunker , vyrai pabarstydamo aplink tabako. Lind dami gird davome, kaip prab ga kariškiai. B davo labai baisu, nes gyvas nepasiduosi. Vadovavo mano vyras, nors netarnav s kariuomen je, tur jo tam talent .

Aloyzo Valan iausko, partizano, žuvusio 1951 m., nuotraukose atpažstu Kaz Stan, Liudvik Butk, Maryt Alšauskait. Mano manymu, jos darytos 1947 m. min to Žemaitijos partizan susitikimo metu.

Palanga, 1996 m.

Užraš Zenonas Jaška

Partizano Aloyzo Valan iausko, žuvusio 1951 m., nuotrauk istorija

1995 m. pradžioje mane aplank klaip dietis Liudas Valan ius. Jis žinojo, kad renku medžiag apie LLA Žemai i Legiono štab bei Alkos rinktin. Parod savo pusbrolio Aloyzo Valan iausko darytas nuotraukas bei j negatyvus. Be šalia Als dži buvusios Valan iausk (besigiminiuojan i su garsiuoju Motiejumi Valan iumi) sodybos vaizd, pama iau ir 8 partizan nuotraukas. Liudas, besidomintis savo krašto praeitimi, jose atpažino dal asmen. Jam sutikus šias nuotraukas palikti man, pam ginau nustatyti ir kitus partizanus.

1995 m. ruden Liudas Raudonis, buv s Alkos rinktin s partizanas, v liau Žemai i apygardos vado Vygando-Ivanausko adjutantas, patikslino L. Valan iaus duomenis, ta iau negal jo nurodyti kada ir kur jos darytos.

1996 m. kovo m n. partizano Kazio Stanio žmona Stas Stanien -Danilevi ien taip pat atpažino kelet Alkos rinktin s kovotoj, save ir vyr. Jos manymu, nuotraukos darytos 1947- j pavasar kai prie Plateli Plokštini miške buvo patek apsupim apie 200 Žemaitijos partizan pasitarimo dalyvi.

1996 m. pabaigoje pasirod Monikos Al zait s, Šatrijos rinktin s partizan s, surinkta prisiminim, nuotrauk, spaudos publikacij knyga "Eršk i keliu". 356-357 psl. Antano Tinterio-Mer no tardymo medžiagoje minima, kad partizanai buvo susitik Plinkši miške tarp Als dži ir Plateli 1947 m. balandžio 18 ar 19 dien. Labai tik tina, kad tai tas pats pasitarimas, kur mini S.Stanien. Išvardijami ir dalyviai, tarp j ir sve iai iš Vilniaus. Gal tarp j ir Markulio-Erelio pasiuntiniai? Jei taip, tai ar ne Lenkauskas, Ereminas ar Algimantas su Chodakausku? Didel tikimyb, kad ir po šitiek met juos atpažint A.Preibys-Aušra ir L.Raudonis-Alksnis, Šar nas galb t, kai kas išlikusi šio pasitarimo dalyvi.

<=> S di: 1 .Raštikyt (20), 2.Domic I
 Meškyt -Savickien (19), 3.Bukaus-
 kien (6)

I eil je: 1.-, 2.-, 3.L.Butkus-M
 nulīs(2), 4.-, 5.Stas Stanien -Saul (4),
 6.K.Stanys-V jas(1). II eil je: 1.-,
 2.Stanislovas Bedaukis(3), 3.-, 4.-,
 5.Jur ius(7), 6.Žabinskas(8), 7.-. III
 eil je: 1.-, 2.-, 3.-, 4.-, 5.-. IV eil je:
 1 .Spurgana iš Dovaini (12), 2.Aloy-
 zas Valan iauskas(11), 3.-, 4.-, 5.Ry-
 šininkas Platakis(10), 6.Val Steckai-
 t (9), 7.-, 8.-. V eil je: 1.-, 2.-, 3.-,
 4.-, 5.-, 6.-, 7.-, 8.-, 9.-, 10.-

Guli: 1.-, 2.Stas Stanien (4), 3.Šlima-Beržas(18), 4.-. S di: 1 .Platakis(10),
2.Maryt Alšauskait (14), 3.-, 4.-

I eil je: 1.Kauneckas iš Virkš (17), 2.-, 3.-. II eil je: 1 .Platauna(15), 2.Kazys
Stanys(1), 3.-, 4.-, 5.Vladas Ma ernis-Miškinis

S di: 1.Sas Stanien -Saul , 2.-, 3.ryšininink Bukauskien . Stovi: 1 .Vy-
tautas Spurgana, 2.Liudvikas Butkus-
M nulis, 3.-, 4.-, 5.-, 6. Kazys Stanys-
V jas, 7.Stanislovas Bedaikis

=> S di: 1 .Kauneckas(17), 2.-, 3.-

S di: 1 2. Stas Stanien (4), 3. Kazys Stanys (1), 4.-, 5.-, 6. Žabinskas iš Salant (8). Stovi: 1. Maryt Alšauskait, ryšinink (14), 2. Vladas Maernis-Miškinis (13), 4.-, 5.-, 6. Liudas Butkus-Mnulis, Jurgis, Rublis (2), 7.-

Savo prisiminimuose S. Stanien -Saul sako, jog j b r Raštikyt at jo po 1948 m. birželio mėn., kai pati atsid r Vilniuje. Nuotraukoje jos taip pat neatpažino. Galimas atvejis, kad Raštikyt dalyvavo partizan pasitarime kartu su kurio nors kito b rio kovotojais.

Negatyvai blyšk s, per mažai apšviesti. Tik tina, kad fotografuota maždaug tuo pa iu metu. J savininkas dar neapsisprend s, kam jas perduos.

Partizanai, kuriems rodžiau nuotraukas, priklaus Kardo ir Alkos rinktin ms, tod l kit asmen gal jo neatpažinti ne tik tod l, kad per 50 metų veidai prisimiršo, o gal tai buvo atvyk liai iš toliau?

Aštuoniose nuotraukose atpažinti: Kazys Stanys-V jas, Liudvikas Butkus-Mnulis, Jurgis, Rublis; Stanislovas Bedaukis, Stas Stanien -Saul, Vytautas Spurgana iš Getau i, Bukauskien, ryšinink, Jur ius, Žabinskas, Val Steckait, Platakis, ryšininkas, Aloyzas Valan iauskas, nuotrauk autorius, Spurgana iš Dovaini, Vladas Maernis-Miškinis, poeto V. Maernio brolis (sesers teigimu, tai vienintel išlikusi nuotrauka, nes gimins, bijodami persekiojim, sav sias sunaikino), Maryt Alšauskait, ryšinink, Platauna, Steckis(?), Kauneckas iš Vikšr, Šlima-Beržas, Domic l Meškyt -Savickien (jos sodyboje buvo bunkeris), Raštikyt (partizanavo(?)) kaip generolo Raštikio sesuo).

Zenonas Jaška

APIE LLA ŽEMAI I APYGARDOS 43 ŠTABO SUSIK RIM IR Ž T

Esu gim s 1923 m. Buenos Aires lietuvi emigrant šeimoje. T vas ten sodininkavo. Man buvo treji, kai motina gr žo. Apsigyvenome d d s kyje Auksodžio k., Laižuvos vls. T vas iki 1939 m. siunt drabuži , pinig . Tada susirgo tais laikais nepagydoma liga - smegen uždegimu. Visi ryšiai nutr - ko. Mama šeiminkavo, materialiai gyvenome gerai. Jei neb t keit si laikai, ir mokslus b iau gal j s baigti. Nebaigiau penktojo skyriaus. Mokytis gal jau - tik nebuvo kam prispausti. kio darbus pas d d dirbau nuo jaun dien , nes motinai priklaus tre dalis žem s. D d s namuose buvo pradžios mokykla, tad vis laik bendravau su šviesiais žmon mis.

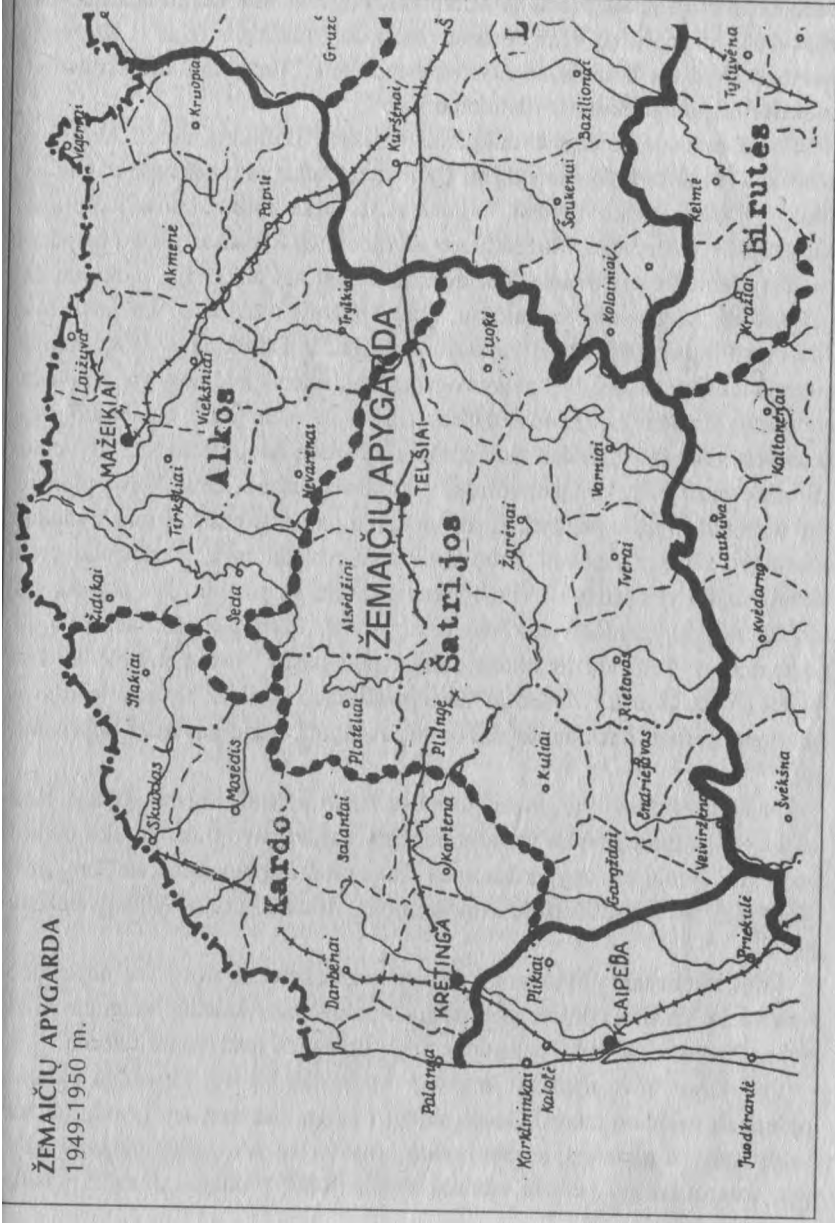
Valdišk darb prad jau tik bolševikams antr kart okupavus Lietuv . Žmon s kaip manydami sl p savo arklius, kad rusai nevyrt front krovini vežti. Sl p me ir mes, bet kaimynams nurodžius, tur jo vykti d d , o v liau ir aš. Pirm kart išsipirkau degtine, po poros savai i v l varo. miau dirbti Mažeiki kokli fabrike, v liau alaus bravore. Taip išvengiau tarnybos soviet armijoje. Karui pasibaigus, gr žome t višk .

Kaip sitraukiau pogrindin veikl ? Mano t višk je, buvusio švietimo skyriaus inspektoriaus erkaso rekomenduotas, mokytojavo Valentinas Valantinas.* 1945 m. ruden jis m kalbinti kurti 43 štab . pirm penketuk jome aš, Antanas Bartkus, Domas Ma ius ir Stepas Ma ius. Valantinas sak si tur s pareigojim kurti tok štab , priklausant LLA. Tur jau kelis slapyvardžius, vienas iš j buvo Šaras, kit nepamenu. Penketuk sudar kaimynai, maždaug to paties amžiaus. Priesaik neišduoti T vyn pasiraš krauju. Po karo ginkl netr ko. Aplink partizan nebuvo, slapst si tik pats vienas mano pusbrolis, buv s šaulys ir policininkas. Jis laimingai išsislapst daugiau kaip 10 met , išveng m s likimo.

Štabas m pl stis, nes kiekvienas penketuko narys tur jo sudaryti savo penketuk . m me platinti laikraš lius, atsišaukimus. Iš Mažeiki komjau-

* Kai kuri veikla yra atskira problema, reikalaujanti išsamesni komentar - *Red. pastaba.*

ŽEMAIČIŲ APYGARDA
1949-1950 m.

nimo komiteto slap ia mudu su Valantinu išsigabenome radijo aparat . Dar prieš 1945 m. pabaig bene Antanas Bartkus, Valantinas ir aš iš Mažeiki švietimo skyriaus išsineš me rašom j mašin l . Tur jome kuo spausdinti laikrašt lius, atsišaukimus. Platinome patys.

T pa i met pabaigoje mokytojas išsik l Dabikin , netoli Akmen s. Netrukus rekomendavo mane dirbti Dabikin s Vaik nam kvedžiu. ia si- k r 43 štabas. Veikla pl t si. Organizacija veik aplinkiniuose kaimuose, Vieškėniuose, Akmen je, Mažeikiuose jai vadovavo erkasas. Vaik namuose aukl toju m dirbti Antanas Kazlauskas, Valantinas aukl toju, mokymo da- lies ved ju, Karpavi ius buhalteriu, Pranas Dargis mokytoju, dar buvo toks Aliukas, Pilipavi ius. M s susidar daug jau ir Dabikin je. Vaik namus radome labai apleistus. Nei patys vog me, nei kitiems leidome, greitai ved - me tvark . Pagars jome. M s darbas, susij s su važin jimu, buvo patogus ir konspiraciniu atžvilgiu. Jau tada aplinkui atsirado daug partizan . Gyvento- jai man mus esant komjaunuoliais, prašydavo nušauti. Greta buvo pienin . Kai aplinkui imdavo šaudyti, iš jos ateidavo pas mus nakvoti toks žydukas, atnešdavo s ri . Aš buvau štabo viršininko pavaduotoju, Kazlauskas ryši karininku. Jis važin davo Vilni vienas, kartais su manimi. Ten palaik ryš su Žemai i apygardos vadu Ivanausku, Adolfu Preibiu-Aušra, veždavo do- kumentus. Aš kelis kartus vežiau dokumentus-pasus. Nepamenu tiksliai kur: lyg tai Ylakis ar už Mos džio. Juos paduodavo Preibys, aš juos teikdavau sutartose vietose, dažniausiai miške ar pas eigul , kurio pavard s neprisime- nu.

Sausio dešimtos ryt prasid jo m s štabo areštai. Su m Antan Kaz- lausk , Valantinui pavyko t kart pab gti. Pajut pavoj , su Aliuku nutar - me b gti Vilni pas apygardos vad Ivanausk . Jau buvome kvie iami neva partizaninius kursus kažkur Aukštaitijoje. Aliukas tur jo Vilniuje paž sta- m .

Prieš sutemstant nuvykome Akmen s geležinkelio stot . Ten nepasteb - jome nieko tartino. Bufete prie staliuko pama iau Akmen s saugumo virši- nink . Pris dau, buvome paž stami, su j komanda lošdavome futbol .

Prie kasos buvo nemažai keleivi . Atsistojau biliet , tik staiga pajutau, jog aplink pasidar laisva. Gavau sm g galv , parvert ant grind , iš dra- buži ištrauk pistolet , surišo rankas. Atsid riau Akmen s saugumo kabi- nete, saugomas gal keturi vietini strib . Nakt prad jau prašytis lauko

tualet . Išved . Sugeb jau nuo baltini nutraukti štabo dokument paket ir supl šyti. Ryt skiauteles pamat viršininkas. Suprat s, kas vyko, apdauž sribus. Man s neliet . Mažeikiuose gal por savai i (be maisto) buvau ne kameroje, o kambaryje. Muš kaliošu per veid , pieštukais traišk pirštus, užvert švark ant galvos vokišku durtuvu kapodavo sprand tol, kol aptemdavo s mon . Pagrindinis klausimas - kam ir kur atiduodavau dokumentus. Nepasakiau. Organizacija jiems mažai r p jo - buvome visiškai išduoti.

Gal ketvirt par per apsirikim mane st m kabinet . Kol apsiži r jo, kokias tris-keturias valandas pasišnibžd jome su Antanu Kazlausku. Susitar me, k ir kaip atsakin sime tardytojams. Tai žymiai palengvino m s pad t , nes v lesni parodymai sutapo. Visai tyl ti nebuvo prasm s. Akmen s stotyje su m Aliuk , nebema iau.

Mažeikiuose kameroje buvome 30-40 žmoni , nebuvo net kur atsigulti. Po tardym mano bendrabylius išvež Šiauli kal jim , o mus su Antanu Kazlausku, kaip štabo veik jus, pergabeno Vilniaus MGB r sius. Vež "stolypinu" atskiroje kup su bunkeryje paimtu apž lusu partizanų Januškiu. Rankos ir vagone surištos viela.

Vilniuje iškart uždar vadinam j "boks ". ia nei išsitiesi, nei atsis si. Pralaik valand . Po to ved tok didel kambar . Viename stalo gale pasodino mane, antrame, barzdot Janušk . Išdavus bunker , draugai žuvo, o j sprogimas gyv išmet lauk. Jo anks iau nepažinojau. Aplink m s k des paklojo šlapius skudurus, kad nuo m s byran ios utel s nepasklist .

Ant stalo sud liota daug Vilniaus saugumo darbuotoj - ekist nuotrauk , nežinia kod l ir kaip nufotografuoti . kambar jo saugumie iai, tiek vyrai, tiek moterys. Steb josi atpažin save - kaip gal jome prie j prieiti? Aiškino, kad tai m s darbas*. Išbuvau iki vakaro.

V liau patekau pirt . Uždar kameroje, kurioje buvo vienas žydas, suimtas už tautie i siuntim Izrael , lak nas norvegas ir du lietuviai, iš kuri vienas "stuka ius". Tik žengus, žydas paklaus , iš kur. Tada iškart pasak : "Viskas, joki pasakojim , nenorime nieko iš tav s žinoti, nepasakok". Vilni išvež vasario 10 d., tardymai baig si prieš pat geguž s l d.

Mane tard papulkininkis žydas, Kazlausk rusas. Jo nemuš . Man s ne-

* ar tik ne MGB vadovyb sureng pavaldiniams budrumo pamok - ži r kite, kokie bais s tie banditai, net jus sugeba nufotografuoti! - z.j.

muš , net pavalgydindavo, jei kartais tas rusas pakeisdavo papulkinink . Tardydavo kiekvien nakt , o dien neleisdavo miegoti. Išmokau nusn sti kameroje atviromis akimis, niekur neatsiremdamas.

Apie 43 štab klausin jo mažai, jiems viskas buvo žinoma. Kaip ir Mažeikiuose, pagrindinis klausimas - kam atidaviau iš Adolfo Preibio-Aušros gautus dokumentus-pasus. Matyt, Aušra jiems neprasitar .

Žydas papulkininkis, skyriaus ved jas, neva gav s generolo leidim , mane žiauriai muš , kabino ant sienos. Spard , sodino ant taburet s kampo ištiestomis kojomis. Jei s di ramiai, rank nesurakina, kitaip uždeda antrankius. Stuburkaulio galas remiasi kamp , ilgai netrukus, nualpsti ir nugri - ni, tada ima spardyti vert jas ir papulkininkis.

Vienas kankino, kitas kameroje gelb jo. Kauline adata, šešias dalis sulankst s mano šalik , siuvo slap ia j kelnes. Kai atsis di ant taburet s, ne taip skauda. Vis tiek kartkart mis virsdavau, kad neb t tarimo. Jau tada pataikai, kad ranka atsidurt prie veido. Pats didžiausias spardymas šakum , veid tiek nesistengdavo. Tardymo metu ne kart sodino karcerin. Jau šiais laikais, bud damas KGB r muose, lankiausi muziejuje rengtame "karceryje". Sausas, išdažytas. Panašiamo, tik ne tokiamo išdažytame, buvo laikinai uždaromi eiliniai sulaikytieji, kol buvo tvarkomi dokumentai. Sakoma, kad ten kalinys gaudavo 300 gram duonos. Užsienietis gal ir per dien tiek nesuvalgydavo... Duodavo 200 g, ir tai ne visada. Karceryje nuo lub varva, ant grind vanduo, nežmoniškai šalta, jokio gulto, n ra kur atsis s ti...

Kai patekome Markulio-Erelio tinklus, m s organizacijos nariai jau buvo žinomi, gal jo suimti iš karto. Matyt, nor jo paimiti drauge su partizanais, veikusiais prie senosios Akmen s ir Dabikin s. Juos pažinojau, tik pavardes esu užmirš s. erkakas sak , kad su jais nori susitikti partizanai nuo Mažeiki . Tai buvo ar met pabaigoje, ar pa ioje 1948- j pradžioje.

Prie Dabikin s, pamišk je, susirinko kokie 7-10 "partizan ", iš m s Antanas Kazlauskas, Valantinas, Feliksas Vaigauskas. Tikr j partizan buvo daugiau. Jau tada jie buvo atsarg s. Išsistat pamišk je kulkosvaidžius, bendr b r n jo. Smogikai m kalbinti mus, praš visus nuvesti pas ryšinink susilti. Mes su Kazlausku atsisak me, nors erkakas lyg ir žad jo vestis. Išsiskyr , nutar susitikti kit kart . Kai mus areštavo Mažeikiuose, pasirod ir tie "partizanai" - karininkai.

Dar prieš tai A.Kazlauskas parvež iš Vilniaus dokumentus. erkasas atsiunt žmog juos perduoti Mažeiki skyriui. Atsisveikindami atsibu iavo. Mažeiki saugume "atstovas" ironiškai Kazlauskui pasak , kad š kart gal ir nebesibu iuosi .

43 štabas buvo nutar s konfiskuoti iš Mažeiki Vieکشnius arkliais vežamus 80 000 rubli . Iš banko pa musi pinig us moteris buvo sekama iki pat išvažiavimo. Miškelyje, netoli Vieکشni , jos lauk me. Aš - vienintelis ginkluotas pistoletu. Su Kazlausku sustabd me arklius. Valantinas nurod paimti didel krepš pinig erkasui. Paieškoj s nerado. Saugume mums patvirtino, kad pinigai buv . Kod l jie nebuvo rasti?

"Nuteis " OS 25-eriems metams pagal 58 str. Ia, 8, II. Iš apie 80-100 suimt organizacijos nari tik dviem atseik jo toki porcij . Kitiems užteko ir 10 met .

Po teismo Lukišk se patekau mirtinink kamer . ia radau 4 kalinius, atvežtus iš Vilniaus "peresylkos" - etapinio kal jimo. Ten jie organizavo pab gim , užmuš kelis priži r tojus. Prisimenu tik du: Jon Pošk , buvus boksini k ir Vasiliausk , tarnavus vokie i dalinyje. Priži r tojai j labai bijojo, kameroje veikdavome nekludomi. Gavus pastab , priži r tojai buvo kvie iami užeiti. Gretimoje kameroje s d jo A.Kazlauskas ir trys Vasiliausko bendrabyliai. Iš pirties parsinešta vinute prasigr žiau skyl t kamer ir laisvai susikalb davome. Išmokau Morz ir vamzdžiais pasikeisdavome žiniomis su kitomis kameromis. Priži r tojai netrukd . Morze gavome ir pranešim , k mums atvedamas kameros šnipas. Poškus stojo prie dur , o jos mirtinink kameroje neatsiveria iki galo. Vos svetelis prasispaud , Vasiliauskas grieb už gerkl s, pak l virš galvos ir m purtyti. Paleistas žmogelis prisipažino, kad kal ti lik vos keli m nesiai, už šnipin jim pažad j jam kostium , pinig . Per kelias akimirkas jis buvo suspardytas ir be gyvyb s ženkl išspirtas per prasiv rusias kameros duris. Netrukus pasirod karininkai, m klausin ti, kas nužud . Kiekvienas iš eil s kartojome: "Aš". Mudu su Vasiliausku uždar karcerin, virš kurio buvo moter liginin s palata. Stipruoliui palenkus lang virbus, iš moter priimdavo "žirgelius" - likimo sesi siun iam maist . Kad ir šalta, nebejaut me alkio.

ia per jau "aukšt j kal jim mokykl ". Mirtinink kameros patirtis praver t lageriuose, kai politiniai kaliniai, paskelb ž tb tin kov kriminaliniams-brigadininkams, nežuvo nuo nepakeliamo darbo ir bado. Pad jo ir gar-

siajame Vladimiro kalėjime, kuriame atsidariau kaip lageri kalini maišt organizatorius. Bet tai jau kitas pasakojimas.

Prasidėjo ilgas kelias Kazachstan. Jau už Maskvos išdav trims paroms duonos ir labai srios žuvies, aš jos nevalgiau. Viskas buvo sudorota kaip mat. Nuo troškulio liežuviai sutino. Prižiūrėjimui vandens pilsto iš puodelio kibir, o mums neduoda. Viliu atvirksčiai - prigird, bet tualet neveda. Kas pasiprašo, tūsumuša. Tokie ir atsidariau eilėje "peresylkoje", eliabinske. Nuved pirt, moterys apskuto. Nors nuo tardym buvo praję keli mėnesiai, visas kinas buvo margas. Prausmės kartu su kriminaliniais. Išėjimui pamatėme, kad mūsų drabužiai pakeisti skarmalais. Priėjus prie vagono, sakau: "Kuo jūs geresni už ekistus? Tie muš, neužmuš. Jūs baisesni, norite sušaldyti, muškite, užmuškite, kam aš esu reikalingas". Kad ir koks banditas, bet grįžino viski iki paskutinio siūlo...

Telšiai, 1996 m.

Užrašė Zenonas Jaška

KARDO RINKTIN MARKULIO NAGUOSE

Esu gimęs 1928 m. birželio 24 d. Kretingos aps. Salant vls., Žeimi k., mažajame kininko šeimoje. Pradinis mokyklą baigiau Tuzose, vėliau mokiausi Salant gimnazijoje. Augome trys broliai ir dvi seserys. 1944 m. broliai Alfonsas ir Stasys stojo Savisaugos batalionu. Tų metų spalio 9 d. sovietams pralaužus frontą ties Šiauliais, brolis Stasys atsisakė trauktis Vakarų ir man slapstyti tave, vėliau, apylinkėse susiorganizavus partizanams, iš jo pas juos. Alfonsas, Vokietijoje patekęs rusų nelaisvėn, atsidūrė Komijoje, Uchtos lageryje. Apie mokslo tave Salantuose man negalėjau būti nekaltas. Priklausiau "liaudies prieš" šeimai.

Tuomet sutikęs, 1945 m. rudenį išvykau mokytis Palangos gimnaziją ir stojau pagrindinėje organizacijoje, vadovaujamą mokytojo Vytauto Jurevičiaus. Kuopel turėjome tiesioginį ryšį su Kardo rinktinės štabu. Jos nurodymu 1946 02 27 turėjome partizanams gabenti ginklą. Prie Pliekė buvome sulaukyti. Panaudoj ginklą, pasitraukėme, tačiau toliau mokytis nebegalėjome. Atsidariau pas partizanus, kurie tuo metu veikė netoli tave Salant-Platelių-Vaineikių miškuose. Gegužį su manęs tapau Kardo rinktinės Salantkuopos būrio vado Prano Gadeikio-Robinzono pavaduotoju. Robinzonas žuvo apsuptyje Juodupės miške, prie Jakštai kaimo, 1947 07 07.

Būrys veikė tarp Vaineikių, Juodupės, Mosdžių, Darbėnų, Salantų, Platelių. Jame būdavo po 8-12 kovotojų.

Kaip per Kardo rinktinę Žemaitijos partizanų eiles siskverb provokatoriaus Markulio-Erelio agentai? 1946 m. rudenį sužinojome, kad iš Vilniaus atvykęs skuodiškis Edmundas Lenkauskas ieško ryšių su partizanais. Mums atvykus, jau buvo iškeliavęs. Sveikavosi pas Piluckius, kuriems nus Petras tuo metu studijavo Vilniuje fizikos fakulteto antrame kurse.

1947 m. pradžioje per savo ryšininkus išsiaiškinome, kad Tuzos kaimo dviauškėje mokykloje drauge su Petru Pilucku yra atvykęs ir inžinierius Lenkauskas. Iš anksto nepranešęs, per patį vidurnaktį apie 10 partizanų būrys atkeliavome sodybą. Buvo silpnai pasnigę, ar didelis šerkšnas, labai šviesi ir mums nepalanki naktis. Išstatė sargybas, keturiose užėjome vidurį. Vadovavo Kardo rinktinės Plateliųkuopos vadas, Lietuvos kariuomenės viršila Juozas

Karbonskis-Papartis. Radome vidutinio glio, tamsiais ilgais plaukais, vidutinio k no sud jimo tamsaus veido E.Lenkausk . Nešiojo labai stiprius akinius, gal jo b ti 5-6 metais vyresnis už mane. Pakalb jus bendromis temomis, Petras iš jo, o mes m me dom tis Lenkausko žiniomis. Šis pasak tur s Vilniuje ryš su stipria organizacija, kuri susisiečia su užsieniu, vienija Lietuvos partizanus, gali apr pinti suklustotais dokumentais. Jis pats šiuos ryšius labai vertin s. Pokalb pertrauk nuo kelio pus s pasigirdusios dvi ilgos automat serijos, o namas ant kalno. Išb g pamat me, jog nuo pakaln s esame supami. Prisideng eglė gyvatvore, atsitrauk me tik retai atsišaudydami, net nesužeisti. Nemanau, jog tai buvo specialiai sugalvota Lenkauskui "pridengti". Svarstydami vyk , tada nusprend me, kad Salant -Plateli keliu automašinomis važiav sribai gal jo atsitiktinai pasteb ti per uždengto lango plyš stipri žibalin s lempos švies .

Kaip v liau man papasakojo Lenkauskas ir Petras, buvus mokyklos patat siverž sribai gerai iškrat visas patalpas ir, nieko nedar , išsivež Salantus suimtus Piluck ir Lenkausk . Pirm j patard paleido, o antr j iš Kretingos išleido gal po savait s. Abu gr žo Vilni , kur Lenkauskas tais radijo aparatu r , o gyveno tame pa iame kambaryje su studentu Pilucku. Abu buvo gimnazijos suolo draugai.

Piluckas 1947 m. buvo nuteistas 10-iai met . Kal jo Pe ioros lageriuose. Jau po kalinimo si l man susitikti, bet aš atsisakiau. Gr ž s iš tremties, eidamas gatve ma iau Lenkausk . Jis mane atpažino, bet prasilenk me tylo mis.

D l srib kalt s apie Vilniaus reikalus visko nesp jome išsiaiškinti. Papartis prisimin , kad kapitonas Antanavi ius dar pra jusiais metais si l ieškoti toki ryši . Nutarta pasi sti žvalgybon mane, kaip jauniausi ir keliant mažiausiai tarim . Šalia Pilucki , su kuriais veng me susitikti, nes po tokios nakties jie gal jo b ti sekami, gyveno vis gerbiami Lenkausko gimins kininkai Januševi iai ir Buivydaitei . Iš j Papartis ir gavo norim adres .

T nelemt nakt , kai su draugu buvome sustabdyti, gabenant partizanams ginklus prie Pliki , sribo rankose liko mano dokumentai. Nežinau, ar susišaudžius jie buvo išmesti, ar atiteko sribams. T vas už samagon per Salant pas stalo darbuotoj Sanklod ir iš T z kilus Antan Vašk gavo man nauj pas ir karin s skaitos pažym . Vaškys buvo padorus žmogus ir

Kpt. Kazimieras Antanavičius, Žemaičių apygardos vadas, žuvęs 1947 05 17 Žvirbliai k. Plungės vls.

Petras Gadeikis-Robinzonas, Salantų kuopos vadas, žuvęs 1947 07 07 Juodupnė miške, Salantų vls.

=> Vladas Ereminas, pirmasis J. Markulio-Erelio siūstas ryšininkas Žemaitij. Neaiškiomis aplinkybėmis 1952 m. Druskininkuose nusižudė

nevienam padėjo. Štabo narys Baltramiejus, patikrinęs dokumentus, pripažino, jog jie be priekaišto. Naudotis galėjau tik tuo toliau nuo Salant, nes buvo išduoti tikrai pavarde. Pasinaudojau 1946 m., kai Žemaičių apygardos vado kapitono Antanavičiaus siuntimu lankiausi Narvoje, Estijoje, kur mažame namelyje, netoli geležinkelio stoties, privalėjau susirasti lietuv Tom ir jam priminti 1944-ųjų šienapjūtį. Neradau, nors ta kelioną pavyko gana sklandžiai...

Mišku pasiekęs geležinkelio stotį, persirengiau ir atvykau į Vilnių. Kauno gatvėje, netoli "Elfos" fabriko, nušviurusio medinio namo palapinėje, labai apleistame, nešvariame, pilname radijo aparatų kambaryje, suradau abu ieškojuosius. Gyveno čia ir daugiau studentų. Ant elektrinių plynėlių jie gaminosi kuklius valgius. Visa aplinka ir žmonės buvo skurdūs. Pavaišinau atsivežtomis kaimiškomis grybomis. Lenkauskas supažindino mane su Vytautu Krutkiu (tikriausiai slapyvardis). Išgyvenau Vilniuje bene tris savaites, daug su juo bendravau. Prisistatęs su BDPS ryšiu karininku, aprašydamas literatūrą, švietimą. Sakė dar Nepriklausomoje Lietuvoje baigęs Karo mokyklą. Atnešdavau naują lenkišką žurnalą, lengvai išversdavau tekstus po nuotraukomis. Nešivaist pinigais, valgė prastai, negirtuokliavo. Laisvai vaikščiavo po miestą. "Uodegos" nepastebėjau nė karto.

Aprašydamas pagrindinę literatūrą, traukiniu grįžau pas Papartį. Mano vertinimu BDPS rimta jėga, subrusi rimtas organizacijos, turinti rimtas galimybes. Papartis apie mano išvadą pranešė Žemaičių apygardos vadui kpt. Antanavičiui. 1947 m. kovo mėn. vadovybą mane vėl išsiuntė į Vilnių. Privalėjau parsivežti BDPS atstovų tolimesniems pokalbiams su tiesioginiais partizan vadais. Kaip ir kelionėje Estijai, buvau apsiginklavęs tik peiliu, vadinau "finka".

Vėl apsigyvenau pas Lenkauską. Apie atvykimo tikslą su juo nesikalbėjau. Iš Krutkio buvau gavęs adresą Žvyrinė. Jo žmona davė kitą adresą, kur ir susitikau. Paprašiau, kad atsiųstų gerai informuotą ir turintį BDPS galiojimus atstovą. Sutiko ir pasiūlė parrašyti dokumentus svetima pavarde. Mano sveikavimas užtruko - aiškino, jog svarstoma kiti pasiūlyti. Vėlyvas praleidau Vilniuje ir, kai galėčiau, buvau supažindinti su "atstovu", pamačiau man pažįstamą buvusį Kretingos gimnazijos direktorių Vladą Ereminą. Apie tai pasakiau. Su juo mačiau, kai norėjau mokytis Kretingoje. Pradžios bendrauti, pasisakė mokėtis kartu su Markuliu Kunigiu seminarijoje, studijavęs Vatika-

ne. Net ir šiandien neaiškus Eremino vaidmuo MGB planuose. Jis s žinimai vykd Erelio užduotis, ta iau v liau pats man suk l abejones d l kito BDPS "atstovo" Algimanto.

Partizanams nuolat tr ko l š b tiniems dalykams pvz., ži ronams. Gal jome nusipirkti, bet daugelis kovotoj j netur jo. Tuo tarpu Algimantas pirko ir rinko brangias antikvarines knygas. Argi tai gal jo r p ti kiekvien akimirka savo galva rizikuojan iam pogrindininkui? Iš kur tokios l šos? Apie tai sužinojau v liau, o t kart susiruošiau gr žti pas partizanus. Dokumentai svetima pavarde buvo atnešti, bet j ne miau, nes tarp man s nepaž stan i tiko senieji, o vietiniams sribams apgauti svetima pavard nepad s. Ateitis parod , kad Markulio išduoti dokumentai pad jo MGB atpažinti partizanus, iš jusius iš miško ir bandan ius gyventi legaliai.

Su Vladu Ereminu atvyk iš Vilniaus, išlipome Šateiki geležinkelio stotyje. Man reik jo susisiekti su partizanais, tod l prival jau užėti pas ryšinink . Ereminas si l eiti keliais, ta iau nusprendžiau - miškais. R dai i kaime, prie pat miško, pasiek me Damaši sodyb . Damaši t buvo tvirt kinink dukt . Paprašiau, kad leist pab ti barzdot sve i , o pats dvi dienas sugaišau, kol susisiečiau su Papar iu. % R dai ius gr žome visa kuopa - 14 partizan . Tai buvo tarp 1947 m. Velyk ir geguž s l d. Kol keliavau, Ereminas, kaip Švietimo ministerijos inspektorius, lank si Kretingoje ir pasižym j o komandiruot .

Papartis per Velykas praneš apie viso Žemai i apygardos štabo ž t Žvirblai i kaime. Kapitonas Antanavi ius su bendražygiais žuvo vis dien trukusiose kautyn se. Sužinoj s, kad apygarda liko be vadovyb s, išsikvie iau Eremin mišk . Sve ias padav padidintas iškarpas iš "Draugo" laikraš i . Vienoje nuotraukoje - JAV prezidentas Trumanas su užsienio lietuvi delegacija Baltuosiuose r muose. Didel sp d paliko biuletenis, prasidedantis B.Brazdžionio žodžiais "Žus visam pasaulyje komuna/Išlaisvintas stas iš vergijos žmogus..." Ereminas papraš su medžiaga supažindinti rinktin , jei galima - padauginti. Perskait atsivežt instrukcij , bet nepaliko, es tur s tik vien egzempliori . Papartis nieko nesiryžo spr sti, apygardos štabas buvo žuv s, Ereminas išvyko, o kuopa taip pat išžygiavo. Man buvo pavesta laukti ir susisiekti su naujuoju apygardos štabu. Ryš palaikiau tik su kuopomis, o susisiekti su rinktine ar apygarda nesisek , nors labai stengiausi. Partizanai, kuriuos sutikdavome, sak jau iantys nauj j vadovyb , bet ji giliame po-

grindyje. Pažinojau protingus vyrus: Drul, Stan ir gal jau savarankiškai spręsti su jais, bet nebesutikau.

Išvykau pasitarti Vilni ir susitikau su Krutkiu, kuris siūlė pasisukinti apie Mažeikius*. Gavau naujus dokumentus, kontrolieriaus darbo pažymėjimą ir išvykau Mažeikius, kur buvo numatyta susitikti su L.Raudoniu. Patekau pasą. Raudonis, gelbėdamas mane, maždaug už kilometro pradėjo šaudyti. Puolė jai sutriko ir aš, pasislėpė su mažame durpynelyje, išsigelbėjau. Pasimatymas tą kartą nevyko. Susitikau su savo seseria, buvusia Papiario kuopoje. Ji pranešė, kad žuvo kuopos vadas Karbonskis-Papartis, o mūsų brolis Stasys sužeistas pateko priešams. Tavo suimtas dar birželyje, motina slapstosi vis kitoje vietoje, o brolis Alfonsas seniai lageriuose. Nutariau jauną seserį Rozaliją, g.1930 m., išvežti pas Krutkį Markulio apsaugon**.

Proga kelionei pasitaikė tinkama. Ieškodamas ryši su apygarda, varginėg valstieji Rapali sodyboje prie Platelių sutikau Šarūną Jazdauską-Normą, buvusį apygardos vado pavaduotoją. Jis pareikalavo, kad iš Vilniaus pristatytų gerai informuotą centro atstovą. Seserį priėmė Žvėryne gyvenęs Krutkiai, o aš perdaviau Normui prašymą. Netrukus vėl jau susitikti su Krutkiu. Pamačiau jį su nepažįstamu asmeniu sėdint pušynelyje prie namų. Pakvietė prieiti. Pamačiau vidutinio amžiaus, veriančią, bet ne žiaurą žvilgsnio vyrą. Krutkis pasakė, jog tai mūsų šefas. Nusistebėjau, kad tai jau antras barzdotas centro veikėjas. taigi balsu man sakyti, kad veikti reikia atsargiai, būti budriems, kad nebūtų tokie tragiški bereikalingi žiniai, viską gerai apgalvoti. Po to pasakė, kad užduotis duota. "Vytai, viskas aišku,"- jis neturėjo laiko. Krutkiui, o paskui man padavė ranką ir nuėjo.

Krutkis pasakė, jog važiuoja su manimi. Bilietai jau pas juos. Tais laikais bilietui gauti turėjai pereiti dezinfekciją pirtyje ir kasoje parodyti pažymėjimą. Tai buvo sutvarkyta. Laiko liko mažai, tad nuskubėjome stoties link. Prasidėjo didelis lietus ir mudu peršlapome iki paskutinio šilėlio. Nustebau stoties tarpvartelyje antrą kartą pamatęs Markulį-Erelį. "Na, kaip, ar viską paruošėte?"

* Alkos rinktinės teritorijoje tuo metu slapstėsi naujasis apygardos vadas Ivanauškas-Vygandas, o Liudvikas Raudonis buvo jo adjutantas - Z. J.

** Apie savo goltogą R.Preibytis-Valienienė, pasakoja savo prisiminimų knygoje "Ir aš ten buvau" V. 1992.

Atsakiau, kad esame kiaurai peršlap . Nuramino - "na, nieko tokio, nieko tokio" ir palink jo laimingos kelion s*.

Mano palydovo plonas portfelis. Jame, matyt, tik kokie nereikalingi laikrašiai. Netur jome joki atsargini drabuži . Važiavome miegamajame vagonė. Atsigul me ant r b - taip band me džiovinti. Tiesa, prieš nusirengiant Krutkis lietuviškai pasisveikino su juodbruviu, turin iu apdovanojimo juosteles. Pasisak važiuojantis Klaipėd , o manasis - Žemaitij . V liu neklausiamas man paaiškino, kad drauge tarnav s 16-oje lietuviškoje divizijoje. Sunerimau, bet užmigau ir pabudau netoli Radviliškio, prik liu bendrakeleiv . Apsireng me taip ir neišdži vusiais drabužiais. Bilietai buvo pirkti iki Telši , kur išlipome. Kitose stotyse gal jau sutikti paž stam skreb .

Per jus per stot , pama iau moter iš Vilniaus, kuri š ktel jo Krutkiui. Jis d josi nepasteb j s , o užklausus atsak jai, atvyk s savo reikalais. Nugara atšalo. Tokios pla ios bendrakeleivio pažintys man nebeatiko, bet vykdžiau užduot toliau. Sutiktoji buvo v liu li dni ai išgars jusi Markulio ryšinink Kregžd .

Drabužiai šlapi, o ia nelyja ir toks keliauti niekur negali. Nutariau išsi-džiovinti pas savo tolimus giminai ius, gyvenusius Gedimino gatv je, šalia konserv fabriko. Abu - pašto tarnautojai, mielai mus pri m , išdžiovino drabužius. Por valand numigome ir apie vienuolikt valand p s iomis pa-trauk me vieškeliu Sedos link iki God navo kryžkel s. Krutkiui dar Vilniuje buvau min j s, kad p s iomis teks keliauti iki Žemai i Kalvarijos. Pri j t viet , kur dabar Telši miesto s vartynas, ant kalniuko pama iau daugyb srib . Sutikome por vyr , bet m s niekas nestabd . Sankryžos nepri jus, mus pralenk vieninkis vežimas. Buvau budrus, tad atkreipiau d mes tai, kad kaimiškai vilkintys vyrai man neatrod kaimie iai. Nepatiko j žvilgsniai. B iau praš s pav ž ti, jeigu b t važiav dvikinkiu, ta iau vienam arkliui keturi vyr per daug**.

Laimingai pasiek me Žemai i Kalvarij . Už jome pas moter l atsiger-ti. Pasisakiau, kad esame atvyk iš Vilniaus dirbti. Visur buvo ramu. Jau sute-mus pasiek me už 7-8 km gyvenant pirm j ryšinink . Kit dien mus pasie-

* L.Raudonis taip pat prisimena, kad Markulis j panašiai išlyd j s. Kas tai: orientyras lydintiems ekistams ar sadistiškas pasitenkinimas? - Z.J.

** Tipiškas žemai io kininko požis arkl - Z.J.

k žinia, kad pas moter miestelyje lankėsi du vyrai, kurie su ja kalbėjo lietuviškai, o kieme prancūziškai ar angliškai...

Ryšininkas nurodė, kur privalau nueiti, ir pasakė slaptąžodį. Apsivilkęs buvau miestietiška, saulė neseniai nusileidusi. Man atrodė, kad saugiau eiti jam palydžiam. Pasiginėjome ir jis išėjo. Netrukus turėjome pasirodyti partizanai. Man buvo neramu, o Krutkis norėjo miegoti. Keista, kad jis toks abejingas, antra vertus, per dieną sukorė me per 35 km, mažai miegojo.

Grįžęs su ryšininkas nurodė, kad turime keliauti vėl į Rapalį sodybą, kur buvau susitikęs su Šarūnu Jazdausku*.

Sutikome Šarūną Jazdauską su apsauga. Jo pasiūlymu trise sulindome bunkerį, buvęs ant ežero kranto (šiais laikais bandžiau ieškoti jo pėdsakų, bet neradau. Gyventojai sakė, kad ekistai jį sugriovė). Vėliau Normio klausiau, kodėl bunkeris parodėsi mums. Atsakė, kad per daug žinomas, todėl mažai juo naudojasi.

Krutkis informavo, kad karui pasiruošusi visa Suvalkija, Didžioji Kova, Jungtinis Kėstutis, Auksinis Gvardija**, pranešė apie BDPS kėstutį, kada ir kiek būvęs suvažiuojam. Daugiausia klausinėjau Normis. Klausiau ar visi partizanai privalo legalizuotis, Krutkis karštai atsakė, kad ne. Gal karininkai, kiti žinomi žmonės to neprivalo daryti. Normis pasakė, kad jis galėtų, nes esą jaunesnis ir teikė jam turėtą nuotrauką (mane dar pirmojo susitikimo metu nufotografavo Erelis). Toliau "atstovas" pareiškė - viskas tvarkoje, ryšys per mane, apibendrins, duos nurodymus raštu ir pokalbis bus baigtas. Pavėžtas iki Žemaičių Kalvarijos, išvyko. Aš pasilikau su apygardos vadu Ivanausku, nes buvau nuvestas į bunkerį. Tai buvo po poros-trejetų dienų, 1947 m. rugpjūčio pirmoje pusėje, nes naktys jam ilgėjo.

Ivanauskas man klausinėti, kuo gero ar blogo apie jį kalbės Normis, bet... buvau linkęs ne ardyti, o lipdyti. Perskaitė instrukciją, kad ją formuosios vyriausybės. Minėjo Kubilį, Normis, kad per jį žioplum pakliuvę vyskupai.

Prabuvau visą dieną, o sutemus mane užrištomis akimis kokias 20 minučių vedė gal 2 km ir paleido netoli Gegrių sankryžos, nepaaiškinęs, kurioje pusėje Plateliai ar Žemaičių Kalvarija. Nesiorientavau kur esu. Pasiklydęs

* Žr. Laisvės kovų archyvas Nr.14, 15, 18. - Z. J.

**Viena iš Vilniuje sukurtų "pogrindžio" grupių, Markulio panaudotą "rodyti" pasyviosios rezistencijos buvimui ir priešpastatyti partizanų apygardoms. - *Red. pastaba.*

sukau ratus ir vėl patekau tarpai sodyb, kurioje buvo bunkeris. Vos išsisukau nuo karo lauko teismo.

Gal po pusantros savaitės jau Ivanauskas-Vygandas siunčia mane Vilni su puskilograminiu antspauduotu voku, kur perduodu Krutkiui, o iš jo pristatau antspauduotą voką apygardos vadui. Jame, pasirodo, buvo dokumentai ir nurodymas atsiesti atstov Norm. Civiliais vilkintys neginkluoti ryšininkai nuvedė mudu Barsty į pusę esančią kaimo sodybą, iš kur šeimininkas nuvežė Mažeikius. Prekiniame vagonė atsiderime Radviliškyje, o keleiviniu pasiekėme Vilni.

Tiesa, kai pirmą kartą su Ivanausko siuntimu nuėjau pas Krutką, namų radau tuščią, langai buvo išdaužyti. Atsideriau pas Lenkauską, kuris pranešė, es Krutkis suimtas. Po kurio laiko Lenkauskas pristatė naują ryšį karinink Algimantą, o pats dingo. Prasidėjo pokalbis. Krutkio ir Erelio daugiau nebesitikau, o vadovavim perėmė Algimantas.

Su Normiu prisistatėme Algimantui. Iš štabo susitikdavome tik su Auguliu-Meška, kur gerai pažinojo Trakimas-Genelis. Normis Vilniuje veikė be manęs. Po kurio laiko man sakė, kad reikia atvežti Ivanauską, nes yra klausimas, kuri be jo negali spręsti.

Ivanauskas manė pirmą labai šaltai, pasakė atsiųsiu ryšininką. Atvyksta Alšauskaitė. Ivanauskas pats nevažiuoja, siunčia žmoną, kuri atveža Šateiki geležinkelio stotį. Vis laiką sėdėjusi bunkeryje, ji nesiorientavo aplinkoje, o paprašius kasoje bilietai Vilni ir kasininkei atsakius, jog bilietai nėra, suglumo. Po kurio laiko per kasoje langelį kyštelėję galva: "Kas prašė bilietai Vilni? Vienas yra!" Provokacija! Ir ji grįžo pas vyrą: Alšauskaitė, atseit, provokator... Mes su Normiu laukiame Vilniuje ir nieko nežinome. Buvo antroji rugsėjo pusė. Alšauskaitė vėl atvyko, paaiškinusi, kas atsitiko Šateikiuose. Šiaip taip išsiaiškinome su Normiu. Partizanai per tą laiką iš miškų man traukti pas mus, tarp jų ir Bebrungas. Gal gale pasirodo Vilniuje Ivanauskas, toks didelis su parabeliu kišenėje. Apie jį tik šokinėja, tempia patalus... Atsirado ir jo žmona.

Po "spalio švenčių" dingsta Normis. Prieš tai buvo užėjusi pas Oną, gyvenusi pas mano seserį Rozaliją, ir keistai atsisveikino. Algimanto klausime, kur Ivanauskas - ne jums žinoti! Antrą kartą juokdamasis pasako, kad išvažiavo Lenkiją...

Ivanauskui dar tebesėdint bunkeryje, Markulis jam suteikia majoro, Nor-

miui - leitenanto, o man nori suteikti puskarininkio laipsn , bet Ivanauskas nesutinka. Jau po Normio dingimo Algimantas paskelbia Markulio sprendim : apygardos vado pavaduotoju skirti buvus Auksin s Gvardijos štabo nar , generalinio štabo pulkinink Chodakausk -Radvil . Es ši organizacija, vienijusi daug inteligent , sužlugusi. Tai - Smetonos žmonos brolis, lenkas, buv s Ukmerg s miesto burmistras. Toks žmogus Markuliui buvo parankus, nes kai mane areštav ekistai lauž rankas ir sodino mašin , šis jiems atsidav s senis pra jo pro šal . Ir sivaizduokite, po Ivanausko su mimo Chodakauskas tapo Žemai i apygardos vadu!

Iki 1948 m. pavasario Markuliui pavyko iš Žemaitijos Vilni privilioti daug partizan ir vairiais b dai juos suimti. Algimantas su savo smogikais leidosi tiesiogin medžiokl . Taip buvo iš nugaros nušautas poeto Vytauto Ma ernio brolis Vladas Ma ernis-Miškinis, Alkos rinktin s vadas Adomaitis ir daug kit . Prisidengta BDPS.

1948 m. sausio m n. 20 ar 21 d. Ivanausko siuntimu atvykau Dabikin s vaik namus ryšiui su V.Kazlausku, A.Gargasu. Pasirodo, jie buvo suimti sausio 1 ar 2 dien . Dabikin je mane su m , tard Mažeikiuose, v liau nedengta automašina buvau nuvežtas Vilni . Netoli sostin s pavyko išsilaisvinti. V l apsigyvenau su seseria.

Galutin mano arešt geguž s m nes , mano manymu, pagreitino Kaunas, kur po t v išvežimo apsigyveno iš R dai i pab gusi m s ryšinink Damašit . Be Ivanausko ar Algimanto žinios buvau užmezg s pla ius ryšius tarp studentijos. Atvyk s t kart , netik tai gatv je susid riau su Aleksu Auguliu -Meška, Profesoriumi. Mane pasteb jo, nors nešiojo stiprius akinius. Jis buvo Algimanto štabe ir mums jau tada k l tarim . Dar vasario pabaigoje pasirod Vilniuje naujais si dintais batais, o Kaune nusisteb jau, kad jie sutr kin j . Kaip tai gal jo atsitikti avint batus mieste? Visk suvert prastai odai. Man buvo aišku: tepk netep s tepalais, bet nuo sniego ir purv miško s lygomis jie per por m nesi per lankstymosi vietas sutr kin ja. Meška pasteb jo mano d mes . Išsiskyr me.

Gr žau Vilni . Sesuo Rozalija pasak , kad Algimanttas kelis kartus teiravosi, kur aš ding s. Toji pasak , gal išvyk s Kaun , bet nenurod kur i pas k . Kalbant atsirado ir pats Algimantas. Kadangi karts nuo karto iš jo gaudavau po 100-200 rb., paprasčiau ir t syk . Sak si netur s ir paskyr susitikim kito vakaro šeštai valandai.

At j s nurodyt but , radau Stas Stanien , Alšauskait , Chodakausk ,
kuris mane pavaišino kava ir, nors protestavau, pyl j samagono. Jos susi-
ruoš kelion Žemaitijon. Algimantas pasak , jog metas ir mums. Iš jome...
Aš, Adolfas Preibys-Aušra, iš j s išbuvau ilgai...

Telšiai, 1996 m.
Užraš Zenonas Jaška

Partizanai, nužudyti ir užkasti buvusios Darb n NKVD b stin s teritorijoje bei kitose vietose*

1997 08 05 esame gav Žemai i apygardos Kardo rinktin s buvusi partizan A.Norkaus ir Juliaus Mickaus pažym (su papildoma medžiaga) d l 1944-1953 m. Kretingos r. viariose Darb n miestelio vietose užkast nužudyt partizan perk limo Darb n kapines. Pagal A.Norkaus ir J.Mickaus pateikt papildom medžiag , yra žinoma, kad:

1. Darb n kapin se yra palaidota buvusios NKVD teritorijoje rast keleto (n ra nurodyta kiek ir kas jie tokie) partizan palaikai.
2. Buvusio NKVD pastato Turgaus a. 4, kieme, išviet se enkavedistai ir sribai sumesdavo nužudyt ir nukankint partizan palaikus, kurie ia yra ir dabar.
3. Nužudyt partizan palaikai taip buvo užkasti Vaineiki g. 2 namo kieme ir Savanori g.56 (Darb n III vidurin s mokyklos) sl nyje.
4. Pateiktas 49 užkast , anks iau išvardyt Darb n miestelio vietose, partizan s rašas [kuris] buvo patikrintas Lietuvos ypatingajame archyve. Remiantis LYA paruošta archyvine pažyma pagal Kretingos aps. ir r. NKVD-MVD-MGB sk. dokumentus, pateikiame Darb nuose užkast Žemai i apygardos, Kardo rinktin s partizan s raš **.

1. Alminas Adomas-K ma, 1922-1950 02 21;
2. Augutis Jurgis-Donelis, 1920-1950 10 14;
3. Benetis Pranas-Maželis, Kardo rinktin s žvalgybos sk. viršininkas, 1921-1948 04 21;
4. Lenkas Kostas-Meistras, 1927-1948 04 21;
5. Šalnius Kazimieras-Vladas, 1928-1948 05 26;
6. Paulauskas Jurgis-Širvydas, 1908-1948 05 26;
7. Galdikas Kostas-Augustas, Vizbutio b rio vadas, 1928-1952 05 27;
8. Galdikas Vladas, 1922-1948 03 23;
9. Galdikas Juozas, 1917-1948 03 23;
10. Gykaras Vladas-Tadas, 1925-1948 11 05;
11. Stonkus Stasys-Žentas, 1928-1948 II 05;

* LGGRTC 1998 03 10 rašto Nr.32-11-52 ištrauka

** Kai kurios pavard s patikslintos m s redakcijos. - *Red.pastaba.*

12. Jašinskas Kazimieras-Krivaitis, 1926-1948 10 19;
13. Jablonskis Vytautas-Vanagas, 1916-1948 10 19;
14. Jurevičius Albertas, 1924-1947 04 27;
15. Katkus Juozas-Mikifora, Anužis, Jonas, Kardo rinktinės žvalgybos viršininkas, 1916-1950 10 28;
16. Matijauskas Steponas-Tamošius, 1918-1950 10 28;
17. Katkus Mykolas-Jokimas, 1923-1948 05 26;
18. Katkus Pranas, 1904-1948 03 28;
19. Katkus Steponas, 1931-1948 03 28;
20. Petreikis Juozas-Taukenis, 1891-1948 03 28;
21. Kiesas Augustinas-Jura, širvydo partizanų būrio vadas, 1922-1950 01 10;
22. Zobernis Juozas-Ukmergis, 1915-1950 01 10;
23. Klanius Mykalojus-Algis, 1928-1948 08 22;
24. Kniežaitis Elena-Gegutis, 1928-1951 11 23;
25. Jonauskas Antanas-Genys, 1920-1951 11 23;
26. Kniežaitis Barbora-Audra, 1926-1952 05 27;
27. Knystautas Alfonsas-Jablonskis, Ragana, Baltrus, Kardo rinktinės štabo viršininkas, 1926-1949 02 07;
28. Budrys Pranas-Šarūnas, 1920-1949 02 07;
29. Gricius Vytautas-Želnikas, 1923-1949 02 07;
30. Daugintis Vytautas-Bogana, 1926-1949 02 07;
31. Kontrimas Kazimieras-Tomas, Kontautas, Kardo rinktinės štabo viršininkas, Vizbutis būrio vadas, 1912-1952 10 30;
32. Laureckas Kazimieras-Jucys, Zubris, Vizbutis būrio vadas, 1902-1948 06 27,;
33. Pudžmys Kazys-Martynas, 1917-1948 06 27;
34. Lisauskas Stasys-Vasaris, Antanas, Kardo rinktinės štabo viršininko adjutantas, 1927-1949 02 07;
35. Maksvytis Kazimieras, žuvo 1949;
36. Martinkus Kazimieras-Saga, Kardo rinktinės štabo viršininkas, 1917-1950 06 03* ;
37. Paulauskas Juozas-Bočius, Dalius, 1918-1950 06 03*;
38. Rimkus Justinas, 1920-1950 06 03*;

* Visi trys žuvo Ruginių k. - *Red.pastaba.*

39. Ruibys Benediktas-Miklovas, 1927-1947 10 17;
40. Sermontis Vytautas-Gintaras, 1925-1948 12 29;
41. Savickis Antanas-Karklas, Fabijonas, Kardo rinktinės štabo žvalgybos viršininkas, 1923-1948 09 09;
42. Lauytė Janina, 1926-1948 05;
43. Skersys Antanas-Genys, Narimantoburio žvalgybos sk. viršininkas, 1928-1948 11 12;
44. Pikturna Antanas-Šaltis, 1928-1948 11 12;
45. Grabys Vytautas-Želvynokas, 1930-1948 11 12;
46. Žeimys Petras-Povilas, 1925-1950 10 28;
47. Vaiškauskas Adomas, žuvo 1947;
48. Viluckaitė Leonora-Širšyn, 1924-1950 06 03;
49. Zaleckas Vytautas-Vaivoras, 1920-1950 06 03;
50. Žekelis Kazys, Kardo rinktinės štabo sekretorius, 1901-1947 08 06;
51. Lukauskas Bonifacas, 1923-1947 12 12;
52. Gedvilas Vladislavas, 1910-1947 05 28;
53. Pukinskas Aloyzas, 1928-1948 01 24;
54. Prišmontas Alfonsas-Boglys, 1919-1948 01 24;
55. Šmita Vincas-Garnys, 1924-1948 02 04;
56. Drusutis Vincas-Pilnas, 1927-1948 02 04;
57. Mickus Vaclovas-Tankas, 1927-1948 02 04;
58. Liutkus Petras-Vytenis, 1922-1948 02 04;
59. Budreckis Polikarpas, 1902-1948 02 04;
60. Rudys Pranas-Sostolas, 1920-1948 11 20;
61. Jonauskas Stasys-Simonas, žuvo 1953 04 06*;
62. Beinoras Antanas-Leonas, Liutaitis žuvo, 1953 04 06*;
63. Bružas Antanas, žuvo 1953 04 06*;
64. Gležeris Antanas, žuvo 1953 04 06*;

* Visi keturi žuvo Vaineikių miške. - *Red.pastaba.*

M S PARTIZANINIS GYVENIMAS

Nuo 1946- j pavasario prad jome susitikin ti su partizanais miškuose, sl ptuv se perduodavome žinias, r m me maistu, vaistais ir kitais reikalingais daiktais.

1947 m. vasar važiavome Ryg , kur nupirkome tris ži ronus. Partizanai d kojo, pasidalino.

Augustas Kiesas-J ra, Steponas Matijauskas-Tamošius ir Stasys Jonauskas-Simonas ateidavo namus, nakvojo ir dienomis b davo. Pas mus saugi vieta, nes gyvenome geležinkelio stotyje, Voverai iuose, kur mano vyras dirbo geležinkelie iu. Iš dešin s namelio pus s dund jo traukiniai, o iš kair s, už koki šimto metr Salant -Kretingos plentas.

Lapkri io m n. dienojo keturiese, tarp j buvo Kiesas, Jonauskas, Matijauskas ir Laurynas(sk). Auštant ryte su užduotimi iš jo. Vyras buvo darbe, o aš vakar jant užsik riau krosn , nes prad jo snigti. Girdžiu, eina kažkas koridori , atsidaro duris. Ži riu - Kiesas-J ra be kepur s, basom kojom, visas šlapias, apkib s kraujuotu sniegu, ant suolo pad jo automat ... Pirmiausiai šokau kojas pamerkti žibal , nušluos iau veid , sušukavau plaukus ir greit karštos arbatos daviau. Kiesas atsis do prie virtuv s stalo ties langu, pasid jo pistolet ir pasak : jei pamatysiu sekant p domis, nusišausiu. Paprašiau, kad mane pirmiau nušaut , bet jis - ne, ir po keli minu i prad jo alpti. Šiaip taip nuvedžiau lov , paguldžiau, sugirdžiau vaist , aprimo. Tuomet jis l tai prad jo pasakoti. Iš j ryte sušlapo kojas, tod l užsik r ugn miške, netoli Kartenos plento, Žalgirio miške. Nenujaut , kad netoli plentas, kuriuo važiavo sribai Kartenos link. Pamat d mus, pagalvojo, gal kas "samagon " verda. Kiesas buvo nusiav s batus ir džiovinosi kojines, Jonauskas dar pasišaip : "tu kaip pas mam darai". Tuomet sribai paleido š vius...

Laurynas žuvo, kulkai pataikius kr tin . Kiesas pab go basomis ir tik vakare tepar jo, m t p das, kad nesusekt . Po to prad jo dejuoti, kad labai skauda kojas, prad jo tinti.

Supratau, kad sužeistas s dmenis, bet nedr sau mauti kelni , nes jauna buvau.

Netrukus par jo vyras, apži r jo, pasak , kad užpakalio minkšumoje kul-

ka yra smigusi. Supl šiau paklod , aprišome, užpyl me cukraus, kad kraujas neb gt , pervilkome drabužius. Reik jo nuvežti sl ptuv . Vyras nub go pas ger kaimyn Juoz Galdik , kuris tur jo arkl , atvažiavo. Apreng me sužeist j kailiniais, šiltai kojias apvyniojome, pad jome pereiti per geležinkel . Buvo jau tamsu. Galdikas važny iojo arkl , važiavo miškais, o mano vyras su automatu rankoje sargyboje, nes nežinia kas ir iš kur gali užpulti. Nuvež sl ptuv laimingai, ten jau buvo Juozas Zobernis.

Aš išploviau kraujuot patalyn . Ryte vyras išvažiavo Kreting pas dak- tar Šeibel . Nor jo j parsivežti, bet šis atsisak , dav vaist nuo koj nušali- mo, peiliuk , keturis kablius žaizdai sukabinti, vaist žaizdai gydyti. Pamok kaip dr siai pjauti ir kulk išimti, išvalyti kulkos viet ir kabliukais sukabin- ti. Pasak , jei padarysi kaip pamokiau, už poros savai i bus sveikas, tik su kojomis blogiau.

jome, neš me maist , perišdavome žaizd . Kartu su Kiesu gyveno ir Zobernis. Po sužeidimo, už poros dien nutirpo sniegas, at jo Matijauskas ir Jonauskas. Jonauskui kairiosios rankos pus plaštakos nušauta, apsitvarst s at jo. Išbuvo per nakt , pails jo, papasakojome apie gydym ir prieži r . Iške- liavo pary iais, atsisveikinome.

Paskui sek gili žiema, Kieso draugai retai beužeidavo.

Pavasari , prieš Šv.Velykas Kiesas pasibeld sutartu ženkle. At jo rai- šuodamas, dar skaudan iomis kojomis. Išbariau, kam vaikšto visai nepasvei- k s. Atsak , jog pakyr jo kaip kaliniui vis laik bunkeryje b ti. Pavasar jant pasveiko, v l prasid jo susitikimai, laišk perdavimai. V l padid jo b rys - Kiesas, Antanas Jonauskas-Genys, Matijauskas, Steponas Žeimys-Tamošius, Petras-Povilas, pagrindiniai draugai. Susitikin jome dažnai ir namus užeidavo. ia buvo j vasarin sl ptuv , "Peklos pušin ".

Kart užgriuvo daugyb saugumie i ir srib , dar krat , visk purt . Mok jau rusiškai ir išgirdau, kad eis t mišk patikrinti. Kai iš jo pas kaimy- nus kratos daryti, išb gau "perrišti" karv s paplent je. Kiek gal dama sku- binaus partizanus persp ti. O jie ramiausiai nusiteik , be baim s. Parb gusi iš miško, prie karv s pama iau srib eiles t mišk . Rado jie ten partizan b ta, bet jau tuš i viet ...

Taip ir jo m s draugyst s metai. Ruden arba pavasar ateidavo, dienom ir naktim. Bet Dievo laim lyd jo mus: tik partizanai išeidavo, ži r k kit dien jau sribai, saugumas krat daro, bet nepasiseka.

Juozas Zobernis-Ukmergis (1915-1950 01 10)

Steponas Matijauskas-Tamošius (1918-1950 10 28) ir Augustinas Kieras-J ra (1922-1950 01 18)

Kazimieras Kontrimas-Montėvas (1912-1952 10 30)

1949 m. ruden , lapkri io ar gruodžio m n., dienojo, pas mus keturi partizanai ia susitiko. Vyras vakare su Juozu Vilimu išvažiavo maln , o jie miegojo iki ryto. Atsilus, pavalg , iš jo lauk ir susitar išsiskirstyti kiekvienas sau: Jonauskas, Matijauskas ir Žeimys iš jo, o Kiesas-J ra dar liko dienoti. Po pusvalandžio gržo vyras iš Kretingos, sumals gr dus. Išaušus, vyras nusiunt mane pas Vilim pasakyti, kad jau sumaltus gr dus parsivežt . Abu su Kiesu atsigul miegoti.

Eidama per geležinkel , pamaiau ant sniego pd . Einu toliau, ži riu - prie tako karklyne ir žmogus su šautuvu. Tarsi nepasteb jusi einu, bet širdis sudreb jo. Prie Pabr ž , mane sulaik , paklaus kur einu. Tuoj sived vidun, kur nevykusiai dar krat . Ant grind "samagono" bidonas pastatytas, jie sipila ir geria kas kiek nori. Rusas su "pagonais", vadinasi saugumietis, pasak : užbaigsim ia, eisim pas j namus. Visk supratau, širdis sudreb jo, žinau kas namuose yra, meldžiausi Dievui, kad duot stipryb s. Po keli minu i man s v l klausia, aš taip pat atsakau, kad einu pas Vilim , ir taip daug kart klaus , o aš taip pat atsakin jau. Pra jo jau kokia valanda, visai išaušo. Pagaliau rusas su antpeiais leido eiti. Iš jau ir einu tiesiai pas Vilim . Ten sutikau savo vyr : veidas baltas kaip sniegas, tiek išsigand s. Vyras, pamats kieme sargybin su automatu, apgaulingai iš jo iš nam . Geležinkelieiai neš iš sand lio rankius, jo darb . Vyras irgi m si rankius nešti ir kartu iš jo darb , užrakin s troboje Kies -J r . Prie pervazos atsiskyr nuo darbinink ir at jo pas Vilimus man s. Gr žau atgal namus, o vyras nukeliavo miško link, sl ptuv .

[einu kiem - nieko nematyti, greit b gau trob . Iš lovos - galva kyšo, granatos ir automatas ant antklod s, d m iki žem s prir kyta. Sušukau: šok ant aukšto, greit iš virtuv s stal , ant stalo pastaiau kd , Kiesas pašoko, padaviau granatas, automat . Tuoj visk sunešiau atgal, stal ir kd , iššlaviau nuor kas, sumeiau krosn , šiek tiek išv dinau. Atrakinau lauko duris, ir vis ži riu kada ateis, nes langas buvo geležinkel , ir Pabr žai toje pus je. Užsik riau plyt , jau saul buvo pakilusi, kiaul s nešertos, karv taip pat, užkai iau kiaul ms vandens ir kas minut kr p iojau, laukdama kratos. Užsidegiau papiros , pasid jau ant stalo pakel , lyg tai r kau, nes viduje r kal kvapas dar lik s.

Jau ateina pas mane visas b rys. Rusas viršininkas: ar yra bandit ? Stribas atkartuoja lietuviškai, ir pagrasino. Tuoj visk iškrat , išvert , durys ati-

daros lauk , vienas su lengvuoju kulkosvaidžiu lauke prie dur stov jo, jei kas b gs, nušaus. Galvoju apie aukšt , gal užmirš, nes m s koridoriuje kop i nebuvo, bet ne. Du sribai iš kaimyno koridoriaus kop ias atitemp . Širdis sudreb jo, paskutin s mano gyvenimo minut s.

Pastat kop ias ir liep lipti. Kartu užlipo trys, ant aukšto tamsoka, du maži langeliai stoge. Atsistojau ties ta vieta, kur pasisl p s J ra (jei susišaudys, kad mane nušaut). Prad jo pastoge eiti aplink, o aš tvirtinu, kad nieko n ra. Jau art jo prie man s, bet už nosies užkliuvo džiovinamas tabakas. Tada prisiskyn jo ir toliau nebeieškojo, nors ia pat buvo. Nulipus dar sugalvojo "samagono" butel išgerti. Man širdis dreba, kad J ra nesukos t , nes ant aukšto labai šalta. Bet sribai greit iš jo. J ra pro langel mat , kaip nu jo kaimo link, ir tuoj nusileido. Daviau karštos arbatos, kad sušilt , o jis kaip niekur nieko juokauja, lyg nieko neb t buv . Vakare vyras dav lietaus apsiaust ir geležinkeliu išved sl ptuv .

Žiem mažai beat jo. Kai pritr kdavo maisto ar ko kito reikalingo, Kiesui nunešdavome sl ptuv . Pavasar v l prad jo lankytis ir mes su vyru nueidavome mišk , su žiniom, ar rašteliais iš kitos kuopos partizan .

1949 m. partizanai miške susirado patogi viet , sl ptuvei. Mano vyras laisvo laiko tur damas vež lentas, medžiagas bunkeriui statyti, išm rijo krosn , virykl , privež me maisto, bulvi visai žiemai. Kai bulves nuvež , paliko arkl su vežimu toliau. Nu j s dav sutart ženkl , bet sl ptuv s viduje kažkoks garsas gird josi. Išlindo pavirši Kiesas-J ra: turiu sve i . Mano vyras persp jo: k tu parsivedei ir parodei, kur žiemosi, sau mirt parsivedei. Porai dien pra jus, pasnigus, pama iau palengva prasienkant piln mašin baltai apsirengusi saugumie i . Sustojo, visi išlipo ir - mišk . Tuoj antra mašina nuvažiavo link Salant , pilna stovin i saugumie i .

Tas buvo auštant saul tai dienai, o po piet , apie 16 val., jau šulin vandens. Duris atidarius, ant laipt stovint išgirdau š vius kaip per kar , granat sproгим , automat š vius, b gau vid , pašaukiau vyr : jo veidas pasikeit , iš aki ašaros išsiliejo, jome vid , abu verk me. Vyras šauk , jog neklaus jo J ra, kai patar išeiti, negyventi tame bunkeryje, bet matyt toks likimas.

Sugalvojome važiuoti K lup nus. Saulei leidžiantis papraš me iš Anuži arkl su rog mis ir važiuojame link Salant . Jei kas sulaikyt , pasakytume, kad važiuojame pas bendradarb . Važiuojame, nieko nematyti, nieko negird -

ti, kelias kiek tik primatai tušias. Atvažiuome ties palinkusia pušimi. Už keli šimt metrų pamatome sumintą vietą: ant kelio pakrašio krenta ugnis ir kraujo dėmės... Mūsų draugai broleli jau nebėra... Truputį pavažiavę pro šalį, vienoje ir kitoje pusėje nieko neradę, apsisukome ir grįžome namo. Gailėjome, verkėme vis vakar, bet dar lašėlis vilties.

Iš ryto atsiklaupėme savo kojomis vaikščiiodami. Iš jaukių malkų atsinešti. Tuo metu kiemiukai nepažįstamas žmogus, nulipo nuo arklio, iškišė išsiūsiusius rankus ir paklausė, ar jie gyvena Markaitienė. Padavė rankas ir pasakė dviliktą valandą būti saugume. Su vyru tarėmės, žadėjau neiti, bet bus dar blogiau. Atsisveikinome, nes nežinojau ar begręšiu. Šiltai apsirengiau, pasiėmiau ramūnėlių vaistą ir iškeliavau į Kretingą. Mažas keleivinis autobusiukas važinėjo Mažeilčiai-Klaipėda.

Kai atvykusi jau saugumėn, sribai linksmai juokavo kaip judošiai pragare. Parodžiau rankas, pasiūsiusius, tuoj sribas nuvedė laiptais virš ir liepsstis ant suolelio koridoriuje. Sėdžiu, širdis plaka, kaip dabar bus, jei nušovė, ves parodyti, kaip reikės pernešti tą skausmą. Sėdžiu, uniformuoti saugumėniai vaikšto, o aš tik meldžiuosi. Paklausė ar moku rusiškai, atsakiau, kad ne. Tada išėjo ir atvedė vertę. Tokia boba, atsisėdo priešais ir paklausė, kada paskutinį kartą buvo pas mus Kiesas ir Zobernis. Atsakiau, kad toki nepažįstu. Kelis kartus klausėvis tapat, o aš vis taip pat atsakiau. Tada saugumietis atsistojo, užsireikė ir einant pro šalį, pagriebė mane už plaukus ir smarkiai paklaupė virš. Skaudėjo, bet staiga sustiprėjo. "Na, galvoju, prakeiktasis, žodžio neišgausi, mano ašarų nematysi". Liepė sakyti teisybę, o jei nekalbėsiu. Eidamas pro šalį spyriau ir nukritau ant žemės. Nemušė, bet grasino kalbėti jimu.

Liepė išeiti, išvedė sribą pašaukus, pasodino ant suolo. Sėdžiu, girdžiu vienas sribas sako, kur juos žalėdus? Kitas atsako: vešim pasitaunink ir išmesim varnom. Karininkas liepė neišmesti, o pakasti. Žinau, kad ves parodyti, prašau Dievo suteikti man stiprybę. Atėjo tartytojas, su juo dar du sribai. Nuvedė mane kiemiuką. Pamačiau patvoryje suguldytus. Sribas Galapkovas vieną porą batų jau nuplėšė, antrą plėšė Kiesui, matyt negalėjo numauti, susigėdijęs pro šalį. Mane sugriebė už peties, ir paklausė, ar pažįstu kas jie tokie. Aš ramiai atsakiau, kad nepažįstu. Tada trenkė nugarą, privedė prie patalpos ir pakartojė klausimą. Atsakiau, kad ne, tada spyriau užpakalį ir vėl vedė vidur.

Partizanus iš karto atpažinau. Kiesas gul jo iš dešinės, o Zobernis iš kairės. Apdegę plaukai, drabužiai. Jis rai peršauti paširdžiai, kraujas su sniegu sukrešęs į šoną, o Zobernio kairysis šonas išplėštas, matyti granata sudrask.

Išsėdėjau iki tamsaus vakaro, bet išleido. Parėjau, vyras ašarojo, jau galvojo, kad negrįšiu. Vyruvi raštelį brigadininkas perdavė: iš ryto Klaipėdai, geležinkelio saugumui pristatyti. Sugrąžavo, neareštavo, nors taip pat grasino visai. Sėdėjau ir gailimasis, verkiam.

Augustinas Kiesas-Jonas ir Juozas Zobernis-Ukmergis žuvo 1950 m. sausio 10 d. 16 vai. Netoli buvę draugai išgirdę šaudymus visi išbėgo Rubulio kaimą. Po poros dienų atėjo pasiteirauti naujienas, pasakiau, kad paties mažiausiai negyvas, sušaudytas. Visi verkė, apgailėjome, kam neklausyti, pasitikėjau išdaviku (jis yra gyvas, gyvena Klaipėdoje, Melnragėje). Partizanai išbuvo iki ryto, valgyti paruošiau. Ryte anksti atsisveikinome iki pavasario, nes sakėsi gerai sėdėti, viską padirbti mano vyras.

Atėjo pavasaris, vėl susitikėjome, bet jau rečiau, kas pora savaičių ir rečiau. Laikėsi jie Vaineikių miške.

Gyveno Ruginų kaime mokytoja, pas kurią užeidavo partizanai. Pamažiau prisikalbino saugumo viršininkas ir tapo jį išdavike. 1950 m. vasarą buvo jos gimtadienis. Pasikvietė svečius partizanai Jonas-Simonas. Buvo labai atsargus, nuėjo jis tą gimtadienį ne vienas, su juo buvo dar trys draugai. Prie jo pasibeldė langas. Ji atidarė langą, liepė eiti pro mokyklos duris, koridoriu. Kai atidarė duris, pasipylė šviesa. Jie krito ant žemės. Trys žuvo, o Simonas liko gyvas, kur nors gyveno. Tada 1950 m. birželio 3 d. žuvo: Kazimieras Martinkus-Saga, Kardo rinktinės štabo viršininkas, g.1917 m.; Juozas Paulauskas-Bojus, Dalius, g.1918 m.; Justinas Rimkus, g.1920 m.

1953 m. balandžio 6 d. Šv. Velykų rytą Vaineikių miške žuvo Stasys Jonauskas-Simonas, Antanas Beinoras-Leonas, Lietašas, Antanas Bružas, Antanas Gležeris.

KAIP SUŠAUD PARTIZANUS

Gimiau 1912 m. Žemė, kuri tave dirbo, priklausė kitam šeiminkui, o tave buvo nuomininkas, vadinamas pusiauninkas. Derli dalydavosi su šeiminku per pusę. Mūsų šeima buvo iš aštuonių žmonių: trys broliai, trys seserys ir tave. Aš buvau pats mažiausias, vadinamas pagranduku. Mama pasakojo, kad ji gimė dvilyka vaikų. Šeši mirė nuo šiltinės prieš vokiečių ir rusų 1914 metų karą. Mama buvo stipri moteris, mokė jo žydus ir vokiečių kalbas. Karo metais vokiečių kareiviai, grįždami iš Rusijos, atiminavo iš žmonių maistą. Išgirdusi, kad kaime vokiečiai, mama sudavė lovas lašinius, o ant viršaus suguldydavo mus, vaikus, ir aprišdavo galvas skarelėmis. Vokiečiai, atidarę duris, pamatydavo, kad mes gulim kaip ligoniai, o mama jiems vokiškai paaiškino, jog vaikai serga šiltine. Vokiečiai trenkdavo duris ir greitai išbėgdavo iš kiemo, nes labai bijojo ligų, o mes pakilėjusios plyšdavome. Ir taip pasisekė ne vieną kartą. O kas nemokė jo gudrauti, iš to viską atimdavo. Vokiečiai traukėsi neplaningai ir ilgą laiką vargino visus kininkus.

Tave buvo išvartytas su arkliais karas: vežė vokiečių kareivius, maistą, šovinius. Grįžęs po pusantro metų pajuto skausmą krūtiniuose, persirgo plaučių uždegimu. Po kelerių metų vėl prasidėjo skausmai ir susirgo džiova. Ketverių metų išgulėjus lovoje, eidamas 54-uosius, mirė. Po tovo mirties pasidarė nepaprastai sunku. Grįžęs iš mokyklos, ganydavau karves. Mokė mokytojas Petrauskas, kurį 1941 m. ištrūmė Šiaurės rytus, prie Lenos upės krantų. Ten jis mirė iš bado.

Mūsų šeima buvo didelė. Paaugę pradėjome skirstytis. Vienas po kito vyresni iš jo gyventi atskirai. Likom mama, jauniausia sesuo ir aš. Man reikėjo pradėti dirbti vyro darbus. Buvo sunku: aš – jaunas, jėgos silpnos, o žemė – 33 ha. Per derliaus nuėmimą mama samdydavo darbininkus nupjauti javus. Ir taip kankinomės keletą metų. Nutarėm kaimą mesti, nes neužteko jėgų. Pervaziavome Šiaurės miestelį. Ten iš vieno kininko nupirkome 10 ha, todėl buvo lengviau. Čia apsivedžiau, ir nutarėm iš Šiaurės išvykti: mama su jaunesne seseria Radviliškį pas kitą dukterį, o aš su žmona išvykom Klaipėdos kraštą. Ten gyveno mano vyresnysis brolis Jonas ir padėjo mums nusipirkti

10 ha žemės ir trobesius.

Lauksargiai kaime, buvo siena tarp Didžiosios ir Mažosios Lietuvos Klaipėdos krašte.

Gyvendamas Didžiojoje Lietuvoje, buvau Šaulių jungos narys ir visada turėjau ginklą, dalyvavau šaudymo pamokose ir rikiuotėse. Buvau ir šaulių suvažiavime Kaune. Fredos aerouoste buvo iškilmingas paradas. Paradą pirmą vyriausiasis šaulių vadas Žmuidzinavičius, kalbėjo jo vyriausieji vadai. Suvažiavimui atvyko daugiau kaip 20 tūkstančių šaulių. Tai buvo didžiausia Lietuvoje Šaulių jungos šventė.

Lauksargiuose buvo nelengva, teko daug dirbti nuo ankstyvo ryto iki vėlyvo vakaro. Gimė dvi dukros. Pamažu pripratome, ir gyvenimas jo savo keliu. Ant Nemuno kranto yra Rambyno kalnas, kur švęsdavome Joninių šventes. Ten gyveno Jankus, mūsų Lietuvos patriarchas, žinomas veikėjas, senas lietuvis. Jis pradėjo davoti visas šventes, uždegdavome laužus. Vokiečiai davė mums tradicijos nepatikdavę.

1937 m. vietiniai vokiečiai pradėjo organizuoti: rengė davo karines pamokas, steigė poligonus ir raiti sujudavo iš visų kaimų. Pasisiuvo SS uniformas, turėjo ginklą: pistoletą ir šautuvą. Veikė ir mūsų šaulių organizacija, turėjome ginklą, bet šauliams buvo sunkios sąlygos, nes gyvenome plačiai pasisklidę ir kaimuose buvo labai mažai lietuvių. Lauksargiuose mūsų gyveno daugiau, nes čia buvo geležinkelio stotis, pašto dirbo lietuvių. Vietos vokiečiai turėjo mūsų pavardžių sąrašus, bet tai buvo didelė paslaptis. Jie gaudavo visą informaciją iš Vokietijos, nes laisvai galėjo pereiti sieną. Mes tik su pasienio kotelėmis per Nemuno tiltą Tilžės miestą. Iš abiejų pusių tilto buvo muitinė. Nors stovėjo pasienio policija, vykdavo nevaržoma kontrabanda. Iš mūsų veždavo maisto produktus: lašinius, sviestą, taukus, mėsą ir kt., o iš Vokietijos ivedavo vairius ginklus, medžiagas ir daug pramoninių prekių.

1939 m. Hitleris paskelbė mūsų vyriausybei ultimatumą, kad Klaipėdos kraštą atiduotų Vokietijai. Lietuvos vyriausybė nenorėjo kraujo praliejimo ir sutiko. Vyriausybei dar nespėjusi išspręsti Hitlerio reikalavimo, sukilo ginkluoti vietos vokiečiai. Mes, lietuviai, gyvenę Klaipėdos krašte, nieko nežinojome, kas vyko mūsų vyriausybei.

Vien rytą duris pasibeldė pažįstama moteris, kuri pranešė, kad sukilo ginkluoti vokiečiai ir kad mums, Lietuvos šauliams, gresia pavojus. Reikia bėgti iš namų, nes jai pranešė mūsų būrio vadas. Jis buvo geležinkelio stoties

viršininkas. Buvo ankstyvas rytas. Atsisveikin s su žmonele, jai sakiau, kad lauksiu už Lauksargi prie sienos. Per griovius laukais išb gau kit kaim , prie pat sienos tarp Klaip dos krašto ir Didžiosios Lietuvos. Nuo Lauksargi iki ten buvo trys su puse kilometro. Tame kaime gyveno geras, nuoširdus kininkas, pr s lietuvis, m s b rio šaulys. Nutariau b gti pas j ir pranešti, kas atsitiko. Raiti esesininkai rinkosi Lauksargiuose štabo nurodyt viet . Pak l s kinink iš miego, papasakojau, kas vyksta. Nutar m pasisl pti kr - muose ir laukti. Jo žmona liko namuose. Apie 10 valand išgirdom, kad šuo prad jo smarkiai loti. Prislink ar iau sodybos, pamat me penkis raitus vokie ius su SS uniforma. Jie klausin jo šeimink s, kur vyras. Pasak , kad išvažiav s Pag gius. Prisak , kai gr š vyras, kad nušaut savo šun . Šuo buvo didelis, gražus, juodas. Šeiminkas j vadino Hitleriu, nes labai neken t Hitlerio ir vokie i . O vietos vokie iai tai žinojo. Tre i dien atjojo jie, nerad šeiminko namuose, nušov pririšt šunel .

Su tuo kininku pabuvau iki pavakario, jis man patar važiuoti Taurag s miest ir ten laukti žmonos su dukromis. Jis gr š savo namus. Kas bus v liau - matys. Jis buvo nebejaunas - apie šešiasdešimt met .

Atsisveikinom palink dami vienas kitam laim s. Ant Taurag s plento sutikau savo kariuomen s dalinius. Jie buvo už m pasienio pozicijas tarp Didžiosios Lietuvos ir Klaip dos krašto. Jau buvo v lus vakaras. Susitikau Lietuvos karinink . Jis paaiškino, kad kar su vokie iais nesiruošiam, bet atvyko d l sien sustiprinimo. Atsisveikin s su juo, prad jau ieškoti, kaip patekti Taurag . Plentu buvo jud jimas ir nakt . Naktis buvo šilta. Atsirado ir daugiau toki b gli iš Klaip dos krašto. Pa m kartu vien kariuomen s dalies sunkvežim .

Atvykus Taurag , ia jau buvo paruošti bendrabu iai evakuotiems iš Klaip dos krašto. Pri m gerai: apr pino maistu ir poilsiu. Lietuviai klausin jo, kas vyksta Klaip dos krašte, kaip elgiasi vokie iai. Lauksargiuose ant plento Pag giai-Taurag vokie iai jau pirm dien prad jo tikrinti pravažiuojan ius. Tik kariuomen s dalini nesiryžo, nes m s kareiviai vyko organizuotai ir su ginklais, o civilius žmones tikrino visus. Mano vyresnysis brolis gyveno Pag giuose ir dirbo vyresniuoju inžinieriumi ryši pašte. Buvo Klaip dos krašto seimo deputatas. Visur skait paskaitas ir ragino lietuvius vieningai burtis kovai prieš vokie ius. Vietos vokie iai j gerai žinojo ir nor jo jam atkeršyti už tai. Jis tur jo lengv mašin ir, palik s šeim Pag giuose, susid j s kiek

1990 m. Karagandos kapin se šventinamas paminklas politiniams kaliniams

Karagandos politini kalini kapin s

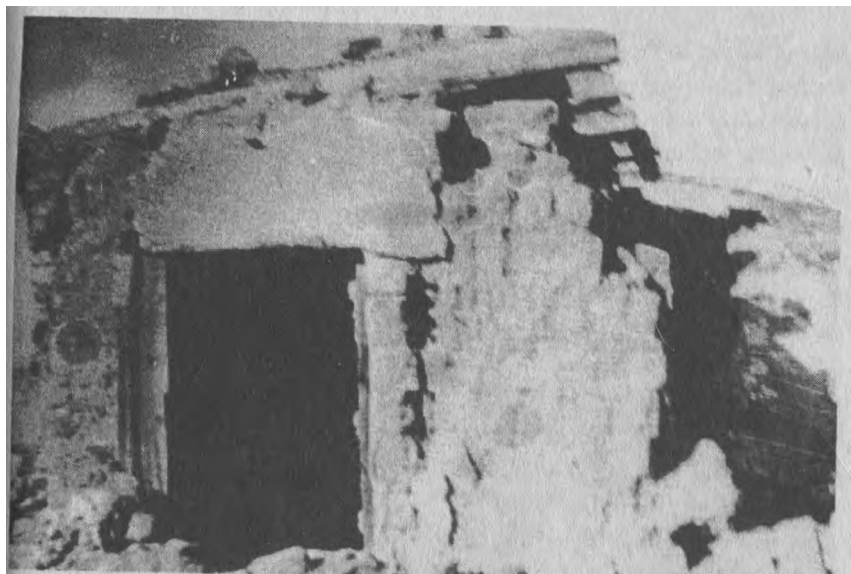
daikt , išvažiavo Taurag s link. Kai atvyko Lauksargius, j sulaik , padar krat . At m mašin ir primuš : sudauž galv , sulauž šonkaulius ir be s - mon s met maž m rin sand l , visai netoli nam moters, kuri mane išgelb jo. Ji visk mat . Nakt pasi m laužtuv , išmuš sienos plytas ir ištrauk brol lauk . Su vyru išneš už sienos Didži j Lietuv . Perdav m s kariuomen s daliniams, kad nuvežt Taurag s ligonin . ia jis išgu- l jo tris m nesius.

Kai gyvenau Taurag je ir laukiau žmonos, važiuodavau pasien prie Lauksargi . Važin jau kas tre i dien , kol po septyni par leido jai pereiti sien vienai, o dukras paliko kitoje pus je. Kai susitikom, ji pasak , kad vokie iai liep man gr žti namo. Žad jo nieko nedaryti. Žmonai patariau, kad gr žt Taurag , gyvulius ir vis k palikt mums moteriškei, o pati išvažiuot su dukromis traukiniu. Traukiniai važin jo, susisiekimas buvo. Negal damas sulaukti žmonos, v l atvykau pasien ir per kitus sužinojau, kad jos neišleidžia, reikalauja, kad aš gr ž iau. Matydami, kad man s nesulauks, nutar išleisti. Po 15 dien su dukromis atvažiavo Taurag . Nutar me važiuoti Šiaul nus pas žmonos motin . Ji tur jo maž namel .

Reik jo ieškoti darbo. Nuvykau Radvilišk , kur gyveno mano antroji sesuo. Ji buvo ištekl jusi už garvežio mašinisto. ia radau pusbrol , kuris dirbo ginkl dirbtuv se Linkai iuose. Pusbrolis dirbo šovini skyriuje meistru. Jis man patar , kaip gauti darbo. Vyriausyb buvo sakiusi išvykusiems iš Klai- p dos krašto darb suteikti pirmiausia. Pasisek sidarbinti ginkl dirbtuv se šaltkalviu prie mašin , v liau atvažiavusi žmon darbinau šovini skyriuje. Dirbome ir džiaug m s, kad prasid jo gražus gyvenimas. Tik nežinojom, kad tas gyvenimas neilgas, nes jau Lietuvos dangus prad jo niauktis iš Ryt pu- s s...

Rus vyriausyb prad jo mus spausti. 1939 metais ved savo dalinius Lietuvos teritorij , paskelb ultimatum m s vyriausybei. Prezidentas An- tanas Smetona nutar visk sutikti be kraujo praliejimo. vedus rus kariuo- men Lietuv , gyvenimas žmon ms pasikeit . Naktimis prasid jo areštai, išdavyst s. Lietuviams pasidar labai neramu ir nesaugu. Vien ryt atvyk dirbtuves, sužinojom, kad n ra m s dirbtuvi viršininko - nakt areštavo ekistai. Vietoj jo s d jo rus karininkas. Pasijutome beveik nelaisv je: visuose skyriuose buvo paskirti politrukai.

Vien vakar gr ž s iš darbo, už jau pas svain mašinist . Jis papasakojo,

Balchašo lagerio karceris

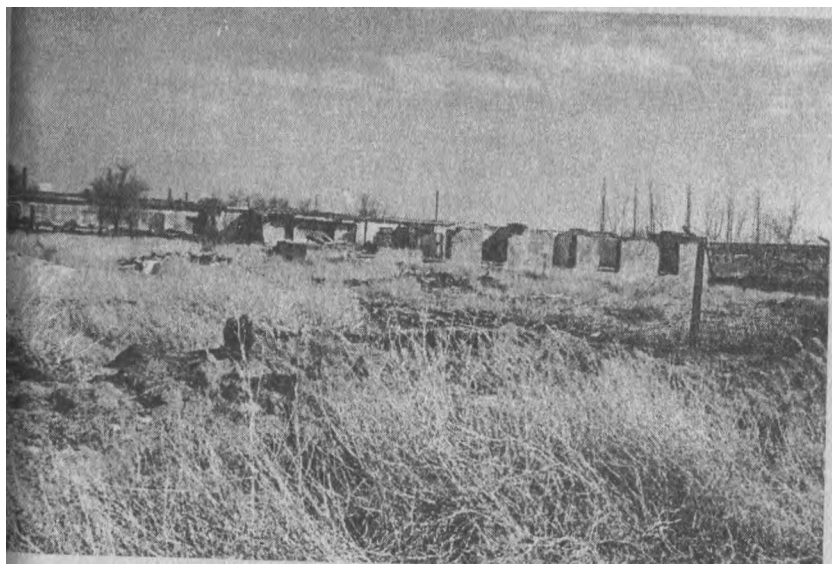
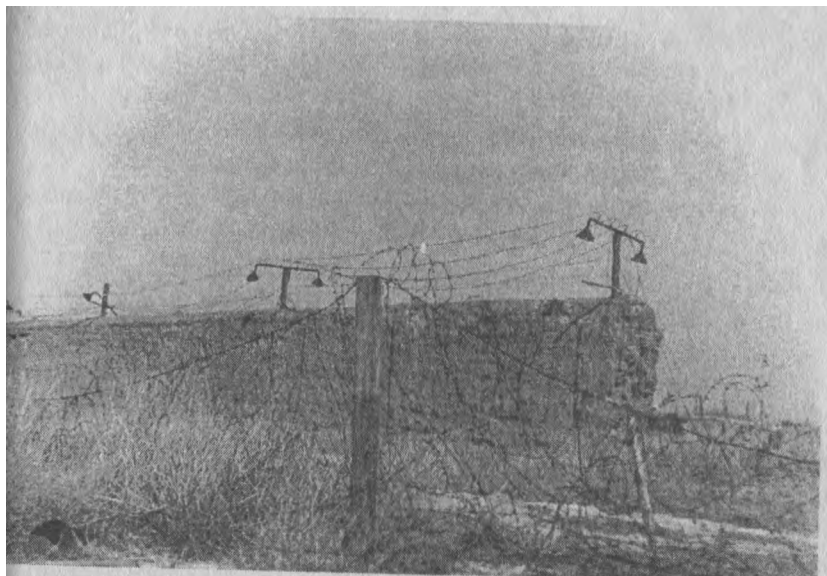
Balchašo politini kalini lagerio liku iai

kad geležinkelio stoties depo viršininkui duotas sakymas ruošti kelias dešimtis prekinį vagonų žmonėms pervežimui, nes turi atvykti specialus korpusas ekistams. Po toki žinių mes, lietuviai, jau ramiai miegoti ir dirbti negalėjome. Net kalbėtis bijojome. Vieni kitu netikėjome, nes nežinojome, kas kagalvoja. Mes gretos retėjo, po nakties neatvyksta tai vienas, tai kitas, dingdavo vyrai be žinios. 1940 m. balandžio mėnesį žmonai patariau, kad išvyktų Šiaurės puses savo mamą. Ji taip ir padarė. O aš, pusbrolis Antanas ir vienas meistras, iš kito skyriaus, nutarėme išbėgti iš Radviliškio miestelio. Pradėjome gyventi pamiškėse ir arčiau didesnio miško. Teko slapstytis iki karo pradžios. Bet prieš karą prasidėjo žmonėms trumimas. Ekistai, pa mūsų rašus, sudarytus mūsų išdavikų, pradėjo areštuoti žmones naktimis.

Sidurių stotelėje stovėjusiame vagonėlyje jau buvo kelios šeimos. Mes keturiese karmplan: naktį nuginti sargybinius. Vagonėlyje buvo ir mano giminaičiai: Liudvikas Kudulis ir serganti 90-metė motina, kuri pakeliui Sibirmir, ir Dulinski šeima: tėvas su motina ir dukra, o sūnus - mėsos bityje. Gerai suplanavome, kaip išleisti areštuotuosius. Sargybiniai buvo tik du, o kiti važinėjo po kaimus gaudyti žmones. Priartėjus per kilometrą nuo stovinio vagono, privažiavo sunkvežimiai su areštuotaisiais. Mašinoje buvo šeši kareiviai ir vienas karininkas. Jie gerai ginkluoti, o mes turėjome du pistoletus, vien šautuvą ir vieną durtuvą. Guldami griovyje, matėme, kaip atvažtūsavar vagoną, uždarė ir užrakino. Kariai su juo mažą stotelės namelą. Laukėme iki ankstyvo ryto, o prašytus patraukėme grioviais mišką. Kitą dieną vagono jau nebuvo... Nutarėme vykti Radviliškį ir Linkai į kaimą.

Prie Klaipėdos sienos tarp Didžiosios Lietuvos rusai pradėjo daryti sutvirtinimus - betono blindąžus. Tas darbas vyko iki karo pradžios. O karas jau beldėsi duris. Kas dieną buvo girdima visoki, nors ne oficiali, pranešimai iš Vokietijos. Kai birželio 21 d. ankstyvą rytą pabėgėme ir linkdavome pradėjo bombarduoti visus karinius objektus ir geležinkelio stotis, galvojome, kad vokiečiai mus išlaisvins.

Prasidėjo žmonėms panika: pasidavusiems ekistams ir išdavusiems lietuviams pasidarė karšta, ir jie bėgė kartu su rusais, bet rusų kariuomenė jų nemėgė. O žydai negalėjo išbėgti ir pasiliko likimo valiai, nežinodami, kas jį laukia Rytuose. Išgirdę pirmus šūkus, vykdome Linkai į kaimą pas savo draugus, kurie dirbo dirbtuvėse. Mums buvo svarbu išsaugoti dirbtuves nuo sprogdimo.

Balchašo lagerio liekanos. Kazachija, 1989 m.

Kiekvienas skyrius buvo užminuotas atskirais laidais, taip pat ir ginklai, ir šoviniai sandėliui. Naktį prislinkom pajauti laidus, kurie buvo sujungti su minomis... Reikėjo kuo greičiau veikti, nes kiekviena sekunda galėjo atnešti mirtį. Keturiese buvom sargyboje, o trys pajautė laidus ir, nepasiekę 20 ar 25 minučių, atsitraukė į miško link. Po poros valandų pasigirdo sprogdimas. Viena mina sprogo prie elektros stoties, kita prie šovinių skyriaus ir kita prie šovinių sandėlio. Mat ne visi laidai buvo gerai perpjauti, bet nuostoliai nedideli.

Birželio 23 d. vokiečiai bešviežiai užėmė Radviliškio miestelį ir jo toliau rytus. Vokiečių okupavimas Lietuvos žmonėms nieko gero neatnešė, vėl prasidėjo žmonių areštai, kankinimas ir žudymai. 1944 m. vėl grįžo eksterminacija...

Aš iš namų išėjau 1944 m. Daug pažįstamų traukėsi vakarus ir išvažinėjo po visą pasaulį, bet aš su draugais galvojome: kai laivas skęsta, tik žiurkės bėga iš laivo... O mes nutarėme nebėgti, bet gelbėti skęstantį laivą...

Pradėjome rinktis mažus bunkerius. Miškuose vyrai statė stovyklas, bunkerius ir palapines. Kiekvienas valdė mišką turėdamas savo bunkerius ir išeiti kito valdė mišką reikėjo susitarimo su tame miške gyvenančiais partizanais.

Partizanai telkėsi savame krašte, nes buvo žinoma teritorija, o svarbiausia savi žmonės, kurie visuomet gelbėjo davė ir maitindavo ir visas žinias perduodavo. Buvo sunkios gyvenimo sąlygos, nes reikėjo maisto, rūbų, o sunkiausia - žiemai.

1944-1945 m. partizanai laikydavosi pas kaimo žmones sodybose. Prasiidėjus enkavedistai suėmė jį, nenorėdami, kad nukentėtų kaimas ir miestelis. Žmonės, traukėsi į miškus, statė bunkerius ir palapines.

Rusai eksterminatoriškai ir enkavedistai mus praminė banditais, bet partizanai nebuvo banditai. Mes priešinomus eksterminatorius ir okupantus. Kovos vyko, kad būtų laisva Lietuvos žemė...

1945 m. mano šeima gyveno Šiauliuose - žmona, trys dukros ir sūnus. Žmonės areštavo ir sūnui išvežė Radviliškį, iš Radviliškio Šiauliuose kalėjime, o galiausiai Vorkutą. Lageriuose iškalė dešimt metų, o vėliau išleido, kai vaikai parašė prašymą Vorošilovui. Vaikus augino jos mama.

1945 m. patekau į lagerį, kurio vadas Vilkas. Vilko bėgimo laikas už Šiaulius, Gruzdžių miškuose, daugiausia keliaudavo. Vėliau juos paspaudė, kad toks jų veikimas daro pavojų kitiems bėgimams, ir man tas bėgimas nepatiko. Nutariau

Zofija ir Stasys Juodkaziai

Ant Balchašo lagerio kap . Kazachija, 1989 m.

atsiskirti nuo Vilko brio. Ankstyv ryt su ryšininke, pasikink savo t vo arkl , išvažiuome per Šiauli miest . Kelias buvo ilgas - daugiau kaip trisdešimt kilometr . Bet laimingai pasiek me Pakap s kaim .

Gr žus ryšininkei Skolestikai namus, po savait s j areštavo ir išvež Šiauli kal jim . ia prasid jo tardymas. Skolestika buvo labai sumani mergait . Išlaik kal jime du m nesius ir nieko neišgav , nutar išleisti laisv . Apie tardym ji man v liau pasakojo.

Aš iš Pakap s kaimo susisiečiau su nauju b riu per vien ryšinink eigul , kuris gyveno D kto miške. Tai buvo vyriausias ryšininkas, labai daug pad - j s m s b rio vyrams ir kitiems partizanams. Pavard s neprisimenu, jis gyveno D kto miške, tur jo du s nus ir žmon . S n s buvo m s b rio partizanai. Jam buvo arti penkiasdešimt, aukšto gio, stiprus vyras. Jis mane suved su Algio b riu, kuriame buvo man gerai paž stami Šikšniai, jauni vyrai iš Notiniški kaimo. B rio vadas Algis, tarnav s policijoje, buvo vyresnysis leitenantas, geros širdies ir labai pasitik jo žmon mis. B ryje buvo vienuolika vyr , o kai atvykau, buvome dvylika apaštal ir tarp j vienas Judas išdaviakas.

B rio vyrai - kinink s n s ir vienas lak nas Stepas Sebastijonas (kapitonas) iš Šiauli . Susipažin iškeliajom bunker miške. ia gyvenom broliškai. Išeidavom kaimus parsinešti žini ir spaudos, rašydavom atsišaukimus prieš valdži , raginom priešintis komunistams. Priešai visai steng si mus surasti ir sunaikinti. Buvom apsupti du kartus, bet pavyko pasprukti iš apsupties. Kart nakt iš jo kaim vyresnysis brolis Šikšnys ir dar vienas vyras parsinešti spaudos, ir vyko nelaim : kininko trob apsupo enkavedist b rys. Draug nušov , o Šikšnys sužeistas pasitrauk kr mus. V liau j surado to kaimo gyventojas, pasl p savo namuose ir gyd . Nepra jus nei dviem savait m, v l užpuol t sodyb . Šikšnys b gti negal jo, jis tur jo automat ir granat . vyko kautyn s, kuriose mirtinai sužeid partizan .

Po keleto m nesi enkavedistai areštavo m s vyriausi j ryšinink eigul . Išlaik apie m nes , prisak , kad jis turi pranešti apie partizanus ir m s b r . Žmogus jiems prižad jo. Gr ž s papasakojo apie tardym , bet pasak : aš mirsiu ar kan ias k siu, bet j s neišduosiu niekuomet. Ir mes juo tik jom, n vieno neišdav .

1946 m. žiem enkavedistai paskelb , kad visi miškiniai gr žt namus ir atiduot ginklus - jiems bus dovanota.

Supratom, kad ia melas ir apgavyst , bet... b ryje buvo vienas kininkas, tur j s apie 30 ha žem s, ir jis nutar gr žti namus. Gr ž s pagyveno tris m nesius ir j areštavo, nuvež Šiauli kal jim . Tard apie du m nesius, kankino, po to užverbavo ir tur jo išduoti m s b r . Gr ž s iš kal jimo savo namus, gyveno per vasar ramiai. Pas j atvažiudavo enkavedistai ir klausin davo apie mus, bet jis netur jo joki žini .

1946 m. spalio m nes atvyko tas kininkas pas eigul mišk ir papraš , kad suvest su Algiu, nes jis turi ger žini iš užsienio. M s ryšininkas patik jo juo ir sutiko iškviesti b rio vad Alg .

Kelet valand kalb josi vadas su tuo vyru. Jis daug pasakojo apie užsienio politik , sak , kad Amerikos balsas praneš , Amerika artimiausiu laiku ruošiasi karui prieš rusus ir komunistus... Po to jis teiravosi b rio vado, jeigu apsupt mišk enkavedistai, kur mes trauksim s, nes jis žinojo, kad du kartus pavyko išeiti per Tyruli pelkes vakar pus . B rio vadas išaiškino jam m s plan . Mes, b rio nariai, ne visi patik jome juo. Aš su Sebastijonu tar m, kad ia at jo m s Judas išdavikas: kod l jis taip dom josi, kuri pus mes trauksim? Kai jis iš jo iš bunkerio, tarp m s dvylikos vyr kilo svarstymai: vieni nesutiko, kad jis gali išduoti, kiti nutar me, kad jis taip ir padarys. Nusprend me išeiti iš bunkerio kit viet , prie didelio miško krašto, kur prasideda Tyruli pelk s. ia augo pušait s ir nedidel s eglait s. Bunkerio nekas me, o pastat me palapin , virš gerai užmaskav pušait m ir eglait m. Viduryje pastat me maž geležin plytel , k rendavome tik nakt . Gruodžio m nes iš partizan centro atvyko buv s Lietuvos karininkas pulkininkas. Jis pasak , kad Amerika nesiroošia jokiam karui su rusais. Po pulkininko apsilankymo ir b rio vadas sitikino, kad buv s m s b ryje kininkas yra išdavikas, ir visi gerai supratom, jog padar me klaid , atskleid jam pasitraukimo plan .

At jo 1947 metai. Naujuosius metus sutikome ramiai. Art jant vasario 16 d., gavom kvietim vykti Pakap s kaim pas gerus žmones, kurie pad davo viskuo: r bais, avalyne ir maistu..!

Vasario 15 nakt dešimt vyr išsiruoš m Pakap s kaim , o du iš jo piet pus . Stovykla liko tuš ia. Nuvykom pas savo geradarius, pasivaišiname, o apie dvylikt valand užsukome kit sodyb . Po vaiši kartu su šeiminkais sustoj sugiedojom himn . Pad koj ir atsisveikin su šeiminkais, apie ketvirt valand ryto iš jom savo stovykl ... Kaime buvo ramu.

Šaltis spaud virš 20 laipsni . Gerai nusiteik jome ž sele, kalb jom s. Pas-
kutinis traukdavo eglut , sl pdamas p dsakus. Bet nakt ne visai gerai pasi-
sek pasl pti. Sogr ž palapin , užsik r me plytel ir vir m valgyti rytojaus
dienai, kiti sumigo. Sargyb jome iš eil s po vien valand . Aš miegojau ir
sapnavau labai neger sapn , kur prisiminsiu vis gyvenim .

Ryt atsibud s, Sebastijonui prad jau pasakoti sapn : kad mus apspito
labai daug raguot karvi ir prad jo su ragais varyti kr v . Karv s buvo
raudonos spalvos. Jos mus spaud , o mes traukdamesi prib gom prie m ri-
nio namo. Likom dviese, o siutusios karv s suvar namo pogrind . Nor jau
išlipti per mažus langus, kabinausi už sienos, bet v l nukritau... Kai papasa-
kojau Sebastijonui, jis juokais pasak , kad subadys tave tos raudonos karv s .

Du vyrai, iš j piet pus , negr žo stovykl . Tre i valand po piet
Stepas Sebastijonas stov jo sargyboje ir iš Tyruli pus s pasteb jo slenkan-
ius baltais chalatais kareivius. Sebastijonas sp jo apie pavoj . Per minut
jau buvom pasiruoš . Vadas sak trauktis paskui j , o Sebastijonas prad jo
šaudyti šliaužian ius karius. Jie irgi prad jo šaudyti. Trauk m s Tyruli
pelkes. Prad jo šaudyti raudonos spalvos raketos, parodan ios kuria kryptimi
traukiam s...

Perb g pelk t pus , met m s palauk . Už 150 m, palauk j, gul jo dvi
eil s NKVD kareivi . Rogi keliuku pasukome gilyn Tyrulius.

Kelias rait si tarp pušai i , ir staiga - b rys kareivi . Ginklus laik me
rankose, pasiruoš paspausti gaidukus...

Prasid jo kautyn s, sugul me ant sniego, susišaudymas vyko apie dešimt
ar penkiolika minu i . B rio vadas sukomandavo trauktis atgal. Trauk m s
pelki vidur . Tik ne visi pakilome iš pirm kautyni - likome tik penkiese.
B rio vadas rankose tur jo kulkosvaid , supratau - kulkosvaidininkas žuvo...
Š viai ret jo ir iš priešo pus s .

Bet v l prad jo šaudyti virš raudonos raketos. Per Tyruli pelkes b gom
apie pusantro kilometro, tada pasukome didel D kto mišk . ia prad jo
spausti iš dviej pusi : iš priekio ir iš kairio šono. B gome atsišaudydami. O
priešas vis art jo ir art jo prie m s , šoviniai jau baigiasi. Ma iau, kaip paki-
lo R tel , eigulio s nus ir suriko "Sudiev, broliai, aš ž stu už laisv Lietuv "
ir nugriuvo. Likom trise: b rio vadas Algis, Sebastijonas ir aš. Priešas vis
art jo ir buvo gird ti j balsai. Sušukau Sebastijonui trauktis, jis pakilo ir už
dviej ar trij žingsni krito snieg . B rio vadas Algis sunkiai sužeistas

«= Paminklas žuvusiems 1947 m. vasario 16 d. D kto miške vykusiose kautyn se: Jonui Belaglovui-Algiui, Jonui Daukšai-Geniui, Vytautui Šiksnui-Vytautui, Juozui Jurgutavi iui-R tai, Stasiui Jurgutavi iui-Aidui, Antanui Tamošai iui-Berželiui ir Dundai

Paminklo atidengimas. Steponas Stepanavi ius stovi prie akmens iš kair s

meta kulkosvaid ir išsiima iš kabro pistolet, kl p damas ant keli, viena ranka laikydamasis už pušait s, sušunka "Sudiev, brang s broliai. Teb na laisva Lietuva". Ir šov sau galv iš pistoleto. Nepajutau, kaip surikau iš visos kr tin s: "Algi, k darai..."

Pakil s b gti D kto mišk, iki kurio buvo apie 50 m, pajutau - dvi kulkos pergnybo mano k n. Aš griuvau ir netekau s mon s...

Jau buvo nusileidusi saul: nutilo š viai ir nutilo širdies plakimas aštuoniems m s b rio broliams lietuviams.

Kai atgavau s mon, gul jau vieno kininko rog se, greta man s Stepas Sebastijonas, ir m s ginklai, o iš paskos - b rys ginkluot NKVD kareivi. V ž mus Pakap s kaimo link, jau buvo naktis ir tamsu, tik m nulis li dnai šypoijos ži r damas mus...

Atvež Pakap s kaim, kur buvo rus štabo viršininkas. Sustojus prie namo dur, pri jo du kareiviai, pa m mane už rank, pastat ant koj. Tuo metu pripuol prie man s vienas karininkas su pistoletu rankoj ir smog burn. Nuo sm gio nukritau ant žem s, atsimušiau aptvert namelio tvorel. Tas pats karininkas prišoko ir dukart smog galv. Netekau s mon s. Štabo viršininkas sak šeiminink ms perrišti. Jos sudrask antklod ir sutvars t mane ir Step. Tas karininkas išmuš penkis dantis ir lauž galvos kaul ...

Atmerčiau akis, o galva sukosi, kartu ir kambarys, ir visas namas. Akyse žalia spalva. Buvo v lyvas vasario 17 vakaras. Pama iau greta gulint Sebastijon. Gul jo ant grind, o priešais mus stov jo du kareiviai sargybiniai. Kambarys buvo be lang ir be dur antram aukšte. Per kar tas namas buvo sudegintas ir sudaužytas. O šaltis virš dvidešimt laipsni. Galva sukosi taip, kad nesupratau, kur mes esam ir kaip ia pakliuvome. Buvome Šiauli mies te. V l atsimerčiau ir prad jau ži r ti Stepo pus, bet negal jau suprasti, kas darosi... Toliau už Stepo gul jo m s Berželis - vyresnysis eigulio s - nus - ir Dunda, kininko s nus iš Jaug li kaimo, Radviliškio vals iaus. siklaus s supratau, kad jie dar gyvi, gird josi alsavimas ir gargaliavimas. Dar si tamsu, ir vyr alsavimas pamažu l t jo, o po kiek laiko visai j nebegird jau. Stepas gul jo labai ramiai, nesupratau, ar jis gyvas, ar mir s.

Taip pra jo antra naktis. Atmerk s akis, pažvelgiau Step. Jis guli arti man s, bet žodžio neištaria ir nejuda. Matau, kad toliau gul jusi m s vyr n ra. Sargybiniai keit si dienos metu, o mes su Stepu gul jome kaip lavonai. Kraujuose paskend m s apatiniai r bai buvo visai susting. K nai sušal

nuo šal io: nei rank , nei koj pajudinti negal jome. Prakalb ti negal jau, nes l pos sutino kraujuose, kai išmuš penkis priekinius dantis. Kraujas vis tek jo... Buvom menkai apsireng , nes kovoje išmet m viršutinius r bus, kad b t lengviau b gti ir gintis...

Kas sako, kad Dievo n ra, tas labai klysta - mes gul jome daugiau kaip tris paras mažai apsireng , be pirštini šaltame kambary ir neatšalome nei rank , nei koj ... Tik Dievas gelb jo mus su Stepu Sebastijonu. Po trij par at jo NKVD karininkas, nor jo apklausti, bet išvyd s sutinusius, sak kareiviams mus išnešti. Paguld sunkvežim , vež kal jimo link. Prie jo vart lauk me apie tris valandas. Kal jimo viršininkas nenor jo m s priimti, nes mes ligoniai, o ia nebuvo geros ligonin s. Bet po keletos valand atsidar Šiauli kal jimo vartai, ir sunkvežimis važiavo aikšt . Kareiviai neš mus nedidelio namelio vid , paguld ant geležini lov ... Jaunas lietuvis, kuris slaug sunkiai sužeistus, mus nureng , šiltu vandeniu atmirk krauju aptekusius aprišimus, nušluost žaizdas ir ištep s jodu, aprišo naujais bintais... ia pajutom šilum , prad jom atgauti rankas ir kojas. Kai atneš vandens ir por šaukšt koš s, negal jau atverti burnos, nes buvo sutinusios l pos. V liau at j s aukšta gis žydas lietuviškai pasak , kad jis es s šios ligonin s gydytojas. Iš ties jis buvo Šiauli m sininkas krautuvininkas, netur j s jokio supratimo apie gydym ...

Daktaras ryte ir vakare atnešdavo po du žirnelius vitamino C ir viskas. Po dviej savai i prad jo tardyti. Tardymas po šešias ar aštuonias valandas naktimis. Darydavo visokius bandymus, mušdavo ir sukldavo rankas, ir pirštus badydavo adatomis... Tard rus enkavedistai. Jie nemok jo m s kalbos, o mes rus , vert javo lietuviai. Buvo ir lietuvi tardytoj . Beveik kas nakt vyko kankinimai iki teismo. Kai pasveikome, geguž s m nes , bet dar su neužgijusiomis žaizdomis, išved iš ligonin s kal jimo 40 bendr j kamer treiamie aukšte. Tada gal jau pasikalb ti su Stepu.

Vien nakt tardymo kabinete buvo aukšto gio rus karininkas majoras. Jis pasak , kad yra viršininkas tos sušaudymo operacijos, kurioje mane sužeid . Per tardym pasak , kad žuvo aštuoni kareiviai ir vienas karininkas. Kiek buvo sužeist , majoras nepasak .

Buvo sunku kalb ti, nes liežuvis kliuvo už suskaldyt dant . Kai majoras paklaus , kod l taip blogai kalbu, jam pasakiau, kad j karininkas su pistoletu sudauž man galv ir išmuš dantis. Parodžiau pramušt galvos kaul ir

dantis. Jis paži r jo, bet nieko nepasak . Rytojaus dien sargas iškviet mane. Du sargybiniai, kaip visuomet, ved kiem , kur buvo tardymo kabinetai. Kabinete lauk dant daktar , lietuvi . Kai atsis dau, vienas sargybinis pam man už galvos, antras už rank ir stipriai suspaud laik . Daktar prad jo traukti sveik dant šaknis. Du ištrauk - dar gal jau kent ti, bet kai prad jo tre i , ketvirt , apalpau. rank suleido adat ir tuoj grieb si už penkto, paskutinio. Kai baig , prikišo piln burn merl s, o aš jau nieko nejau iau, nes širdis mažai plak . Po pusvalandžio nušluost nuo veido krauj , užpyl šalto vandens. Kai atsimerkiau, išved kal jimo kamer . Gul jau vis dien ir nakt . V l sutino veidas ir kalb ti negal jau.

Po kautyni r bai buvo permirk krauju. Vien dien , kai majoras tard , paprašiau išskalbti m s kruvinus r bus. Jis patenkino mano prašym . Po trij dien atneš išplautus. Vien ryt karininkas su dviem kareiviais pasak , kad apsvilk iau kuo turiu. Pats negal jau apsirengti, nes kair ranka buvo peršauta per s nar . Rankos negal jau pakelti, visuomet pad jo Stepas ar kiti kaliniai. Kieme stov jo sunkvežimis ir b rys kareivi . mašin sulipo apie dvidešimt kareivi .

Prie mašinos pri j s tas pats majoras padav popieri suvyniot pus kilogramo duonos ir gabal l plon lašinuk . Pagalvojau, kad prieš mirt dar duoda ir maž dovan - pasistiprinti...

Kareiviai kalb josi rusiškai, o aš suvalgiau pus duoto valgio, kit suvyniojau popieri ir sid jau švarko vidin kišen . Mašina, išvažiavusi iš miesto, pasuko Pakap s link. Kareivi paklausiau, kur važiuojam, bet jie atsak : "Neponimajem" (nesuprantam). Ir neklausin jau. Tyl jau. galv lindo visokios mintys...

Vež per gerai žinomus kelius, kaimus, laukus ir miškus. Pravažiuoju D kto mišk . Vidury Polek l s kaimo sunkvežimiai sustojo. Majoras liep mane iškelti iš mašinos. ved vien nam , kuriame stov jo dvi nusigandusios moterys ir ži r jo rus kareivius ir mane. Majoras paklaus man s, ar paž stu jas. Atsakiau, kad pirm kart matau. Tada majoras sak dar kart gerai paži r ti. Apži r jau nuo galv iki koj ir v l t pat pakartojau. Majoras iš jo kiem , su juo ir kareiviai. Mane paliko vien su moterimis. Pamats, kad sargybinio prie dur n ra, pasakiau, kad jos man s nebijot , aš j neišduosiu.

Jas gerai pažinojau. Jos teikdavo žinias, šelpdavo maistu ir r bais. Palik

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

(по архивно-следственному делу)

" 3 " ноября 1955 года

город Вильнюс

Я, ст.следователь следотдела Управления милиции города Вильнюс - капитан милиции КАБАЛОВ, рассмотрев материалы архивно-следственного дела № 7502/3, в отношении САБАСТИОНАС С.Ф. и других, -

Н А Ш Е Л:

16 февраля 1947 года арестован, а 29 мая 1947 года Военным Трибуналом войск МВД Литовской ССР по ст.58-1"а" и 58-II УК РСФСР, с санкции ст.2 Указа Президиума Верховного Совета СССР от 26 мая 1947 года "Об отмене смертной казни", на 25 лет лишения свободы в ИТЛ, с поражением в правах на 5 лет каждый, без конфискации имущества за отсутствием такового, осуждены -

1. САБАСТИОНАС Степанас сын Федикус: са, 1914 года рождения, уроженец гор.Татураге, Литовской ССР, из семьи рабочего, гр-н СССР, литовец, образование среднее, беспатный, холост, ранее несудим, ареста находился в банде;
2. СТЕПАНАВИЧУС Степанас сын Казим раса, 1908 года рождения, урожен деревни Латокишки, шяуляйского уезда, Литовской ССР, из крестьян кулаков, гр-н СССР, литовец, ранее судим, до ареста находился в банде.

be sargybos, galvojo, kad pab gsiu mišk . Miškas buvo už pusantro kilo- metro. Bet gerai supratau, kad b gti n ra prasm s. Po trejetos valand s - dome mašin ir pasukome atgal Šiaulius. Vis galvojau, kod l mane ia atvež . At jo mintis, ar ne d l dokument , kurie pakliuvo majoro rankas, kai žuvo b rio vadas Algis. Jis nesp jo br žini ir plan sunaikinti, o juose buvo pažym tas Polek l s kaimas Šiaul n vls.

Parvažiav s kal jim , pavaišinau Sebastijon duona ir lašiniais. Visk papasakojau. Ir jis pasak , kad tikrai enkavedistus domino dokumentai. Iš- varg s kelion je, užmigau ir miegojau ramiai, nes tardyti neved t nakt . Kart majoras liep pasirašyti ant paskutinio bylos lapo... Kai pasirašiau, majoras draugiškai klausin jo, k žinau apie partizan s jung ir kokias ži- nias gaudavome iš Amerikos. Pasakiau, kad nieko nežinau, nes b rio vadas mums apie tai neaiškindavo - buvo paslaptis. Po mano pokalbio pasak , kad bus teismas ir išveš ten, kur baltos meškos gyvena. Ir Sebastijonui reik jo pasirašyti ant paskutinio tardymo lapo...

Keletas dien pra jo ramiai. Vien dien po piet , apie penkt valand , išved kal jimo kiem . ia stov jo brezentu dengta mašina. Aplink maši- n - sargyba. Mašinoje ant grind gul jo keletas kastuv . Pama ius kastuvus, širdis sustojo. Pagalvojau - dabar tikrai pakiš po vel na...

Karininkas atideng jauno žmogaus lavon ir paklaus , kas jis toks. Pa- ži r jau, pasidar baisu ir negal jau žodžio ištarti... Atsakiau, kad nepaž stu. Tada jis pa m mane už rankos ir patemp kit šon , pasak - gerai paži - r k. V l atsakiau, kad nepaž stu. Vyrukas buvo basas, išrengtas, iš galvos ir kr tin s tek jo kraujas. Karininkas paži r j s mane, liep išlipti iš mašinos. Kareiviai uždar mašinos bort , o karininkas sak eiti paskui j . Atved 40 kamer . Vyrai prad jo klausin ti, kur buvau, bet aš negal jau n žodžio ištarti turb t daugiau kaip valand . Sebastijonas dav vandens, tada nusiraminau... Ryte Stepas pasak , kad pražilo mano plaukai.

Birželio pradžioje praneš , kad eisime teism . NKVD karininkas iškvie- t mane su Sebastijonu. Kal jimo kieme stov jo penki kareiviai su automa- tais. J lydimi jom apie du kilometrus Šiauli miesto gatv mis. Atved prie trijų aukšt namo. Pamažu lipome laiptais antr aukšt . ved kambary . Kariškis liep s stis ant k dži , stov jusi pasienyje. Kambario gale stov jo ilgas stalas, uždengtas raudona medžiaga, ir trys aukštos k d s. Stepas išsi- trauk iš kišen s popieri ir tabokos, susisuko papiros , degtuk papraš sar-

gybini . Jie s d jo prieš mus, o vienas stov jo prie dur . Netrukus j s lietuvis sak : "Stot! Eina teis jai". Teis jai buvo vienas vyras ir dvi moterys. Teismo pirmininkas, atskleid s m s bylos dokumentus, pašauk prie stalo ar iau, prad jo klausin ti. Viskas vyko labai trumpai. V liau pasak , kad teismas eina pos džiauti. Po pus s valandos teismas gr žo šal . Teismo pirmininkas perskait sprendim - mirties bausm . Sargyba ved atgal kal jim . Niekaip negal jau suprasti, kod l toks žiaurus sprendimas.

Nuved mirties kamer . Kameroje buvo lent lova. Užrakin s sargybinis nu jo. Sus d ant gult , prad jom žvalgytis: nedidelis langas su suvirintos vielos grotomis, 20 milimetr storio. Sienos išrašytos daugybe vard ir pavardži . At j s karininkas liep pasirašyti teismo sprendim . Mes nepasiraš me...

Gyvenome kameroje nejaukiai, nebeleisdavo nei pasivaikš ioti. Po keli dien karininkas padav rašt , kad pasirašytume malon s prašym . Ir t atmet me, nepasiraš me. Pra jus porai dien , v l atsidaro m s kameros durys, eina iš prokurat ros prokuroras ir vienas karininkas. Perskaito pranešim , kad byla perži r ta ir mirties bausm pakeista 25 metams sunki darb lagerio, stipraus režimo. Ir liepia pasirašyti. Su Stepu stov jom ir ži r jom vienas kit . Stepui sakau - nepasirašysiu, ir jis atsisak pasirašyti.

Mus paliko ramyb je, niekas m s daugiau netrukd iki išvežimo. Kameroje tr ko oro, sunku buvo kv puoti, ypa Stepui, nes jam buvo peršauti plauiai. Negal jome pasivaikš ioti, nes nebuvo kur žengti: nuo gulto iki dur buvo vienas metras laisvo tako. Vienas vaikštome, kitas s dim. Sveikata silpo, maistas blogas ir mažai.

Pra jo daugiau kaip savait . Prad jo mums skambinti per vamzdžius morz s ab c le. Su Stepu negal jom suprasti ir prad jome jos mokytis. Po keli dien pasisek susikalb ti su viršuje gyvenan iomis moterimis. Kaliniams leisdavo perduoti mažus siuntinukus. Bet m s gimin s nežinojo, ar mes gyvi, ar mir ... Tos moterys gaudavo siuntinukus iš giminai i ir vien vakar prie m s lang grot pasirod mažas siuntinukas ant plonos iš si l suvytos virvut s. Atsiunt maž gabaliuk sausainio ir lašini . Labai nudžiugom su Stepu ir skaniai suvalg m.

Gal po 20 dien m s kamer leidžia dar vien lietuvi , pavarde Kukanka. Trims jau smagiau ir kalb daugiau. Kukanka buvo nuteistas mirties bausme, po to pakeista 10 met už tai, kad jis pad jo partizanams.

Gerai nepamenu, gal apie liepos 20 d. nakt mus paklir sakapsirengti kelionei. Sukil laukm, kada išveš, nes norjom pakvpuoti.

Kal jimo kieme jau buvo vyrir moter brys. Karininkai sak susikabinti po keturis. Žingsnis kair ar dešin - b sime sušaudyti. Prie kal jimo vart stov jo kareiviai su šunimis. Apsup m s b r, sargybiniai sak eiti pirmyn. Ved per tamsias Šiauli miesto gatves ir vis šauk skub ti. Susikib Stepas, aš, Kukanka ir dar vienas vyras ženg m labai sunkiai, nes mes daugiau kaip m nes nevaikš iojome ir buvome nusilp . Ved stot , kur stov jo paruošti vagonai. Susodino vagonus, užtrenk duris, užrakino spynomis. Kiekvienam vagone buvo po 40 žmoni .

Ankstyv ryt prikabino m s vagonus prie garvežio ir - sudiev, Šiauli mieste.

Atvež Vilni . ia išlaipino iš vagon ir suvar bendrabu ius, kur tvoros aptvertos vielomis ir bokšteliai su sargybiniais. Tie bendrabu iai buvo persiuntimo punktas, kur sugrupuodavo tolimesnes keliones Sibiran.

Persiuntimo punkte išlaik vien m nes . Maitino daug geriau negu kal - jime. Dav 800 gram duonos, koš s po pus litro tris kartus per dien ir pietums sriubos pus litro. Kaliniams pasidar kiek lengviau. Mums su Sebastijonu užgijo visos žaizdos, prad jom jaustis geriau, tik mano kair ranka nejud jo, bet vis pamažu mankštinau, kad gal iau nors pats apsirengti. Po m nesio v l sodino prekinis vagonus po 60 vyr . Iš viso traukinys sutalpino 670 žmoni . Buvo visoki tautybi : lietuvi , latvi , rus ir kt. Pajud jo traukinys nakt , nes enkavedistai dirbo tik naktimis. Vež per Ural , kol privažiavome Sverdlovsk . Išlaipino ir var pirt , išsimaud me po dušu, šiltas vanduo atgaivino. ia stov jome tris paras, ir v l kelion . Vež Krasnojarsko link. Privažiav Krasnojarsk , stov jome ilgai kelet dien . Nežinojo, kur mus vežti.

Kai pajud jome, už 400 km pasiek me Kansko miest . Išlaipin pasak , kad toliau kelio n ra. Patalpino vieno lagerio barakus. Po m nesio praneš , kad rengiam s tolimai kelionei p sti kalnus, taigos miškus. Kelias ilgas 250 km. Paskui kalinius važiavo keletas vežim su arkliais. Tuose vežimuose buvo maisto produktai ir arkliams pašaras. Taip ir prasid jo m s žygiavimas Sajano kalnus, taig . Keliavom po 40 kilometr per par , o nakt gul jom tai ant žem s, tai rasdavom kaimuose tuš i nam . Atpl š lentomis užkaltas duris, sul sdavome vid ir miegodavome, o sargybiniai k rendavo

gatv je lauž , kiti irgi sul sdavo ir miegodavo... Toliau dar si vis sunkiau, nes visi buvom pavarg ir be j g . Mudu su Sebastijonu prad jome griuvin - ti. Tuomet kolonos viršininkas leido s sti vežim . Kas kilometr mainydam s. aštunt par pasiek me Tuga io lager . ia atsikv p m ir miegojom visi, kaip lapai iškrit . Po keli dien m s kolon išskirst po skyrius - už 50 km buvo maži lagerio punktai. Mus paskyr vien punkt miško kirtimo darbams. Lagery buvo vairi tautybi kalini ir su vairiomis bausm mis: politiniai ir kriminaliniai, apie tris šimtus žmoni . Už lagerio vart buvo mažas kaimelis, kur gyveno rus šeimos. Jie buvo caro laikais ištremti iš Rusijos už politinius nusikaltimus, ir ia gyveno j vaikai ir an kai. Kai kareiviai mus atved lager , jie išvažiavo atgal Kansko miest . Mus perdav lagerio viršininkui, o sargybiniai buvo to kaimelio žmon s. Pra jus dešimt dien , mus apreng šiltais r bais ir veltiniais, nes ia buvo jau sniegas ir šal io virš dvidešimt laipsni . Suskirst brigadas, dav kirvius, pj klus ir prad jo vesti mišk ...

Miške medžiai augo vair s. Mums leido pjauti tik pušis ir maumedžius, o kedr uždrausta. Lygum ia beveik nebuvo, tik kalnai. Nuo kaln r stus traukdavo arkliais prie kelio ir kraudavo kr vas, o iš kr v mašinas. Mašinos veždavo prie mažo upelio. Kai pavasar sniegas ištirpdavo, upelis patvindavo ir iš užtvankos išleisdavo vanden . Tada visas lageris risdavome r stus upel . Iš upelio r stai nuplaukdavo Kansko upe. ia juos priimdavo ir apdirbdavo kaip statybin medžiag .

Žiema labai šalta ir sniego daug, kai kada iki 80 cm, o šal iai siekdavo iki 60 laipsni , bet v jo ia nebuvo: žiem ir vasar miškas ramus. Pirm 1947-1948 m. žiem mus sutiko šal iai iki 60°. darb neved . Vesdavo 11 valand , kai nukrisdavo iki 35°, o antr valand po piet šaltis staiga prad davo kilti, ir mes skub davome lager . Barakai buvo iš netašyt r st . Vidury barako stov jo geležinis pe ius, tod l buvo šilta. Šal i metu darb neidavome po dvi ir tris savaites. Sienos ir medžiai nuo šal io šaud kaip iš šautuvo. Kai suk rendavome malkas, reik davo važiuoti mišk j parsivežti. Kviesdavo savanorius, ir aš ne kart važiavau. Apsirengdavome šiltai, galv ir burn apsirišdavome, mat si tik akys. Ir arkl aprišdavome: ausis ir nos . Važiudavome per pietus. Taiga augo t kstan ius met , griuvo vienas ant kito medžiai ir puvo, o ant viršaus augo samanos... Vasaros ia labai trumpos, prasideda liepos m n., o rugs jo pradžioje jau šalnų. Žem labai derlinga,

augo graži žol , javai nesusp davu subr sti, o bulves sodino kaimely, kur gyveno žmon s prie m s lagerio. Augo gražios ir vairios laukin s g l s, juodieji ir raudonieji serbentai prie upelio. Buvo daug mešk , tik ne balt , o juod ir rud . (NKVD majoras per tardym Šiauli kal jime man sak , kad atsirasiu ten, kur gyvena baltos meškos). Paukš i beveik nesimat , vasar parskrisdavo varnai.

Po met visus mirtininkus atrinko ir išvež kit lager už 50 km. Tai buvo griežto režimo lageris. ia sargyba buvo kareivi . darb vesdavo penki kareiviai su automatais ir šunimis. Vien dien viena brigada sugalvojo pab gti. ia buvo ne vien politiniai, bet ir kriminaliniai kaliniai, vairi tautybi . Nuginklavo kareivius, at m automatus ir pab go. J planas - pereiti Sajano kalnus ledu ir pasiekti Mongolij ... Bet jiems nepasisek . Išvarg ir alkani penkiolikt po pab gimo dien jie susik r ugn ir visi užmigo. Iš pab gusi jau antr dien gr žo 6, o dvylika jo toliau. Du sargybiniai, sek j p domis, lip med , pasteb jo ugn . Prislink prie miegojusi j iš autom mat visus dvylika vyr sušaud . V liau arkliais partemp j lavonus lager parodyti, kad b gti negalima - kas b ga, gyv neima - visus sušaudo...

Po keli m nesi v l gr žino pirm lager . ia režimo nebuvo, jome darb be sargybos. Ryt išleisdami suskai iuoja brigadomis ir vakare gr žtan ius. Dirbome pusiau alkani. Po kiek laiko atvež m s lager maž elektros stotel , kuri gamino energij . Lagerio viršininkas paskyr atskir vir j ir prad jo mus maitinti gerai, valgyti dav nenormuotai. Mat jam reik jo vykdyti r st gamybos plan . Sudar brigad , kuri aš su Stepu pakliuvau, ir mes prad jome pjauti elektros pj klais. Prie kiekvieno pj klo dirbom po šešis vyrus. Du su pj klu, vienas su kartim stumdavo, o trys šakas gen jo. Norma buvo 60 m³ vienam pj klui, o v liau 80. O mes prad jome pjauti po 120 m³, o v liau po 160 m³. Per du m nesius mes pripjaudavome tiek, kad dvi brigados negal jo susp ti vežti r st . vykd me du planus. Bet už tai nu m m s vir j ir v l maitino kaip visus. Tad mes ir nesisteng m greitai dirbti, pjov m pamažu. Lagerio viršininkas gavo dideles premijas. 1949 m. ir mums prad jo šiek tiek mok ti, kas išpildo užduot norm ir virš normos. rankas duodavo labai mažai pinig .

Pirkdavome maisto produktus: bulves, m s ir kit . Tada nesijaut me tokie alkani.

Lagerio viršininkas buvo rusas, m g jas išgerti. Nusig r s ateidavo la-

ger ir lošdavo su kaliniais domino, kol užmigdavo ant gult kartu su kaliniais. Kaip žmogus buvo geras. Du kart j iš darbo atleido, bet kai plano kiti ne vykdydavo, lai v l paskirdavo.

Kart lageryje vyko žiaurus nutikimas. Atvež jaunos kriminalinius iš kal jimo. Jie nenor jo dirbti, tik reikalaudavo iš virtuv s maisto ir duonos iš kepyklos. Kriminaliniai naktimis lošdavo kortomis. T syk praloš s tur jo nužudyti kepyklos ved j . At j kepykl , pareikalavo duonos ir subad peiliais ved j .

Jis buv s rus pulkininkas, 1941 m. Fredos areouosto ir Kauno gulos viršininkas. Netik tai nakt vokie iai subombordavo visus Kaune stov jusius karo l ktuvus. T viršinink areštavo ir išvež Sibir , dav dešimt met kal ti. Kai j palaidojome, po savait s gavome pranešim kad reabilituotas, ir gali išvykti laisv . Bet jau nebebuvo gyvo. Šiame lageryje savo galvas paliko ir lietuviai: kunigas iš Šeduvos mir , kito lietuvio neprisimenu pavard s. Netoli Taišeto mir buv s m s prezidentas Stulginskis.

Iš šio mažo lagerio perved Turga io lager . ia taip pat kirtome mišk ruoš me r stus. Dirbau kartu su Jonu Liauku. Jonas buvo daug jaunesnis už mane. Vien nakt nutar jis su Vitu Stašai iu b gti. Užmet viel ant laid kur buvo nuvestas apšvietimas aplink zon . Kai Šviesa užgeso ir iš kontoros iš jo, tvarkdarys juos pasteb jo. Vitas ir Jonas greitai b go barak ir atsigu l . V liau juos klausin jo režimo viršininkas, bet jokios bausm s neskyr . Jie neprisipažino, o tvarkdarys ne rod . Tai sužinoj s, labai bariau Vit Stašait ir Jon Liauk ir tikinau, kad mus greit išleis laisv . Stašaitis irgi buvo jaunas vyrukas. Jo t vas, buv s Lietuvos karininkas pulkininkas, buvo išvežtas. Kal jimuos ir Sibire nukankintas ir nežinia, kur jo kaulai guli...

1950 m. ruden Turga io lager atvež 190 kriminalini nusikalt li iš Leningrado. Jie atsisak dirbti. Eidavo virtuv ir kepykl atimin ti maisto ir skriausdavo mus, sunkiai dirbusius. Mes praneš m lagerio viršininkui, kad sudraust juos. Viršininkas pasak , kad statome kal jim ir juos uždarys. Bet laikas b go. Ir kai gaudavome algas, jie prie valgyklos sulaikydavo senesnio amžiaus žmones ir, peilius r m , atimdavo pinigūs ir duon . Kent jome vien , kit m nes , bet kantryb išseko. Miške, susirink prie laužo, tar m s, k daryti. Vežik brigados latvis brigadininkas pasi l visiems pasiruošti lazdas, o kai kriminaliniai užkliudys nors vien tada visos brigados sukilsim ir su tais pagaliais juos išmušim.

Vien šalt gruodžio dien jie mus užkabino. J barakas buvo atskirai. Sukil mus vyrai - keturios brigados - apsupom j barak , ir prasid jo muštyn s. Jie buvo ginkluoti peiliais. Kova truko iki ryto. Sargybiniai bokšteliuose prad jo šaudyti. Sub go visi viršininkai prie vart , pastat kulkosvaidžius, jie galvojo, kad lageris ruošiasi pab gimui.

Kai baig si muštyn s, m s nebuvo sužeist , o j daug nuneš ligonin . Ryte atsisak me eiti darb . Viršininkai, sušauk klub , praneš , kad eitu-me dirbti, bet mes pasak me: kol nebus išvežti kriminaliniai, mes darb neisim. Viršininkas dav žod , kad išveš juos. Gr ž iš darbo jau j neradome.

Iš Vyriausios lageri valdybos sraigtasparniais atskrido komisija. Tard visus lagerio viršininkus ir kai kuriuos kalinius. Po savait s v l sušauk klub ir lagerio viršininkas pasak , kad yra mat s, kaip kariavo kareiviai, pergyven s sunkias karo dienas, bet taip vieningai mušant kriminalini , dar gyvenime nemat s...

Netrukus buvo teismas. Vien m s vyruk ir vien rus , buvus kepyklos ved j , nuteis dešimt met , o visiems lagerio viršininkams nu m antpe ius ir iš darbo atleido...

1951 m. sausio pirmomis dienomis politinius kalinius v l išved Kans- k . Sulaipino prekinius vagonus ir išvež . Ešelonas atried jo Kazachstano Balchašo miest . Pamat me spygliuotom vielom aptvert lager ir iš molio padarytus bendrabu ius, vadinamus barakais.

Nauji viršininkai surikiavo po keturis. Nuved lagerio klub . Kalb jo viršininkai ir skirst brigadomis. Reik s statyti vario liejykl ir gyvenamus namus miestui. ia jau buvo kalini . Visi Balchaše buvo vyr ir moter lage-riai, petrvertos sienos spygliuotomis vielomis. Vyr lageryje buvo 2600 vyr , o moter 3100. Lageris nuo miesto apie penkis kilometrus, o nuo Liejyklos fabriko - kilometras. darb veždavo sunkvežimiais. ia lageryje režimas pasikeit : visiems užsiuvo bylos numerius ant kepurī , ant nugaros, kelnī ir kr tin s. Nakt duris užrakindavo iš lauko pus s ir tik ryt 6 valand atrakin- davo. Maistas labai pablog jo. Jei brigada neišpildo normos, tada duonos dal nupjauna ir sumažina iki 400 g per par . ia nebuvo joki daržovi , tik kruo- pos ir sriuba iš sugedusios žuvies ar iš maisto atliek . Žmon s sirgo cingos liga, iškrisdavo dantys, nes nebuvo jokio vitamino. Mes nepriprat prie tokio klimato. Balchaše neb na lietaus, o jei geguž s m nes praeina trumpas liet- us, tai paskui prasideda karš iai. Birželio, liepos, rugpj io m nesiais b na

iki 40 laipsni ir daugiau pav syje. darbo vietas vež ledus ir ežero vanden , nuo kurio žmon s prad jo sirgti dizenterija, o vaist nebuvo.

Pra jus pusei met , susirgau geltige, išsiliejo tulžis. Gul jau lignonin je du m nesius, po to vien m nes dav atostog - nevar darb . Balchaše prieš geguž s pirmosios ir spalio šventes visus, tur jusius mirties bausm , uždarydavo kal jim ir laikydavo, kol pasibaigs švent s. Tai b davu du kartus per metus, nes režimo viršininkas buvo labai griežtas ir žiaurus žmogus. Mus atrinko ir sudar sunkaus režimo brigad . Veždavo akmens karjer , ia sprogdino akmenis, o gabalus reik jo su k jais sumušti ir krauti mašinas. Akmenis skald me apie pus met . Kart sušil s po sunkaus darbo, s d jau ant akmens. Pajutau, kad labai skauda nugar , sugrieb radikulitas. Vakare nu - jau ambulatorij . Fel eris patikrino temperat r ir pasak , kad atleidimo neduos, nes n ra temperat ros. Reikia eiti darb , o aš atsistoti negaliu. Ir ryt n jau nei valgykl , nei darb , nes negal jau pajud ti. Priži r tojas nutemp štab , kur s d jo viršininkai ir vyriausias gydytojas majoras. Paklaus , kod l n jau darb . Iš klaus pasiaiškinim , majoras pasak režimo viršininkui, kad simuliuoju ir reikia pasodinti karcer 10 par . Nutemp karcer ant pliko betono. Maisto duodavo vien kart per par : pus litro sriubos ir 200 g duonos.

Karceryje s d jau penkias paras. Vien dien at jo du jauni uniformuoti karininkai ir paklaus , už k ia pakliuvau. Papasakojau, kaip susirgau ir dabar negaliu pasijudinti. Vienas j sak priži r tojui išleisti mane ir nuvesti pirt . Sanitaras nuved lignonin . Gydytojas paskyr vaist . Lagerio lignonin je išgul jau apie du m nesius. Kai išraš , paskyr antr invalidumo grup . Po trij m nesi skyr tre i grup .

Po Stalino mirties 1954 m. ruden režimas palengv jo. Pasikeit režimo viršininkas, kiti viršininkai išvažiavo iš lagerio. Pager jo maistas. Mane, Sebastijon ir Stašait paskyr dirbti šaltkalviais mechaniniame ceche. Darbas geras, patiko dirbti kartu su laisvais žmon mis. Dirbome apie pus met .

Vien ryt iškviet pulkininkas Sukorukovas. Paklaus s, ar moku valdyti mašin , paaiškino: duosi s mašin maisto produktams vežioti. Gausiu leidim ir pažym be sargybos važin ti. Iš pradži ne kaip jau iausi ir vaikš iodamas laisvai. Bet po kurio laiko ir daugiau atsirado vaikš iojan i be sargybos. Iš Balchašo miesto vežiau Vasto no lager maisto produktus su karininku leitenantu. Užvažiuodavau moter lager , jos prikišdavo laišk vyrams parvežti.

Balchašo stovybos viršininkas buvo žydas Jazevas, bet kaliniams buvo labai geras žmogus. Politiniai kaliniai dirbo gerai ir s žiningai, o laisvus visuomet bar ir keik . Mes, kaliniai, pastat me poliklinik , miesto ligonin , kino teatrą, kult ros r mus, kelet fabrik vario liejykloms. Už tai, kad gerai dirbome, Jazevas prižad jo važiuoti Maskv ir prašyti KP CK, kad išleist laisv .

1956 m. pasklido gandai, kad greitai mus išleis laisv . Geguž s pradžioje atvyko dvidešimt keturi žmoni komisija iš prokurat ros. Komisijai vadovavo Kazachstano KP CK pirmininkas.

Man sak paruošti mašin , vežti žmones iš Vosto no Balchašo lager , o štabe jau lauk komisija priimti kalinius ir perži r ti vis bylas. Paimdavau po 25 žmones, sargybos nebuvo, tik kartu važiavo karininkas su vyr s rašu. Atvykus Balchašo lager , kalinius ved štabo namus. Sukorukovo kabinete s d jo komisija. Ji dirbo greitai, daug klausim neužduodavo. Pirmas klausimas: už k teistas ir ar suimtas su ginklu. Vežiojau visus daugiau kaip savait . At jo ir mano su Sebastijonu eil . Pirm pakviet Sebastijon . (Mes buvome vienoje eil je, bet nesp jome pasitarti, kaip atsakin ti). Steponas padar klaid , kai pasak , kad areštavo be ginklo. Po to sak vesti mane. Kai prokuroras paklaus ar su ginklu areštavo, aš, nieko negalvodamas, atsakiau, kad su ginklu. Tada pirmininkas pasak , kad mano draugas Sebastijonas sak kitaip... Minut tyl jau. Paskui prokuroras paklaus , už k kovojau. Atsakiau, kad byloje parašyta, bet prid riau - kovojome už laisv Lietuv ... Komisijos pirmininkas pasak , kad teisingai atsakiau klausim . Man buvo paskirti 25 metai, o jau buvo pra j 10 met : kadangi už metus Sibire užskaitoma 2,5 met , taigi buvau išleistas laisv . Liep pasirašyti. Pasak s a i , iš jau.

Po man s ved Stepon Sebastijon . Kadangi jis nepasak teisyb s, sumažino bausm , bet du su puse met tur s dirbti komendanto prieži roje, tik be sargybos. Steponas buvo susinervin s.

Kai komisija baig darb , išleido daugiau kaip 7000 žmoni laisv . Ne visiems buvo linksma ta laisve, nes pase raš , kad išvykti iš Kazachstano respublikos negalima ir dideliuose miestuose negalima prisiregistruoti. Aš ir toliau dirbau su mašina. Kai lageryje nebeliko žmoni , išvažiavau Balchaš , kur daug gyveno lietuvai . ia sutikau Juoz Ma . Jis dirbo miesto Prekybos valdyboje vyresnioju mechaniku. Prekybos valdyba tur jo penkis pa-

galbinius kelius, kuriuose augino daržoves ir laik gyvulius. Buvo reikalingas mechanikas, ir jis mane rekomendavo. Nuvykau maž kaimel, kuris nuo Balchašo apie 27 km. ia ir apsigyvenau - dav dviej kambari but , ir prad jau dirbti. Susipažinau su žmon mis ir su mechanizatoriais. Darbas sek si, ir direktorius buvo patenkintas. Tur jau ir prieš , kurie sk sdavo NKVD.

Nepra jus nei metams atvyko majoras iš NKVD ir pasak , kad kit dien atvykti Balchašo NKVD štab . Nuvykus tas pats majoras liep rašyti savo biografij rus kalba, bet aš rus kalbos niekada nesimokiau, tik lageryje pramokau kalb ti. Rašiau su didel klaidom, siterpdavo ir lietuvišk žodži . Jie sunkiai perskait mano biografij ir išleido. B go metai, o mane vis persekiodavo NKVD ir vietos šnipai. Bet v liau nekreipiau tai d mesio, sigijau ger vard tarp komunist ir susipažinau su miesto viršininkais, kurie prad - jo vertinti mane kaip ger darbinink ir žmog .

1960 m. tris pagalbinius kelius sujung vien . Viename kaimelyje mane paskyr vyresniuouju mechaniku. Padaug jo darbo ir r pes i , nes aš netur jau jokio diplomo. Nutariau stoti Politechnikum mokytis. stojau mechanikos fakultet neakivaizdin skyri . Dirbau ir mokiausi. Buvo sunku, bet gavau mechaniko diplom . 1968 m. pasista iau medin namuk ir pasisodin nau vaismedži . 1977 m. mane paskyr direktoriaus pavaduotoju. V liau iš- jau pensij , tekdavo labai daug važin ti komandiruotes po apskrities miestus.

Steponas Sebastijonas atlik s savo bausm , nutar važiuoti Lietuv . Parvažiavo Šiaulius, kur gyveno jo motina. Jis buvo neved s. Po trij m nesi Stepon v l areštavo ir išvež Baškirijos lagerius. Ten išbuvo tris metus, gr žo Lietuv . Motinos jau nerado, buvo mirusi. Išvažiavo Mažeikius, ten ved . Bet neilgas jo gyvenimas, paskirta lageriuose sveikata ir 1978 m. nu- stojo plaukusi jo širdis...

Vytauto Didžiojo rinktinės partizanų himnas

*Klampiam, klampiam Tyrulio raiste,
Senoji D kto prieglobsty,
Gyveno b rys partizan
Su nuostabia dr sa širdy.*

*Tai vyrai buvo neištiž ,
Visur visad jie pasiryž ,
Nors reikt belst
pragaro duris.*

*Veidai j r st s ir nuo v jo,
O rankos kietos kaip akmuo.
Bet jei pakli va komunistas,
Tai tuoj susirie ia kaip šuo.*

*Kovojo jie už savo krašt ,
Už savo kalb ,
Savo rašt ,
Už brolius, seseris, t vus.*

*O, merguž le mylimoji,
Tu b k rami, tu b k linksma.
Jau greitai m s t višk l
Nuo priešo bus išlaisvinta.*

*Nenorim karo nei vergijos,
Tik trokštame ramios taikos.
Bet jei mumis kas užkabina
Ginklu atsakom visados.*

Užraš P. Tamošaitis-Regina, marš suk r Jonas Bislys-Jokis iš Radviliškio, žuv s 1946 m. po Jonini , susitinkant su Vilko b riu, prie Pakap s.

Gimiau 1929 m. Širvintų k. Padubysio vls. Šiaulių aps. Mokiausi Lingailių ir Pakapės pradinėje mokykloje. Gyvenome toli nuo kelio, miške prieš didžiulę pelkę-tyrulių. Nuo sodybos iki pelkės - tik miškas, už jį didelis Daktarų miškas, kuriuose buvę partizanai pradėjo lankytis namus. Širvintų kaime nebuvo nė vienos sodybos, kurioje lankytis partizanai. Taigi mūsų namai tapo partizanų namais. Ateidavo pažeisti vyrai iš gretimų kaimų. Tai Jonas Belaglovas-Algis, Putramentas, Antanas Druceika, Jurgutavičius, Stasys Levickas. Kaimynai arti negyveno. Nuo kelio iki mūsų reikėjo pereiti dar vieną, tik mažesnę, pelkę. Tavas kelio nebeteisė ir jis pasidarė su mašina nepravažiuojamas. Partizanams užleidome puslankį. Jie ateidavo naktimis, išeidavo, ilsėdavosi, tardavosi, rašydavo, klausydavo radijo.

Man buvo šešiolika metų. Mokyklos nebelankiau. Labai gerai žinojau taką per tyrulių pelkę, kur suaugę vyrai nepraeitė. Taigi pradėjau nešioti laiškelius, žinias. Daktarų miško partizanų stovykloje ne kartą nebuvau - vyrai mane visada sutikdavo prie tyrulių. Mama jiems keptavo duoną, virdavo valgyti, skalbdavo rūbus.

1945 m. po išdavystės Giedriūkai, žuvus A.Druceikai ir areštavus Krištinaitį, dažniau tekdavo eiti per tyrulių. Rudenį partizanai rečiau išeidavo iš namų, nes aplink Daktarų mišką siautė enkavedistai. Eidavau aš, nes siūti mamai ar tėvi bijodavo, kad netirtų. Tą rudenį mūsų namuose - išeidami tik naktimis - gyveno keturi partizanai: D.Kraujelis, Kraujelienė, Klebonas ir Vaidevutis. Daugelis jų ateidavo naktimis, pamiegodavo, pavalgydavo ir išeidavo. Partizanai daug kur bijodavo užėiti, maisto parsinešdavo mažai. Tavas išpjovė visas avis, kiaules. Karves turėjome dvi, tai vieną papjovė, o antrą paliko.

Klebonui susirgus, buvo sunku gauti vaistą. Su mama nutarėme nuvežti Šiaulius pas gydytoją, bet tai nepadarė, nes partizanas beveik nesikeldavo iš lovos.

1946 m. ankstausiosios mėnesio rytą nuo kelio mūsų namų link pamatėme ateinant labai daug enkavedistų su šunimis. Tavas buvo pasiruošęs važiuoti mišką malkomis, bet, prasidėjus šaudymui, arkliai pasibaidė ir pasileido mišką. Nusivijęs arklius, tavas nebegrįžo, o partizanai ir mes su mama prisiekėme gyvi nepasiduoti. Vyrai pasiruošę gintis, apginti Kleboną. Partizanai pradėjo atsišaudyti. Dužo langų stiklai. Mama žuvo pirmiausia. Aš išgirdau par-

tizan paliepiu b gti iš nam , kad nepaimt gyvos. Enkavedistams šaudant, basa iš vis j g b gau per kr mus mišk . Suknel suplyšo, kojos ir rankos buvo kruvinos. B gau per tyrulius iki eigulio nam miške. Mane išvar , nors prašiau tik kojas apšivynioti. V l b gau beveik 5 km iki Turkiški kaimo. Ten gyven Prakapai nuvež mane Einorai i k. pas t vo brol Vlad . Nepaprastai skaud jo nušalusias, o gal kulk skeveldr subraižytas kojas. Atsiradau pas partizan ryšinink netoli Šiauli , Pabaliuose. Jis žinojo, kad partizanai ir mama žuvo, juos išvež Šiaulius. T vas pab go. D kojau Dievui, kad gyva ir nepatekau enkavedistams nagus, nes žinojau daug.

Ilg laik negal jau verkti, miegoti, valgyti... Juk staiga visko netekau - t v , nam , partizan , kuriuos myl jau kaip brolius. Tik dabar supratau, kiek daug paaukojo t vai.

Iš Pabali neužilgo senyvi žmon s mane išsivež Gubernij . Kojos sugi-jo, prad jau vaikš ioti. Vasar mane išvež Pakruojo r. Linkuvos miestel pas J.Treškevi i . Paskutin kart pajutau partizan d mes , kai nepaž stama moteris atneš prirašymo liudijim , ant kurio nuotraukos nereik jo. Dokumente mano pavard buvo Aldona Kabalait , Jok bo, g.1931 m. Einorai i k., Šiauli vls. Moteris man pasak , kad su m t v ...

T vas, gr ž s iš lageri , susirado mane, bet labai praš nesirodyti ar iau nam . Vis pasakojo, kaip žiauriai kankino. Jis buvo labai pasiligoj s - kos -jo, kojos žaizdotos, nes beveik 10 met dirbo šachtose. 1963 m. buvau nuvažiavusi t vo laidotuves. Turiu tik jo mirties liudijim . Daugiau joks dokumentas neišliko. Mano vyras Bronislavas Valteris, linkuvietis, mir s prieš 20 met , buvo muštas ir kankintas, nes tarnavo Plechavi iaus armijoje. Kas iš tikr j esu, Linkuvoje nežinojo net patys artimiausi žmon s. Gimimo liudijim A.Kabailait s vardu gavau, išsiuntus paiešk Vilniaus archyvus, nes parašiau, kad esu krikštyta Šiauli Petro ir Povilo bažny ioje. Bažny ia sudegusi, o aš gavau dokument Kabailait s vardu. 50 met pragyvenau Linkuvoje, dirbau ir dirbu fotografe. Dabar jau neb ra Širvu i kaimo, nes jis prijungtas prie Einorai i k., o namai nugriauti. Partizanai Belaglovas-Algis, Putramentas-V jas, Jurgutavi ius-Aidas, Levickas-Zigmas, Druceika - tai paž stami iš gretim kaim . Kraujelis, Kraujelien - artimiausi kaimynai.

Labai nor iau k nors sužinoti apie partizanus Klebon , Vaidevut . Galb t išliko gimin s, kuriems gal iau daug papasakoti apie paskutin j gyvenimo laikotarp . Per daugyb met daug kas pasimiršo, bet...

MARIJAMPOL S KARI NAI

jo 1944 m. Lietuva vaitojo, trypiama kaustytu okupanto vokie io batu... Vokie i užma ios traukti lietuvius savo pragaišting kar jo perniek. N vien j skelbta mobilizacija nesusilauk tautos pritarimo. Svarbiausi vaidmen ia atliko VLIK'as. Jis spausdino atsišaukimus lietuvi taut , ragino priešintis okupantams, ir jo nurodymai buvo vykdomi.

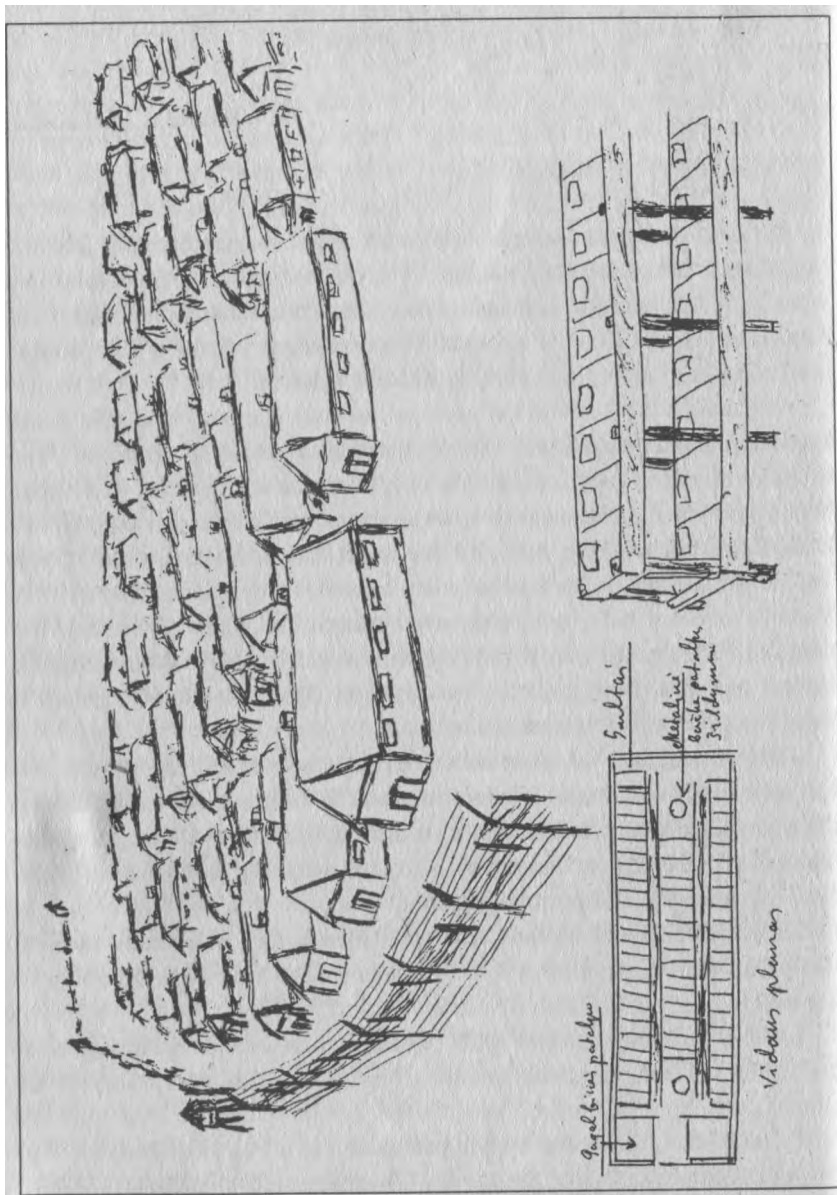
Artinantis kito okupanto kariuomenei, lietuviai suprato, kad at jo laikas kurti savo ginkluotas paj gas, karinius dalinius su lietuviška vadovybe ir lietuviška atributika, žodžiu, atkurti buvusi Lietuvos kariuomen , kuri v liau b t papildyta ir, priart jusi rus kariuomenei prie Lietuvos sien , stot kov . Remiantis tais ketinimais, ir buvo kurta teritorin savanoriškoji Lietuvos Vietin rinktin , vadovaujama generolo Povilo Plechavi iaus (1890-1973). Vietin s rinktin s štabo viršininku buvo paskirtas pulkininkas Oskaras Urbonas. Gen.P.Plechavi ius buvo gerai žinomas Nepriklausomyb s kov dalyvis, karštas patriotas, labai griežtas, bet teisingas, didel populiarum peln s ir kari bei gyventoj gerbiamas žmogus.

1944 m. vasario 13 d. su vokieiais pasirašyta sutartis, kad Lietuvos teritorijoje steigiamas Lietuvos Vietin rinktin . 1944 m. vasario 16- j , Nepriklausomyb s dien , gen.P.Plechavi ius per radij kreip si Taut , kviesdamas gelb ti T vyn - stoti savanoriais Lietuvos kariuomen . 1944 m. vasario 23 d. prasid jo savanori registracija.

Su vokieiais buvo susitarta, kad gen.P.Plechavi ius suformuos 14 batalion : 13 batalion po 750 kari , o 14-asis bus mokomasis - paruoš 500 puskarininki .

Vietin rinktin suplauk 30000 savanori (dvigubai daugiau negu tik -tasi). Prieš vokiei vali Marijampol je buvo kurta Karo mokykla (keturios kuopos).

Lietuva rod ligi šiol nematyt palankum ir meil savo kariams. V l pasirod Lietuvos karininkai prieškarin mis uniformomis, v l daugelyje miest skamb jo lietuviškos kari dainos, o vakarais rinkdavosi b riai žmoni prie

Balašichos lageris, Maskvos sr.

kareivini , kai b davu giedama "Marija, Marija..." ir Lietuvos himnas. Tauta pabudo iš priespaudos, j v l saugojo narsus Lietuvos karys.

Netik tai 1944 m. geguž s 15 d. Lietuv sukr t žinia, kad gen.P.Plechavi ius, jo štabas ir kai kurie daliniai, laiku negav žinios, nuginkluoti, suimti. Iš anksto sužinoj apie gresiant su mim , kariai su ginklais pasitrauk miškus, o suimtieji buvo perrengti Luftwaffe (aerodrom priešl ktuvin s apsaugos tarnybos) uniformomis ir išvežti Vokietij saugoti tenykš i aerodrom . Pasitraukusieji miškus tapo pirmaisiais partizanais.

Marijampol s karo mokykla apie vykius Kaune buvo informuota, tod l jos viršininkas plk.ltn.Vertelis dav sakym , kari nams išsiskirstyti. Mes su broliu buvome tos Karo mokyklos kari nai, tod l nor iau apie vykius Marijampol je pla iau papasakoti.

Karo mokyklos kari nai išsiskirst po aplinkinius kaimus ir lauk nauj sakym . Aš dar prieš aušr gr žau Marijampol , nor damas persirengti civiliais r bais ir sužinoti k nors daugiau apie vykius. Prie štabo sutikau lietuviška uniforma vilkint karinink , kuris mane apibar , kod l vaikš ioju po miest , ir liep pasišalinti. Tik žengus kareivines, pasigirdo kulkosvaidži serijos, byr jo lang stiklai. Pažvelg s pro lang , pama iau, kad Karo mokykla apsupta vokie i kareivi . M s buvo apie 30 kari n , visi ginkliai. Bet jei ir b tume susirad kareivin se ginkl , priešintis b t buv beprasmiška. Teko pasiduoti nelaisv . Mane nuved kitoje pus je gatv s buvusias arklides. ia jau radome daug anks iau suimt kari . Nor jau pab gti, bet buvome stropiai saugomi. Po dviej par kari nus b riais prad jo vesti iš arklidži nežinoma kryptimi. Aš delsiai išeiti, vis tik damasis pab gti, bet kai visai mažai m s beliko, teko stoti rikiuot . Apsupti stiprios, automatais ginkluotos sargybos, iš jome gatv . ia b riavosi minios žmoni : vyrai stov jo tyl s, susikaup , nusi m kepures, moterys verk . Mus var gimnazijos pastat . Nuo kalnelio mat me b rius kari , perrengt Luftwaffe uniformomis.

M s b r lyd jo šalia einan ios moterys, merginos. Vokie iai tai nekreip d mesio. Tarp j jo mergina, kuri tur iau pavadinti didvyre. Ant uniformos buvau apsvilk s civil palt . Papraš s j prieiti ar iau rikiuot s, sitveriau jai už rankos. Taip jome šalia rikiuot s. Staigiai pasikeit me vietomis ir v l kur laik jome šalia rikiuot s. Netoli gimnazijos, siauroj gatvel j buvo didžiul minia žmoni . Ten nepastebimai simaišiau ir aš. V l buvau laisvas ir tik tos dr sios lietuvait s d ka! Ji gelb jo ne mane (kadangi man s

Barkausk šeima. Marijampol s karo mokyklos kari nai, plechavi iukai bro-liai Antanas ir Edmundas su mama Barbora ir sesute Genovaite

nepažinojo), bet Lietuvos kar .

Toliau likimas klost si kaip ir vis Vietin s rinktin s kari - patekome pragarišk karo s kur . Mažeikiuose stojau Lietuvos Laisv s Armij , ru-sams prasiveržus prie j ros, patekau Kuršzem s apsupim , ia lietuviškame dalinyje tarnavau 9 m n., keturis iš j kovojau fronte. Po Vokietijos kapituliacijos kaip "t vyn s išdavikas" patekau lagerius.

Pirmas susid rimas su rusais buvo, kai gul jau liginin je. Jie siverž ir palatose ieškojo laikrodži bei šiaip vertingesni daikt . Pamenu, prie man s pri jo ruselis ir pagrieb nuo spintel s šokolado gabal l , surinko ir nuo kit lioni . Neužilgo išvež Šiauli karo belaisvi liginin . Po kurio laiko iš palatos nutemp r s , ir gr do tuš i palat . Tamsu, šalta, paluby "vilko akis" - maža lemput . Susirie iau kampe, nepamenu, kiek ten taip išt nojau, bet dideliam mano džiaugsmui, atitemp dar vien ligon - Žemgal iš Latvijos.

Jam buvo sužeisti viduriai. Prad jo žaizda p liuoti. Aš pl šiau savo baltinius ir d jau jam ant žaizdos. Nakt susiglausdavom nugaromis ir miegodavom ant betonini grind , nei pasikloti, nei užsikloti - nieko nebuvo. Po kurio laiko mus abu ir dar du liginius sodino sunkvežim ir automatais ginkluotos sargybos lydimi išvažiavome už miesto. Pamišk je prived prie duo-

b s, sustat prie krašto, karininkas pasak , kad b sim sušaudyti, bet jei pasakysim vis teisyb apie save - pasigail s. M s sargybiniai, atrodo, "pa m ant dr sos", tik ir lauk vykdyti grasinim . Aš buvau ver iamas prisipažinti, kad per j s fronto linij , atlikau žvalgyb j užnugaryje. Karininkas sakmiai liep pagalvoti. Atsakiau, kad neturiu k galvoti, kadangi pasakiau teisyb .

Baig apklaus pasitrauk toliau, ir kur laik pasitar , v l sugr do mus sunkvežim . Nesunku suprasti, kaip arti buvome prie mirties, juo labiau kad jie NKVD-istai, jauni, trokštantys pasižym ti, gal kok medaliuk gaus.

Neužilgo perk l Latvij , iš ten Podolsko filtracijos lager . ia v l dažnai tardydavo, darb dar nevar , kadangi reik jo išr šiuoti, kur kam eiti mirties pasitikti. Visa laim , kad kieme buvo suversta didžiul kr va metalo laužo: mašin dalys, kovin s technikos nuolaužos, šalmai ir t.t. Iš šalm išei na labai geri peiliukai. Rad metalo apdirbimo ranki , juos gaminome, o v liu gal sdavome kelet dien akmen .

Maistas buvo blogas ir mažai jo teskirdavo. Nepamenu, kiek ten buvom, bet ruden atsid r m Serpuchovo lageryje, apgriuvusiame, apleistame vatos ir kartono fabrike. Fabrik aptv r aukšta spygliuota tvora, o mus apgyvendino apleistuose cechuose. ia radome 2 aukšt gultus, vatines antklodes ir tokius pa ius iužinius. Tikras komfortas po to, kai Podolsko lageryje gul jome ant betono grind be jokio užsiklojimo ir kaip silk s ba koje. Nakt pagal komand versdavom s ant kito šono - tiek daug ia m s buvo. Aš sitaisiau "pagalv ". Vis geriau negu nieko.

ia prasid jo lagerinink gyvenimas: alinantis darbas (reik jo pildyti normas), alkis (v liu teko badauti). Palengva m s j gos seko.

Artinosi žiema, mes jau buvom tiek išsek , kad liko tik vieni kaulai ir oda. medpunkt nebuvo ko kreiptis, nebent temperat ra virš 37,5°. Tuokart atleisdavo nuo darbo. Kart išvar mus netoliese plytin ius laukus. Žem kokios Lietuvoj nerasi, derlinga, puri. Nors ir labai jau piktžol mis apraukta, bet kop stai didžiausi išaug . Velka nugeib klipat l s g rybes, lyg zuikiai kramsnodami pilna burna ir jau iasi tartum naujai užgim , sot s, o burok užan ius, gr ždami namo, prisikišam, kas gudresnis, kišen praard s, už pamušalo prisigr do.

Prie lagerio vart visus nuodugniai iškrat , suvert kr v pasisavint valstyb s turt ir daugiau toki nusikalt li kolchozo laukus neleido.

Žiemai reik jo apsir pinti bulv mis. Tam aplink administracijos pastat

iki lang sukal neva tai aruodus, kieme aptvar tais . Tais metais lietingas bulviakasis pasitaik . Ten visu purvu vert bulvin "koš " .

Žmoni naikinimo fabrikas veik be nuostoli - diena iš dienos daug jo "dochodiag " (klipat) gretos. Atsirado daug jau ne tik, kad negalin i dirbti, bet ir paeiti. Teko kurti tokiems skyri - OP (Serpuchove - OK). Taip vadinamajame sanpunkte gydytoj komisija tikrino kalini sveikatos b kl . Kabinete - trys, gal ir gydytojai, nes baltais chalatais.

varo kabinet b rel nugeibi , liepia nusirengti. Jei ant s dmen yra nors truputis raumen , tas dar tinkamas darbui, o jei ten tik susiraukšl jus oda kabo, atitinkanti nurodytus standartus, "nurašo" mirti OK - gyv skelet komand . Tie jau darb neina. pirt vesdavo tod l, kad labai bijojo d - m t j šiltin platinan i uteli . Jau neduok Dieve, užsikr st koks viršinin- kas! Krauj siurbian i gyv n li - blaki buvo tokia galyb , kad sivaizduoti sunku.

Po pus s met tikriausiai jau visi atsikos davo kraujais. Mus marino badu tikr ja to žodžio prasme. Maisto davin sudar : ryte 100 g šlapios duonos ir nesaldytos arbatos, pietums "sriubos" iš gryno vandens ir keleto sušalus i , juod kaip anglis bulvi ir 200 g duonos, vakare v l 100 g duonos ir arbatos. Prad jo reikštis pirmieji bado simptomai, kaliniai tapo apatiški, daugelis prarado savikontrol . Gav menkut duonos davin , vadinam "paike", storai užbarstydavo druskos, prisileisdavo sur dijus katiliuk arbatos ir "puotau- davo". Žinoma neilgai, tuoj išvindavo kojas, rank pirštai lyg pagalv l s, at- siverdavo negyjan ios opos ant m lyn koj , ant melsvai pilko veido vos mat si bereikšm s aptinusios akys, o l pos tamsiai m lynos, atv pusios ir labai storos. Tie jau buvo bebaig žemiškojo pragaro kan ias, o "skeletai" dar vilko kojas, dar jo darb , pild penkme io planus, nors ir netvirtais žingsniais ženg švies komunizmo rytoj ...

Man teko dirbti kinkytam vienus "neštuvus" su lenk kunigu. Buvo griauamas kažkoks senoviškas pastatas. Abu su kunig liu prie neštuv ran- ken sitais m virves, jas užsimesdavome ant sprando, taip lengviau nešti, kadangi rankos buvo labai silpnos. Ant "neštuv " uždeda akmen , išlupt iš griauamos sienos, o mes d saudami velkame j tolyn.

Žiem buvo visai badas. Šalo. Virtuv je dirb kaliniai, apsiginklav lauž- tuvais ir neštuvais, eidavo "maisto sand l " - aptvar , kur buvo sukrautas purvas su bulv mis. Kapodavo t led sušalus , m s gyvyb palaikant "gy-

vyb s eleksyr ", nuneš virtuv atšildydavo, nuplaudavo, supjaustydavo gabaliukais ir virdavo. Kažin ar kiauš st tok "patiekal "? Prasiđ jo kruvinosios dizenterijos epidemija. Lager uždar , kad epidemija neišplist mieste. Visa tai vyko Serpuchovo lageryje 1945-1946 m.

Kaliniai nepaj g iškasti bendro kapo duob s, buvo labai silpni. Mirusius išveždavo sunkvežimiu, tik nežinojome kur, sp jom, kad miesto savartyn . Buvo labai šalta žiema.

Keletas išsigelb jo vieno kalinio latvio d ka. Jis dirbo "san ast je", nors niekas m s negyd ir joki vaist nedav . Atneš nugvelb s ten truput kalio permanganato. Pats g r ir mums dav . Gal tai ir pad jo. Po truput kai kurie prad jo atgauti j gas, ir maistas pager jo. Jau sriuboje prad jo rasti truputis kruop ir gaudavome pros kruop koš s po por šaukšt kasdien. Atrinko mus 6 stipresnius kalinius ir išvež Maskvos lager prie pat kremliaus. ia lageris aptvertas labai aukšta, tankiai apkalta lent tvora: spygliuota tvora su plikais elektros laidais su "vyškomis" - (sargybos bokštas) ir kito mis grožyb mis.

Jausdamas, kad mirsiu Balašichos specialiame NKVD lageryje, ant karto no skiaut s parašiau laišk , prašydamas atvykti mam atsisveikinti, nes jau nesitik jau likti gyvas. Mama, gavusi leidim , ant traukini vagon stog (tik taip tada keliaudavo civiliai) atvyko lager ir, kaip v liau pasakojo, laukdama prie vart mat , kaip po lager slankioja išsek , tarsi gyvi skeletai, kaliniai. Tuokart vart link slinko pajuodusi, sena, paliegusi žmogysta. (Nuo bado išsek turi seno žmogaus veido išraišk ir dideles akis, veidas tarsi kauk užtraukta ant kaukuol s, pilkas ir bejausmis). Kai pri jo per daug arti vart , sargybinis šautuvo buože trenk jam kr tin . Palieg lis nenugriuvo, atsitrenk s spygliuot užtvar . O gal skarmalai užsikabino už spygli ir prilaik .

Tas "senis" buvau aš - 19-metis jos s nus. Už spygliuotos tvoros stov jo mano mama ir graudžiai verk . Mama rankomis, tarsi mažas vaikas, užsiding veid ir pasikuk iodama, nuleidusi galv , verk ir verk , o aš, stov damas kitoje spygliuotoje tvoros pus je, troškau vieno, kad tik grei iau pasibaigt tas košmaras...

Laiko t km nusineš užmarštin skausmingus išgyvenimus, netektis ir nelaimes. Sm lio kaubur liai priglaud daugel beprasmiško, pragaištingo karo dalyvi , tremtini , politini kalini ir daug iškent jusias Motinas.

Antanas Gintautas Bružas

1946 MET KAL DOS LAB NAVOS DVARO BOKŠTE

K daini rajone, Lab navos dvaro teritorijoje, atokiau nuo kit pastat stovi senas, m rinis 3 aukšt didelis bokštas. Nežinoma, kada ir kokiam tiks lui jis buvo pastatytas. Bet aišku, jog jis buvo statomas taip, kad tikt gyny bai - storose pirmo aukšto sienose yra siauros šaudymo angos.

Pokario metais šiame bokšte gyveno dvi šeimos: tre iame aukšte - Šimk n šeima, o antrame - Derbut šeima. Gyveno skurdžiai. Jonas Šimk nas ir Balys Derbutas dirbo Lab navos sovchoze. bokšt apšilti, išsidžiovinti drabužius ir sužinoti, kas dedasi apylink se, ateidavo partizanai. Jonas Šimk nas ir Balys Derbutas buvo aktyv s j r m jai. Daugum partizan jie pažinojo, nes tai buvo aplinkini kaim berniokai¹.

Lab navos apylink se buvo Jono Žilinsko-T vo partizan b rys, kuris priklaus Povilo Lukšio rinktin s 4-ajam rajonui. Šis penki partizan b rys lankydavosi bokšte pas Jon Šimk n , kuris taip pat priklaus tam b riu. O ir pats 4-ojo rajono viršininkas Aloyzas Dalbokas-Negusas, Imperatorius daugiausia b davo su Žilinsko b riu. 1946 m. gruodžio m n. pradžioje Žilinsko b rys ir Dalbokas at jo gyventi pas Jon Šimk n . Buvo numatyta, kad jie ia išbus iki pavasario². Prie Žilinsko b rio buvo prisiglaudusi ir ryšinink Ona Kasperavi i t -Vytur lis, kuri, 1946 m. lapkri io 6 d. žuvus broliui Stasiui, slapst si nuo MGB³.

Bokšto gyventojai ir j namiai ruoš si drauge šv sti šv.Kal das.

Kaune gyvenanti Gen Dockait -Gudzinskien pasakojo⁴:

"Aš buvau rinktin s 4-ojo rajono ryšinink . Bokšte lankiausi kelet kart , ten gavau užduotis. Paskutin Dalboko duota užduotis - nuvažiuoti

Kaun , Liepojos g.17, ir atvežti rinktin s pagrindin ryšinink Antan Mural -Ving Lab nav . Gruodžio 20 d. su Muraliu jome iš Babt Lab nav . Vis keli jis buvo labai nusimin s, nekalbus. Kai paklausiau, kod l jis toks li dnas, nieko neatsak . Muralis liko bokšte, o aš nu jau gretim Kunioni kaim , kur apsinakvojau".

Apie partizan pasiruošim šv sti drauge šv.Kal das Lab navos bokšte K daini MVD praneš maršrutinis agentas Kolia, buv s Antano Kiel s-Paukš io b rio partizanas (tas pats, pagal kurio pranešim 1946 m. gruodžio 3 d. buvo suimti partizanai Lionginas Meškauskas ir Antanas Žemaitis)⁵.

Kaune gyvenanti Ona Derbutien pasakojo¹:

"K i ryt buvau nu jusi dvar parsinešti pieno ir pama iau du rus kareivius. Gr žusi pasakiau vyrui. Jis sunerimo, nor jo atšaukti susitarim su partizanais d l Kal d . O Šimk nas man , kad kareiviai tik pra jo pro šal . Mano vyras ir Šimk nas ilgai svarst , kur valgyti K ias. Išgirdau paskutinius Šimk no žodžius: "Eisiu ir pasakysiu, kad ia".

K i vakar , apie 6 vai. vakaro, Lab navos dvaro bokšte susirinko partizanai: Aloyzas Dalbokas, Jonas Žilinskas, Zenonas Alaburda, Jonas Gulbinas bei Vladas Juškevi ius, partizan ryšininkai: Antanas Muralis bei Ona Kasperavi i t , Zenono Alaburdos seserys Onut , Elyt bei Maryt , iš Panev žiuoko atvažiav s Kazys, kuris draugavo su Onute Alaburdaite, ir Šimk nien s sesuo Verut . Visi buvo sužvarb , sušal . J namai - atviras dangus. Tryn rankas, buvo patenkinti, kad sutiks K ias kaip visi žmon s. Pakvipo atšylan i ginkl kvapu, v ju dvelkian iais drabužiais. Nepaisant nuolatin s tampos ir n akimirkai neatsitraukian ios mirties gr sm s, netekus savo gimt j sodyb , j širdys linko prie džiaugsmo - buvo užkre iamai linksmi ir dr s s. Juokaudami vyrai pa m iš m s stal ir nuneš tre i aukšt pas Šimk nus, kur buvo sutarta valgyti K ias. Su Šimk niene ir jos seseria K i stalui buvome visk paruošusios. Šieno taip pat par pinom.

Vakarienei vadovavo vyrai. Sus dus prie stalo, paskelb tylos minut žvusiems atminti. Vienas j perskait mald , padalijo kal dai ius. Prad - jome vakarieniauti. Joki g rim nebuvo. Min jo žvususius draugus, kalb jo apie ateities perspektyvas. Vyrai, tarytum ištrošk vandens briedžiai, gaud iš anapus geležin s uždangos kiekvien vyling žod , komentavo j . Guod si, kad kitais metais galb t kiekvienas K ias šv s savuose namuose, su savais, be ginkl , be baim s ir laisvoje Lietuvoje. Trauk m iš po stalties s smilgas - jei trump ištrauksi, tuoj sugr ši, jei ilg - dar ilgai b si be nam .

Jaukioje šilumoje niekas nenujaut , kad virš m s kaupiasi tams s, gr smingi debesys.

Pavalg su vyru gr žome savo kamp antrame aukšte. Sumigome. Pary iui kažkas stipriai, nedraugiškai pasibeld duris. Šird nusmelk nelaim s nuojauta. "Milicija", - išgirdome. Neleidome. Vaikai miegojo. Mes s d jome ant lovov ir verk me. Tyl jome. Nors apie mirt nieko nekalb jome, bet žinojome, kad ji ia pat ir kad praleidžiame paskutines valandas. Prad jome svarstyti; kaip išgelb ti vaikus. Kai prad jo aušti, v l stipriai pasibeld . Prie dur nu jo Šimk nas. Dur neatidar . sitikino, kad rus daug. Vyrai ruoš si gynybai, tikrino ginklus. Mums su vaikais liep persikelti tre i aukšt , nes iš antro patogiau gintis. Nešiau mieguistus vaikus virš .

Kol neišaušo, vyrai nutar bandyti iš apsupimo prasiveržti. Sutar , kad mano vyras staiga pravers duris, o Jonas Žilinskas mes granatas ir prisiskins keli . Ta iau, vos prav rus duris, nuo kulk spie iaus krito Jonas Žilinskas, o mano vyrui sužeid rank .

Išaušus prasid jo kautyn s. Moterys sugul ant grind , o vaikus prideng pagalv mis. Pro išdaužytus langus švilp kulkos, atšokdamos nuo sien , kurios krito ant m s . Gird josi keiksmi, rusiškos komandos, lietuviškai ir rusiškai šauk pasiduoti. Ta iau miškiniai gyn si, šaud ir prie bokšto neprisileido. Taip šaud si apie penkias valandas. Mažos pertrauk l s ir v l serijos iš naujo.

Pagaliau bokšte š viai nutilo. Galvojome, kad visi žuvo. At jusi iš antro aukšto Alaburdait pasak , kad pasibaig šoviniai. "Pasilikome tik po vien sau". Paklaus , kas nori pasiduoti. Pasakiau, kad reikia auginti vaikus. Tuomet Zenonas Alaburda perpl š paklod , ištrauk iš šluotos kot , perrišo ir atsargiai iškišo po lang . Lauke sušuko; "Išeikite!"

Pirmosios iš jo Šimk nien su seseria ir Onut Alaburdait su legaliai gyvenusiu Kaziu. Iš paskos - ir aš su vaikais. Antrame aukšte sutikau vyr . Jis atsisveikino su manimi ir vaikais. Pa m panešti iki dur vien vaik . Kalbinau, kad jis pasiduot , gal likt gyvas. kalb jau. Mes iš - jome paskutiniai.

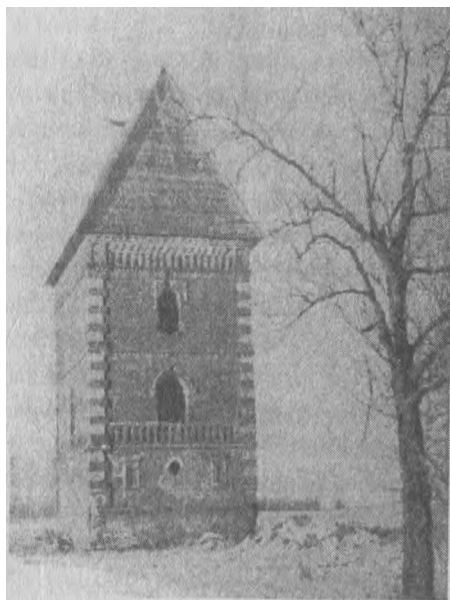
Kareiviai sak gultis. Lauke dar pošk jo š viai. Mes visi gul jome. Alaburdait s draugui Kaziu peršov koj . Ji slinko Kaziu perrišti koj , bet kita kulka kliud Kazio galv , o jai peršov rank . Onut suriko, iš- k lusi rankas ir ži r dama bokšt ; "Zeniau, Šauk!" j serij paleido enkavedistai, ir ji parkrito. Š viams visiškai nutilus, mums, likusiems gyviems, sak eiti pas juos. Pirmas nu jo mano vyras. J apieškojo. Mums

Ryšinink Gen Docket

Ryšinink Ona Kasperavi t

Lab navos dvaro bokštas

sak iš bokšto išnešti žuvusius. Vienas vyresnis, matydamas verkiančius vaikus, nuvar mane už klojimo. Po pusvalandžio suvar mus vėl prie bokšto, kur gulėjo ant žemės nukauti miškiniai, tarp jų ir mano vyras. Jam iš galvos sruveno kraujas".

O. Derbutienės pasakojimą papildo¹ Ona Kasperavičiūtė: "Žiūkvienu gyvenanti Kaune:

"Žuvus Jonui Žilinskui, gynybai vadovauti mums siūnė Zenonas Alaburda. Jis buvo kulkosvaidininkas, narsiausias. Kova tęsėsi iki vakaro, nors partizanų buvo tik 5, o kariuomenės labai daug. Dar būtume nepasidavę, jei būtume turėję šovinių. Alaburda iškišo pro langą skudurą ir prašė nutraukti ugnį, leisti išeiti moterims ir vaikams. Aš buvau suabejojusi, ar eiti, bet Zenonas vyriausia sesuo Onutė tarė: "Einam, padėsim moterims". Seserys aštuoniolikmetė Marytė ir šešiolikmetė Elytė atsisakė eiti.

Iš jomės šešiese: abi šeimininkės su mažais vaikais, mudvi su Onute, atėjusi svečius mergaitė ir sveičia Kazys.

Kai išjom, mus suguldė ir pradėjo šaudyti. Pirmą kulką gavau aš, nes gulėjau ant kalniuko, antra buvo Kaziui. Onutė šoko prie jo ir išklusė rankas sušuko: "Zeneli, broleli, šauk man!" Paleido seriją enkavedistai. Nušovė ją ir kitą mergaitę.

Po to nustojo šaudyti. Pastebėjau, kad aš gyva, liepau keltis. Sunku buvo atsikelti, nes sprogstamoji kulka buvo per jausmą per petį, ir rankos kaulas buvo sutraiškytas, peršautos ir strėnos, bet kaulas nepaliestas. Jie sakė eiti bokštą pasakyti partizanams, kad pasiduotų. Belipant laiptais, paleido kryžmai ugnį mane.

Užlipus radau du šeimininkus, du partizanus, vieną ryšininką. Partizanai slaptyvardžiai Lašiukas ir Negusas, ryšininkas - Vingis. Per trumpą laiką Lašiukas spėjo pasakyti, kas atsitiko man iš jus. Alaburdos seserys prašė, kad brolis jas nušautų. Jis atsakė, kad negali to padaryti, sakė, imkit pistoletą ir darykit, kaip jūs sėdėjote. Ir jos nusišovė pačios. Taip pat nusišovė ir Zenonas. Pasibaigus šoviniams, nusišovė Kukutis.

Nutarėm pasiduoti. Aš jau pirma, kiti trumput atsilikę. Iš jus laukiau, pasukau prie moterų. Partizanai išklė ginklus, o šeimininkai ir ryšininkas buvo beginkliai. Kai jie sustojo, enkavedistai iškart paleido juos seriją šovinių. Paliko gyvus tik Negusą ir Vingį. Mačiau, kaip pro langą išmetinėjo lavonus."

A.Dalbok , A.Mural , F.Šimk nien , O.Derbutien ir sužeist O.Kasparavi i t enkavedistai sunkvežimiu nuvež K daini MVD b stin .

Dar t pa i dien Dalbokas MVD darbuotojams parod jo vadovaujamo rajono partizan bunkerius, miško pašto d žutes ir susitikimo vietas⁵. Muralis smulkiai išpasakojo partizan , ryšinink ir r m j adresus, kuri jis žinojo daug daugiau, negu ryšininkui reik jo žinoti⁶. V liau paaišk jo, kad Muralis dar 1946 m. kovo m n. MGB 2-N valdybos buvo užverbuotas⁷.

Gruodžio 26 d. ryt , varoma MVD b stin s kieme esant tualet , O.Derbutien pamat ant grindinio visus vienuolika, su kuriais valg K ias. Jie gul jo srib b stin s (dabar yra muzikos mokykla Didžiojoje gatv je) kieme. Jos vyras buvo nurengtas ir gul jo rank atmet s. Kiti gul jo basi. Visos trys seserys Alaburdait s buvo nurengtos nuogai, o šventi medalik liai, kuriuos mama išeinant iš nam laimindama teik , buvo segti kr tis. Ant j balt k n krito baltos snaig s.

Gen Dockait buvo kaime suimta 1946 m. gruodžio 27 d. ir atvesta atpažinimui prie žuvusi j , paguldyt K daini MVD kieme.

Ona Kasperavi i t ir Gen Dockait buvo nuteistos po 10 met lagerio.

Utilio š vi salv s. Išvežiojo, susl p žvyrduobes žuvusius, kažkas užkal bokšto langus ir at jo ilga, kur ia priverstin tyła. Tik žmon s pakuždomis ilgai kalb jo, ir kalbos jo iš l p l pas, kaip didvyriškai kov si miškiniai, apsupti trimis žiedais MVD kariuomen s ir vietini "istrebiteli ". Iki šiol paslaptinga skraist supa išdavyst .

Lab navos dvaro bokšte 1946 m. gruodžio 25 d. žuvo 5 partizanai: Jonas Žilinskas-T vas, Zenonas Alaburda-Pat vis, Vladas Juškevi ius-Kukutis, Jonnas Gulbinas-Lašiukas, Jonas Šimk nas; taip pat žuvo Balys Derbutas, Kazys Sokas, Onut Alaburdait , Elyt Alaburdait , Maryt Alaburdait ir Verut Krivickait - iš viso žuvo 11 žmoni *.

1996 m. gruodžio 25 d. prie bokšto buvo pritvirtinta prieš 50 met ia žuvusi paminklin lenta.

¹ Meškauskas I. Kraup s žodžiai. D.2. K dainiai 1996. L. 118-123: 1946 m. Kal - dos Lab navoje.

² LYA. F.Bb. B.39190/3. T.4. L.104, 105: A.Dalboko apklausos protokolas.

³ Jos slapyvardis buvo Vytur lis//XXI amžius. 1997. Nr.74.

⁴ Gudzinskien s G. liudijimas. 1998.

- ⁵ LYA. F.3. B.1795. L.219: K daini MVD 1946 m. gruodžio m n. pranešimas.
- ⁶ Ten pat. F.Bb. B.39190/3. T.4. L.70-100: A.Muralio apklausos protokolai.
- ⁷ Ten pat. T.7. L.295: LSSR MGB Tyrimo skyriaus pažyma-apžvalga.
- ⁸ Ten pat. B.5569/3. L.27: K daini MVD Lab navos 1946 12 25 vykio vietos aktas.

PALEMONO PARTIZANŲ ŽŪTIES 50-METIS

*Sustok, keleivi, ir maldoje prisimink, jog mes čia žuvome už Tėvynę, kad
gimta kalba gyvuot ir laisvą rytą išaušt!*

1948 m. rugsėjo 16-osios rytmet Naujasodžio k., Pažaislio vls., vykdytos žudynės buvo vienos didžiausių Kauno apylinkėse per visą partizaninį kovų laikotarpį. Sovietų nusikaltimai žmonijai neturi senaties, taigi ir teisminis atsakomybė neišvengiama. Šiandien surasti MGB archyvo dokumentai pakankamai tiksliai atskleidžia 50 metų senumo tragediją, pakaunėje ir pareigoja Lietuvos respublikos prokuratūrą pradėti teismo procesą. Žemturėdžių karo nusikaltėliams po kojomis ne tik Lietuvoje, bet ir Rusijoje, Vokietijoje ar kur begyventų palemonieji žudikai, jų organizatoriai.

Karinis nusikaltimas buvo parengtas Vilniaus MGB 2 N valdybos aukščiausios vadovybės, remiantis mjr. A. Sokolovo "metodika" - užverbuotų partizanų rankomis nukankinti laisvą kovotojus, griauti jų autoritetą tautiečių akyse. Ji Lietuvoje buvo ypatingai naudinga 1947-1949 m., nes tuo metu Stalinas oficialiai panaikino mirties bausmę. Taigi "smogikai" be skrupulų žudė visus tariamuosius, jų šeimas ir atsitiktinius vykių liudytojus, o organizatoriai toliau tęsė raudonąjį terorą. Jų "akcijų" mechanizmas nebuvo itin sudėtingas: "svetimas" partizanų būrys, atsitiktinai ištrūkęs po susišaudymo su likusiais iš apsupimo, ieško ryšio "nepažįstamoje" vietovėje. Patyrusi MGB specialistai parengti smogikai paprastai be didesnių pastangų gydavo vietinių kovotojų pasitikėjimą, nes tai būdavo iniciatyvūs, su kruopščiai parengtomis "legendomis" asmenys, dažnai net kalbantys vietine tarme - taigi "tikri" lietuviai! Praradę žmoniškumą niekšeliai, gudriai paspaus žabangas gebėdavo vilioti ne vieną, o ne gavę pasitikėjimo - žudydavo kiekvieną eiliną ar niekuodėl liudininką. Centru gyvi buvo reikalingi tik vada.

Tėvynės rugsėjo 16 d. MGB smogikai sušaudė visus Grikšelių vienkiemyje vakarojusius palemoniečius: A rinktinės 6 bataliono vad. Jon. Černiauskis - Vaidotas, 28 m., Palemono būrio vad. Vytis Janavičius - Varpas, 21 m., DKA štabo ryšininkas Anastazijus Rumševičius - Narsutis, 22 m., partizanus Petrą Vainišką - Sakalą, 22 m., Bevardį - nežinomą partizaną, 23 m., ryšininkus - r. m. jus Juo-

и. Румшишки, Кайшядорского уезда.

16 сентября 1948 года.

Мы, зам. начальника Кайшядорского УО МГБ майор АНТОНОВ, зам. нач. отд-я 1-го отдела Управления 2Н МГБ Литовской ССР ст. лейтенант ГРИШЕЧКИН, зам. начальника отд-я 1-го отдела Управ. 2-Н МГБ Лит. ССР - лейтенант РИМКЕВИЧ и командир взвода 7/3 26: СП лейтенант НОВИКОВ составили настоящий акт в том, что в ночь на 16. IX. 1948г. на территории Кармелавской волости по данным 1-го отдела Управления 2Н МГБ Литовской ССР проводилась чекистско-войсковая операция силами взвода 7/3 261 СП В/войск МГБ. В 09 часов 15 минут опер. войсковая группа обнаружила скрывавшуюся в хуторе Гришкялис Юозаса с. Повиласа, жителя дер. Новосады, Кармелавской волости, Каунасского уезда, террористическую банду. Участники банды оказали сопротивление и в завязавшей перестрелке были уничтожены.

Среди убитых опознаны:

1. ЧЕРНЯУСЖАС Йонас, 30 лет, житель дер. Уйтони, Румшишской волости, Кайшядорского уезда, кличка "ВАЙЛОТАС" - главарь бандитского батальона;
2. УЛОЗАС Пранас с. Пятраса, 1926 года рождения, житель дер. Капитонишки, Румшишской волости, кличка "САКАЛАС";

Бандиты:

3. Фамилия неизвестна, кличка "ВАРПАС", главарь банды;
4. Фамилия неизвестна, кличка "БЕВАРДИС", бандит;
5. ГРИШКЯЛИС Юозас с. Повиласа, 1892 года рожд., кличка неизвестна, бандит;
6. РУМШЕВИЧУТЕ Анастасия, 22 лет, жительница Румшишской волости, кличка "НАРСУТЕ", бандитка;
7. ГРИШКЕВИТЕ Скирманте д. Дозо, 1931 года рожд., жительница дер. Новосады, кличка "_____", бандитка;
8. ГРИШКЕЛЕНЕ, имя неизвестно, жена ГРИШКЯЛИСА Ю. П., содержательница бандитской явочной квартиры;
9. Фамилия неизвестна, жительница дер. Новосады, содержательница бандитской явочной квартиры.

Верна капитан *Гришкяйтис* (Кочин) / П О Ч К А Й /

Juozas Grikselis. 1926 m. nuotrauka

Skirmantė Grikselytė ir Petras Vainius-Sakalas, 1947-1948 m. žiem Naujasodžio k. savo žties vietoje

Со стороны оперативно-войсковой группы потер
Убитые похоронены в р-не дер. Гостиланы ^{неблизко} ~~в 1 км~~
волости Кайшядорского уезда.

- Изъято:
1. Пулемет ДП с 3-мя дисками.
 2. Автоматов ПДА - 2 /два/
 3. Пистолетов "ВАЛТЕР" 2 /два/
 4. Пистолетов "ПАРАБЕЛЛУМ" - 2 /два/
 5. Гранат - 3 /три/
 6. Патрон - 850 шт.

Антисоветские листовки и бандитские докумен
ты.

Подписали:

- Майор - / АНТОНОВ /
Ст. лейтенант - / ГРИШЕЧКИН,
Лейтенант - / РЫМКЕВИЧ,
Лейтенант - / НОВИКОВ /

Верно: капитан *Л. Гамин* ^{Кол} _{пид}

z Grikšėl -Žvirbl , 55 m., Agot Grikšėlien , 47 m., Skirmant Grikšėlyt , 17 m., Rož Kupr nien , 75 m., sodybos šeiminink s motin , t nakt atsitiktinai nakvojusi .

Didžiosios Kovos apygardos partizan veikla buvo slopinama ypatingai nuožmiai ne vienerius metus ir b tent pagal provokatoriaus J.Markulio sukurt masini žudyni sistem . Ta iau ne visada okupantams pavykdavo gyvendinti numatyt "žaidim ": infiltruotas iš Vilniaus MGB centro anks iau, kpt.Griežtas savo pragaišting veikl išvyst tik po Didžiosios Kovos apygardos vado Žaliojo Velnio (Jono Misi no 1911-1947) ir DKA štabo viršininko Genelio (Benedikto Trakimo 1921-1998) su mimo 1946 m. Ta iau, kaip rodo archyviniai dokumentai, naujasis "vadas" - išdavikas nežinojo vis savo ryšinink gerai slaptint susižinojimo keli ir kur vyks paskutini j Palemono partizan iš 6-ojo bataliono susirinkimas. Tik antr nakt MGB smogikai, atsitiktinai atklyd Grikšėli sodyb , rado visus ieškomuosius, išskyrus kelet , ir štabo ryšinink s Narsut s sukviestus partizanus, j ryšininkus ir, be abejo, kininko šeim . Naktiniai pokalbiai galino kpt.Švedr (A.Zaskevi ius), ltn.Kirv (R.Ottingas) ir Bij n pasal niškai visus išžudyti, nes išsiaiškino, kad šie pakaun s kininkai yra "arš s nacionalistai", aktyviai dalyvauja rezistenciniame jud jime ir palaiko ryšius tarp Žaliojo Velnio štabo ir šiaurinio užnerio kranto laisv s kovotoj . Jau nuo 1944 m. birželio ia prad jo slapstytiis ginkluotas "plechavi iukas" Petras Vainius, rasdavo prieglobst kiti partizanai.

Žudymo laikas buvo numatytas iš anksto - rugs jo 16-osios 9 val. Viskas vyko labai greitai - per 2 min. Nepasigail ta ir užpe kyje miegojusios senu t s. V liau gen.mjr.P.Kapralovas aiškinsis raporte Maskv , kad niekas senol s nežud - "ji pati iš baim s numir ". Po 15 min. kaip ir buvo numatyta, atskub j MGB garnizono kareiviai suk l pragarišk ugn sodybos kryptimi. Inscenuota "ž tb tin kova" tur jo pagrindin tiksl - nieko nenukauti ir abiej pusi "draugiškos" salv s virš galv vis nukrypdavo tuš i plot . Ta iau bauginti palemonie iai ištis valand ne tik klaus si netik to m šio atgarsi , bet ir steb jo, kaip iš apsupties prasiverž šeši "partizanai". Kaip rašoma "Potencialo" byloje, po inscenuotos pagal visas karo taisykles kovos, vyko "b gli " persekiojimas ir vietov s šukavimas. Taigi persireng liai, tur dami tvirt "alibi", gal jo t sti pragarišk darb kitoje vietov je, nes turgaus dienomis gandai ypa sklandus... Slaptuose Vilniaus MGB 2 N valdybos

kabinetuose, be abejo, buvo "išm stytas" ir galutinis "kautyni " epilogas - parodomasis devyni tik šiaudais uždengt negyv li išvežimas link Rumšiškiai, t.y. savojo garnizono kryptimi, tur j s imituoti sav kareivi nuostolius! Ta iau nuvažiavo netoli. Kaip byloja sušaudymo aktas, visi devyni buvo užkasti pakel je - Gastiloni kaimo galulaukyje. V liau, nor dami nusl pti savo kruvinus p dsakus, ekistai be atvangos garsino dezinformacij apie Naršut s dvigub žaidim , išdavystes! Net Kauno saugume "esan ioms" Skirmantei ir jos senelei iš gimini priimdavo maist , r bus. Ištusus dešimtmeius šiose apylink se vis pasklisdavo prieštaraujan i gand apie an k l s stebukling išsigelb jim , slapstym si Estijoje ar jos savižudyb saugume iššokus per lang .

Sušaudymo akte randame surašyt ginkluot , kuria naudojosi paskutinieji Palemono partizanai: kulkosvaidis DP ir 3 amunicijos diskai, 2 automatai PPD, 2 pistoletai "Walther", 2 pistoletai "Parabellum", 3 granatos, 850 šoviniai , dokumentai, atsišaukimai.

Vartant archyvin "Potencialo" byl , paaišk jo, kokia lemtis buvo skirta Didžiosios Kovos apygardos "vado" Griežto pavaduotojui V jui. Pasirodo, mokytojas iš Kaišiadori Pranas Ži ius (1907-1969), gal j s numanyti persireng li k slus ir sužlugdyti operacij , buvo suimtas dien prieš lemting j rugs jo 16- j . Išveng s palemonie i likimo, jis, generolo paliepimu, tur jo b ti išnaudotas kitose klastingose akcijose. (Pasteb tina, kad ypatingo slaptumo sumetimais jo tikroji pavard rašyta tardytojo ranka v liau, taigi mašinink žinojo tik jo slapyvard). D l to, po 10 met kalinimo Intoje, negav s teis s gr žti Lietuv , jis ten paslaptinai mir . V liau perlaidotas Žasli vals iaus Papar i parapijos kapinait se.

Vienintelis išlik s gyvas liudytojas partizanas Vaidotas (Jonas Ožeraitis, g.1925 m.) t kart pav lavo atvykti Grikšeli vienkiem Naujasodyje, kur tur jo spr stis, kaip toliau t sti kov nuolatini išdavys i akivaizdoje. Netrukus po m slingos emgebist akcijos jis buvo suimtas ir ilgai kalintas gulaguose. Dabar gyvena Palangoje.

Dar vienas liudytojas - vienintelis išveng s su mimo ir žinoj s savo brolio Petro Vainiaus bendražygi likim buvo A rinktin s Palemono partizan b rio paskutinysis ryšininkas Vytautas Vainius (1928-1986), gyven s atokiam Žaliakalnio šlaite - Širvint II take 10. Tai jo d ka Grikšeli kluone besislapstantys partizanai iki paskutini j savo gyvenimo dien gal jo palaikyti

tiesiogin ryš su išoriniu pasauliu ir sužinodavo paskutines Kauno naujienas. Kaip tik jis 1974 m. pirmas išdr so prabilti, koks likimas ištiko jo broį prieš 27 metus pakaun je. Iki paskutiniosios savo gyvenimo minut s jis didžiudavosi broliu ir min davo tik iš geriausios pus s, nes b damas švelnaus b do, giliai tikintis krikš ionis ir savo rezistencin je veikloje negal jo neišlikti humanistas. Nepaisydamas aplink siaut jusi baisybi , šis taurus Lietuvos partiotas, liko ištikima priesaikai ir k prival jo - atidav : - qede Ruod debes!*

Vytautui Vainiui nebuvo lemta sulaukti laisv s ryto - klastingos ligos pakirstas buvo palaidotas simboliniame brolio kape Panemun je. Viena stebino jo šeimos tragedijoje: kaip jam ir t vams pavyko išvengti tolimesni represij . Atsakym iš dalies paaiškino "Potencialo" byloje rastas pirminis sušaudymo aktas, kuriame tarp užmušt j neatpažintas buvo Petras Vainius, pavadintas klaidingai dvejais metais vyresniu Pranu Ulozu iš Kapitoniški , t.p. Sakalu, bet žuvusiu anks iau. Tik po 3 savai i generolo pranešime patikslinama, kad tai buvo Petro Vainiaus k nas. Jo šeimos likim gal jo pakreipti dar viena aplinkyb - nenoras demaskuoti ypatingo slaptumo, operacijos, kad nepakenkt tolimesniems smogik veiksams. Be to š vargan "brazilkos" darbinink šeima jau negal jo pakenkti režimui.

Vien iš sušaudyt Palemone - Kauno VIII gimnazijos moksleiv Petr Vaini -Sakal jau 1944- j ruden su m Smieršo kontržvalgybininkai - mjr.Michailo Livišico ir j.ltn.Romano Celkovo sakymu. Perk no ai. 4-to namo r syje j tard vyr.ltn.Sergiej Jegorov. Tai jie buvo "krikštai viai" b simojo Palemono partizano, kuris be jokios kalt s kempt jo GUL'age, vargo statybos batalionuose, tur jo b gti iš Estijos ir t višk je išeiti miškan. Taigi šie trys karininkai, beje, visi kaunie iai, d vintys svetimos kariuomen s uniform , uoliai vykd visus okupacinio r žimo sakymus.

Po m s ** su mimo 1944 11 7 "Smeršo" kontražvalgybininkams nepavyko atskleisti moksleivi grup s grup s ryši su Didžiosios Kovos rinktin s

* Atiduok, k privalai! - lot.

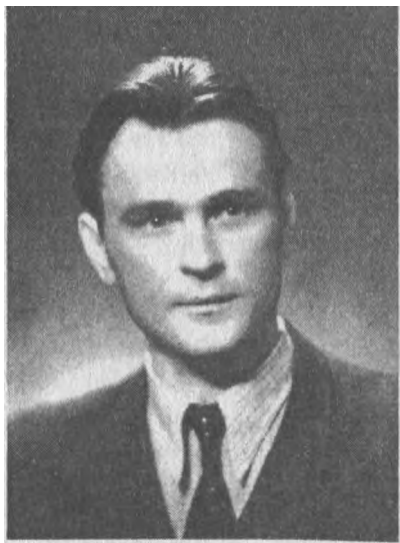
** Apie autori . P.Vainiaus bendražygis Jonas Venckevi ius-Anbo, g.1927 m. Kaune. Mok si J.Jablonskio pradžios mokykloje, Kauno VIII gimnazijoje. Dalyvavo visuose penkiuose pasipriešinimo prieš abu okupantus. 1941 m. sukil lis, veik prieš nacius ir ginkluotame pasipriešinime prieš sovietus iki su mimo 1944 11 07, o nuo 1970- j sijung du dešimtmte ius užsit susi ketvirt j -dvasin rezistencij . Su g r ž s iš gulag suklastotais dokumentais. 1955 m. baig KMI.

Agota Grikšėlienė ir Skirmantė Grikšėlytė . 1943 m. nuotrauka

Vladas Pašubinskas ir Petras Vainius statybos batalione Maskvoje, Perovo 0329-B, 1946 08 16

Jonas Venckevičius-Anbo. 1954 m. nuotrauka

Vytautas Vainius, Palemono partizanų būrio paskutinis ryšininkas

partizanais Palemono apylink se, veikusiais nuo 1944- j birželio. Kartu dalyvav s Algirdas Ka iuška nežuvo 1944 m., kaip rašoma knygoje "Žalio Velnio takais" (K.1995, P.185), bet buvo "Smeršo" suimtas ir 10 met kalint as Komijoje (dabar gyvena Kaune).

Ar no Vaitkaus slapyvardžiu pogrindin je "Aušroje" 1983 m. išspausdin au apybraiž apie Petr Vaini -Sakal . Taip 1988 m. ikagoje išleistoje L.Kerulio knygoje "Pokario Lietuvos laisv s kovotojai" pirm kart buvo pamin tas šio atkaklaus pakaun s partizano vardas.

1991 06 01 d. žudyni vietoje prie Vilniaus greitkelio (dabar Ateities pl.50) J.Venckeviaus iniciatyva pastatytas metalinis kryžius - pašventintas 1991 10 06.

Viešpatie, priglauk dangaus karalyst je visus nekaltai pasmerktuosius!

Žudyni organizatoriai: 1. Mjr.Sokolov Aleksiej Ivanovi (1914?-1994?) - MGB 2-N Vald. 2-o sk. 5-o posk. v-ko pav.; 2. Gen.mjr.P.Kapralov (MGB min.pav., 2-N Vald.v-kas); 3.Plk.I.B.Po kaj (2-N Vald.v-ko pav.); 4. Vyr.ltn.A.Griše kin; 5. Ltn.P.Rymkievi (abu 2-N 1-o sk., 1-o posk.v-ko pav.); 6. Juozas Markulis-Erelis(1913-1987)-MGB centro rezidentas, 7. Kpt.Griežtas(1905-19497), DKA "vadas", infiltruotas iš Vilniaus MGB centro. B.Tra-kimo-Genelio tvirtinimu tai husar pulko kapitonas Juozas Stravinskas.

Žudikai: 1. Algimantas Zaskevius "kpt.Švedrys", agentas Bagdonas, Tautvaišas, Zizas(1917-19887); 2. Rudolfas Ottingas, "ltn.Kirvis", g.1923 (nušov J. erniausk , "Bevard ", S.Grikšelyt , A.Rumševi i t); 3.Antanas Chainauskas-Šalna, Bij nas?, 1922-7 (pasmaug V.Janavi i); 4. Serbentas; 5. Vilkas; 6. žuolas (visi MGB smogikai).

Imitavo kautynes: 1. Mjr.Antonov (Kaišiadori MGB v-ko pav.); 2. Ltn.Novikov (VK 261 šauli pulko b rio 7/3 vadas ir jo kareiviai).

3 Baltarusijos fronto kontržvalgybos "Smerš" karininkai 1944 11 07 su m ir tard 5-i gimnazist grup je Petr Vaini : 1. Plk. G.S. ernia-kov - vienas iš armijos kontržvalgybos "Smerš" vadu Lietuvoje. Gyveno Perk no al.46-3. 2. Mjr. Michailas Livšicas (19087-7), kaunietis, "Smerš" pada-linio viršininkas Žaliakalnyje, 1944- j rugpj io m n. sik r s Perk no al.4. Nuo 1947 m. dirbo Kauno MGB. 1950 m. - Stalino r. Pramkombinato direk-

torius. Manoma, kad dukt - Pramonės statybos projektavimo instituto inžinier -elektrik - emigruodama Izrael išsivež ir t v . 3. Mjr. Romanas Celkovas (1920-1970 10 17), kaunietis. Aukšesniosios technikos mokyklos komjaunuolis. 1940 m. dirbo Kauno NKVD. 1944- j vasar iš 16 divizijos paskirtas vert ju "Smeršo" b stin prie Vytauto parko vart . Savo iniciatyva su m P.Vainiaus ginmazist grup . Apdovanotas 2 ordiniais ir 10 medali . Mir staiga, b damas Kauno KGB ryši su užsieniu sk. viršininku. 4. Vyr.ltn. Jegorov Sergej Vasi jevi (g.1923 m.) 1944 m. "Smeršo" b stin je Perk no ai. 4, tard P.Vaini , A.Ka iušk . Pokario metais ved s lietuvait , mok si KPI. "Kaunoenergoremonta" vyr. mechanikas. 5. Mjr. Antoškin (1910 7-1945 03 nukautas fronte). 1944 m. "Smeršo" b stin je, buv. Vokietijos pasiuntinio E.Zechlino gyv. name tard A.Ka iušk ir kitus moksleivius. Gan tinai tai-kingas. D l to buvo išsi stas artileristu front Vokietijoje.

TRE IASIS K STU IO APYGARDOS VADAS HENRIKAS DANILAVI IUS-VIDMANTAS

Apie K stu io apygardos k rim randame šykš ius rašus: "Viena stipriausi rinktin aptariamajoje erdv je buvo Lydžio rinktin . Jos strukt ra ir veiklos nuostatai v liau sudar JKA pagrind " ' .

"Lydžio rinktin s štabui vadovavo H.Danilavi ius-Vidmantas..." ².

Apie tai, kas suk r t stipri rinktin , nepasakyta. Matyt, dokument nerasta, gali b ti, kad jie sunaikinti. Ta iau verta atkurti situacij Lydžio rinktin je iš negausi to meto rinktin s dalyvi prisiminim , kurie yra užfiksuoti audiokaset je taip pat iš skurdži autoriaus prisiminim .

Kaip prasid jo pasipriešinimas okupacijoms m s krašte? Apie tai prisimena A.Stoškus-Raila (1944-1946 m. Lydžio rinktin s žvalgybos viršininkas ir b rio vadas): "Kai išgirdau fronto dundes rytuose, supratau, kad v l bus naikinami tautie iai - bus naikinama Lietuva. K daryti? Pasitarti nuvykau Ferm kaim Eržvilko vls. pas Jon Kubili , o kartu su juo Balandži k. pas kpt. J.Babili . Nutar me kurti organizacij : J.Babilius - vadovas, J.Kubilius pavaduotojas, aš, A.Stoškus - žvalgybos viršininkas. Prisiekm, pasirinkom slapyvardžius: aš - Raila, Jonas Kubilius-Bernotas, Jonas Babilius-Ridikas. Nesunku suprasti, kad kpt. J.Babilius šiai karinei organizacijai pad jo pagrindus, sudar jos strukt r ."

Pats menu, kaip Šimkai i vals iaus kaim vyrai karines pratybas Eržvilko apylink se važiuodavo dviraiais.

Railos, Bernoto ir Ridiko organizuota LLA kuopa išsivyst stamb , gerai organizuot karin vienet dar vokie i okupacijos metais. Jie organizuotai gindavo kaimus nuo bolševikini partizan , kuri gyventojai nepri m , ner m , nemaitino. Tod l šie pl šikaudavo, ir 1943-1944m. tarp LLA kari ir bolševikini partizan (daugiausia rus ir žyd) vyko rimt susir mim Šimkai i , Eržvilko vals i ribose.

Šios LLA kuopos štabas buvo Eržvilko gimnazija. Štabo viršininkas Jonas Kubilius - gimnazijos mokytojas 1944-1945 m. Partizan ir j vad tarpe tur jo negin ijam autoritet ir pasitik jim . Jis formavo rinktin s b rius Pavidaujo, Paupio, Bataki ir kt. miškuose, nes pirmaisiais okupacijos metais

jaunimas stojo partizanus ne tik pavieniai, bet ir būriais. Todėl partizan skaičius būriuose reikėjo reguliuoti (kad būtų galima išspręsti aprūpinimą maistu ir kt. reikmenimis). Ši reguliavimą, iš vieno miško kitus, vykdė J. Kubilius-Bernotas. Nuo Bernoto valios priklausė dešimti jaunuolių likimai. Bernotui buvo patikėti ir Lydžio rinktinės archyvai. Kur jie šiandien - galėtumėte atsakyti tik Bernotas. Štabo viršininko darbu Bernotas dirbo legaliai, mokytojaudamas iki 1945 m. rugsėjo pradžios. Šie faktai minimi Railos prisiminimuose. Partizan būrio vadas Žaibas (Steponas Bubulas) teigia, kad Bernotas, net atvykęs iš Vilniaus (persisėgęs komjaunimo ženkluką po atlapu) duodavo partizan vadams patarimą (nurodymą), aplankydavo sąjūstovų stovyklas.

Iš Tarybų Lietuvos enciklopedijos³: Jonas Kubilius 1946 m. baigė Vilniaus universitetą. 1946-48 m. parengiamąjį kursą prie Vilniaus universiteto direktorius. 1947 m. - TSKP narys. 1958 m. Vilniaus universiteto rektorius. Nuo 1958 m. LKP CK narys. 1959-1980 m. LTSR AT deputatas, nuo 1979 m. TSRS AT deputatas. 1969 m. socialistinio darbo didvyris. Nuo 1991 m. LDDP narys. Nuo 1992 m. Lietuvos Seimo narys, LDDP partijos aktyvus dalyvis. Virsmas iš partizan vado gyventojų genocidą vykdančios partijos CK narys ir yra mums tautos ir laimės tragedija. Mokslininkai gali nebūti, piliečiai privalo būti! Ši formulė privalo žinoti tiek batusiuvys, tiek prezidentas.

Bernotui išvykęs Vilnių Lydžio rinktinės štabas perima gimnazijos mokytojas A. Danilavičius-Vidmantas.

Pirmasis pokario Gimnazijos direktorius A. Giedraitis⁴ buvo štabo narys. Mokytojai Vytautas Steponaitis, Vytautas Slapšinskas, Juozas Norkus, A. Janauskas-Granitas, A. Greičius, Petraitis - buvo aktyvūs partizaninio pasipriešinimo dalyviai. P. Ruibys⁵ po J. Babiliaus arešto 1945 m. pradžioje per mėnesį vadovavo Lydžio rinktinei, dirbdamas mokytoju gimnazijoje.

Iš partizano Širšys (J. Žižka) prisiminimai: "mane Garbštas iškvietė iš Skaudvilės Eržvilko gimnazijos mokytojų kambarėlyje. Po trumpo nurodymo išvykau su užduotimi". LLA veikloje dalyvavo atvykęs gimnazijų mokytojas Vinco Ulevičiaus pavarde Stasys Jarmala-Audrius⁶ nuo (1948 m. gimnazijos direktorius), mokytoja Ulevičienė - Jarmalienė ir kt.

Gimnazistai Izidorius Stoškus⁷, Napoleonas Lukošius⁸, Petras ir Antanas Balašaičiai, Vladas ir Paima Liekiai, P. Girdzijauskas ir kt. aktyviai talkino pagrindinio spaudos platinime, palaikė ryšius tarp gimnazijos ir partizan būrių.

Okupacijos pradžioje aktyvesni LLA vadovai buvo areštuoti, nes buvo žinomi okupant agentai. Tai kpt. J. Babilius, direktorius A. Giedraitis, mokytojas V. Steponaitis (1945 02 06). H. Danilevičius - Vidmantas⁹ pasitraukė miškingame partizanauti. I. Stoškus pasitraukė kitą gimnaziją, vėliau buvo suimtas ir konclageriuose žuvo.

Dalyva aktyvaus pasipriešinimo okupaciniams režimams Eržvilko gimnazija buvo pažeminta iki progimnazijos.

Platinti pasipriešinimo bar prieš okupantus išvarė Stasys Jarmala-Briedis, Audronas, Šarūnas. Jis per pirmąją bolševikų okupaciją redagavo pogrindinį leidinį "Vytis" ir kartu su Lygum mokyklos vedėju A. Keniausku platino apylinkėse. Vokiečių okupacijos metais sukūrė pasipriešinimo organizaciją - Vytauto Didžiojo sąjungą. Leido pogrindžio spaudą. "Vytis" platinama Kuršėnų apylinkėse. 1945 m. organizavo ginkluotą "Vytauto Didžiojo Laisvės rinktinę". Metų pabaigoje NKVD reguliari kariuomenė sutriuškino. Šarūnui pavyko išsigelbėti. Jis išvyko į Šilutės r. Gaidelių pradžios mokyklą. 1946 m. perkeltas į Eržvilko gimnaziją. Čia randa ryšį su Vidmantu ir bendradarbiauja "Laisvės varpo" redakcijoje. Nuo 1948 m. Audronas skiriamas gimnazijos direktoriumi. Gimnazijos patalpose jis organizavo pagrindinį laikraštį "Atžalynas" - jaunimui ir "Varpas" - visuomenei redaguoti ir leisti. Bendradarbiavo mokytojai A. Jankauskas-Granitas, A. Greičius, Ulevičienė. Platino: V. Liekis, P. Liekytė, Petras ir Antanas Balašaičiai, P. Girzijauskas ir kt. Gimnazijos pogrindyje buvo griežta konspiracija: pvz. mokytojas Greičius nežinojo, kad kolega Jankauskas yra pogrindžio spaudos bendradarbis. Mokytojas Petraitis - visada buvo laikomas valdžios apologetu ir jo vengė, o jis dirbo rinktinės štabo žvalgyboje ir autorius iš jo gaudavo užduotį. 1948-1949 m. gimnazijos mokytojai ir direktorius gyvenantys legaliai, bendradarbiavo su savo buvusiu kolega Vidmantu, leidžiant "Laisvės varpą", žvalgyboje, ir kai šis buvo Kėstutis apygardos vadu. Tad gimnazija ir savotiškas apygardos lopšys. 1949 m. MGB sugebėjo prasiskverbti į gimnazistų tarpą ir liepos mėn. buvo išaiškinta spaustuvių gimnazijos pastogėje. A. Jankauskas pabėgė, vedant areštą į Eržvilką. Audronas po trijų dienų pabėgė iš Jurbarko MGB, tačiau 1949 10 02 žuvo. Ulevičienė, A. Greičius ir A. Jankauskas buvo areštuoti vėliau. Po šių vykių rezistencinė veikla Eržvilko gimnazijoje neatsigavo.

Po J. Babiliaus arešto vadovavimą rinktinėi perima karininkas P. Ruibys-

Neringa (sl.) ir Henrikas Danilavičius-Algis Aukštaitioje, prieš pat žūtį

Žigas, Garbštas. H.Danilavi ius-Vidmantas dirba štabe - kei ia areštuotus ar žuvusius. Po A.Giedrai io arešto - informaciniam skyriui. Sužeidus Saturn (J.Strain)¹⁰, per m Batakį b r ir jam vadovavo iki 1945 09 01. J.Kubiliui išvykus, Vidmantas perima Lydžio rinktin s štab ir jam vadovauja. Lydžio rinktin s štabe dirbo ir J.Kasperavi ius-Angis, Visvydas", atgaunantis j gas po sužeidimo (1945 06).

1945 m. pabaigoje - 1946 m. prasid jo aktyvios derybos d l Jungtin s K stu io apygardos k rimo. Šiose derybose sprendžiam bals tur jo Vidmantas, kaip pagrindin s (stipriausios) karin s organizacijos štabo viršininkas. 1946 09 12 kurta Jungtin K stu io apygarda¹². Pirmu jos vadu išrenkamas Lydžio rinktin s štabo narys J.Kasperavi ius-Visvydas, Angis, Šilas.

H.Danilavi ius-Vidmantas buvo energingas, dr sus partizanas-karininkas, stambios karin s organizacijos, užiman ios didžiul teritorij - Taurag s vis ir dal Raseini apskrities - štabo viršininkas. M go judr gyvenimo b d , niekuomet neužsib davo vienoje vietoje. M šiuose kov si dr siai, m go aki brokštus priešui. Gerai pažinojo rinktin s teritorij , tod l iš MGB sp st išslysdavo gan dažnai. Be to, tur jo nepaprast intuicij . 1946 05 21 Vidmantas buvo Railos štabo apsaugos b rio stovyklaviet je prie Šaltuonos, ties Pliki dvaru (Eržvilko vls.). Tos dienos vakare su prasta 2 vyr apsauga jis išvyko štabo reikalais kit stovyklaviet . Geguž s 22-osios ryte priešas atakavo b r . Žuvo A.Celskys , B.Andrijaitis, P.Pilkauskas ir b rio vadas S.Živatkauskas¹³ paimtas nelaisv n.

Po šio vykio Vidmantas perima štabo apsaugos b rio vadovavim , j perorganizuoja ir perduoda vadovauti V.M.Gužui-Mindaugui¹⁴. 1947 m. apygardos vadovyb H.Danilavi i paskiria Lydžio rinktin s vadu ir jis vadovauja šiai rinktinei iki 1948 m. liepos m n.

1948 05 05 iš trij apygard kurta J ros (Vakar Lietuvos) sritis. Jos vadas iki birželio m n. buvo J.Žemaitis. Birželio 8 d., perduodamas srities vado pareigas A.Milaševii-Ruoniui, Vytautas raš : "...Aš didžiuojuosi, kad esu iš K stut n , iš t , kurie T vynei dav tokius didvyrius, kaip Visvyd ir kitus, kuri žygdarbiai ir vardai galb t n ra žinomi, bet apie j darbus sužinos, juos vertins ir amžiais atmins atgimusi Lietuva..."¹⁵.

K stut n ištakas k r ir net l m Vidmantas - Lydžio rinktin s štabo viršininkas, šios rinktin s strukt ra, statusas - K stu io apygardos pagrindini dokument pagrindas. Šio štabo narys Visvydas - partizaninio jud jimo

H.Danilavičius (sėdi viduryje) tarp Šiaurės Lietuvos srities partizanų

H.Danilavičius (stovi antras) su Algimanto apygardos partizanais. Stovi penktas - A.Siuška-Šarnas

ideologas ir karžygis, Vidmanto bendražygis. Jie kartu k r apygard , tik Vidmantas ne tik teoretikas, bet ir lauko karys, k r s ir gyvendin s partizanin taktik , operatyviuosius veiksmus ir gynyb , sl ptuvi sistem , palaik s drausm visoje rinktin je ir pasipriešinim okupantams. Tai vienas iš t didvyri , apie kuriuos tada raš J.Žemaitis-Vytautas.

1948 m. liepos m n. Vidmantas paskiriamas K stu io apygardos vadu ir jo šias pareigas iki 1949 m. balandžio m n. Tai penktieji Vidmanto - partizanavimo metai. MGB-istai, negal dami veikti m šio lauke, pasalose, paleido nežabot šmeižto kompanij per Jurbarko, Taurag s, Raseini vietinius laikraš ius, gausi agent strukt r .

Lemting pasal MGB-istai Vidmantui organizavo 1948 m. gruodyje, kai jis vyko Kaun atsigabenti spausdinimo reikmen ir pasimatyti su žmona¹⁶.

Ryš su Kaunu Vidmantas palaik per Raseini pašto darbuotoj Kleop Ambrazait (iš Raseini vls. Aukštašlynio k.). Šis Kaune žinojo pašto darbuotoj , patikimai palaikant ryš telefonu ir vykdant gautus nurodymus. Pranešim , kur Ambrazaitis perdav Kaun , raš ir iššifravo MGB-istai. Atvykstan iam apygardos vadui su V.Švelniu-Putinu, štabo apsaugos b rio vadu, ir ryšininku J.Trumpai iu, jie suruoš pasal , kuri pakliuvo V.Švelnys-Putinas¹⁷, Trumpaitis ir Z.Danilavi ien - Vidmanto žmona. Vidmantas sugeb jo išslysti iš užtikrint sp st . Putinas neišlaik Sokolovo komandos kan kinim .

Šiuos faktus MGB-istai panaudojo Vidmanto kompromitacijai. Apie tai raš 1949 m. sausio m n. pažymoje apie LSSR MGB agent rin -operatyvin darb ¹⁸ ir 1949 04 LSSR MGB 2 N v-bos agent rinio-operatyvinio darbo ataskaitoje¹⁹.

Šmeižt MGB-ist agentai paskleidžia po vis apygardos teritorij . Jis pasiekia partizanus. Šie reikalauja J ros srities vadovyb s pašalinti apygardos vad .

Nors J ros srities vadovybei buvo aišku, kad Vidmantas nekaltas, ta iau šio fakto išaiškinti partizanams nebuvo galimyb s. 1949 m. balandžio m n. J ros srities vadovyb Vidmant atleido iš K stu io apygardos vado pareig ir kaip Vakar Lietuvos srities atstov paskyr ryši karininku su Šiaur s Ryt Lietuvos partizan sritimi²⁰. Tokiu b du buvo nuraminti apygardos partizanai.

J ros srities vadovams buvo visiškai aišku, kad Vidmantas su išdavyst -

mis neturi nieko bendro. Tai rodo ir netik tas susitikimas su PLP partizan vadais A.Ramanausku-Vanagu, A.Grybinu-Faustu ir kt., kuriuos Lydžio rinktinis partizanai (Palubeckas ir kt.) atlydjo Kstuio apygardos vadaviet 1949 m. sausio pabaigoje. Vidmantui šie partizanai buvo nepažstami, todėl su užtaisytu pistoletu vis par juos tard , kol sitikino, kad tai iš tikr j PLP vadai, ir tik tada leido nuvesti juos partizan vyr.vadovyb s vadaviet pas J.Žemait -Vytaut . Tada 1949 02 02-22 ir vyko garsusis partizan vad suvažiavimas. Tai patvirtina, kad Vidmantas buvo taurus partizanas, apdairus vadas, gyn s savo T vyn s garb ir orum .

Be to, Vidmantas tuo metu per susir mim su MGB-istais buvo sužeistas koj ir negal jo vykti Ryt Lietuv . Tik pasigyds apygardos ligonin je Šimkai i vls. Pašlynio k. pas Vaitk , rudeniop išvyko paskyrimo viet - Šiaur s Ryt Lietuvos partizan štab . Virš Šiaur s Ryt Lietuvos srities ir Algimanto apygardos jau buvo susitelk išdavyst s debesys, nes Šar no rinktin s ryšinink tarp buvo infiltruotas MGB agentas V.Ku ys-Mikas²¹. Vidmant iš ŠR Lietuvos partizan štabo, ryši karininkas R gštymas atved Šar no rinktin s štab ²².

G.Vai i nas rašo: "1949 II 01 13 val.30 min., pagal Princo (ŠR vado adjutanto Balio Žukausko) parodymus MGB 137 rikiuot s pulko kareiviai, vadovaujami rikiuot s mokyklos virš. kpt.Limonov, Kauno MGB skyr.virš. mjr. Fominych ir MGB 2N 3 skyr.virš. pplk.Židko prad jo Algimanto apygardos Šar no rinktin s štabo bunkerio šurm Šimoni girioje netoli Dienioni ežero. Žuvo buv s Kstuio apygardos vadas H.Danilavi ius-Vidmantas*, Šar no rinktin s vado adjutantas Juozas Lapienis-Darius, Žalgiurio b rio partizanas Aloyzas Žilys-Žirnis. Kiti penki paimti nelaisv n gyvi." ²³

Vidmantas partizano priesaik garbingai iš s jo iki galo ir žuvo karžygio mirtimi kovoje su klastingu priešu.

Ta iau MGB-istai ir po mirties jo nepalieka ramyb je, bet šmeižto klastas rezga toliau. Nor dami nusl pti agent V.Ku -Mik , išdavus ŠR Lietuvos

* Nuotraukose H.Danilavi ius pažym tas Algio slapyvardžiu. Tod l prisiminimuose minimas (žr."Laisv s kov archyv " T.20) "Karininkas Algis" yra H.Danilavi ius. Ta iau tebelieka jo palydovo asmens tapatyb s m sl , nes sunku patik ti, kad LLKS vadovyb s atstovas leidosi kelion vienas. - *Red.pastaba*.

partizan vadaviet ir visas Algimanto apygardos sl ptuves, 1950 m. birželio m n. MGB rotatoriumi pagamino 2 atsišaukimus ir per Kimštien (jai nežinant, kad turi reikal su MGB agentu) perdav juos Kimštui. Šiuose atsišaukimuose MGB rašo, kad Danilavius Vidmantas 1949 m. ruden išdav A.Sluos ir A.Starkaus bunkerius ir jam už tai vykdytas PLK teismo nuosprendis²⁴.

Šie gandai iki šiol sklindo tai šen, tai ten, teršdami garbingo karžygio vard . Tikiuosi, kad ši nedidel studija padarys šmeižtui gal .

Trumpai apie H.Danilaviiaus šaknis.^{2}*

Henrikas gim 1922 m. liepos m n. 18 d. Miliunc dvare (dabar Milinai), Imbrado vls., Zaras aps. T vai - Stasys ir Sofija Danilaviiai.

Henrikas ir jaunesnioji jo sesuo pirmuosius mokslo žingsnius prad jo namuose, kur mok privat s mokytojai. Mokykl prad jo lankyti nuo IV skyriaus Miroslove, Alytaus aps., kur jo t vas tuo laiku jo policijos nuovados viršininko pareigas. 1933 m. prad jo mokytis Alytaus gimnazijos pirmoje klas je. Antr ir tre i klases lank Panev žyje, nes t vas per jo Geležinkelio policijos tarnyb .

1936 m. vasar vyko kio ir gyvulininkyst s paroda Kaune. Henriko t vas buvo komandiruotas kelioms dienoms Kaun tvarkai palaikyti. Liepos 1 d., jam b nant perone, atvažiavo traukinys. Dar traukiniui nesustojus, vienas žmogus band lipti traukin , bet paslydo ir vos laik si. T vas prib go ir pad jo stipriau užsikabinti, pats paslydo, nukrito ant b gi , ir vis nesustojan io traukinio buvo pervaziuotas per kr tin . V liau paaišk jo, kad mašinistas buvo neblaivus.

Mama, gavusi žini tuoj išskub jo Kaun . Kit dien buvo iškilminga eisena Laisv s al ja, grojant d d orkestrui, daug vainik g li . Buvo pagerbtas pareig nas, kuris žuvo išsaugoj s kito gyvyb .

T pat ruden visi gr žo Zarasus (prie motinos t višk s). Henrikas prad jo lankyti Zaras gimnazij . 1937 m. mir motina, ilgesn laik sirgusi tuberkulioze. Henrikas, baig s 5 klases, išvažiavo mokytis Kauno aukšt. technikos mokykl . Rusams pirm kart okupavus Lietuv Danilavi i šeimai buvo sustabdyta pensija, kuri gavo po t vo mirties, ir, konfiskavus žem , neteko nuomos. Reik jo ir už moksl užsimok ti, kaip buoži vaikams.

Henrikas dirbo techniku. Susipažino su gaillesting ja seseria Sofija Jur-

gelionyte, dirbusia Zaras ligonin je, ir v liau j ved . Prieš antr j rus okupacij pasitrauk Žemaitij .

- ¹ Gaškait N. ir kt. Lietuvos partizanai 1944-1953. K. 1996. P.237.
- ² Ten pat. P.238.
- ³ Taryb Lietuvos enciklopedija. V. 1986. T.2. P.415.
- ⁴ Laisv s kov aukos Piet Žemaitijoje. K.1998. P. 153.
- ³ Ten pat. P. 142.
- ⁶ Ten pat. P.65.
- ⁷ Ten pat. P. 153.
- ⁸ Ten pat. P. 98.
- ⁹ Ten pat. P.40.
- ¹⁰ Ten pat. P. 160.
- ¹¹ Ten pat. P. 160.
- ¹² Laisv s kov archyvas. T. 12. P.28.
- ¹³ Laisv s kov aukos... P.38,194.
- ¹⁴ Ten pat. P.58.
- ¹⁵ Gaškait N. ir kt. Lietuvos partizanai... P.250.
- ¹⁶ LGRTC video raš archyvas. Videointerviu su Z.Danilavi iene.
- ¹⁷ Gaškait N. ir kt. Lietuvos partizanai... P.251.
- ¹⁸ LYA.F.K-1.A.3.B.406.L.11-48.
- ¹⁹ LYA.F.K-1.A.3.B.313.L. 1162-196.
- ²⁰ Gaškait N. ir kt. Lietuvos partizanai... P.251.
- ²¹ Žiburys (Anykš iai). 1994. Lapkritis. Nr. 1 1(53).
- ²² T.Lapienis. Iš pokalbi su .J.Kubiliumi-R gštymu.
- ²³ Vai i nas G. Algimanto apygardos ž tis // Žiburys (Anykš iai). 1994. Lapkritis. Nr.1 1(53).
- ²⁴ LYA. F. 1. A.45. B. 107. T.2. L. 186.
- ²⁵ Iš sesers H.Zitkus laiško T.Lapieniui.

M

Alfonsas Mork nas gim 1908 m. Juodži n k. Žemaitkiemio vls. Ukmerg s aps. Tarnaudamas Lietuvos kariuomen je pam go kario profesij ir 1931 m. liko virštarnybiniu vyr.puskarininkiu. Tarnavo iki okupacijos pradžios. Su laisv s praradimu nesusitaik , b r aplink save aktyvesnius kaimynus, šaulius, palaik ryšius su sukilimo organizatoriais Kaune. 1941 m. birželio 23-24 d. partizanai už m Lyduokius ir

Alfonsas Mork nas-Plienas

apsaugojo juos nuo pl šim . 1944 m. pradžioje daug apylinki vyr kartu su Alfonsu iš jo Vietin rinktin . Birželio m n. Žemaitkiemio vls. prie Lyduoki , Juodži n , Juknoni , Paškoni , Val kaimuose Alfonsas Mork nas, broliai Ališauskai, Meilus sub r karin savigyn iki 20 žmoni iš buvusi plechavi iuk , šauli , juos patys apginklavo.

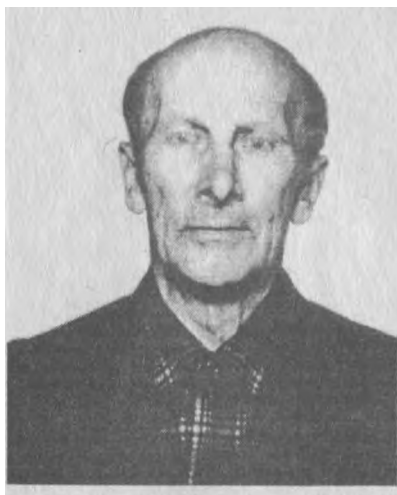
Šie vyrai tapo platesni apylinki partizan organizavimo branduoliu. Rugs jo pradžioje Alfonso Mork no vadovaujami pirmieji Lyduoki partizanai at jo Balnink miškus, kur prisiek ginti T vyn . 1944-1945 m. kartu su mokytoju Juozu Šibaila buvo organizuojama Balninkie i rinktin , kurioje stipriausi partizan grup sudar A.Mork nas-Plienas.

Plieno grup daugiausia veik Žemaitkiemio, Šešuoli , Lyduoki apylink se, taip pat Želvos, Pabaisko, Ukmerg s, link Širvint . Jos vadas buvo ne tik labai veiklus, dr sus, bet ir atsargus, drausmingas partizanas. Tod l 1945 m. užmezgus ryšius su Žaliuoju Velniu, A.Mork nas-Plienas buvo paskirtas Didžiosios Kovos apygardos B (Ukmerg s) rinktin s vadu. 1946 m. sausio m n. tarp Žemaitkiemio ir Želvos veikiant Plieno dalin sudar apie 200 laisv s

kovotoj , rinktin s partizan b riai veik visuose vakarin s Ukmerg s aps. dalies valsiuose. 1948 m. rugpjio m n. Kaln srities vadovyb s sakymu A.Mork nas-Plienas buvo paskirtas Didžiosios Kovos apygardos vadu, jam suteiktas partizan kapitono laipsnis.

Plienas daugel kart dalyvavo m šiuose su rus kariuomene ir stribais, Žemaitkiemio, Želvos, Šešuoli , Lyduoki puolimuose, iš daugelio kautyni išeidamas nugal toju, o jo vardas k l siaub okupantams ir j pakalikams.

... 1949 m. gruodžio 30-oji, 11 val. 30 min... Dar m nesio pradžioje šnipas Veter susek , kad Pabaisko vls. Juodkiški k. pradin s mokyklos kiniuose pastatuose yra partizan bunkeris. Sekdami kinink Broni Tratul , rusai sitikino, kad pas j iš tikr j kažkas slepiasi. Gruodžio 30 d. ryte MGB kariuomen s grup apsupo pastatus ir kratydama klojime, po arkli stov jimo vieta atrado Didžiosios Kovos apygardos štabo bunker . siplieskusio m šio metu garbingai žuvo visi sl ptuv je buv 5 partizanai: apygardos vadas kapitonas Alfonsas Mork nas-Plienas, rinktin s vadas leitenantas Juozas Grigas-Geniukas, štabo viršininkas leitenantas Vladas Ališauskas-Puškinas, kuopos vadas Bronius

Stasys Mork nas po lageri

Medelskas-Krienas ir b rio vadas Bronius D da-Narutis.

1989 m. liepos 29 d. žuvusieji buvo perlaidoti Ukmerg s Dukstynos kapines. Tik Plieno kapas nežinia kur...

*Brolī, Lietuvos partizane,
Laisv s kain žinojai gerai,
Tiek kan i , tiek skriaud išgyven s,
Pas savuosius šiandien gr žai...*

Kartu su Alfonsu Mork nu 1944 m. partizanauti iš jo ir du jo broliai - Stasys (g. 1912) ir Karolis (g. 1921). 1948 m. vasario 10 d. gimt jame Juodži n k. patek rus pasal žuvo Karolis Mork nas-Klevas ir Juozas Šma iukas- erka, g.1921, iš Paško-

Plieno dukt Alvyda T vo ž ties vietoje Juodkiški kaime

ni k. Želvos vls.

Stasys Mork nas-Tarzanas kovo-jo toliau ir po broli ž ties. 1955 m. nebelikus partizan , jis su ginklu vienas slapst si iki 1965 m. Buvo išduotas, nuteistas, iškal jo 15 met Perm s ir Mordovijos lageriuose, iš tremties Lietuv sugr žo 1980 m. Mir 1994 m. Kaune.

... Partizan vaik ir artim j likimai - tai nenusakoma žodžiais tragik : devynmet mergait su septynme iu broliuku jau žino, kad negalima sakyti kas tavo t velis ir kur jis yra, v liau našlai i gyvenimas pas svetimus, be savo kampo, be k s-

nio duonos. Kas aprašys dvasines Partizano kan ias, kuomet pro sl p-
tutv s plyš žvelgi savo vaikus ir negali j apkabinti, priglausti, paguosti ar nušluostyti ašar , kai bet kuris apsilankymas, galb t, paskutinis...

... 1948 m. žuvus jaun liui Karoliui Mork nui, neišlaik senosios mo iut s širdis. Dvi paras Partizan Motinos karstas išgul jo Lyduoki bažny ios šventoriuje ir tik leidus okupant garnizono viršininkams buvo užkastas be apeig kapin se. 1951m. suimti našlai iai Plieno duk-t Alvyda (16 m.) ir s nus Teisutis (14 m.) ir ištremti taip kaip stovi; Lyduokiuose kalv je Gasiniauskas sp jo duoti kailiniukus Teisu iui ir kepaliuk duonos. Su tuo - 18 par iki Krasnojarsko, kur vaikai ilgam, net gimin ms "dingo be žinios"... Ir tik T velio atmintis ir dvasin globa pad jo išgyventi ir nepal žti, nepasiduoti...

Pagal Petro epkausko prisiminimus bei MGB operatyvini byl medžiag . Olgos Sebastjanskien s eil raš io Plienui ir jo žuvusiems kovos draugams fragmentas.

K stutis Kasparas

V

Balys Vai nas gim 1915 m. gražiame Šiaur s Ryt Lietuvos Vai n kaime Obeli vls. Rokiškio aps., Joanos ir Norberto Vai n šeimoje.

Tarnaudamas Lietuvos kariuomen je baig puskarininki mokykl . Gr ž s tarnavo Lietuvos-Vokietijos pasienio policijoje. Prasid jus karui, 1941 m. gr žo t višk . Baig karinink kursus.

Kai 1944 m. soviet armija antr kart okupavo Lietuv , raudonoji imperija parod brutaliausi j g prieš taiking , niekam negrasinan i maž valstyb . Nuo deginam sodyb paraudo Lietuvos dangus, žudom niekuo nekalt žmoni krauju mirko žem . Daugelis ir dabar negali nesijaudindami prisiminti t tragišk vyki , negali pamiršti t siaubo ir netekties akimirk .

Ta iau dr si ir garbinga tauta, šimtmeiais gynusi savo valstybingum , išdr so nenusilenkti. Lietuvos vyrai, susiorganizav partizan

Paskutinysis Vytauto apygardos vadas Balys Vai nas-Liubartas, Lordas, Pavasaris

b riu s, nepab go. Menkai ginkluoti žmon s tik su Dievo ir T vyn s vardu širdyje ir l pose kov si su iki dant ginkluotais, specialiai paruoštais kariuomen s daliniais, kuri tikslas buvo žiauriausiomis priemon mis ir metodais kankinti, žudyti, naikinti visk , kas brangu lietuviui. Pasiryžimas ginti laisv ir nepriklausomyb pasirod es s stipresnis už okupanto ginklus.

Balys Vai nas su broliu Broniumi, dviem pusbroliais - Edvardu ir Vincu - bei kitais kaimo vyrais - Baliu ir Vytautu Dru kais - suorga-

Petras Araminas-Žalvarnis, Vincas Araminas-Šermukšnis, Balys Vainas-Lordas, Liubartas, Pavasaris, Alfredas Garnelis-igonas ir Vytautas Drukšernas

nizavo partizan b r , kuris išaugo 100 partizan Vyties kuop . V liau Vyties kuopa priklaus Lokio rinkti- nei (Vytauto apygarda).

Vyties kuop sudar penki b ri- ai: Birut s (vadas Gir nas), Vyties (vadas Jazminas), Margirio (vadas Peperis), Šar no (vadas Edzka), Gin- taro (vadas Seni nas).

1944 m. gruodžio 26 d. Antaza- v s šilo (Zaras r.) kautyn se buvo nukauta apie 150-200 rus kareivi . Iš partizan žuvo Jonas Kairys iš Vaini n , sužeistas pet m šiui va- dovav s Itn.Mylokas Kazanas-Mut-

ka. Partizanai, sulauk nakties, s k- mingai pasitrauk , o du priešo garni- zonai bunkerius pa m tik kitos die- nos ryt .

1945 m. geguž s 2 d. žuvo Balio Vai no bendražygis, vienas iš orga- nizatori kuriant kovos strukt ras, Vyties kuop , Balys Dru kus. T pa- i dien sribai sudegino Balio Vai- no namus.

Balys Vai nas su savo Vyties kuopa apsistojo ir sitvirtino Obeli šile. Saugumo daliniai tai žinojo, bet pulti ndr so. Tik 1945m. liepos 13 d. garnizonas, pasitelk s pagalb žy-

gio kariuomen , apsupo mišk , kur vyko kautyn s. Po keleto nes kming puolim sovietin kariuomen , patyrusi nemažus, nuostolius (iš Obeli garnizono žuvo 7 kareiviai), buvo priversta pasitraukti. Buvo sužeisti trys partizanai.

Po šio m šio Balys Vai nas-Liubartas savo dienoraštyje raš : *"Mes laim jome trump m ši bet dar nenugal jome sunkios vergijos, mus žiauriai slegian ios. Bet m s veiduose viltis, kad ir j sugriausime"*. Šios ir kitos kautyn s okupantui rod , kad partizanai - tai rimta j - ga-

Šauni pergal pak l partizan dvasi , didino ryžt . Kita vertus, visiems tapo aišku, jog mirtis nuolat šalia. Gal toki min i skatinamas Balys Vai nas, sik r s naujoje vietoje (Duset girioje), paraš testament : *"Kiek daug jau mes esame netek laisv s id jos broli ! Ir jie juk lauk savo tautos pavasario. Troško juo džiaugtis, bet žiauri budeli pasi sta mirtis jiems pastojo keli .*

Jeigu man toks likimas skirtas, aš ramiai jam atsiduodu, o prieš tai, tur damas laiko, rašau testament . Gal tai juokinga: juk neturiu aš turto, kur gal iau kam nors paskirti. Visas mano turtas - ginklai, kuriuos, be abejon s, pasiims tas, kuris mane nukaus. Drabužiai, nors ir apiplyš ,

bet ir juos neretai d l didesnio išniekinimo nurengia.

Bet... tebeturiu dar turto, kurio priešai ne stengs atimti: tai tik jimas did j pasaulio k r j Diev ir t v žem s meil . To ne stengs atimti joks priešas, nors tai b t ir pats žmonijos pabaisa - Stalinas. Š turt aš palieku savo broliams ir ses ms, visiems tautie iams, ir kol jie tai gerbs, tol bus nenugalimi".

1946 m. ruden kariuomen su sribais apsupo žiemai paruošt bunker "Tvirtov ". Dengdamas pasitraukim žuvo Stasys Kligys ir sunkiai sužeistas Balio Vai no brolis Bronius. V liau jis pateko pasal ir žuvo Latvijos teritorijoje 1947 m. sausio 16 d. Balys Vai nas parašo broliui nekrolog :

"Likimas sulaužys didvyrio kr tin , tik nieko nebijo valia geležin ": 1947 m. sausio m n. iš ketvirtadienio 16 17 nakt suklypo jaunus, pilnas energijos ir gyvenimo vil i , nuo kulkos, pasi stos žiauras budelio, kuri negailestingai nutrauk Tavo gyvenim . Neapraudojo Tav s sena motina, sesuo, brolis nei kiti gimin s, neužmerk aki ir neatsisveikino, tik žiaur s Tavo žudikai kur iai juok si Tave negyv išniekindami. Veltui lauks Tav s motina - nebenušluostysi jai ašar nuo suvytusio veido. Žaizda, likusi jos širdyje

nuo atsisveikinimo su Tavim dienos, pasiliks amžinai..."

Balys Vai nas-Liubartas su Vyties kuopa veik Rokiškio, Zaras rajonuose, Latvijos pietinje dalyje. 1948 m. gruodžio 16 d. sakymu skiriamas Lokio rinktinės spaudos ir Švietimo skyriaus viršininku. Leido ir redagavo laikraštį "Sutem keleivis". 1950 m. paskiriamas Vytauto apygardos štabo operatyvinio skyriaus viršininku. Kartu tapo ir apygardos vado pavaduotoju.

1951 m. sausio 26 d. Balys Vai nas-Liubartas, Pavasaris paskirtas Vytauto apygardos vadu ir Šiaurės Rytų srities vado pavaduotoju.

1951 m. balandžio 10 d. Balys Vai nas-Pavasaris buvo pakviestas susitikti su Šiaurės Rytų Srities vadovybe aptarti tolimesnį kovos planą. Susitikimui, kuris vyko Strazdkaime Juozo Ibiro sodyboje, MGB agentas Juozas Buika atvedė smogikus. Patalpoje smogikai nedrso vykdyti užduoties ir tik visiems išėjus kiemą paleido ugnį. Partizanai, suprato išdavystę, atsišaukė. Tai jau sodyba buvo apsupta kariuomenės, kuri padegė kinų pastatą. Balys Vai nas-Pavasaris, matydamas, kad prasiveržti iš apsupimo nėra jokių galimybių, sakė partizanams kautis ir nepasiduoti. Vadas, matydamas žėstančius kovos draugus, nakties

gl dumoje uždainavo savo mėgstamiausią dainą "Sudiev, pavasari žavingas, sudiev, pavasari gražus". Jau sužeistas vadas dainavo Tvyneis laukams, savo paskutiniam pavasariui.

Žėbtinėje kovoje žuvo visi septyni partizanai: Balys Vai nas-Pavasaris - Vytauto apygardos vadas, Vytautas Drukus-Šernas - Džiugo rajono štabo viršininkas, Alfredas Garnelis-Igonas - Džiugo rajono viršininkas, Jonas Ielis-Tvas - Erškio kuopos vadas, Vladas Juozapavičius-Papartis - Lokio rinktinės rikiuotės skyriaus viršininkas, Juozas Sidoravičius-Sakalas(?) - Laisvės kuopos vado pavaduotojas, Jeronimas Bulka-Gintaras - Lokio rinktinės skyriaus viršininkas.

Taip žuvo vienas iš tauriausių Lietuvos partizanų vadų - su daina, su šikiu už Dievą ir Tvyneis. Iš gausios šeimos liko tik viena sesuo Emilija Vainaitė, pasišventusi šventoms brolių idėjoms.

Andrius Drukus

SPUSTA

BIOGRAFIJA

Juozas Rainys gimė 1903 m., buvo antras aštuonių vaikų šeimoje.

Iš d d s Jono (jaunesniojo brolio) užrašas: "Tas su vaikais ir darbininkais samdiniais niekada nekalbėjo pakeltu tonu ir nevertėjo keiksmazodžiais. Tiek savo vaikais, tiek samdiniais rūpinosi, kad jie būtų šios, apmokyti, kad elgtųsi mandagiai tiek namuose, tiek svečiuose. Tas nerūko, negirtavo. Mes, vaikai, jį labai gerbėme... Brolis Juozas, kol mokėsi gimnazijoje, gyveno Marijampolėje, o paskui dirbo mokytoju Rokiškyje..."

Iš tarnybinio lapo: "Nuo 1925 m. Juozas Rainys - lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas Rokiškyje, Marijampolėje, Kaune, Mažeikiuose, mokytojas mokinių ir mokytojų mokinių. Nuo 1938 m. - Švietimo ministerijos vidurinio mokyklų inspektorius, Vidurinio mokslo departamento direktorius".

Iš Bostono "Lietuvių Enciklopedijos": "Bemokytodamas dirbo su skautais ir buvo tūtininku... 1941 m. Laikinojoje Lietuvos vyriausybėje buvo švietimo viceministru".

Iš d d s Jono pasakojimo: "1954 m. Taišetų Ozerlago Novo iunkos ligoninėje sutikta žmogus nustebo: "Man sak, kad tu mirei!" Broliai buvo panašūs. Vilius pasakojo, kad per pačius speigus iš lagerio ruošėsis išeiti rusų karininkas. Siūlysi kaliniams nuvežti Maskvą laišku - skundžiu lagerio valdžios savavaliavimą. Rašiusi grupė buvo ir Juozas Rainys. Išvykdamas karininkas nunešė skundą lagerio vyriausybei. Visus rašiusius išvijoti naktiniam pamainiui miško kirsti. Iš kirtavietės Rainys parvežė bešomonius."

Iš mano atsiminimų: dvi vasaras dirbo Lietuvos vyresniųjų klasių mokytoju stovyklų viršininku Giruliuose ir prie Alaušo ežero.

ŠVIETIMO VADYBOS

Kauno VIII gimnazija
(staigos pavadinimas)

tarnautojo stažo laipsniui nustatyti

ANKETA Nr. 1

(eilės Nr. pagal alfabetą)

SIKRA:
Kauno apygardos archyvo
direktorius

J. Rimkus

19 91 m. 02 mėn. 13 d.

tojo pavardė ir

Rainys Juozas

raująsi įgrupavimą, nių pareigų pilnas umas ir atlyginimė ek laiko ir kokias s ejo ir kelintose ijos arba grupės mą gavo iki 1943. d.

direktorius, V grupė

- 1925. IX. 1 - 1933. IX. 1 - Rokiškis, Marijampolė, Kauno „Aušra“ gimn. mokykl. - 8 metai
- 1933. IX. 1 - 1939. I. 1 - Mariškis, gimn. direkt. - 4m. 4mėn.
- 1939. I. 1 - 1941. V. 1 - Simitėliū. Prad. mokykl. Inspektoriaus, XIX kat. - 3 met. 4 mėn.
- 1941. V. 1 - 1943. V. 1 - apst. direktorius - 2m. 3mėn.
- 1943. V. 1 - 1943. V. 31 - Kauno VIII gimn. direktorius - 3 mėn.

Rimkus
(Parašas)

dėl atlyginimų vietiniams viešųjų vadybų, II.9 d. raštu Nr. 40470 ir esančiais mano ve-
Juozas stažo laipsni
(pavardė ir vardas)
toma V grupės trečio stažo
(žodžiai)
1 d.

J. Rimkus
Staigos Vėdėjas
Departamento Direktorius

Ši mokamas stažo laipsnio priedas. Gaunantieji pra-

R-1021 Ap. 1 B.4 1.33

Juozas Rainys

DIENORAŠTIS

Atsimenu:

Naktis. Miškas. T t ir aš einame susikib delnais. Mus lenkia linksmi jauni žmonės. Einame nuo šventinio laužo palapin miegoti. Pomiškio kr - muose pilna mažų žiburiuk - šviečia jonvabaliai. Giruliai. 1938 m. vasara.

39- j vasara. Stovykla prie Alaušo: miškas ir smelis netie. Nebuvo džiaugsmo. Po Girulius vaikšiojo vokiečiai.

1939- j birželio pradžia. T t - mamai: "Švietimo ministerijos delegacija eis sveikinti Smeton su vardadieniu. Neisiu - šito lankstymosi negaliu paksti". Mama: "Tu pakenksi sau". T t : "Gal nepastebės".

1940- j birželio antra pusė. T t - mamai: "Bolševikai okupavo Lietuvą". Mama: "O kur mes Vyriausyb, prezidentas?" - "Prezidentas pabgo!" - "Kaip pabgo?" - "Ogi taip!" Perbrido per upelį ir pabgo. O mus paliko".

1940 metai. T t laužtuvu stumia kieme šulinio bonį. Man 8 metai, broliui - 5. Mudu stovim netoliese. Jis stumia iš visų pusių. Bonia sprogsta tokiu garsu, kad mudu abu kvatojam. Tai pirmas ir vienintelis kartas, kai mačiau jį pykus ir priekaištaujant mamai: "Tu neišmokei į gerbtį darb!".

Niekuomet mes nemuš. Vienintelis keiksmas, kur esu iš jo girdęs - "bestija". Jis sakydavo nepiktai ir ne mums.

Tais pat 1940-aisiais - mamai: "Bolševikai ieško rektoriaus universitetui. Si-lo daug kam, tarp jų ir man". Mama: "Ar sutiksi?" - "Negaliu ten eiti po Biržiškos. Nesu vertas."

1941- ieji, rudenį. Einam su tete pasivaikšioti susikib delnais. Priešais ateina dviese. Vien iš jų pažįstu: tai Ambrazevičius. Susitinkame Žaliaikalnyje, gatvėje prie aikštės (Aukštaičiai? Aušros?). Antrasis paėmė šalį. Sako: "Jūs nufotografuosiu". T t kreipiasi Ambrazevičiui ir jo balse girdžiu tokią pagarbą, su kokia jis niekada daugiau man girdint nesikreipė. Klausia žini. Ambrazevičius kalba apie kabineto susitikimą su vokiečių vadovybe, mini pavardes. T t klausia, ar vyks dar vienas kabineto posėdis? Ambrazevičius: "Mes išsiskirstome". Atsisveikina, išsiskiria.

Mano albume buvo nuotrauka: du aukšti vyrai, stovintys vienas prieš kitą,

ir nediduk mergait šviesiu apsiaust liu, sikibusi t t s deln . Nerandu.

1942- ieji. T t : "Mes eisime pas Bal Sruog ". Balse taip pat pagarba, bet kitokia negu Ambrazevi iui, joje gal yra kiek susir pinimo. Einame namuk netoli šv.Antano bažny ios (darbar - Balio Sruogos gatv je). Persimeta keliais sakiniais. Mums iš jus tar : "Tai buvo Balys Sruoga".

Gyvename darbinink rajone už Kauno miesto ribos. Ten pat Pakaun s kininkai. Žaidžiu su kaimyn vaikais. Kaimynas stalius sako man: "Tavo t vas - ponas. Bet jis geras ponas".

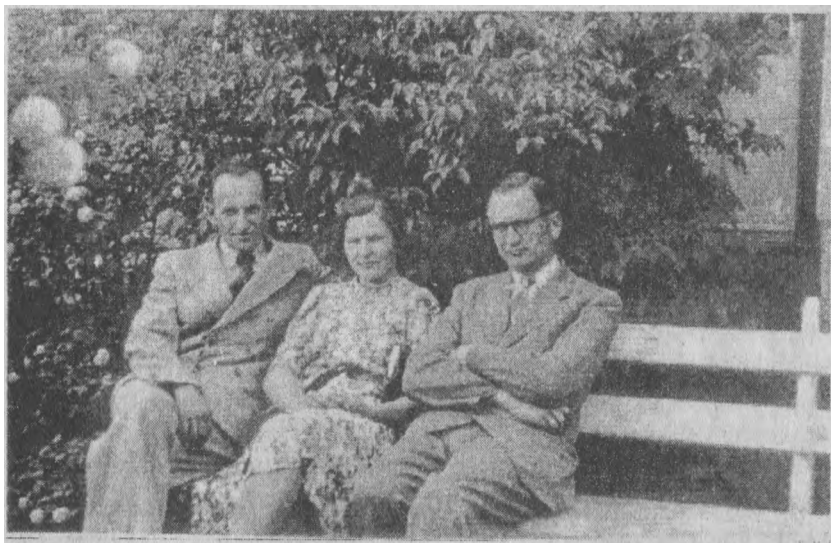
1943- ieji. Man 11 met . T t dovanoja man tris tomus naujai išleisto "Lietuvos Archyvo". Jame - žuvusi per pirm bolševikmet pavard s. Aš nusivylusi. Klausiu: "Kam man tai?" - "Tu pakankamai didel . Daug k supranti. Tu turi tai žinoti".

Po šv.Antano parapij vaikšto ponas N*. Mokytojas, d sto vokie i kalb . Žvalgosi žmonos. Užeina pas m s kaimyn . Jo dukt Liudmila graži, gabi, baigia gimnazij ir konservatorij . Klausosi muzikos. Užeina pas mus. T vai j mielai priima. Kai mama juokiasi iš jo senbernyst s, apgl bia ranka mano petukus ir sako: "Mano nuotaka auga".

1944- j met ruduo. Ponas N. dirba Žem s kio akademijoje prodekanu. Pasakoja, kaip dr siai jis apib dina politin pad t ir kokias ovacijas jam sukelia studentai. T vai stebisi, persp ja. V liau skundžiasi tur s Akademijoje nemalonum , tur si s pereiti kit darb .

1945- j žiema. Ateina dviese: ponas N. ir jaunas, liesas, pašlubuojantis, aukšty n suškuotais gana šviesiais plaukais vyras. Aš jo nepaž stu. Namuose mudu su t te. Pamat s šlubuojant , t t nustemba, jam nemalonu. Klausia: "Kod l j s at jote ia? Aš j s nepriimsiu. Prašau kreiptis mane gimnazi-joje". Tada sikiša ponas N. aiškina, kad jie at j ne tuo reikalu. T t leidžia juos svetain , klausia, koku reikalu jie at j . Jaunasis vyras prašo išsi sti mane iš kambario. T t pasako: "Tegu lieka", ir aš prastoviu šalia jo vis vizito laik . Tada jaunesnysis prašo prisid ti prie pagrindinio laikraš io leidimo, parodo j . Tai maždaug s siuvinio formato 4 puslapi jau atspausdintas smulkiomis raid mis laikraš t is, kur prašo paredaguoti. T t ilgai atsisakin ja, motyvuodamas, kad laikraš t is silpnas, kad j platindami pražudys daug žmoni , ir šitaip kovoti netikslinga.

* Redakcijai pavard žinoma. - *Red. pastaba.*

Ponas N., Juz Rainien ir Juozas Rainys

Laikinosios vyriausyb s pos dis 1941 m. Pirmininkauja Švietimo ministras J.Ambrzevius, j s ministro pirmininko pareigas

Ponas N., išk 1 s prieš save laikrašt 1, jam skaito: "Du švilpukai - vienas tonas, ten Berlynas - ia Maskva...". sako, kad kaip tik šit supranta paprasti žmon s, antrasis vardina pavardes žmoni , prisidedan i prie j veiklos. Pavardži nežinau, atsimenu tik "astronom Jušk " d l egzotiškos man profesijos ir t t s reakcijos j pasakius: jis mosteli neigiamai ranka, sako: "Juška ne..." ir nukanda žod .

Derybos vyksta apie valand , galiausiai laikraš t lis paliekamas.

Ryte ateina ponas N. ir laikrašt 1 paima.

1945- j kovas. T vas sako mamai, kad po gimnazij landžioja tartini tipai, per pertraukas lenda klases, klausia, k jis kalb s per pamokas, skaito mokini rašinius. T vas atleidžiamas iš gimnazijos direktoriaus pareig .

Kovo pabaiga. T vas neina gimnazij , nakt lipa miegoti sand liuk ant šieno. Mama klausia: "Kas bus?" T vas: "Mes prapulsime".

Balandžio pradžia. Ankstus rytas. Mus prikelia iš miego svetimi žmon s. Visos durys atidarytos. Šalta. Iš lauko surištom rankom ir kojom stumia kambar t v . Susodino visus viename kambaryje, visur vaikšto svetimi žmon s, tik mamai leidžia t vui suruošti baltinius. T v išveda.

Bylos advokat pasak mamai teismo dienos dat . Mama gr žta v lai po piet . Sako ma iusi, kaip t vas pri j s prie lango ir užd j s ant stiklo dvi išsk stas plaštakas 10.

Dar pasako, kad t t prisipažino pad j s skaitytam laikraš t lyje du kablelius. Laikraš liui redagavimo nereik j .

Ponas N. gyvena ramiai, globoja m s šeim , kartais vakaroja, šnekinama mam . Siun ia pas mus nuomininkus - vyrus, kurie trumpam šm kštel j dingsta. 1946- j žiem labai korektiškai užsimena apie savo rank ir šird . Mama atsisako.

1948- j geguž s 22 d. išvykstam tolim nemokam kelion .

Buvo t t s laiškai. Iš Velsko, v liau - Taišeto lageri Kaun , Krasnojarsko krašt . "... Savo kalbos neužmiršk. Juk tu lietuv . Tas vardas tegul b nau pasididžiavimas..."

1950-iejai. Taišetas: "Aš toks vienišas, kad kartais užpl sta nuotaika, koikia b na pas šun , grandine pririšt , kai jis staugia m nul ži r damas. Kaip sunku gyventi vienam tarp svetim žmoni ! Laiško aš laukiu, kaip J s dalel s... Rašyk man, dukrele, dažnai ir daug. Iš Lietuvos šiomet man jau niekas nerašo".

Jam neperduodavo m s laišk . "... Kartais man ateina galv , kad reik - t visai išnykti iš horizonto, nekent ti pa iam ir kitus nekankinti. Bet aš dar vieno labai noriu - pamatyti Tave, dukryte..."

Po to buvo tyla. Pranešimas apie mirt - 1954 m. sausio 23 d. Oficiali versija: smegen insultas. Lageryje jis sirgo sunkia hipertomijos forma. Iki mirties išgyveno 51-erius metus. Nepilnus.

II.

1948- j gegužis.

Kai sus dome sunkvežimyje ant ryšuli , tek jo saul . Aušo gaivus rytas. Žol pievut je priešais nam buvo rasota, jos kampuose žaliavo bij nai. Vie- name kr me skleid si pirmas puošnus bij no žiedas. Gatv , namai aplink mus buvo lyg išmir . Po daugelio met , 1993-iais, bendradarb Regina paklaus : "Kaip laikosi Ryt gatv ? Kai jus vež , mama prik l mus, apreng ir išved sl ptuv sklypo gale. Ten prabuvome, kol dienojo. Sak : jie mokytojai, ir mes mokytojai. Mus taip pat gali išvežti". J šeima gyveno kitoje gatv s pus je, išb gusio Vokietij Vengrio name. Neseniai atsikraus iusi j vaikai dar nebuvo savi gatv s vaik tarpe.

Palemone stov jo prekiniai traukiniai. Vagonas, prie kurio mus atvež , buvo prad tas krauti. Gavau ger viet : antrame aukšte prie langelio. Keit - m s vieta su broliu. Sakiau, kad važiuoju, kaip ekskursijoje. Stuksint per Baltarusij užpl šiau: "Široka, strana maja rodnaja... Ja drugoj takoj strany ne znaju, gdie tak volno dyžit eloviek". Mok jau vis , neseniai išmokau per rus kalbos pamok . Buvusi šalia mamos paž stama pasiklaus ir papraš nustot. Ji vyko su senute motina ir dviem student m dukterim.

Sibire pasitiko taiga.

Važiovom per istoja Elanj, Iljink , Valentinovk ... Lebiažje. Gyvenome trobose, kur r st plyšiuose knibžd jo blak s, skanu buvo bulv s, užkanda- mos esnaku.

Miškas buvo geras pavasar , ruden ir lyjant. Tada nebuvo mašal , šviet saul arba per lietaus dulksn pl do toks gaivus oras, kad kr tin savaimė pl t si ir nor josi dainuoti.

Kažkada t t padovanojo šimto dain dainyn l. Gal nebuvo šimto, bet daug. Liaudies dainos, Maironio, Vai ai io posmai. Valentinovkoje dirbau su Kazlausk šeima: dviem subrendusiais vyrais, vienoju žmona ir teta. Kai lie-

tus suvydavo žemin , vyrai užkurdavo joje laužiuk , d mai vijo lauk uodus (jie kaip antras stogas plauk virš galv), o aš stov jau prie atviro žemin s galo ir dainavau "Ar aš tau, sese, nesakiau", "Pasvarscy k antela", "Bij n lis žalias", o gražiausiai skamb jo "Eina garsas nuo pat Vilniaus, žirgus reiks balnoti". Vis prašydavo dar...

Ruden , kai taiga liepsnodavo raudoniu ir auksu, gr ždami iš darbo uždai nuodavo vyrai. Buvo gražu ir šiek tiek keista: taigoj skamb jo lietuviška dai na.

Rytaiš išklausydavom kriokl rusiš k keiksm . Kol išdalydavo rankius, keik si brigadininkas Baranovas. Kalb jo, kad tai paleistas kriminalinis ka torgininkas. V liau, Rešotose, dainuodavom su broliu. Sus sdavom abipus nedažyt lent stalo, atsiversdavom dainyn l ir prad davom: žinau melodi j - dainuojam, nežinau - praver iu. Daug dain mok jau. V liau niekuomet taip nedainavom.

Valentinovkoje ma iau miško švyt jim . Kart vakare pasukau namo ne prastu keliu. Per jau daub , priaugusi egli , juod nuo zyzian i uod , iš jau nuožuln , kylant aukštyn šlait , piln rausvos šviesos. Taisyklingai išaug , lyg sunkiai apgl biamos kolonos stov jo pušys. Švies spinduliavo j rausvai rudi kamieniai. Kr m nebuvo, tik žema žol , spygliai. Rausvai švy t jo oras. Nesuprantau, iš kur tai? Palyp jus aukš iau kalniuk pro kamie nus pama iau besileidžian i saul .

Vasar ir žiem miškas siurb j gas, beveik nieko neduodamas atgal. Taip pat, kaip mes atimdavome iš jo sakus, siurbdavome "živic ", puš gyvyb s syvus. Nusakintas pušis kaliniai nupjaudavo. Nuo Rešot taig , šalia gele žinkelio, buvo išsid st Krasnojarsko lageri punktai.

Kartais pasklisdavo gandas: "Pab go kaliniai". Miške juos sutikti bijo jom. Einant miško keliu žiemos nakt sniego girgžd jimas po kito kojomis buvo signalas išsukti šalikel ir, už eglait s užlindus, pralaukti, kol girgž dantys žingsniai nutils kitoje pus je.

1950- j pavasaris. Lebiažje. Brigadininkas - vietinis rusas. N ra keiks m . Yra mokykla, kurioje mok si brolis, ambulatorija, biblioteka. Skaitau Bielinskio kritikos straipsnius, apie Nekrasov , Ostrovsk , Dobroliubov . Po met perskai iau autori k rinius. Bielinskio poveikis buvo didesnis: straips niuose jau iau aistr .

Neb ra j g : kr tin , diena baigiantis, lyg geležinis lankas suveržia. Am-

bulatorijoje dirba gydytoju senukas vokietis. Man pasako: "Negaliu atleisti nuo darbo. Tai uždrausta". Mama kalba: "Jis taip pat tremtinys". Atleidžia brigadininkas. Pasakoja, kad mano dirbamo miško laukym je su mažu upeliu stov jo sodyba. kinink išvež , laukas mišku užž l ...

Ketvirtais Sibiro metais, pasiekus baigiam j dešimtmet s mokyklos klas s , direktorius pasak : "Tu turi mokytis toliau. Tam, kad patektum aukšt j , turi stoti komjaunim . Netrukus mokini grup važiuos rajono komitet . Turi vykti su jais. Rekomendacij tau parašysiu aš".

Nuvažiavau. Pri m . Prieš tai buvo pokalbis su mama: jeigu aplinkyb s tokios, komjaunim stoti reik s, bet turiu nepamiršti Dievo ir kalb dama t , kas dera komjaunuolei, galvoti apie, tai kas b t der j lietuvaitei prieš keturiasdešimtus metus.

Man taip buvo skaudu, kad, nieko jai nesakiusi, parašiau laišk t vui. Klausiau, ar galiu stoti komjaunim neapgaudin dama? Atsakymo nebuvo.

Su manimi mok si du Lvovo apylinki ukrainie iai. Žvitra aki . Nestorui matematika buvo lyg žaidimas. Guviausia, mieliausia juodaak Zina tapo seni ne.

Tuo metu mama pasakojo, kad Valentinovk atvež gucus. Lietuvos moterys steb josi j tautiniais apdarais, šokiais ir nenoru dirbti. V l atvež lietuvius.

Per abiturient išleistuves mama pasi l : "Padeklamuok eil rašt ". Sakiau Majakovsk : "Ja volkom by vygryz biurokratizm, k mandatam po tenija niety..." Tai buvo eil raštis apie tarybin pas . Pabaigus direktorius krenkšte l jo. Pagyrim nebuvo. Aš mokiausi Rešot dešimtmet je. Už poros kilometr nuo mokyklos plyt jo Rešot lagerio teritorija. Žinojau tik tiek, kad rus merginos, ištek jusios už iš jusi iš lagerio kriminalini , su jais gyventi nepaj g .

... Žiem Kaun pab ti atvažiuodavo mo iut . 1948- j geguž ji buvo su mumis. Jai tada buvo 78-eri. Daikt kraustymo, svetim žmoni vaikš iojimo sumaištyje mama praš j išeiti pas kaimynus. Mo iut verk ir sak , kad be m s nežinos kaip parvažiuoti Marijampol . Išvažiavo Sibir . Kai 1955 m., atlikusi bausm lageryje, pas j užsuko an k iš t višk s, mama išleido mo iut važiuoti Lietuv . Po keturiasdešimties met kart pasak : "B iau ver iau neišleidusi. Pas j daug kart jo saugumie iai, grasindami, kad pab gusi v l Sibir išsi s..."

Kai nedarbau miške ir nesimokiau - siuvau. Tiksliau: siuvo mama, o aš apm tydavau si les.

Atsimenu: mus išvež du odiniai apsiaustais, pora kareivi ir rusas karininkas, kuris jo paskui pasimetusi mam ir nurodin jo paimti t , kit . Liep kelti sunkvežim siuvimo mašin lipo ant aukšto virvi ryšuliams, d jo albumus su šeimos nuotraukomis. Mama ir siuvimo mašina mus maitino. Institute prisid jo stipendija. Nor dami pavalgyti, tur jom j gauti maksimali .

Institutas pasitikdavo didžiuliu holu, išsiskirianiais ir v l susieinaniais laiptais, aukštomis lubomis. Stalino mirties dien kai iš hole pakabinto garsiakalbio iškilmingai griaud jo diktorius ir skamb jo gedulinga muzika, ia sausakimšai stov jo studentai. Visi verk . Stov jau ant laipt , ten buvo erdviau. Akyse - po ašar . Matau: per hol pro visus žliumbianius, visiškai ramus šlubuoja jaunas vyras, m s d stytojas, kare kojotes netek s. Mes j m - gom, jam negirdint vadindavome Olegu. Eidamas pro mane žvilgtel jo: "Vy o enj dobraja". Kaip botagu šniojo. Išsyk visk prisiminiau. Akys išdži vo.

Institute d st keli profesoriai leningradieiai. Nuo j dvelk žmoniškumu ir inteligencija. Šiureno gandelis, kad Leningrad profesoriai paliko ne savo noru. Visi jie buvo semitai.

Iš Pabaltijo grup je buvome keturiese: aš ir trys latviukai s, Rita - iš 1941- j . Kalb jom s rusiškai, to, kas buvo vyk , neliesdavom. Kart Rita pareišk , kad ji latv ir tod l vard rašys su dviem "t", taip, kaip rašoma Latvijoje: "Ritta". Nuo m s dvelk Baltija.

Seminarui "Taut draugyst " vadovavo jauna juodbruv žyd protingomis akimis. Pasisakan i buvo nedaug. Kalb jau apie Maryt Melnikait , tarybinis partizanus, Lietuvos gamyklas, kult r . Viskas - padedant broliškai rus tautai. Baigus stoji tyła. D stytoja jo nuo vienos auditorijos sienos prie kitos ir tyl jo. Galiausiai ištara : "Labai domus pasisakymas". Pakviet kit .

Ketvirtame kurse paskaitas skait Vera Filipovna Glivenko. Tais metais pavasar jant vežiau savo darbel pirm visas jungin student konferencij . Komendant ra išleido. Per pertrauk užkalbino kuprotas žmogus lietuviškai: "Iš kur j s? Aš iš Kauno". Po met radau j katedroje Kaune. Mudu buvom geri seni paž stami.

III.

1957- j rugpj tis. Mes Lietuvoje. Man reikia baigti šešt universiteto

kurs . Pri mimo komisija. Rektorius: "Man neteko b ti J s t vo mokiniu, bet apie j man daug pasakojo dekanas. Nuo ko jis mir ?" - "Nuo insulto". - "J s priimta". Dekanas: "J s t vas buvo mano mokytoju".

Po dviej m nes i prie instituto bibliotekos dur mane pasišaukia mokytojas, rašytojas Jonas Šukys: "Aš buvau su j s t veliu lageryje. Jis mir nuo nostalgijos".

1958-ieji. Valstybinis egzaminas. Klausanti man s profesor : "J s panaši t v . Jo viršutin l pa buvo taip pat atsikišusi priek , kaip j s . Aš buvau jo mokin ".

1958- j birželis. Diplom teikimas. Valstybini egzamin komisijos pirmininkas: "J s išlaik te egzaminus geriau už kitus, ir man labai gaila, kad ne m s institutas jus paruoš ". Šalia man s stov jo T vas.

1963-ieji. Darboviet s partin s organizacijos sekretorius: "Gal norite mokyti marksizmo-leninizmo universitete? Aš jus rašy iau. Aš mokiausi pas j s t v ". Akimirk apstulbau. Nenor jau.

1959- j rugs j brolis pasakojo, kad Krasnojarske j buvo užverbav saugumie iai. Kalb dav s apie nem gstat grup s vyruk . Man s, kad Lietuvoj nebekvies. Pakviet . Pasak , kad serga ir netek s s mon s gal s juos išduoti. Bendradarbiauti atsisk . Saugumie iai buv labai mandag s.

Dingtel jo: "T vas!" Paklausiau: "Kod l tu taip padarei?" - "Ma iau, kaip jums sunku ir tik jausi: grei iau išleis Lietuv ". Pagalvojau: man nebuvo sunku.

Mir bendrabutyje lapkri io antr , per V lines. Skrodimo metu tiesiogin s mirties priežasties nerasta. Laidojo institutas. Kapuose pri jo mergina, pakviet pavakarot ir pernaktot. At jom pas profesori Telesfor Šiurk . Vakariniame pas d jime profesorius kalb jo apie t v . Jau iau užuojaut ir pagarb - T vui.

Likome su mama. 59- j gruod m s namuose apsilank vyras. Atvež laišk : "... Labai skaudu, žinoma, prisiminti ir prisiminti nelaim ... Ta iau laišk rašau ne vien užuojautai pareikšti - j perduos mano geras paž stamas iš Šiaur s..., kuris... visada noriai Jums pad s esant kokiam nors reikalui..."

J s M. ..."

Apie M. mama kalb jo 55- j vasar . Sak , kad pas j buvo už j s vaikin as - t t s bendrabylis. Pasikalb jus sak s, kad t vai gyvena gretimame rajone. Mamai vaikinas patiko. V liau negal jo suprasti, kaip jis atsirado Rešot

geležinkelio stotyje, kai jai rudenio, išvykstant gyventi Krasnojarsk, reik jo pakrauti vagon daiktus. Pad jo pakrauti, paklaus, kur važiuoja, kur apsistos.

Mane jis sutiko Kaune, prie Dainavos gatvės bendrabuio per egzaminus 1958 m. Prisistat, tris kartus pavaikšiojome po žuolyną. Kalbavo jis. Man reikavo tik pritarioti ar paprieštaruoti. Nieko konkrečiai apie save. Saugojosi, kad grįžtant jo nepamatyt iš bendrabuio langų. Sakydavo: "Toliau aš neisiu". Minėjo Miunt "Knygą apie San Mikel". Paskyrė pasimatymus per svarbią man konsultaciją. Pasiūliau kitą laiką. Pasakė: "Ne. Tada. Noriu pasakyti kažką svarbaus". Nenuėjau.

"Knygą apie San Mikel" perskaičiau kaip daugelį kitų.

Atnešė laišką žmogus buvo keistokas. Aš jo truputį bijojau. Kartą pasakė: "Tu kaip stirna". Ateidavo pas mus. Vėliau pasipiršė. Su slyga: jis man nieko apie savo praeitį gyvenimą nepasakos ir manęs neklausins. Pagalvojau: jam sunku prisiminti lageryje pragyventus metus, ramiai pagyvenus, tai praeis. Nepraėjo. Kalbavomės nedaug. Žiūrėjimo akių gilumon nebuvo.

Retai ateidavo ponas M., paskutinį kartą - su žmona.

Dirbau, gimdžiau. Gyvenau per daug negalvodama. Turėjau dovanas - žmones, kurie dirbti netrukdo ir be doje padėjo. Du kartus sapnavau tave. Sapnas buvo tas pats: nematau savęs, bet žinau, kad stoviu ant gilaus griovio krašto. Griovio šlaituose nesusingulį žemės grumstai. Už jų plys be jokio augalio ir aukšta spygliuota tvora. Stovi tave. Jo akys rėpė. Supratau: jie kviečia mane. Nenuėjau. Pabudus pagalvojau: nemirsiu. Šalia miegojo vaikai.

1984-ieji. Mane išplėdo "esantys iš tų, kurie šaudė komunistus iš už krūmų". Perskaičiau "Dievamišką" ir pakeičiau darbo profilį, kad su anuo kartą plėdusiu nesusidurtų. Padėjo žmonas, dirbė kartu.

IV.

1991 m. sausio 26 d. manote tave namus ateina dviese: ponas M. ir ponas D. Pastarasis liesas, šlubuojantis, aukštyn sušukuotais žilais plaukais. Teikia man knygą "Gyvenimo akimirkos". Pirmame lape rašas: "Taurus patrioto, aktyvaus kovotojo ir bolševikinio teroro aukos Juozo Rainio žmonai ir dukrai.

Autorius..."

D kojų ponui D., kad nepagailėjo laiko ateiti ir paliudyti Miesto vykdo-

majame apie gr žintino namo priklausym Juozui Rainiui. Prieš kelet m - nesi tai tvark mama, paskambino prašydama liudyti pon N., o šis pasi l antru liudininku pon D.

Išeidamas ponas D. atidžiai nužvelgia sien , kurioje buvo svetain s du- rys. Jos panaikintos. 1945- j apsilankymo su N. epizodo knygoje taip pat n ra.

1996- j spalio 27-a. Skaitau pono M. knygas apie pono D. vadovaut organizacij rankrašt , gaut , autoriui susipažint nepasi lius. Minimasi t vas. Nieko žeminan io ar žeidžian io. Pagyrimai. Mano pavard . Jausmas, be- veik sitikinimas, kad apie T v skaitau falsifikat . Šneku su autoriumi. Si - lo pavartyti byl .

1997- j sausio 14- susipaž stu su byla Nr. ... pilietis D. ir kiti.

Apie Juoz Rain ponas D. prašneko pirm su mimo nakt (1945- j ba- landžio 7 d., kvotos pradžia 2 val.). Painiojo vard , nurod pono N. gatv s adres , bet tiksliai apib dino m s namo išvaizd . Toliau - aštuoni sakiniai, iš kuri kiekvienas tuo laiku gal jo pražudyti žmog . Jie pakartoti rankrašty- je, kaip tiesa.

T vas buvo suimtas 1945- j balandžio 7 dienos ryt . Byloje - tik trys jo kvot protokolai. Dalyvavim pono D. organizacijoje neig . Nieko neišdav .

Skaitau nutarim Juozo Rainio areštui, tas pats tekstas kaltinamojoje iš- vadoje: "Rainys J. 1945 m. kovo m n., b damas antitarybini sitikinim , savo noru stojo antitarybin nacionalistin organizacij "LIT" ir užsi- m aktyvia antitarybine veikla, b damas tuo pat metu vyriausiu redaktoriu- mi.

Iš D., L.P. parodym .

Remiantis aukš iau išd stytu areštuoti, bausti..."

1997 m. balandžio 16 d. Skaitau ponios G.Venclauskait s laišk . Ji rašo ne apie garb , tolygi šlovei, o apie vidin garbingum , kuris nepriklauso nuo to, k apie žmog sako vienas ar kitas asmuo. Rašo, kad neverta reaguoti toki žmoni nuomones, kad mano t vas, gyvas ar mir s, yra ir bus garbingas žmogus ir niekas to negali atimti, kad mes galime juo tik didžiuotis.

Ji gyn T v 1945- j teisme.

1997- j birželio 19-ta. V lus vakaras. Esu mo iut . Girdžiu: senelis te- lefonu referuoja ponui M. apie dienos darbus ir an k vasarojimo planus. Jis atsako pono M. klausimus. Jie dirba kartu. Ponas M. yra senelio viršininkas.

Prieš por met senelis klausin jo man s apie t v . Pono M. rankraštyje rašytas mano pasakojimas.

Stovi akyse:

1997- j vasaris. Senelis skaito Sauliui Daumanto "Partizanus". Vakare sugul kalbasi. Sauliui dešimt met . J meil abipus .

Niekuomet nebuvau protinga.

1944- j ruden (gal spal ?) m s namuose atsirado kariškis. Ateinan io nema iau. Gyveno svetain je. V liau mus, vaikus, sukeit su juo. Vaik kambaryje buvo perpjautos lentos, kurias atk lus t t l sdavo pogrind . Patikrindavo, ar ten nešlapia, grindys nep va. Dabar mums kambarys tapo "uždrausta zona". Kartais, durims prasiv rus, matydavau sve i , lyg užspeist giri žv r vaikš iojant iš kampo kamp . Driek si papiroso d mai.

Kartais t t eidavo pas j pakalb ti. Ma iau einant : užd j s deln ant dur rankenos stabtel jo, susikaup , po to nuspaud ir atidar duris. Jo veidas man pasirod paprastas ir aiškus. Galb t tai buvo ramus suvokimas to, kas vyko ir k jis pats tyliai prival jo daryti.

1992-aisiais paklausiau mam sve io pavard s. Mama buvo Gustaityt . d d s, Gustai i Kazio, žmona - Staniškyt . Pas mus gyveno Sergijus Staniškis. Tai buvo vargo pradžia.

V.

1997- j saus ieškojau tiesos. 1945- j bendrabylis - akis ak : "J s t vas nebuvo D. organizacijos ekspertu". Vyras, s dintis kabinete: "Recenzavau rankrašt , bet, supraskite, man s ten nebuvo. Renku medžiag apie 1941-ty biržel . Gal galite atnešti?"

Atsiminimai užpl do kaip galingas srautas. J niekuomet niekam nereik jo. Darbar reikia. Rašiau. Rašomasis stalas stov jo toje pat vietoje, kur t t skait laikrašt l , atrod , kad kambario sienos popierin s ir per jas mane užgri va atmintis. Kabinete pasakojau. Baigus pokalb pad kodavau: už tai, kad at jau, kad bendradarbiauvau. Pastaroji pad ka primin brol . Pad k tekstas b davo toks negrabus ir ilgas, kad sp davau susig žti kamuoliuk prieš iaukšteliant pagrindin žod - esm . Atsakiau: šito man reikia. Si l rašyti memuarus, sak kalb j s su M. Na, tai kas? Aš taip pat kalb jau. Pamok , kad reikia tur ti nors kiek patriotizmo: ne mano vienos t vas žuvo lageryje ir ne mes vieni buvome ištremti!

At jo priešrinkiminiai m nesiai. Dukra sako: "Nebalsuosiu už šit ... Jis Lietuvos žmones šunauja apšauk ! Kaip išdr so?" Tai iš D. ir kt repertuaro. Abu su t vu kalbame apie rinkim svarb , "šunaujos" kilm , apie savigarb , kai net pasakytas žodis neprilimpa. Galvoja.

S du sofos kamp , po nugara pagalv s, užkeltos ant sofos kojos užklotos pledu. Tiesiai knyg švie ia sienin lempa. Skaitau Barthes'o straipsn apie arl aplin . Koks malonumas! Šilta, ramu. Toks gyvenimas - tarsi burkavimas.

Šalin politik ! Esu pensinink . Iš kur man žinot, koku lit kiekiu tie, iš mano atminties, vertins savo garb ir orum ? Kuo mok siu? Aš turiu tik savo atsiminimus, kuriuose nei vieno iš jaun j nebuvo.

1998- j vasaris. Sauliui dvylika met (beveik). Prašo duot k nors paskaityt. Si lau "Gyvenim duob j". Girdžiu: "Apie kan i skaityti nenoriu".

Gavau "Floreslit'as" katalog . Ten - g l s. Spalvos, kaip m s v liavoj. Noriu pavasario džiaugsmo.

NUO BIRUTS KALNO

*Kur Šatrija, Rambynas,
Kur Minija srauni
Gražioj žemai i žemj
Užaugo jie jauni...*

Mažas mūsų kraštas Lietuva, tačiau gražus kaip gintaro lašelis, brangus kaip Motina. O kiek daug niekščių k sinosi - mongol ordos, kryžiuočiai, lenkai, rusai ir vokiečiai. Švedai, vokiečiai, rusai. Gyn savo laisvą aukštą žemę, gyn žemę, gyn visą Lietuvą. Kraujas ir ašaros liejosi ir Palangos pajūryje. Kardo rinktinė veikė didelėje Žemaitijos dalyje. Jos veiklos ribos siekė Plungę, Telšius, Rietavą, Judrėnų, Gargždus, Baltijos pajūrį.

Palangos, Darbėnų ir Kretingos apylinkėse veikusi vakarinė Kardo rinktinės dalis skyrėsi nuo kitų junginių tuo, kad pasipriešino okupantams branduolį sudarę gimnazistai ir jų mokytojai.

Beveik visi jaunieji partizanai vykdė duotą priesaiką: atidavė Tėvynei tai, ką privalėjo - savo jaunas gyvybes.

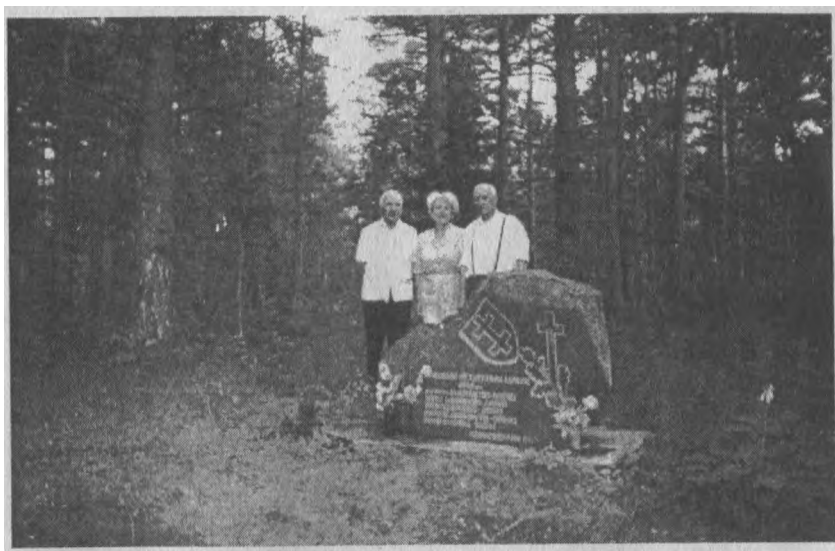
Palangoje ir jos apylinkėse iškilę keletas paminklų, kurie primins tautai kovojusius ir žuvusius už Lietuvos laisvą didvyrius.

Pirmas paminklas-kryžius iškilę Palangoje, Vytauto gatvėje, senosios vaitinės kieme, kur srib karaliavimo laikais buvo niekinami žuvę partizanai.

Antras paminklas žuvusiems Palangos krašto partizanams iškilę 1995 m. Kretingos raj. Žibininkų k., Vilimo miške, prie bunkerio, kuriame žuvo 5 partizanai. Paminklas pastatytas LPKTS Palangos skyriaus iniciatyva, pašventintas 1995 10 01.

Paminklas prie Palangos-Šventosios kelio Bitingėse apylinkėse 1918-1919 m. savanoriams pastatytas 1998 m. P.Gabrėno lėšomis ir iniciatyva.

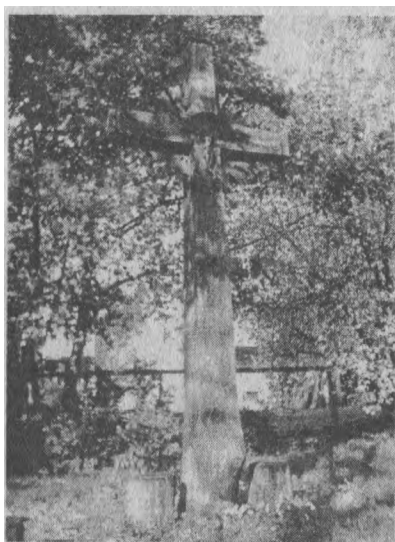
1950 01 10 žuvusių Kardo rinktinės partizanų Augustino Kieso-Jaros ir Juozo Zobernio-Ukmergio atminimas amžintas paminklu prie Kretingos-Salantų kelio.

Paminklas žuvusiems partizanams Kretingos r. Žibinink k.

Atidengiant paminkl : kalba LPKTS prezidentas B.Gajauskas; iš dešin s stovi J.Zobernis

Kryžius Palangoje vaistin s kieme

Prie paminklo A.Kiesui ir J.Zoberniui buvusi j ryšinink Severin Žviklyt -Markaitien -Pustelnik

Pirmas iš dešin s P.Gabr nas, paminklo statybos iniciatorius

Augustinas Kiesas-J ra, g. 1922 m. pokario metais tapo "liaudies gyn - ju". Pamat s tikr j ši "gyn j " veid , kelet j sunaikino ir iš jo žaliuojan - i giri ginti Lietuvos. Buvo labai narsus, vadovavo Širvydo partizan b - riui. Bunker išdav jo jaunyst s draugas, kuriuo J ra pasitik jo ir parod bunker . Kiesas, sunkiai sužeistas, buvo atemptas prie kelio ir nukankintas. Išniekintas Kretingoje.

Juozas Zobernis-Ukmergis, g. 1915 m., vokie i okupacijos metais ištrem - tas darbams Vokietij . Gr ž s v l slapst si, nes nenor jo tarnauti kitam oku - pantui. Iš jo mišk ir sitrauk ginkluot kov , kai tapo ne manoma slaps - tytis namuose. Žuvo išduotas kartu su J ra, išniekintas Kretingoje.

Tais paiais 1950 m. "balt j mešk krašte" Juozo brolis Feliksas susilau - k s naus. Partizano brolio atminimui s nus buvo pakrikštytas Juozo vardu. Gr ž s Lietuv , apsigyveno Palangoje, suk r šeim . 1998 m. Felikso, Jovi - tos ir Juozo Zoberni l šomis ir pastangomis partizan ž ties vietoje iškilo gražus paminklas.

Paskutiniai Palangos krašto partizanai žuvo 1953 04 06 šv.Velyk ryt Vaineiki miške. Išdav moteris, kuri juos maitino, kuria pasitik jo... Žuvo: Stasys Jonauskas-Simonas, Antanas Beinoras-Leonas, Li tas, Antanas Bru - žas, Antanas Gležeris.

Keleivi, važiuojantis pro šal , nusilenk žuvusiems už savo ir m s laisv ...

*Apie Palangos partizanus pasakojo Maryt Jurevi i t , Juozas Zobernis,
Petras Gabr nas*

"Laisv s kov archyvo" T.22 str. "Pirmas Radviliškio partizan rinktinis vadas Juozas Šereiva-Arvydas, 187 psl. yra pamintas Juozo brolis Leonas Šereiva.

Nor iau papildyti. 1945- j sausio 25-osios nakt visos Panev žio vls. Lanioni k. sodybos buvo apsuptos enkavedist ir srib . Nieko apie tai nežinodami t apylink su ginklais ir kariška aparat ra k l si desantininkai Juozas Alekna ir Leonas Šereiva. Kai privažiavo arti prie Jusi kiemo, enkavedistai juos sustabd . Juos vež s žmogus, pak l s rankas, pasidav . Partizanai atsišaud . Abu partizanus enkavedistai nukov . J k nus ati-

temp Jusi kiem , o k rado ratuose, neš gry i ir apži rin jo. Ratuose buvo daug ginkl , rašomoji mašin l , radijo si stuvas, kažkokie dokumentai ir žem lapiai.

T pa i nakt žuvo ir vietiniai partizanai: Jurgis Bru as-Vanagas (desantininkas) ir Jonas Žaldokas. Visus keturis Petras Jusys ir Jonas Klik nas susuko g ni ir palaidojo Spiraki kapin se (Panev žio vls.). 1991 m. žuvusi j gimins pastat paminkl , ant kurio yra rašytos vis žuvusi j pavard s.

Birut s Jusyt s-Petrulien s gyv., Baisogaloje, patikslinim užraš Ele-na Šveistien .

Artimieji prie 1941-1953 m. laisv s kov dalyvi paminklo Spiraki kapin se

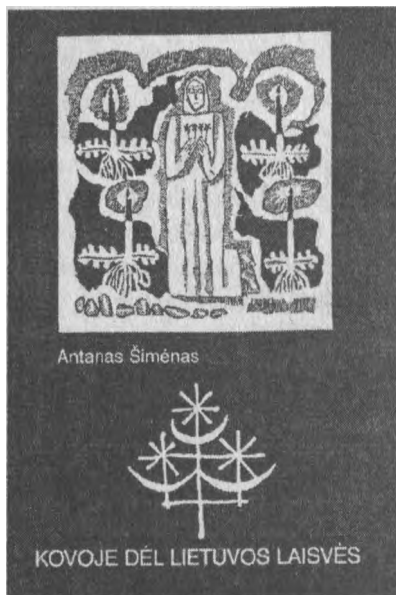
Juozas Barisa. Gyvenome vien tik viltimi. K. 1998. 189 psl. 1000 egz.

"Mieli kovos draugai, aš palieku Jums sodintus žuolus, kryžiais pažymėtas Jūsų žemes vietas..." ir ne tik tai. J. Barisa mums palieka knygą apie Vytauto apygardos partizanus, apie kovą ir žūtį, apie savo brolio štabo adjutantą Mindaugą Baris-Rimtautą, kalbėjimą kamerose bei Uralo tremtį. Knygos pabaigoje - Mindaugo Barisos-Rimtauto ir autoriaus poezija.

Laiko atodangos /sudarytoja Virginija Skučaitė. K. 1998. 316 psl. 5000 egz.

Tai Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos dešimtmečiui skirtas, nuotraukomis gausiai iliustruotas leidinys, kurio straipsniai autoriai Povilas Jakubionis, Balys Gajauskas, Antanas Lukša ir kt. prisimena LPKTS kūrinius, veiklą ir siekius. Knygoje apžvelgiamas daugumos skyrių nuveiktas darbas per dešimtmetį, svarbiausius šiandienos vykius tremtinių, politinių kalinių, buvusiu partizanų bei ryšininkų gyvenime.

Antanas Šimėnas. Kovoje dėl Lietuvos. K. 1998. 316 psl. 2000 egz.

Knyg sudaro papildyta ir pataisyta Antano Šimėno dokumentinė apybraiža, surinkta istorinė medžiaga apie Panevėžio-Algimanto-Vyčio apygardos partizanus. Spausdinami Algimanto partizano, Vyčio ir Algimanto apygardos moterų ir merginų, dalyvavusių partizaniniame kare, rašai. Autorius eina ir raudonojo teroro pėdsakais. Leidinys papildytas autoriaus, o taip pat buvusio Vorkutos kalinio kunigo K. Vaišionio bei kitų poezija. Gausiai iliustruotas.

PASTEBŲ KLAIID ATITAIŠYMAS

<u>Puslapis</u>	<u>Išspausdinta</u>	<u>Turėt būti</u>
Laisvės kovų archyve T.22:		
130,165,251	Varnys	Varnys
123	sargavo	tarnavo
169	rinktinis	rikčiuotasis
172	Šiukariškio k.	Šinkaviškio k.
174	Dabravos K.	Dubravos k.
Laisvės kovų archyve T.23:		
5	1998 m.	1989 m.
6	operatori	oratori
253		Venckevičius Jonas, sl. Vincas Žilys, 5,18 Venckevičius Antanas. 240 Žilys Vincas, žr. Venckevičius Jonas Juchnovka
254	Juchovka	Juchnovka
Antanas Šimėnas. Kovoje dėl Lietuvos laisvės. K. 1998.		
282		Pavardas Zapolskis Bronius, Stasio neturėt būti

1944-1954 : dix ans de résistance lituanienne à l'occupant communiste

Un bilan qui résume tout : un tiers – un tiers ! – de la population lituanienne a été exterminé par les communistes soviétiques. Le 14 juin 1941, pour ne prendre que cet exemple, 36 000 Lituanien furent déportés en Sibérie. Et les Soviétiques avaient prévu – seule la guerre avec l'Allemagne les empêchèrent de le faire – de déporter 70 % de la population.

Après la guerre, pendant dix ans, de 1944 à 1954, c'est-à-dire jusqu'à la mort de Staline, quelque 100 000 combattants de l'ombre, « les fils de la forêt », résistèrent les armes à la main aux tueurs de Moscou. Plus de 30 000 d'entre eux tombèrent au combat. La quasi-totalité des survivants furent capturés et envoyés au goulag. Où ils moururent par milliers.

Mais cette résistance armée – héroïque, désespérée – eut cet effet de freiner la colonisation russe de la Lituanie. Ce qui, aujourd'hui, permet à ce pays de n'être pas, comme certains autres ex-« républiques » de l'ex-URSS, confrontée à des problèmes majeurs avec de fortes colonies russes.

Les Lituanien rappellent que les rares déportés qui revinrent des camps de la mort communistes étaient, à l'époque de l'URSS, traités comme des parias. Quasiment interdits de travail, empêchés d'étudier, quotidiennement persécutés, la vie de ces rescapés de l'enfer continuait de n'être rien d'autre qu'un enfer.

Le 30 juillet 1988, il y a donc dix ans, les rescapés de l'horreur communiste décidaient de se regrouper en une Union lituanienne des prisonniers politiques et des déportés. Cette Union qui veille particulièrement à ce que le communisme ne relève pas la tête en Lituanie, a décidé de créer des musées du génocide et de la déportation à Vilnius,

KOVOJANTI LIETUVA

1944-1954

Kaunas, Alytus, Palanga, Panevezys, etc.

Les historiens de l'Union regroupent tous les éléments susceptibles d'instruire le procès du communisme. Ils publient la revue *Archives des luttes pour la liberté* et l'Union dispose d'un journal qui a pour titre *Le Déporté*.

L'Union s'occupe par ailleurs de rapatrier de Sibérie les restes de déportés et de leur assurer, au cours de cérémonies patriotiques populaires, de solennelles funérailles.

Une brochure, *Kojovanti Lietuva 1944-1954* (« Lituanie au combat 1944-1954 »), brochure riche en photos et en documents rares, donne la mesure d'une résistance d'autant plus héroïque qu'elle ne dut compter que sur elle-même, l'Occident n'ayant jamais apporté la plus petite aide, même la plus symbolique à ces combattants de la liberté. Mais l'histoire – au moins l'Histoire lituanienne – se souvient que, luttant contre le désespoir, des Lituanien ont résisté à la Bête rouge jusqu'en 1955 dans les régions de Birzai, Vabalninkai et Pandelys.

A.S.

ASMENVARDŽI RODYKL

- A as J. 95
 Adomaitis 140
 Adomaitis V. 57
 Agnais, žr.Ši š 94
 Aidas, žr.Jurgutavi ius Stasys
 Alaburda Zenonas, sl.Pat vis
 191, 192, 194, 195
 Alaburdait 192
 Alaburdait Elyt 195
 Alaburdait Maryt 195
 Alaburdait Ona 192,195
 Albertas 94
 Algimantas(sl) 117,119,135,
 139, 140, 141
 Algis, žr.Belaglovas Jonas
 Algis, žr.Danilavi ius H.
 Algis, žr.Klanius Mikalojus
 Alekna Juozas 242
 Ališauskai 216
 Ališauskas Vladas, sl.Puškinas
 217
 Aliukas 126,127
 Alius,žr.MilcrisB.
 Alksnis, žr.Raudonis L.
 Alminas Adomas, sl.K ma 142
 Alšauskait Maryt 117, 119,
 121, 123, 139, 141
 Al zait Monika 119
 Ambrazaitis 212
 Ambrzevi ius 225,226,227
 Anbo, žr. Venckevi ius Jonas
 Andrikis P. 25,26,27
 AndrijaitisB.210
 Andriulien S. 38
 Andriulionis D. 60
 Angis, žr.Kasperavi ius J.
 Antanas, žr. Lisauskas Stasys
 Antanavi ius 132,134,135
 Antanavi ius Kazimieras 133
 Antanov 204
 Antoškin 205
 Anužis, žr.Katkus Juozas
 Araminas Petras, sl.Žalvaris
220
- Araminas Vincas,
 sl.Šermukšnis220
 Aras, žr.Šablauskas A.
 Arlauskas 94
 Arlauskas A. 95
 Arvydas, žr.Šereiva Juozas 242
 Atgalainis A. 33
 Atgalainis D. 33
 Atgalainis J. 33
 Atgalainis S. 32
 Atgalainis P. 33
 Atgalainis V., sl.Gali nas 26,
 27,28, 30,33
 Atgalainyt G. 33
 Atgalainyt S. 33
 Atgalainyt -Teresien A.,
 sl.R ta27,28, 29,32
 Audra, žr.Kni kšta A.
 Audra, žr.Kniežait Barbora
 Audr nas, žr.Jarmala Stasys
 Augulis Aleksas, sl.Meška 139,
 140
 Augustas, žr.Galdikas Kostas
 Augutis Jurgis, sl.Donelis 142
 Aukštuolis, žr.Rimas 108
 Aušra, žr.Preibys A.
 zuolas 204
- Babakina 113
 Babianskis A. 65
 Babilien 45
 Babilius Jonas, sl.Ridikas 45,
 206,207, 208
 Bagdonas 97,204
 Bagdonas Z. 108
 Bagdonien 97
 Baginskait Z. 98,99
 Baginskas J. 101
 Bankauskai 74,75
 Bankauskait s 74
 Bakšys A., sl.Germantas 25
 Balašaitis Antanas 207,208
 Balašaitis Petras 207,208
 Balandis, žr.Kregžd Z.
- Bal i t -Valterien Janina 181
 Balsys E., sl.Maršalas 116,118
 Baltramiejus 134
 Baltrus, žr.Knystaukas Alfonsas
 Banys K. 25,31
 Banyt -Mickuvičn M. 31
 Baranavas 230
 Barkauskai 186
 Barauskis P. 101
 Barkauskas Edmundas 183
 Bathes'as 237
 Bartašius-Bartusevi ius 69
 Bartašius . 70
 Bartkus Antanas 124,126
 Bartkus P., sl.Dainius 65,67
 Bartkus P., sl.Zuikis 97,98,99,
 100, 101
 Bartkut T. 99, 100
 Bartkut s 98
 Bartušas J., sl.Ukrainietis 31,
 33,34,35
 Bebrungas 139
 Bedaikis Stanislovas 118,120,
 122
 Beinoras Antanas, sl.Leonas,
 Li tas 144,241
 Bekerien A. 53,151
 Bekerien B. 38,50
 Bekeris H., sl.Kepalas 50
 Bekeris K. 53, 54
 Bekeris S. 50, 53
 Bekeris V. 50
 Belaglovas Jonas, sl. Algis 165,
 181,182
 Belozorait I. 101
 Benediktas 100,101
 Benetis Pranas, sl.Maželis 142
 Beresnevi ius A. 94,95
 Bernotas, žr.Kubilius Jonas
 Beržanskis P. 112
 Beržas(sl.) 97
 Beržas, žr.Šiltma
 Berželis, žr.Tamošaitis Antanas
 Bevardis 197,204

- B glys, žr. Prišmontas Alfonsas Bidva A. 101
 Bidva V. 97, 101
 Bijeika R., sl. Kriukis 97, 98, 99, 101, 102
 Bij nas, žr. Kregždė B
 Bieliniskis 230
 Bielinas A. 83
 Biržiška 225
 Bislys Jonas, sl. Jokis 179
 Bytautas A. 60
 Brazdžionis B. 135
 Bruas Jurgis, sl. Vanagas 242
 Brundulienė 118
 Brungienė 118
 Bruožiai 42, 43
 Bružas 97
 Bružas Antanas 144, 151, 190, 241
 Bojus, žr. Paulauskas Juozas
 Bog nas, žr. Daugintis Vytautas Boner J 9, 10
 Bubulas Steponas, sl. Žaibas 207
 Buinskas 65
 Budginas S. 101
 Budreckas Polikarpas 144
 Budrys Pranas, sl. Šarnas 143
 Buivydaite 132
 Bukauskienė 120, 122, 123
 Bulauskas A. 104
 Bulis 112
 Buika Jeronimas, sl. Gintaras 222
 Buika Juozas 222
 Bumblauskas S. 100, 101
 Buta K. 111
 Butikiai L. 111
 Butkus Liudvikas, sl. M. nulis, Jurgis, Rublis 116, 119, 120, 122, 123
 Cėlkovas Romanas 202, 205
 Celskys A. 110
 Ciprijonas 97
 Chainauskas Antanas, sl. Šalna 204
 Chrušiovas 54, 60
 Chodakauskas, sl. Radvila 119, 140, 141
 aplinas arlis 237
 erilis 96
 erka, žr. Šmaiukas Juozas
 erkakas 124, 126, 128, 129
 erniauskas Jonas. sl. Vaidotas 197, 204
 epkauskas Petras 219
 eponis J. 66
 ibiras Juozas 222
 ielis Jonas, sl. T. vas 222
 igonas, žr. Garnelis Alfredas
 ioderis A. 37
 ioderienė 37, 39
 Dainius, žr. Bartkus P.
 Daktariukas, žr. Žikuskis J.
 Dalbokas Aloyzas, sl. Negusas, Imperatorius 190, 191, 194, 195
 Dalius, žr. Paulauskas Juozas
 Damašiai 135
 Damašaitė 140
 Dambrauskas 104
 Dambrauskas J. 64
 Dambrauskas V. 62, 63, 66, 67
 Danilavienė Sofija 214
 Danilevičius 117
 Danilavičius Stasys 214
 Danilavičius Henrikas, sl. Vidmantas 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215
 Dargiš Pranas 126
 Darius 99
 Daržinskaitė 114
 Daugintis 96
 Daugintis Vytautas, sl. Bog nas 143
 Daukšaitė -Žemaitienė P, Maimaitė 67, 68, 73, 76, 78, 79, 82
 Daukšas Jonas, sl. Genys 165
 Daumantas, žr. Lukša J.
 Derbutai 190
 Derbutas Balys 190, 195
 Derbutienė Ona 191, 195
 D. dukas, žr. Žemaitis J.
 Dr. sutis Vincas, sl. Pili nas 144
 Druceika Antanas 181, 182
 Drukus Andrius 222
 Drukus Balys 219, 220
 Drukus Vytautas, sl. Sernas 219, 220, 222
 Drulis, žr. Rekašius S.
 Dobroliubovas 230
 Dockaitė -Gudžinskienė Genė 190, 192, 195
 Donelaitis 95
 Donelis, žr. Augutis Jurgis
 Dukauskas L. 69
 Dulinskiai 158
 Dunda 165, 166
 D. da Bronius, sl. Narutis 217
 Edzka 220
 Einikis 75, 76
 Elvikiai 42, 43
 Erelis, žr. Markulis
 Ereminas Vladas 119, 133, 134, 135
 Fabijonas, žr. Savickis Antanas
 Faustas, žr. Grybinas A.
 Fricas (sl.) 91
 Gabr. nas Petras 240, 241
 Gabrielaitis K. 70, 75, 76
 Gadeikis Pranas, sl. Robinzonas 131, 133
 Gaižauskas 34
 Gajauskaitė G. 23
 Gajauskas B. 7, 8, 10, 23, 24, 239
 Gajauskienė I. 23
 Galapkovas 150
 Galdikas Juozas 142, 146
 Galdikas Kostas, sl. Augustas 142
 Galdikas Vladas 142
 Galin. nas, žr. Atgalainis V.
 Garbštis 207
 Gargasas Albertas 124, 140
 Garnclis Alfredas, sl. Igonas 220, 222

Garnys, žr. Šmita Vincas
 Gaškait N. 215
 Gaudiešait K. 102
 Ge as 109
 Gedvilas A. 36
 Gedvilas Vladislavas 144
 Gedvilait B. 46,49, 58
 Gedvilai 43
 Gedvilait -Andriulien S. 36,
 38,41
 Gedvilait -Karbauskien K. 44,
 60
 Gedvilait -Sabinskien J. 41,54
 Gedvilien -Macijauskien J. 41
 Gegut , žr. Kniežait Elena
 Genelis, žr. Trakimas Benediktas
 Geniukas, žr. Grigas Juozas
 Genys, žr. Daukša Jonas
 Genys, žr. Jonauskas Antanas
 Genys, sl. Skersys Antanas
 Gerasimavi ius 73,77
 Geryba 105
 Germantas, žr. Bakšys A.
 Giedraitis A. 207,208, 210
 Girdzijauskas Petras 206,207,
 208
 Gintaras, žr. Bulka Jeronimas
 Gintaras, žr. Sermontis Vytautas
 Gintautas S. 94,95
 Gir nas 220
 Gykaras Vladas, sl. Tadas 143
 Gležeris Antanas 144,151,241
 Glivensko Filipovna Vera 232
 Grabys Vytautas, sl. Želvynokas
 144
 Granitas, žr. Jankauskas A.
 Grei ius A. 207,208
 Gričius Vytautas, sl. Želnikas
 143
 Grigas Juozas, sl. Geniukas 217
 Grigait 73
 Griežtas 204
 Griše kin A. 204
 Griškėliai 197,200
 Griškėlien Agota 203
 Griškėlis Juozas, sl. Žvirblis
 199,200
 Griškėlyt Agota 200
 Griškėlyt Skirmant 199,200,
 203,204
 Grybauskas Me islovas 101
 Grybauskas Miroslavas 101
 Grybinas A., sl. Faustas 213
 Grumuldis D 63
 Gudait -Gedvilien J. 44
 Gudavi ius 1. 76, 77
 Gudzinskien G. 195
 Gulbinait S. 117
 Gulbinas Jonas, sl. Laškiukas
 191,195
 Gurauskait A. 114
 Gurauskas A. 114
 Gumuliauskas 105
 Gustaitis Kazys 236
 Gustaityt 236
 Gužas V.M., si Mindaugas 210
 Hitleris 153,154
 Indriūška K. 101
 Imperatorius, žr. Dalbokas Aloy-
 zas
 Ivanas(sl) 71
 Ivanauskas 126
 Ivanauskas, žr. Vygandas
 Ivoncius A. 107
 Yestaras 62
 Jablonskis, žr. Knystautas Adol-
 fas
 Jablonskis J. 202
 Jablonskis Vytautas, sl. Vanagas
 143
 Jakubynas K. 9,10
 Jakutien D. 93
 Janavi ius Vytautas, sl. Varpas
 197.204
 Jan iauskis 99
 Jankauskas A., sl. Granitas 207,
 208
 Janula N. 32
 Januševiai 132
 Januševiai J. 57
 Januškis 127
 Januta 111
 Jarmala Stasys, sl. Audr nas,
 Briedis, Ulevi ius Vincas
 207,208
 Jašinskas Kazimieras, sl. Kri-
 vaitis 143
 Jazminas 220
 Jegorov Sergej 202
 Jaska Z. 84,96, 100, 106, 107,
 115, 119,123, 130, 141
 Jazdauskait D. 101
 Jazdauskas Šar nas, sl. Normis
 136, 138,139, 140
 Jazevas 178
 Jokubauskait J. 36
 Jonauskas Stasys, sl. Simonas
 144, 145, 148, 151,241
 Jonušas A. 107
 Jokimas. žr. Katkus Mykolas
 Jonas, žr. Katkus Juozas
 Jonauskas Antanas, sl. Genys
 143, 146
 Jazdauskait s 106
 Jokis, žr. Bislys Jonas
 Jonkus P. 93,95
 Jonkut M. 102
 Jonušai 105
 Jonušas 107
 Jucys, žr. Laureckas Kazimieras
 Judas 162
 Juknevi ius Balys 238
 Jundulas S. 118
 Jundulai 116,118
 Jur ius 120, 123
 Jurkus 97
 Jurevi ius Albertas 143
 Jurevi ius Vytautas 131
 Jurevi i t Maryt 241
 Jurgelis, žr. Lukauskas 98
 Jurgis, žr. Butkus Liudas
 Jurgutavi ius Juozas, sl. R ta
 165
 Jurgutavi ius Stasys, sl. Aidas
 165, 181, 182
 Jusys Petras 242
 Jusyt -Petrulien 242
 Juška 228
 Juška R. 68,76
 Juškait A. 76

- Juškait R. 71,76
 Juškevi ius Vladas, sl.Kukutis 195
 Juškien 70
 Juodkazis Stasys žr.Stepana- vi ius S.
 Juozaitien 103
 Juozapavi ius Vladas, sl.Pa- partis 222
 Juodkazien Zofija 161
 Juozaitis Kazys 98, 103, 107, 108, 109, 110
 Juozaitis A. 107
 Juozaitis K., sl.Meteoras 101
 J ra, žr.Kiesas Augustinas
- Kabailait Aldona 182
 Ka inskas 105
 Ka iuška Algirdas 204,205
 Kairys Jonas 220
 Kancleris 114
 Kasparas K. 84,219
 Kasperavi ius J., sl. Angis, Vis- vydas 210
 Kasperavi i t Ona-Ži kuvie- n , sl.Vytur lis 190, 191, 193, 194, 195
 Karalius 34
 Karavanskis J. 5
 Karbauskas R. 60
 Karbonskis Juozas, sl.Papartis 132, 134, 135, 136
 Karklas, žr.Savickis Antanas
 Karlas(sl.)91
 Kapralovas P. 200,204
 Karpavi ius 126
 Kat la P. 71
 Katkus Juozas, sl. Mikifora, Anužis Jonas 143
 Katkus K. 117
 Katkus Mykolas, sl.Jokimas 143
 Katkus Pranas 143
 Katkus Steponas 143
 Kauneckas 121, 122, 123
 Kazanas Mykolas, sl.Mutka 220
 Kazlauskas 71
- Kazlauskas Antanas 126, 127, 128, 129
 Kazlauskas V. 140
 Kazlauskai 229
 Keipys 94
 Kepalas, žr.Bekeris H.
 Keniauskas A. 208
 Keinien J. 90,92
 Keinyt -Jakutien D 92
 Keinyt -Šapn ien E. 85, 88, 89,90,92,93
 Kerulis L. 204
 KemtyM. 111,112,113,114, 115
 Kemtyt -Mikalauskien J. III
 Kiesas Augustinas, sl.J ra 143, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151,238, 240,241
 Kiel Antanas, sl.Paukšt 191
 Kimštien 214
 Kimštas 214
 Kirvis, žr.Ottingas A.
 Kymantas, žr. Venclauskas J.
 Klanius Mykalojus, si Algis 143, 162, 163,'166, 170
 Klebonas 181,182
 Klevas, žr Mork nas Karolis
 Klevas, žr. Venclova A.
 Kligys Stasys 221
 Klik nas Jonas 242
 Kniežait Barbora, sl.Audra 143
 Kniežait Elena, sl.Gegut 143
 Kni kšta A., sl. Audra 99,100
 Kniukšta J. 101
 Knystautas Alfonsas, sl.Jab- lonskis, Rag nas, Baltrus 143
 Kraujelis D 181, 182
 Kraujelien 181,182
 Kregžd 137
 Kregžd B., sl.Bij nas 30, 31, 32, 204
 Kregžd j. 31
 Kregžd Z., sl. Balandis 31
 Kregždait -Urbonavi ien G. 32
 Kreivys J. 101
- Krienas, žr.Medelskas Bronius
 Kriukis, žr.Bijelka R.
 Krivickait Verut 195
 Krivaitis, žr.Jašinskas Kazimi- eras
 Krutkiai 136
 Krutkis Vytautas 134, 136,137, 138, 139
 Kolia 191
 Kon ius 103
 Kontautas, žr. Kontrimas Ka- zimieras
 Kontrimas Kazimieras, sl.T - vas, Kontautas 143,147
 Kovas, žr.Šmuillis
 Kveskevi ius P. 35
 Kviklys B. 111
 Kubilius Jonas, sl.Bernotas 206,207,210
 Kubilius J., sl.R gštymas 215
 Ku ys V., sl.Mikas 213
 Kudirkien 114
 Kudulis Liudvikas 158
 Ku ingis A. 64
 Ku yt J. 53
 Kukanka 171, 172
 Kukutis 194
 Kukutis, žr.Juškcvi ius Vladas
 Kulviecait E. 36
 Kupn ien Rož 200
 Kuodis J. 94
 Kuolas, žr.Špukas V.
 K ma, žr.Alimas Adomas
- Laimutis 72,77
 Lak nas, žr. Rekašius E.
 LapienisT. 215
 Lašiukas(sl) 194
 Lašiukas, žr Gulbinas Jonas
 Lu yt Janina 144
 Laugalys E. 49, 53
 Laureckas Kazimieras, sl.Jucys, Zubris 143
 Laurynas(sl) 145
 Laurynas M 64
 Leonardien M. 60
 Leonas, žr. Beinoras Antanas
 Lenartavi ius Z. 34

- Lenkas Kostas, sl.Meistras 142
 Lenkauskas 119,131,134,139
 Lenkauskas E. 132
 Levickis Stasys 181,182
 Liatukas S. 61
 LiaukasJonas 175
 Liekarstva, žr.Milašius B.
 Liekis Vladas 207,208
 Liekyt A. 53
 Liekyt Paima 207,208
 Lileikis 107,108, 109
 Limantas 113
 Limonov213
 Lisauskas Stasys, sl.Vasaris,
 Antanas 143
 Livšicas Michailas 202,204
 Liubartas, žr. Vai nas Balys
 Liutkus Petras, sl. Vytenis 144
 Li tas, žr.Beinoras Antanas
 Lordas, žr. Vai nas Balys
 Lukauskai 108
 Lukauskas Bonifacas 144
 Lukauskas, sl.Jurg.elis 98,108,
 109, 110
 Lukošius Napoleonas 207
 Lukša J., sl.Daumantas 107,
 236
 Lukša P. 190
- Macijauskait A. 38
 Macijauskas A. 46,49, 56
 Macijauskas J. 37, 38,49, 57
 Macijauskien S. 48
 Ma ernis Vytautas 140
 Ma ernis Vladas, sl.Miškinis
 121, 123, 140
 Ma iulis J., si Vilius 26,29,30
 Ma ius Domas 124
 Ma ius Steponas 124
 Ma ys Juozas 178
 Majakovskis231
 Maironis 229
 Mal nininkas, žr.Parimskis 101
 Mamait , žr.Daukšait -Žemai-
 tien
 Maniukai 104, 105
 Markaitien Severin , sl.Pustel-
 nik 145, 150
- Maksvytis Kazimieras 143
 Markulis, sl.Erelis 107, 117,
 119, 128, 131, 133, 134,
 135, 136, 137, 138, 139,
 140, 142,200, 204
 Maršalas, žr. Balsys E.
 Martinkus Kazimieras, sl.Saga
 143,151
 Martišauskas V. 71
 Martynas, žr.Pudžmys Kazys
 Matelis 63
 Matijauskas Steponas, si Tamo-
 šius 143,145, 146,147,148
 Maželis, žr.Benetis Pranas
 Mažutis A., sl.Šar nas 100
 Mažutis J. 96
 Medelskas Bronius, sl.Krienas
 217
 Meilus216
 Meistras, žr Lenkas Kostas
 Meistras, žr.Šapkas I.
 Melnikait Maryt 232
 Mer nas, žr.Tinteris Antanas
 Meška, žr. Augulis
 Meškauskas I g. 195
 Meškauskas Lioginas 191
 Meškyt -Savickien Domic I
 120,123
 Meteoras, žr.Juozaitis K.
 M nulis, žr.Butkus L.
 Miceika 104
 Miceikien L. 104
 Mickus Julius 142
 Mickus Vaclovas, sl.Tankas
 144
 Mikalauskas J. 112
 Mikalauskas 111
 Mikas, žr.Ku ys V.
 Mikifora, žr.Katkus Juozas
 Miklovas, žr.Ruibys Benediktas
 Milaševius A., sl.Ruonis 210
 Milašius B., sl.Liekarstva 101,
 104, 105, 106
 Mileris B., sl.Alius 31
 Mileikiai 111
 Mindaugas, žr.Gužas M. V.
 Miniotai 43
 Miniotas L. 58
- Misi nas Jonas, sl.Žaliasis
 Velnias 200,216
 Misi nas R. 7
 Miškinis, žr.Ma ernis Vladas
 Mykolaitis-Putinas V. 66
 Mockus J. 73
 Mockus P. 73, 74
 Mockus S. 99
 Mork nas Alfonsas, sl.Plienas
 216,217,219
 Mork nas Karolis, sl.Klevas
 217,218
 Mork nas Stasys, sl.Tarzanas
 218
 Mork nien S. 79
 Monkauskas A. 113,114
 Monkus 99
 Muralis Antanas, sl. Vingis 190,
 191, 194, 195, 196
 Mutka, žr Kazanas Mykolas
- Narsut . žr.Rumševi i t Anas-
 tazija
 Narutis, žr.D da Bronius
 Negusas, žr.Dalbokas Aloyzas
 Nekrasova 230
 Neringa(sl) 209
 NikaS. 94
 Norkus A. 38,43,46,61, 142
 Norkus Jonas 43
 Norkus Juozas 43, 83, 207
 Norkut A. 46
 Norkut j. 46
 Nork nas 113
 Normis, žr.Jazdauskas Šar nas
 Norvilas V ili
 Novikov 204
- Ostrovskis 230
 Ottingas R., sl.Kirvis 200,204
- Palubeckas213
 Papartis, žr Juozapavi ius Vla-
 das
 Papartis, žr.Karbonskis Juozas
 Parimskis, sl.Mal nininkas 101
 Pašubinskas Vladas 203
 Pat vis, žr.Alaburda Zenonas

Pavasaris, žr. Vai nas Balys
 Paukšt , žr. Kiel Antanas
 Paulauskas 108, 112
 Paulauskas Jurgis, sl. Sirvydas
 142
 Paulauskas Juozas, sl. Bo ius,
 Dalius 143, 151
 Pelenien L. 93
 Petraitis 207,208
 Petraitis S. 62
 Petravi ius 37,39, 71
 Petrcikis Juozas, sl. Taukenis
 143
 Petryla A. 62, 65,71
 Peperis 220
 Percovas (Pevcovas) 105
 Pikturna Antanas, sl. Šaltis 144
 Pil nas, žr. Dr sutis Vicas
 Pilipavi ius 95,96,126
 Pilkauskas P. 210
 Pilkis P. 100,101
 Piluckai 131
 Piluckas Petras 131,132
 Pisarevi ius 79
 Platakis 120,121,123
 Platauna 121
 Plechavi ius P. 34,88,90,183
 Plienias, žr. Mork nas Alfonsas
 Pragulbickas 111
 Pranckevi ius B., sl. Vasaris 25,
 31
 Pranck nas P. 59,60
 Pranck nait -Gruodien E. 60
 Preibys Adolfas, sl. Aušra 107,
 119, 126, 128, 131, 141
 Preibyt -Valionien R. 117,136
 Prišmontas Alfonsas, sl. B glys
 144
 Po kaj I.B. 204
 Poškus 94,95
 Poškus Jonas 129
 Povilai iai 27
 Povilaitis A. 26,27
 Povilas, žr. Žeimys Petras
 Pudžmys Kazys, sl. Martynas
 143
 Pukinskas Aloyzas 144
 Puškinas, žr. Ališauskas Vladas
 Putinas, žr. Švelnys V.
 Putramentas 181, 182
 Putvinskas N. 37,46
 Radvila, žr. Chodakauskas
 Rag nas, žr. Knystautas Adolfas
 Raila, žr. Stoškus A.
 Rainien Juz 227
 Rainys Juozas 223, 224, 227,
 234, 235
 Ramanauskas A., sl. Vanagas
 213
 Ramojus 71
 Rašimait -Stankien K. 68
 Rašimas 73
 Rašimas A. 68
 Rašimas K. 70
 Raštikis 117,123
 Raštikyt 117,120,123
 Rapaliai 138
 Rapalis J. 101
 Raudonis L., sl. Alksnis, Šar -
 nas 117,119, 136, 137
 Regina, žr. Tamošaitis P.
 Rekašiai 107, 108, 109,110
 Rekašius E, sl. Lak nas 97,98,
 99, 100
 Rekašius L. 101
 Rekašius S., sl. Darius 101
 Rekašius S., sl. Drulis 98, 99,
 136
 Rekašius V 101,108,109,110
 Ridikas, žr. Babilius Jonas
 Ridulis B. 46
 Ridulyt -Macijauskien S. 49
 Rimas, sl. Aukštuolis 108
 Rimkus 97
 Rimkus Justinas 143
 Rimšelis 46,47,48,49
 Rymkievi P. 204
 Robinzonas, žr. Gadeikis Pranas
 Ro kus 77
 Rublis, žr. Butkus Liudas
 Rudys Pranas, sl. Sostolas 144
 Ruibys Benediktas, sl. Miklovas
 144
 Ruibys P 207,208
 Ruseckas P. 1111
 Rupeika A. 101
 Rumbutis J. 97,98,100, 101
 Rumševi i t Anastazija, sl.
 Narsut 197,200,204
 R ta, žr. Atgalainyt A.
 R ta, žr. Jurgutavi ius Juozas
 Sabinskien I. 55
 Sacharovas 9
 Sadauskas J. 53
 Sakalas, žr. Sidoravi ius Juozas
 Sakalas, žr. Vainius Petras
 Sankloda 132
 Saturnas, žr. Strainys J.
 Saul , žr. Stanien -Danilevi ie-
 n S.
 Savickis Antanas, sl. Karklas,
 Fabijonas 144
 Sebastijonas Stepas 162, 165,
 166,167,170,173,178,179
 Sebastjaskien Olga 219
 Senis, žr. Veverskis K.
 Seni nas 220
 Serbentas 204
 Sermontis Vytautas, sl. Gintaras
 144
 Serpalius 105
 Siaubas(sl) 114
 Sidoravi ius Juozas, sl. Sakalas
 222
 Simanavi ius F. 104
 Simonas, žr. Jonauskas Stasys
 Skeivys O. 111
 Skersys Antanas, sl. Genys 144
 Skolestika 162
 Slu ka A., sl. Šar nas 211,214
 Smetona Antanas 37,113, 156,
 225
 Šokas Kazys 195
 Sokolov Aleksej Ivanovi 197,
 204
 Sostolas, žr. Rudys Pranas
 Spurgana Vytautas 120,122
 Sruoga Balys 226
 Stalinas 52,53,56,93,96,117,
 177,221,232
 Stanien -Danilevi ien Stas ,
 sl. Saul 116,119,120, 121,

- 122, 123, 174
 Staniškis Sergijus 236
 Staniškyt 236
 Stanyš 116, 136
 Stanyš Kazys, sl. V jas 116,
 118, 119, 120, 121, 122, 123
 Stankevi ius V. 41
 Stankevi i t K. 41
 Stankus 83
 Stankus P. 75
 Stankut O. 75, 76
 Stank nas V. 112
 Stanevi ius 103
 Starkus A. 214
 Stašaitis Vitas 175, 177
 Steckait Val 120, 123
 Steckis 123
 Stepanavi ius Steps 152, 165
 Steponaitis Vytautas 207
 Steponavi i t B. 36
 Stonkus Stasys, sl. Žentas 142
 Stoškus A., sl. Raila 206, 207,
 210
 Strainien Z. 46, 48, 49
 Strainys J., sl. Saturnas 38, 46,
 61, 210
 Strainys S. 38, 61
 Stravinskas Juozas 204
 Streckiai 105
 Strikaitis 111, 113
 Stoškus Izidorius 207, 208
 Stukien Angel 223
 Stulginskis 175
 Sukorukovas 177
 Sungaila V. 109
 Survilas 1. 43, 55, 57
 Survilien 49, 55, 56, 57, 58
 Svitās V. 44, 53
- Šablauskas A., sl. Aras 31
 Šalna, žr. Chainauskas Antanas
 Šalnius Kazimieras, sl. Vladas
 142
 Šaltis, žr. Pikturna Antanas
 Šmaiukas Juozas, sl. erka
 217
 Šapkauskas 88
 Šapkauskas P. 90, 91
- Šapoka 20
 Šaras, žr. Gargasas A.
 Šar nas, žr. Mažutis A.
 Šar nas, žr. Raudonis L.
 Šar nas, žr. Sluka A.
 Šapk nait -Valentinavi ien L.
 84, 89
 Šapk nas 1, sl. Meistras 84, 87,
 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94,
 95, 96
 Šatkus 75, 76
 Šaulys 100
 Šaulys Vladas 43, 45
 Šaulys Petras 43
 Šebeilis 146
 Šeily A. 94
 Šeily K. 94
 Šereiva Juozas, si Arvydas 242
 Šereiva Leonas 242
 Šermukšnis, žr. Araminas Vin-
 cas
 Šernas, žr. Dru kus Vytautas
 Šiau i nas 1. 43
 Šibaila Juozas 216
 Šikšniai 162
 Šikšnyš Vytautas, sl. Vytautas
 165
 Šimkus 103
 Šimkus Jonas 190, 195
 Šimk nai 190, 191, 192
 Širšyne, žr. Valuckait Leonora
 Širvydas, žr. Paulauskas Jurgis
 Šiurka Telesforas 233
 Šiš , sl. Agnis 94, 95
 Šlapšinskas Vytautas 207
 Šlinta, sl. Beržas 121, 123
 Šmita Vincas, sl. Garnys 144
 Šmuilis, sl. Kovas 32
 Šniukšta 78
 Špilkas K. 64
 Špilkas V., sl. Žvirblis, Kuolas
 65, 66
 Šucevi ius J. 5
 Šukys Jonas 233
 Švedrys, žr. Zaskevi ius A.
 Šveistien Elena 242
 Švelnys V., sl. Putinas 212
 Švitra, žr. Venckus 114
- Tadas, žr. Gykaras Vladas
 Tamošaitis Antanas, sl. Berželis
 165, 166
 Tamošaitis P., sl. Regina 179
 Tamošauskis 99
 Tamošius, žr. Matijauskas Ste-
 ponas
 Tankas, žr. Mickus Vaclovas
 Tarzanas, žr. Mork nas Stasys
 Taukenis, žr. Petreikis Juozas
 Tautkus 96
 Tautvaišas 204
 Teišerskas 75
 Teišerskien K. 76, 77
 Teresas P. 29, 30
 T vas, žr. i elis Jonas
 T vas, žr. Kontrimas Kazimieras
 T vas, žr. Žilinskas Jonas
 Treškevi ius J. 182
 Trakimas Benediktas, sl. Gene-
 lis 139, 200, 204
 Tinteris Antanas, sl. Mer nas
 119
 Tiškevi ius 68
 Tiškus F. 83
 Tratulis Bronius 217
 Trijonis P. 52
 Trumpaitis J. 212
 Tomkevi ius (Tomkus) Z 97,
 98, 100, 102, 103, 104, 108
- Ukmergis, žr. Zobernis Juozas
 Ukrainietis, žr. Bartušas J.
 Ul inas 63
 Ulevi ien -Jarmalien 207, 208
 Ulevi ius Vincas, žr. Jarmala
 Stasys
 Ulozas Pranas 202
 Urbelien A. 35
 Urbonas 183
 Urbonavi ius Alfonsas 101
 Urbonavi ius Antanas 101
 Urbonavi ius J. 101
 Urbanavi i t -Einikien 1. 102,
 105
 dra S. 95

Vai aitis 229
 Vai ekauskas 101
 Vai ekauskas Adomas 144
 Vai nait Emilija 222
 Vai nas Balys, sl.Liubartas,
 Lordas, Pavasaris 219,220,
 221,222
 Vaidevutis 181, 182
 Vaidotas, žr. crniauskas Jonas
 Vaigauskas Feliksas 128
 Vainius Petras, sl.Sakalas 197,
 199,200, 202. 203,204
 Vainius Vytautas 201,203
 Vaiš B 99
 Vaišvila A. 101
 Vaitkevi ien 104,105
 Vaitkevi ius 105
 Vaitkus A. 73
 Vaivoras, žr.Zaleckas Vytautas
 Valan iauskas Aloyzas 119,
 120,123
 Valan ius L 119
 Valan ius M. 119
 Valantinas Valentinus 124,126,
 128
 Valantinavi ien A 79,80
 Valteris Bronislovas 182
 Valuckait Leonora, sl.Siršyne
 144
 Vanagas, žr Bru as Jurgis
 Vanagas, žr.Jablonskis Vytautas
 Vanagas, žr.Ramanauskas A.
 Varkalien 105
 Varkalyt V. 95
 Varpas, žr.Janavi ius Vytas
 Varpu inskas L. 107
 Vasaris, žr Lisauskas Stasys
 Vasaris, žr Pranckevi ius E.
 Vai i nas O. 213
 Vasiliauskas 129
 Vasiliauskas V. 94
 Vasiliauskai 107,108,109
 Vaškys Antanas 132
 Venclauskas J., sl.Kymantas 84
 Vasiliauskas V. 109
 Venckevi ius Jonas, si Anbo
 197,202, 203
 Venckus, sl.Švitra 114
 Venclauskait G. 235
 Venclova A., sl.Klevas 33
 Venclovait -Bardauskien S. 33
 Vengrys 229
 Verpetinskas 72
 Verteris 185 ,
 Veverskis Kazimieras, sl.Senis
 84
 V jas, žr.Stanys K.
 Vidmantas, žr Danilavi ius
 Henrikas
 Vil inskas B. 36,37
 Vilius, žr.Ma iulis J.
 Vilius Juozas 148
 Vilkas 160,162,204
 Vingis, žr.Muralis Antanas
 Visvydas, žr. Kasperavi ius J
 Vygdandas, sl.Ivanauskas 119,
 136,139
 Vytautas, žr.Šikšnys Vytautas
 Vytenis, žr Liutkus Petras
 Vytur lis, žr.Kasperavi i t
 Ona
 Vladas, žr.Šalnius Kazimieras
 Zakien 103
 Zaremba . 83
 Zaleckas Vytautas, sl. Vaivoras
 144
 Zaskevi ius A., sl.Švedrys,
 Bagdonas, Tautvaiša, Zizas
 200, 204
 Zechlinas E. 205
 Zmuidzinavi ius 153
 Zobernis Juozas 239,241
 Zobernis Juozas, sl.Ukmergis
 143, 146, 147, 150, 151,
 238,240, 241
 Zubrius, žr.Laureckas Kazimie-
 ras
 Zuikis, žr.Bartkus P.
 Žabinskas 120, 123
 Žaibas, žr.Bubulas Steponas
 Žalialis Velnias, žr.Misi nas
 Jonas
 Žalvaris, žr.Araminas Petras
 Žeimys Steponas, sl.Tamošus
 146, 148
 Žeimys Petras, sl. Povilas 144,
 146
 Žekelis Kazys 144
 Želnikas, žr.Gricius Vytautas
 Želvynokas, žr.Grabys Vytautas
 Žemaitien E. 76
 Žemaitis A. 79, 191
 Žemaitis J., D dukas 63, 67,
 68, 69, 70, 72, 73, 74, 75,
 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82,
 83
 Žemaitis J., sl. Vytautas 212
 Žemaityt -Juškien K. 76,213
 Žentas, žr.Stonkus Stasys
 Ži kus J, sl.Daktariukas, Sirš
 36, 46,61,207
 Žitkus J., sl.Sirš 207
 Žickus Pranas 201
 Židko 213
 Žilinskas Jonas, sl.T vas 190,
 191, 192, 194, 195
 Žilys Aloyzas. sl.Žirnis 213
 ŽimkusK. 107, 110
 Žirnis, žr.Žilys Aloyzas
 Živatkauskas S. 210
 Žvirblis, žr.Griksėlis Juozas
 Žvirblis, žr.Špukas V.
 Žvirgždinas95
 Žukauskas Balys 213
 Žuvel (sl) 94

VIETOVARDŽI RODYKL

- Adakavas 43
 Akmen 60,75,126,127,128
 Akmeniškiai 27,28,29,30,32
 Alaušas 225
 Alaušo ežeras 223
 Alytus 214
 Als džiai 105, 106, 114, 116,
 117, 119
 Amerika 43, 75, 94, 116, 163,
 170
 Anykš iai 215
 Anul nai 95
 Anužiai 149
 Arišk 100
 Ariogala 26,28,29,31,32,33,
 34
 Armeniškiai 32
 Arm nija 22
 Auksodis 124
 Aukštoji Panemun 88
 Aukštaitija 126,209
 Aukštašlynis 212
 Austro-Vengrija 11
 Balandžiai 206
 Balašicha 184,189
 Balchašas 100, 157, 159,161,
 176, 177, 178, 179
 Bal nai 92
 Balninkai 216
 Baltarusija 17
 Barsty iai 139
 Baškirija 179
 Batakiai 46,47,49, 53, 57
 Berlynas 228
 Biržuv nai 108
 Bratskas 53,100
 Bogušiskiai 65
 Buenos Aires 124
 Bulgarija 11
 Burbin s miškas 31
 Chabarovskas 23
 ekoslovakija 11,62 .
 eliabinskas 130
 ikaga 2Q4
- istoje Elanj 229
 iumikan 23
 Dabikin 126,128, 140
 Dadotkai 90,92
 Daug iai 26
 Daratai iai 62,66
 Darb nai 131, 142,238
 Daugodai 73
 Daukšai 104
 Didžioji Lietuva 153,154,156,
 158
 Dievo Kr slo miškas 98, 100,
 101
 Dišliai 118
 Dryžiai 52
 Druskininkai 133
 Dovainiai 120,123
 D kto miškas 162, 165, 166,
 181
 Dusetos 59
 Dziugin liai 106
 Eigirdžiai 96,108
 Einorai iai 182
 Estija 11, 12, 134,201,202
 Eržvilkas 59,206,207,208
 Europa 11,15
 Freda 153,175
 Iljinka 229
 Imbradas 214
 Inta 60, 117
 Irkutskas 31,33,55,56,75,89
 Irkutsko sr. 93
 Izraelis 8,127,205
 Ylakai 82, 111, 126
 Jakštai iai 131
 Jakutija 110
 Jelgava 113
 Jonava 37,42,47
 Judr nai 97, 102, 103, 104,
 105,238
 Juknai iai 100
 Juknoniai 216
 Jurbarkas 25,212
 Juodai iai 25,26,31
- Juodkiškiai 217
 Juodži nai216
 Juodup nai 131,133
 Juškai iai 65,66
 Gadunavas 96
 Gail s 31
 Gargždai 79, 83, 238
 Gaur 46, 59
 Gegr nai 138
 Geling nai 116
 Getau iai 123
 Giedriai 181
 Girkalnis 25,26,27,29,30
 Giruliai 223,225
 Grajauskai 34
 Griciai 32
 Grinkiskis 70
 Gruzdžiai 160
 Gr st III, 113
 Gubernija 182
 Kaisiadorys 201
 Kalniškiai 33
 Kanada 10
 Kalalin s miškas 84
 Kanskas 172, 173, 176
 Kapitonišk s 202
 Karaganda 155
 Karalinava 29,30,31
 Kartena 91,94, 145
 Kaulakiai 73
 Kaunas 17, 18,27,28,29,31,
 33, 34, 37, 39, 42, 50, 52,
 53, 54, 55, 59, 60, 62, 64,
 65,67,68,71,72,112,140,
 153, 175, 185, 194, 197,
 201, 202, 204, 205, 212,
 213, 214, 216, 218, 223,
 226,228,231,232, 234
 Kazachija 17,159, 161
 Kazachstanas 100, 130, 176,
 178
 Kelm 71
 Ket nai 90,92
 K dainiai 72,88,94,195,196

Kiaulininkai 68,69,73,78,79
 Kinija 19
 Kintai 113
 Klaipėda 17,18,47,68,74,78,
 79,80,81,82,83, 100, 114,
 137, 150, 151, 152, 153,
 154,158
 Krasnojarskas 106, 172, 218,
 228,233, 234
 Kretinga 73,77,78,79,80,81,
 82, 84, 88, 111, 112, 131,
 132, 134, 135, 142, 145,
 146, 148, 150, 238, 239,
 241
 Komija 60,70, 113,131,204
 Kortkeras 71
 Kuoinas 5
 Kuršėnai 38,53, 55, 57,60
 Kupėnai 149
 Labanava 190, 191, 193, 195,
 196
 Laižuva 124
 Lanioniai 242
 Latvija 11, 12, III, 187, 221,
 232
 Laugaliai 79, 81, 82, 83
 Lauksoda 102, 103, 105
 Lauksargiai 153, 154, 156
 Lebiažje 229,230
 Leipalingis 88
 Lemju 117
 Leningradas 175,232
 Lenkija 11, 17,39, 139
 Leonava 74, 75
 Lieplauk 97,99, 100
 Liepoja 42
 Lietuva 5,9, 10,11,12,15,17,
 18, 19, 25, 26, 27, 33, 34,
 35, 36, 39, 45, 51, 52, 53,
 55, 57, 60, 62, 68, 69, 70,
 73, 74, 77, 83, 88, 90, 99,
 100, 111, 118, 134, 153,
 154, 156, 160, 164, 166,
 178, 179, 183, 185, 191,
 201, 202, 206, 210, 214,
 218, 219, 225, 228, 231,
 232,233,238,241
 Lingailiai 181
 Linkai 156,158
 Linkuva 182
 Lybiskiai 37,38,46
 Lyduokiai 216, 217, 218
 Lyduvai 66
 Lukiskis 100
 Luobaliai, 113
 Luok 108
 Magadanas 113, 117
 Marijampolė 88,183, 185,223,
 231
 Maskva 9, 16, 17, 22, 29, 83,
 96, 104,130,178,183, 189,
 200, 203, 223, 228
 Mažeikiai 94, 111, 113, 114,
 124, 126, 127, 128, 129,
 136,139,140,150,179,223
 Mažoji Lietuva 153
 Medingėnai 100
 Melnragis 151
 Mileikiai 104
 Miroslavas 214
 Mitkai 94
 Mituva 30
 Mišėnai 25,27
 Miunchenas 9,10
 Mongolija 174
 Mordovija 5, 6,29,92
 Mosėdis 73,126, 131
 Motiškiai 32
 Muitai 104
 Narva 134
 Naujakaimis 73
 Naujasodis 197,199,201
 Nerimdai 94,95
 Nevarėnai 84, 88, 90, 92, 93,
 94, 104
 Noreikiškis s 53
 Ožnugaris 45
 Pabaiskas 216,217
 Pabaltijis 18
 Pabalčiai 182
 Paburg 116
 Padubysis 34,181
 Padvarniai 87
 Pagausantis 126
 Pagausantis II 26
 Pagėgiai 154
 Pajūriai 74
 Pakap 162, 163, 166, 168,
 180, 181
 Pakarkliai 27
 Palanga 68,78,88,89,91,119,
 131,201,238,239,241
 Palemonas 197,201,202
 Pamituvis 32
 Panemunė 37,39,202
 Panevėžys 18,40,71,214,242
 Paslauskis 31
 Paškoniai 216,217
 Pašlynis 213
 Paparčiai 201
 Papieviai 91,92
 Pareškėtis 107, 108
 Pažaislis 197
 Peilora 49,51, 132
 Perm 54
 Permsritis 5,24
 Petropavlovskas 70, 100
 Pieliai 94,95
 Plateliai 116, 118, 119, 131,
 132, 136, 138
 Platinė 118
 Plikiai 131, 132
 Plinkšiai 111
 Plokštinė 99,116
 Plungė 117, 133,238
 Podolskas 187
 Polek I 168, 170
 Prancėzija 63,68, 82
 Pravieniškis 40
 Pušai 36
 Pušynė 98
 Pužai 49
 Radviliškis 137,139,152,156,
 158, 160, 166, 180
 Raguoliai 37,39
 Rainiai 40, 117
 Raseiniai 25,26,27,28,29,30,
 62, 64, 68, 69, 70, 71, 72,
 76, 78, 79,212
 Rešotai 230,231
 Rietavas 114,238

Ringeliai 107
 Ryga 68, 145, 156
 Ryt Lietuva 213
 Roglai iai 65
 Rokiškis 219,222,223
 Ruginiai 143, 151
 Rumšišk s 53,201
 Rumunija 11
 Rusija 11, 12, 13, 14, 15, 16,
 17, 105, 152, 173
 Rudai iai 135, 140
 Sachalinas 5 i, 55
 Sajano kalnai 172
 Sakalai 105
 Salantai 123, 131, 132, 133,
 145, 149, 238
 Salechardas 51,54
 San-Peterburgas 36
 Saušil 97,98, 100
 Seda 90, 92, 111, 112, 113,
 114, 137
 Seredžius 32,33, 34,35
 Serpuchovas 187,189
 Sibiras 12, 13, 17,30,31,32,
 34, 39, 40, 48, 53, 54, 60,
 88, 92, 93, 100, 118, 158,
 172, 175, 178, 231
 Skardin 33
 Skaudvil 36,43,49, 73
 Skuodas 73,82
 Sovietskas 97
 Soviet S junga 10
 Stakiai 31
 Suomija 11
 Suvalkija 138
 Sverdlovskas 172
 Šamanka 89
 Šateikiai 135,139
 Šeduva 72,175
 Šelechovskij 89
 Šešuoliai 216,217
 Šiauleliai 64
 Šiaul nai 152, 158, 160,170
 Šiauliai 18, 51, 55, 60, 113,
 114, 127, 131, 160, 162,
 163, 166, 167, 170, 172,
 174,179, 181, 182
 Šilal 52
 Šilut 49,80,81, 100,208
 Šiluva 62, 63, 65, 66, 68, 70,
 71,72, 75, 76, 77, 79, 80
 Šimkai iai 206,213
 Širvintai 216
 Širvu iai 181
 Sventoji 238
 Taubu iai 37
 Taišetas 175,223,228
 Taurag 49, 57,58, 59,61,73,
 80. 82, 154, 156,212
 Tautušiai 70
 Tilž 153
 Tyruliai 164
 Tyruli pelk 163, 164
 Tytuv nai 70
 Telšiai 88, 90,91,92, 92,94,
 96, 97, 98, 99, 102, 104,
 105, 106, 107, 108, 113,
 114, 115, 116, 130, 137,
 141,238
 Tryškiai 84,90,91,92,93,95,
 114
 Truikiai 117
 Tuga io lageris 173, 175
 T zai 131
 Tverijonišk s 68,69, 73
 Uchta 131
 Ukmerg 140,216,217
 Ukraina 15
 Uralas 54, 76, 172
 Užsušuviai 53
 Vadžgiris 59,60
 Vaineikiai 131,144,151,241
 Valentinovka 229,230,231
 Vambaliai 32
 Varduva 113
 Varlaukis 39,45,57
 Vatikanas 135
 Veliuona 25
 Vengrija 11
 Vieksnaliai 98
 Vieksniai 90,126,129
 Viešintai 110
 Viešv nai 105,107,108
 Vilimo miškas 238
 Vilkai iai 99
 Vilkiškis 71
 Vilnius 17, 18,31,60, 83,91,
 92,105,113,114,117,119,
 123, 126, 127, 129, 131,
 132, 134, 135, 136, 137,
 138, 139, 140, 172, 182,
 197,200,204,207, 230
 Virksai 121,123
 Vokietija II, 17,54,62,77,88,
 UI, 112, 131, 153, 185,
 205,219,229, 241
 Vorkuta33,41,44, 50, 51,53,
 60,61,92,95,96, 114,115,
 160
 Vosto nas 177,178
 Voverai iuose 145
 Zapijvka26
 Zarasai 214,215,219
 Zima55, 56,60
 Žadeikiai 112
 Žalgirio miškas 145
 Žaliakalnis 201,204,225
 Žar nai 97,98,99,100
 Žasliai 201
 Žaigynys 70,72,73,74, 75,76
 Žeimiai 131
 Želva216,217,218
 Žemai i Kalvarija 137,138
 Žemaitai iai 33
 Žemaitija 36,42,90,112,133,
 137, 140, 141,238
 Žemaitkiemis 216,217
 Žibininkai 238,239
 Židikiai 111
 Žigail 96
 Žv rynas 91
 Žvirblai iai 133,135